

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

II.

R É G I
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

MÁSODIK KÖTET.
XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.
1527—1546.

BUDAPEST, 1880.
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

XVI. SZÁZADBELI
MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MEGBÍZÁSÁBÓL KÖZZÉTESZI

SZILÁDY ÁRON
M. AKAD. R. TAG.

ELSŐ KÖTET.
1527—1546.

BUDAPEST, 1880.
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

ELŐSZÓ.

E kötet a mohácsi veszedelemre következett húsz évből ismeretes költők fennmaradt műveit foglalja magába. Írói működésük évszáma szerint jönnek sorba egymásután eredeti és fordított, akármily fajbeli és tartalmú magyar verseikkel. Tinódi, Sztárai, Dézsi s még egy pár költő szintén a XVI. század első felében kezdte irodalmi pályafutását, de részint mivel ez a század második felébe is átnyúlik, részint összes műveik nagyobb mennyisége miatt, a későbbi köteteket fogják megtölteni. Pár templomi ének névszerint ismert szerzője szintén kimaradt, mivel énekök szereztetési évről, írói működésök idejéről eddig semmi bizonyos adat sem került elé.

A húsz évre terjedő időközből huszonegy költő foglal itt helyet egymás mellett. Ezeket több-kevesebb életrajzi, művelődés-történelmi adat s már az I. kötetből ismert mór-dorban összeállított jegyzet s magyarázat követi melléklet-képen.

Péchy Ferenczen s Istvánfi Pálon kívül a reformáció első magyar tanítóinak költői műveit találja itt az olvasó. Egyházi énekek mellett a mindjárt fejlődésnek indult bibliai epika számos, különböző értékű, itt-ott nemzeti történetünk s hazai viszonyaink érintése miatt is kiválóbb figyelemre méltó darabjaival ismerkedünk meg. A vitázó vallásos irodalom költői terméséből is annyival, mennyiből — bár

csupán egyetlen szerző művei után, de mégis — meglehetősen hű képet alkothatunk magunknak a kor ízléséről, az elfoglalt felekezeti álláspontok egyikéről, a használt fegyverekről stb. Ezekben és a két »házasságrul való ének« egyikében (Tar B.-ében) nyilatkozik a magyar népi humor is, és pedig oly erővel és oly alakban, a melyet tisztán irodalmi szempontból tekintve, lehetetlen azon korbéli költői irodalmunk egyik jelesebb és jellemzőbb vonásának nem tartani. Ezzel együtt, valamint e nélkül is sűrűn vegyül közbe a nemzeti érzület s politizáló hazafiság hangja, de igen ritkán, sőt mondhatni épen nem oly mértékben, melylyel az egyes művek akár külső akár belső alakjának arányosságát zavarná. Nem szégyenli, nem tagadja meg forrását, nyilatkozik, ha arra alkalom van; de a fitegtatástól épen oly távol marad, mint az együgyű síránkozástól. Szóval költészetünk alap-hangja e század első felében is vallásos volt, de mindinkább erősülő hazafias színezettel. A nyelv és szellem egyre több népi elemmel olvad össze, s azért, a mit a nyelv ezen felfrissülés által ódonszerű tömörségből veszít, a szellem mind nagyobb foglalással igyekszik magát kártalanítani a költészet birodalmában. A hymnuszok és zsoltárok fordításán túl nem éri be a bibliai történetek versbe foglalásával, hanem Volter és Grizeldis históriájának minden tekintetben sikerült átültetésével megkezdí a világi tárgyú verses elbeszélés meghonosítását is. Ettől kezdve az idegen és hazai történeti tárgyak megéneklése mind közönségesebbé válik, s csaknem egyidejűleg már Tinódi is megpendíti lantját.

A tárgybeli változatossággal együtt a verselés is változtatja alakjait. A régi nyolczas sorokból szerkesztett strófák mellett a tizenkét sőt több szótagból álló sorok is hármással, négyesével, majd ötönként s nem épen ritkán hatonként is alakúlnak rímes és rímtelen strófákká. A sormetszetre

mind nagyobb figyelem van fordítva s a nemzeti rhythmus abban a mértékben válik uralkodóvá, melyben a népi elem nyomai nyelvben és szellemben határozottabban tűnnek fel. Helylyel-közzel a rímek mesterkétebb alkalmazását, sőt refraint is találunk.

E mellett a klasszikai versfajok szintén ismertekké kezdenek válni s ha a sapphói alak szótagszám szerint készült rímes másolatait nem tartjuk is átültetésnek; Sylvester distikhonairól már teljes elismeréssel nyilatkozhatunk.

Ha Csáti Demeter töredékét nyolcz szótagú soroknak vesszük, az e kötetben foglalt versformákat így csoportosíthatjuk:

1. Csáti D. töredéke (5. l.) — Tordai névtelen (243. l.) — Pótlék I. II. IV. száma. (363. 364. 367. l.)
 2. Péchy F. (6. l.) — Baranyai Pál (261. l.)
 3. Farkas A. (13. l.) — Fekete Imre (346. l.)
 4. Istvánfi Pál (27. l.) — Batízi A. XI. XII. XIII. (81. 89. 95. l.) — Dobai A. (143. l.) — Tar B. (153. l.) — Szkhárosi H. A. I. IV. (161. 177. l.) — Kákonyi P. II. III. (289. 301. l.) — Fekete Imre (334. l.)
 5. Batízi I. II. (55. 58. l.) — Biai Gáspár (251. l.)
 6. Batízi III. (61. l.)
 7. Batízi IV. (65. l.)
 8. Batízi V. (65. l.) — Sylvester I. (131. l.)
 9. Batízi VI. (67. l.)
 10. Batízi VII. (69. l.)
 11. Batízi VIII. (70. l.)
 12. Batízi IX. (71. l.)
 13. Batízi X. (74.)
 14. Batízi XIV. (113. l.)
 15. Batízi XV. (120. l.) — Csikei István (155. l.)
- Szkhárosi H. A. IX. (221. l.)

16. Dévay M. (127. l.) — Szeremlyéni M. (233. l.)
 — Kákonyi P. I. (277. l.)
 17. Sylvester II. III. IV. V. VI. (133—140. l.)
 18. Szkhárosi H. A. II. (163. l.)
 19. Szkhárosi H. A. III. (168. l.)
 20. Szkhárosi H. A. V. (187. l.)
 21. Szkhárosi H. A. VI. (199. l.)
 22. Szkhárosi H. A. VII. (207. l.)
 23. Szkhárosi H. A. VIII. (214. l.) — Szabadkai M.
 (365. l.)
 24. Szkhárosi H. A. X. (227. l.)
 25. Thordai B. (246. l.)
 26. Valkai K. (271. l.)
 27. Névtelen (Sztárai?) (318. l.)
 28. Székely B. (325. l.)

A huszonegy szerző művei után még az I. kötethez járúl némi pótlék, melynek legnevezetesebb darabja Szabadkai Mihály csak nem rég előkerült éneke Beriszló Péternek a vitéz pap-bánnak haláláról.

A kötet tartalmát szerzőnként, sőt olykor darabonként is eléggé méltatjuk. E részletekbe menő fejtegetések mellett, általános jellemzésül felesleges volna többet mondani. Csupán Sylvester két levelét emlitem még fel, melyeknek irodalomtörténeti kiváló fontosságáról az olvasó azonnal meggyőződhetik.

Budapest, 1880. ápril 28-án.

Szilády Áron.

XVI. SZÁZADBELI

MAGYAR KÖLTŐK.

CSÁTI DEMETER

1526 után kevéssel

és

PÉCHY FERENCZ

1529.

MAGYARORSZÁG MEGHÓDÍTÁSA.

(Csáti Demetertől.)

Töredék.

.....
Egyiknek neve Buda vala,
Ki ez országot megvette vala;
Hogy az Árpád megholt vala,
Árpád után ő kapitány vala.

Lakóhelye lón Duna mentében, 5
Pest ellenében, fenn egy hegyben,
Arról neveztik ott a várost
Duna mentében kincses Budának.

Ezt szerzették Szilágyságban, 10
Csáti Demeter nagy gondolatjában,
Mikort nagy bú vala Magyarországon,
Egy némi-nemű mulatságában.

LAVS SANCTI NICOLAI PONTIFICIS 1529.

Endecasyllabon.

(Péchy Ferencztől.)

Légy most segítség szent Miklós minekünk,
Kik idnepe . . . és téged tisztelünk,
Légy te szent Miklós tanoló ifjaknak
Mi segedelmünk!

Az kik tanóságra nevedben adatnak, 5
És tanóságot nagyon gyakorlonak;
Bönt te nevedben eltávoztassanak
Szent Miklós pispek!

Új csuda-tétellel születél ez világra,
Te fíredédben felállál lábadra, 10
Szeredán, pénteken te anyád emléjét
Egyszer esmeréd.

Szegén embernek három szőz leánya,
Kiket akar vala gonosz bő(n)re adnia
Ő szőzességek megmaradott vala 15
Te kéncsed miá.

Szentelének téged Mirrában pispekké.
Jóllehet sokat te mondál ellene.
Az te hazádnak, holott te születél —
Lycia neve. 20

Az te csuda-tételeid szent Miklós! éneklem,
Mert te hozzá(d) vagyon bizodalمام nékem,
Hogy az nagy istennek szent malasztja miá
Mennyországot veszem.

Nagyon téged kiáltnak és téged tisztelnek 25
Kiket vizeknek habjai fenyegetnek,
Kik drágaságba hozzád evöltenek,
Segétség leszesz nekik.

Csak zsidó adósságát nem akarja meg adnia
Az keresztyén ember álnoksága miá, 30
Te oltárod előtt megesküvék rajta,
Hogy néki meg adta.

Töré és megölé ötet ő szekere,
Huallott pálcájából kiomla ő pénze.
Kilemben ő pénzét zsidó el nem vevé, 35
Hanem feltámasztád.

Ime szegény embert isten feltámasztá,
Azt az kegyetlen zsidó hogy meglátá,
Legottan istenhez ő es megtért vala,
Keresztelkedett vala. 40

Nyughatatlan képen más zsidó tisztel vala,
Az te képed házában kőfalon tartja vala,
Mikoron mégyen vala kalmár-árójával
Soka(da)lomba.

Innet ő házából hogy elmegyén vala, 45
Minden jószágát néked hagyja vala,
Kemén fenyegetést — ha meg nem öríznéd —
Rajtad teszen vala.

Csudaképen néki kéncset ő házából
 Tolvajok ragadozák; — ő sokadalomból 50
 Ha megjutott vala, képed le ragadá
 Kőfal oldaláról.

Oh mel kegyetlenől téged megvert vala,
 Nagy véres ruhával megjelentél vala,
 Tolvajok morháját hogyha meg nem viúnnék, 55
 Ők mind elvesznének.

Láss, mel csudaképen latrok ijedének,
 Zsidónak morháját ők es mind megvívék,
 Tolvajok bőnekbel legottan megtérének,
 És jámborrrá lőnek. 60

Az zsidó legottan keresztyénné lött vala,
 Nékik segedelmmel nagygyal löttél vala.
 Tégedet kérünk légy mi segedelmünk
 Minden órában.

Ime mel igen téged tisztel vala 65
 Hét esztendő gyermeknek az ő édes atyja,
 Kit te szent nevedbe ő ajánlott vala
 Diáki tudománra.

Papnak viszen vala az gyermek ebédet, —
 Szegén ember ajtón kenyergeni kezde 70
 Hogy ő alamizsnát paptól érdemlene
 Istennek nevébe.

Ottan az gyermeknek az pap parancsola,
 Hogy szegén embernek alamizsnát adna;
 Gyorsan ő futamék senkit nem láthata 75
 Ki könyergett volna.

Nagy hirtelenséggel ördeg őt megfojtá:
 Te szent Miklós pispék feltámasztottad vala.
 Ennek utánna gyermek szíve szerént
 Téged tisztelt vala. 80

Téged egy nemes ember igen tisztel vala,
 Ő neki magzatot istentől nyertél vala.
 Egy aranyos pohárt ő fiával egyb. . .
 Vinni akar vala

Imnya az pohárba hogy fia neki hozna, 85
 Gyermek az tengerbe hamar veszett vala.
 Mene templomodhoz az gyermeknek atyja
 Pohárt vitte vala.

Feltámasztád fiát csudálatosképen.
 Az ő atyja háromszor oltárodtól esvén, 90
 Tenéked az gyermek második pohárva. . .
 Tisztességet tevén.

Im egy kazdag ember téged tisztel vala,
 Hogy te üneki fiat adtá . . vala
 Gyermek veszett vala, atyja nem tudja vala 95
 Mely városban volna:

Csak az gyermek akkor ajánlatott vala
 Idegen királna . . és adatott vala:
 Gyermek vocsoráján poharát tartja vala.
 És igen sír vala. 100

Igen kérdi királ gyermek hogy mit sírna
 Gyermek királn. . . nagy sírván azt mondja:
 Atyja szent Miklósnak rako. . . templomot,
 Kinek ma vagyon napja.

Sírásától gyermeket királ úgy onszolja, 105
 Hogy járjon szent Miklós, — mit gondolsz ő rája?
 Itt te leszesz velem. Gyermek ragadtaték
 Fene szélnek miá.

Ez gyermeket szent Miklós templomnál tette vala,
 Kit ő szent nevében atyja rakatott vala. 110
 Nagy erembe akkor gyermek atyja lött vala,
 Hálát adott vala.

Segedelmet tüled szent Miklós én veszek,
 Mikor szent nevedben istennek kenyergök:
 Akkor szent malasztját te nékem megnyerjed, 115
 Hogy téged tisztellek.

Te szent nevedben Péchi Ferencz szerzette vala,
 Kazari plébános hogy mikoron volna;
 János királ vala kécneses jó Budába
 Vígságába volna. 120

Esztendejét mondja — revideden írja,
 Mindszent octávája hogy mikoron volna
 Ezeröttszáz huszonkilencz esztendőben írta,
 Jó kedvében volna. 124

FARKAS ANDRÁS

1538.

AZ ZSIDÓ ÉS MAGYAR NEMZETRŐL.

I.

Jersze emlékezzünk az örök istennek
Csudálatos nagy hatalmasságáról,
Melyvel Scythiából régi magyarokat
Jó Magyarországra olyan módon kihozá,
Ment régen kihozá ah zsidó népeket 5
Fárahó királnak markából, inségéből.

Azért ez éneket mi kétfelé oszszuk,
Hogy ez dolgot nyilvánban megérthessök;
Először mi szóljonk ah zsidó népekről,
Ment őket az isten Egyiptomból kihozá; 10
Azután mi szóljonk az magyar népekről,
Ment őket az isten Scythiából kihozá.

II.

Régen ó törvénben, mikor Jézus uronk
Ez világra még nem született vala,
Az zsidók valának istennek népei, 15
Neveztetnek vala Izrahel fiainak,
Kik lakoznak vala naptámadat felé
Kánahánnak földében ön atyjokval Izraelvel.

Készerítettének éhségnek miatta :
Egyiptomban ök mind el-bémenének 20
Kiket az Fárahó Józsefnek kedvéért
Jó kedvvel fogada és békességbe tarta,
Mert József is vala Izraelnek fia,
És az Fárahónak dolgosa, tanácsosa.

- József ott meghala az ő vén atyjával 25
 Izráellel, és minden bátyjával;
 De ah zsidó népek, kik megmaradának,
 Megsokasólának, igen elterjedének.
 Új királ támada Egyiptomországban,
 Ki nem tudja vala Józsefnek jámborságát. 30
- Azért meggyülölé ah zsidó népeket,
 Kezdé őket igen sanyargatnia
 Nagy sok szolgálatval, kényszerítésekkel,
 Sok pallérok által őket nehezíteni,
 Téglaverésekkel, sár csinálásokkal, 35
 Erős nagy munkákkal, sanyaró rabságokkal.
- Az kegyelmes isten rajtok könyöröle,
 Áron papot és Moizsest választá,
 És vezéről adá ah zsidó népeknek,
 Hogy őket kimentse Fárahnak markából. 40
 Jelenté az isten nagy hatalmasságát
 Az Fárahnó előtt rettenetes csudáját.
- Látván ah Fárahnó, inkább keményedék,
 Nem akará őket elbocsátani,
 Isten parancsola : Moizses indítá 45
 Áromval egyetemben mind ah zsidó népeket,
 Utánok indóla az Fárahnó királ
 Ő nagy erejével, temérdek sok népével.
- Mikor juttak vala az Veres tengerre.
 Ott ah zsidók igen megijedének, 50
 Moizses biztatja: »semmit ne féljetek.
 Isten velünk vagyon, ő minket megszabadít.«
 Áron pap megsujtá ah tengernek vizét,
 És az vessző ellen ottan kétfelé válék.
- Ott ah zsidó népek az Veres tengeren 55
 Száraz lábbal mind általköltözének.

- Azonközbe juta az Fárahnó királ,
 Nagy hertelenséggel az tengernek indóla.
 Hogy bétakarodék minden népeivel
 Az tengernek vize esmét egybezúdola. 60
- Minden népeivel Fárahnó ott vesze,
 De ah zsidók békességvel járának.
 Nagy hálát adának mennybéli istennek,
 És ötet tisztelék édes éneklésekkel.
 Onnat indólának, sem útok nem vala, 66
 Ösvények sem vala, de isten vélek vala.
- Nappal mindenkoron egy oszlop fényes köd
 Ment egy vezér előttök mégyen vala,
 Azonképen éjjel egy oszlop fényes tűz
 Ment egy hív kalauz őket vezérli vala, 70
 Őket az pusztában az nagy isten tartá
 Mennyei kenyérvel az negyven esztendeig.
- Végezetre oztán őket el-bévivé
 Ah megígért Kánaánnak földében,
 Mely mondatik vala az ő bőségejért, 75
 Nagy kövérségejért, tejjel mézzel folynia.
 Letelepédének megöröködének,
 Elszaporodának és meggazdagólának.
- III.
- De immár hagyjuk el ah zsidó népeket,
 Vegyük elő az régi magyarokat. 80
 Ingyen majd megértjük, hogy az Isten őket
 Ílyetén bő földre, magyarrá el-kihozá,
 Mint régen kihozá a zsidó népeket
 Egyiptomországból ah megígért bő földre.
- Mind a scythiai hatalmas magyarok 85
 Származának két jeles férfiaktól:

Egyik férfiúnak Humor vala neve
 És az másodiknak nagy Magor vala neve,
 Kiktől ah magyarok felneveztetének :
 Hunorral hunusnak, Magortól magyaroknak. 90

Eh két emberektől amye nép származék,
 Hogy Scythiát űk mind széllal bétölték.
 Ah Scythia vagyon naptámadat felé,
 Erdélyen, Moldován, Oroszországon belől,
 Túl Tatárországon, ah fejjér kunokon, 95
 Pogán országokon, sok havasokon belől.

Jöllehet magyarok el-ben Scythiában
 Hatalmasok és nagy sokan valának,
 Demaga az istent nem esmerik vala,
 Sem az ű szent fiát, mi édes megváltonkat; 100
 Azért barom módra nagy vak pogányságban
 űk is élnek vala, bálvánt imádnak vala.

Ah kegyelmes isten rajtok könyöröle :
 űközükbe ada oly gondolatot,
 Hogy űk keresnének ah napnyugat felé 105
 Országot magoknak, hol letelepednének.
 Azért indulának mind feleségestül,
 Tízszáz és ezeren előszer kijövének.

Másodszor mikoron nyolczszáz nyolczvannolczban
 Írnak vala urunk születése után, 110
 Ah kétszáz-ezeren és három-ezeren
 Szolgától kiválván esmétlen kijövének
 Sok havasok által pogán országokban
 Ah nagy isten őket békességgel viselé.

Mikor juttak vala ah Tanais vízre 115
 Ott hajójok űnékiek nem vala,
 Azért két-két lónak egyikét-egyikét
 Ah Tanais parton űk mind megnyózzák vala.

Lóbörből magoknak önnön hasok alá
 Hólyagot varrának, vízen általkelének. 120

Hét kapitánokat köztök emelének.
 Bėjövének ah jó Magyarországon,
 Kit neveznek vala bő Pannóniának,
 Mert im az kenyérnek dejákól neve *panis* :
 Ah panistól híják jó Magyarországot 125
 Bő Pannoniának, bő kenyere országának.

Azért ez országot mind nevezik vala
 Tejjel, mézzel folyó az kövér földnek,
 Mert ő bővölködik aranynyal, ezüsttel,
 Ónnal, vassal, érczel, sóval, öreg barmokkal, 130
 Ah Szerém borával, ah Somogy borával
 Ah Makra borával, ah felföldi jó borokval.

Ah Duna vizivel, ah Tisza vizivel,
 Száva, Dráva, Szamos, Maros vizivel,
 Erdőkkel, mezőkkel, szép zsiros füekkel, 135
 Johokkal, lovakval, tikval, lúdvál, disznóval,
 űket ah nagy isten itt mind megszállítá,
 Mint ah zsidó népet Kánaánnak földében.

IV.

Itt esmét hagyjuk el ah magyar népeket,
 Vegyök elő az Izráel fiait, 140
 Kiknek isten ada sok jó fejedelmet,
 Az Józsue vitézt és az igaz Gedeont,
 Erős Sámson vitézt, im ah Saul kerált,
 Ah szent Dávid kerált, ah bölcs Salamon kerált.

Ezeknek általa isten oltalmazá 145
 És megtartá mind ah zsidó népeket,
 Míg istent hallgatták és űtet tisztelték
 Nagy bő országokban békességgel lakának

De hogy hátra veték szent parancsolatját,
Isten megharagvék, erőssen őket veré. 150

Pogány kerálokkal, idegen népekkel
Országokat dúlatá, raboltatá,
Ellenek támasztá nagy hatalmassággal
Babyloniából Nabugodonozor kerált;
Ő mind elégeté ah Jeroszálemet 155
És mind elpusztittá ah Salamon templomát.

Sedechiás kerált ő megfogattatá
És fiait előttö levágotá,
Sok fejedelmeknek fejeket szedeté,
És önnön magának Sedechiás kerálnak 160
Szemét kivájatá, békóba vereté,
Babyloniába örök tömlöczre veté.

Nabugodonozor kerál fogságában
Hatszáz és négyezer zsidók esének 165
Szomoró bánattal, keserő sírással
Édes hazájokból mind fogva vitetének,
Ők is szolgálának Babyloniában
Éhségben, rabságban az hetven esztendeig.

V.

Itt esmét hagyjuk el ah zsidó népeket:
Emlékezzönk meg az magyar népekről, 170
Kiket ah nagy isten nagy jóval szerete,
Ez országba hozá, igen megkaszdagitta,
Nékiek is ada jó fejedelmeket,
Jámbor kerálokat és jó tanácsadókat.

Első kijövésben még pogányságokban 175
Adá ah hatalmas Atilla kerált,
Ki az nagy Nemrótnak unokája vala,
Bendaguznak fia, ez velágnak félelme.

Másod kijövésben ah szent Estván kerált,
Szent Imre hercezet, dicső szent László kerált. 180

Ezeknek utánna jámbor Béla kerált,
Károly kerált, ő fiát Lajos kerált,
És ah Zsigmond császárt, ah Jankula vajdát
És az ő jó fiát, hatalmas Mátyás kerált;
Lengyel László kerált, ifjú Lajos kerált: 185
Isten győzi számát sok jámbor kerályoknak.

Ezeknek általa ah kegyelmes isten
Oltalmazá ah jó Magyarországot;
Ez ország határit isten kiterjeszté,
Sok vendég népekre, nagy sok tartományokra. 190
Ő melléjek ada hatalmas urakat,
Jeles országokat, sok kulcsos városokat.

Naptámadat felől az hideg Moldovát,
Havas elve mind ah vad oláhokat,
Délről Rácországot, és az napnyugatról 195
Szegén Tótországot, ah bő Horvátországot,
Északról peniglen ah bő Csehországot,
Csehország határán ah Slézia tartománt.

Mindezeket isten mellénk adta vala,
De jobb részét tölönk meg elszakasztá, 200
Mert elfeledkezénk ő nagy jóvoltáról,
Kegyelmességéről, sok jó téteményéről;
Meg sem emlékezénk régi dolgairól:
Hálálatlanok lönk sok jó ajándékiról.

Haragra indítók hitetlenségönkkel, 205
Vakságinkkal és nagy hamisságinkkal
Kezdők bosszontani kazdag aranyonkkal,
Drága ezüstinkkel, ezekben bizásinkkal,
Az Szerém borának nagy torkosságával,
Paráznságokkal, rettenetes bűnökvel. 210

Azért ő haragja ellenünk gerjede,
 Bosszuálló ostora rejánk szálla,
 Köztünk meghasonlánk, iregység, gyűlötség
 Mi köztünk támada, kezdők egymást üldözni;
 Nagy sok környöl való szép tartományokat, 215
 Jeles országokat isten tőlünk elveszte.

Végezetre oztán miréjánk kihozá
 Basáival az hitetlen török császárt,
 Mint ah zsidó népre és Jeruzsálemre 220
 Régen vitte vala az Nabugodonozort:
 Minket es megvere és mi országokat
 Mind elégetteté, dúlatá, raboltatá.

Sok kejáltásokkal az nagy istent bántók,
 De bűnönkből nem akaránk kitérni,
 Mi kápolnáinkban voltak éneklések, 225
 De ah szent írásnak nem volt predikálása,
 Azért elveszteté sok monostorinkat,
 Mint Jeruzsálemben ah Salamon templomát.

Ah zsidó népeket isten foglylyá adá 230
 Régen babylóniai kerálnak
 Magyarokat adá törökök markába,
 Kik ah Sarlóközből, ah bő Mátyus földéből,
 Szalából, Somogyból, ah Szerém földéről,
 Ah széles alföldről sok népet elhajtának.

Kik megmaradának ilyen nagy romlástól, 235
 János királt királlá koronázák,
 Ah királ meglátá hogy ő nem bírhatja
 Pogán törököknek temérdek sokaságát:
 Bölcsen cselekedék: frigyét vélek vete,
 Hogy csak épülhetne ah megnyomorodott ország. 240

Másfelől esmétlen ah magyar urak
 Elhajlának koronás királoktól:

Pártokat ütének János királ ellen
 Királt emelének em az Németországból;
 Ah sok pártolással felföldet elveszték, 245
 És annál is inkább ez ország megnyomorodék.

Mindezek szállának istentől mireánk,
 Bűnünk szerént és gonoszságunk miatt,
 Egyfelől verete pogán törökökkel,
 Másfelől némettel és ah sok pártolókkal. 250
 Ezzel megmutatá az hatalmas isten,
 Hogy ő az bűnöknek erős bosszuállója.

VI.

Vegyük elő esmét ah zsidó népeket,
 Kiket isten erőssen megvert vala,
 Ez hetven esztendő midőn bétölt volna, 255
 Őket el-béhozá ah Babyloniából,
 Országokba vivé, újonnan szállitá,
 Nékiek építé Jeruzsálem városát.

Őközéjek ada esmét profétákat 260
 Kik tanítsák és oktassák ah népet,
 Esmerjék magokat bűnösöknek lenni,
 Kövessék az istent: nekik ő megbocsátja,
 És annak felette hogy az atyaisten
 Egyetlenegy fiát öközikben bocsátja.

Mikoron az üdö immár bétölt vala, 265
 Atyaisten elbocsátá szent fiát,
 Ez világra köldé, izene mindennek
 Örömet, kegyelmet, bűnőknek bocsánatját:
 De uronk Krisztusban csak kevesen hínek:
 Ah kik ötét vévék, istenben örülének. 270

De ah zsidó népnek jobb része nem vövé
 Sem ah papok, sem ah szerzetes zsidók,

Uronkat megölék, és ő tanítványit
Kergetnie kezdék, határokból kiűzék :
Negyven esztendejig isten őket várja, 275
De meg nem térének, azért őket elveszte.

Egyszer egy időben, egy husvét napjára
Felgyülének régi szokások szerint,
Ah harminczszor való százezer emberek,
Küvöl bégyülének akkor Jeruzsálembe, 280
Isten felindította ah romai császárt,
Ah várást megszállá, őket mind benn rekeszté.

Nagy éhség támadta, kezdék csókolgatni
Az galambszart, kivelők szóznak vala,
Megnyomorodának, kezdék bényelni 285
Számszerih ideget, önnön saruok talpát,
Asszonyi állatok édes gyermekeket
Éhségnek miatta megfőzik, eszik vala.

Némelyek közzölök aranyat, ezüstöt
Bényelének, hogy gyomrokban megmentsék, 290
De az rómaiak két ezert öbennék
Meghasogatának, az aranyat kiszedék ;
Császár parancsolá, hogy mind meg ne ölnék,
Azért harmincz zsidót egy pénzen adnak vala.

Ezzel megjelenté az hatalmas isten, 295
Hogy ő soha ezt el nem szenvedheti :
Az ő szent ígését mikor megútálják,
És annak felette csúfolják, háborgatják,
Teremtéstől fogva ő mind elvesztette
Kik nem engedének az evangéliomnak. 300

VII.

Mostan is az isten közinkbe bocsátott
Sok bölcséket és jámbor tanítókat,

Kik az íge által hárdeitük minékünk
Áldott Jézus Krisztust egy üdvösségnek lenni,
Ki az atyaistent nekünk engesztelte 305
Drága szent vérével, ártatlan halálával.

De jaj mind azoknak, kik nem elégesznek
Egy Krisztussal az ő üdvösségekre,
Kik egyebek által akarnak üdvösséget,
Vagy önnön magoknak érdemeknek általa : 310
Ezek megtagadják az Krisztusnak véréit,
És az ő szent atyját káromlással illetik.

Mikoron azt valljuk, hogy nem üdvözölünk
Érdemönkből és jó cselekedetönkből, 315
Pokolbeli ördög ellenünk feltámaszt
Földi királokat, hatalmas nagy urakat,
Világi bölcséket, kazdag pap urakat,
Sok szerzeteseket, áitatatos szenteket.

De tanács mindennek, hogy ne háborgassák,
Ne üldözzék az istennek ígését, 320
Mert ha mi azt tesszük, kezdünk ugyan járnunk,
Ment ah zsidó népek régen Jeruzsálemben :
Kazdag királokat, jeles nagy urakat
Az hatalmas isten megfeddet az igéért.

Inkább adjonk hálát az nagy úristennek, 325
Hogy közinkbe szent ígését bocsátá,
És minket vigasztal az ő ígésével
Mi nagy veszedelmünkben és nyomorúságunkban.
Akarja az isten szívünket felnyitni,
Hogy mi el ne vesszünk régi nagy bűneinkben. 330

Azért mi es vegyük jó kedvvel ötöle,
És hallgassuk az istennek ígését,
Esmerhessük magonkat bűnösöknek lenni,
Kövessük az istent : nekünk ő megbocsátja,

És annak felette jó Magyarországot 335
Esmét feltámasztja, és esmét hatalmat ad.

Bölcs Salamon írja, hogy az keráloknak
Ő szívöket csak az isten igazgatja :
Ő markában tartja, és nagy hamarsággal 340
Melyfelé akarja, ottan oda hajthatja,
Hatalmas uraknak pártoló szívöket
Nagy hirtelenséggel öszvö egyenesíti.

Azért mi es kérjük istent mint atyánkat :
Igazgassa az kerált miközöttök :
Magyari uraknak pártoló szívöket 345
Igazgassa immár ah jámbor kerál mellé :
Adjon békességet minden népek között,
Hogy mi ő felségét egyetembe dícsírheessük.

Farkas András szerzé ezeket énekbe,
Keserőlvén az nyomorúlt országban. 350
Igen szánja vala hogy az hitetlenek
Istennek híveit széllyel üldözik vala ;
Kis karácson után immár írnek vala
Az ezeröttszázban, harmincznyolcz esztendőben Amen.

ISTVÁNFI PÁL

1539

HISTORIA REGIS VOLTER.

Ad notam : Francisco.

Egy krónikát mondok, urak, hallgassátok!
Kinek talám mássát ti nem hallottátok,
Egy olasz leánrul, kin csudálkozhattok,
Asszony-házastoknak példájul adhatjátok.

Az Olaszországnak egy szegeletiben 5
Az Vezule hegynek ű kerületiben,
Nagy sok szép városok vadnak ű fektiben,
És jeles szín népek laknak az mentiben.

Ezt egészlen az kik beszállották vala, 10
Kulcsos városokat rajta raktak vala,
Olaszul nevezik az Pedamontának,
Magyarul mondhatjuk ugymint: Hegyaljának.

Az földnek egy része kivált ű magának 15
Kit régulta mondnak az Seluciának,
Székes helye most is az markolápságnak,
Sok kulcsos városok annak udvarlának.

Ezt az ifjú Volter egykor bírja vala ; 20
Szép termete néki mint vitéznek vala,
Minden nemzetivel híres neves vala,
De magatartással, díszes, neves vala.

Mulatság kedvinek nem minden kell vala,
Vadász-, madarászást igen kedvel vala,
Mindenestül magát annak adta vala,
Egyéb mulatságát hátra hagyta vala.

- Noha csak egy fűrül nemzetérül vala, 25
Szabad ember voltát igen félti vala,
Örömet kötélben nem ejtheti vala,
Azért jó ideig nőtelen élt vala.
- Régi jó baráti sokan hallgatának,
Sok jámbor hívei csendesben valának, 30
Városbéli hívei igen bánkódának,
Félnek hogy Voltertül árvává maradnának.
- Köztök elvégezék, hogy néki szólának;
Bátor szívó embert arra választának,
Nagy sereggel egykor eleiben állának, 35
Mondják, hogy ily szókkal néki szólottanak:
- »Téged, uram Volter, fejenként követünk,
Kegyelmes légy nekünk, ha mit szónkban ejtünk,
Mert miként magunkat, téged úgy szeretünk,
Erre minket hozott az mi nagy hűségünk. 40
- Ez ideig veled ugyan dicsekedtünk,
Ily úrral magunkat bódognak ítültük:
De ha az egy dolgot mi megnyerhetendjük,
Széles az világon bódog népek leszünk.
- Hogy tennen-magadat már arra gondoljad, 45
Törvén(y) házasságban magadat foglaljad,
Asszonyunkat nekünk nálunk látnunk hagyjad
Kisdéd Volterodat még éltedben hagyjad.
- Ebben haladékot semmit nem kívánunk,
Mert az idők miként folyó vizek múlnak;
Az ifjúságnak is virági elhullnak,
Az vénség utána mint egy farkas ballag. 50
- Az halál peniglen legközelben hallgat,
Látod az életnek, uram Volter, útát,
Hogy egy naprul másra elébb-elébb mutat, 55
De mindaddig visel, hogy megcsalatoztat.

- Kegyelmesen azért tekénts könyörgésünk,
Parancsolatidban semmit meg nem vetünk,
Asszonyunkat, hozzád kit illendőt lelünk,
Hagyjad, megszerzését ennek reánk veszszük. 60
- Azon igen félünk, hogy egy nap csak elhagysz,
Örököt utánad ingyen senkit nem hagysz,
Sok jó híveidet bolygóban marasztasz,
Nagy keserű inséget csak rejánk szállítasz.«
- Volter jámbor vala, szíve rajta vala, 65
Sok jámbor tanácsán megmaradott vala,
Nem sokat ű azon gondolkodott vala,
Ily szóval nékiek akkor szólott vala:
- »Szerető barátim! nagy jó neven vészem,
Jómat akarjátok, azt eszemben vészem, 70
De nagy szabadságból engemet kivészen,
Ki az házasságban igen ritkán léssen.
- Kész vagyok tinektek szótokat fogadnom,
És jó tanácstoknak melléje állanom,
Nem akarlak titeket csak ezzel bánthanom: 75
Asszont keressetek, mert csak az én gondom.
- Valami jó vagyon emberben világon,
Senkitül egyébtül csak istentül vagyon.
Én igyemet, most ezt is reája hagyom,
Minden szerencsémek csak néki ajánlom. 80
- Bízam mindenkoron kegyelmességében,
És nem fogyatkoztam semmi szükségemben,
Útat talál most is én tisztességemben
Miként kelljen járnom, én idvőségemben.
- Ez ti kívánságtok, hogy megházasuljak, 85
Én titeket ebből nyilván megbízatlak,
Akarok tületek én is egyet hallani,
És arrul hit szerént nekem vallást tenni:

- Hogy az kit keresek, valahul meglelem,
Vagy szegén vagy kazdag kit én megkedvelek, 90
Miként asszontokat úgyan tiszteljétek,
Mintha császár leánya volna, úgy vegyétek.«
- Urok akaratját jámborok megérték,
És azt közönséggel örömet felvevék,
És nagy fogadással azt megerősíték, 95
Mert csak alig várják hogy az napot írnek.
- Ott menyegző napot nékik egyet hagyta,
Kire őket mind felkészülnie hagyá,
Az örömrre őket fejenként hívatá,
Volter hagyta napot ki mind igen várja, 100
- Azt hogy elvégezzék, az tanács felkele,
Ki mind ő házához készülnie méne,
Udvarának Volter hagyta készülnie,
Hogy az napot senki el ne véttenéje.
- Nem messze hozzájok egy kis falu vala, 105
Egynéhán szegén nép kiben lakik vala,
Szegénbiknek neve az Jankula vala;
Az ő szegényét is isten látta vala.
- Annak egy leánya, annál több sem vala,
Kinek keresztneve az Grizeldis vala, 110
Termeti szépsége néki ékes vala,
De jó erkölcsével feljülmúlja vala.
- Az szegény életnek sanyarúságában
Grizeldis nőtt vala nagy gyorsaságában;
Nem ül vala veszteg semmi lágyaságában, 115
Semmi gyönyörőség nincs gondolatjában.
- De nagy vastagsággal atyját tartja vala,
Annak ű vénségét úgy táplálja vala,
Kevés juhocskáját tóra hajtja vala,
Rokkáját közönsleg el nem hagyja vala. 120

- Onnat haza jöven parét aprít vala;
Hozzájok illendő étket szerez vala,
Kemény szalma-ágyát rázogatja vala,
Kegyességgel atyját elnyúgotja vala.
- Az leánra szemét Volter vette vala, 125
Mert azon gyakorta vadászni jár vala;
Nem fajtalanásból azt míveli vala,
Azért embersége út viseli vala.
- Nagy jószág Grizeldben ki rejtekben vala,
Kit az köznép nyilván nem érthetett vala; 130
Eszes ember Volter általlátja vala,
Azért ütet igen megszerette vala.
- Azt is elvégezé, hogy ötet elvénne,
Senki egyéb néki házasa nem lenne,
Ha néki az áldott isten engednéje, 135
Mikoron ő dolgát annyira végeznéje.
- Már az menyegző nap elközelget vala,
Az menyasszony honnan lenne titkon vala.
Egy leányzót Volter kerestetett vala,
Kinek magassága Grizelddel egy vala. 140
- Ezhöz szép ruhákat csináltatott vala,
Szép gyöngy-koszorókat fűzetetett vala,
És arany lánczokat sokat készítettete,
Sokféle pártaövet és drága násfákat.
- Az örvendetes nép, az kit várnak vala, 145
Az nap fényességébe el-felterjedt vala:
De az menyasszonnak csak híre sem vala,
És minden készület már szerevén vala.
- Volter elindula, az nász mind utánna,
Mintha az menyasszony közel útban volna, 150
És ütet útában tisztességgel látná,
Onnat nagy örömmel házában béhozná.

Grizeldisznak ebben csak híre sem vala,
Az minémű dolgok reá néznek vala,
Dolgát ű házánál megszerezte vala, 155
Az kútfürül vizet haza viszen vala.

Atyjának kapuján hogy bélépett vala,
Hogy egyéb dolgától megüresült vala,
Leán társaival el-kikészült vala,
Hogy Volter mátkáját ű csak láthatnája. 160

Grizeldiszt mentében Volter látta vala,
Gyorsan űtet nevén szólította vala,
Atyja ha hon volna? tüle kérdi vala:
Leán tisztességgel néki felelt vala.

Volter néki hagyá, hogy kiszóltaná, 165
Néminemő dolga néki véle volna,
Az vén jámbor azkor kiballagott vala,
Kézen fogá Volter, magának így szóla:

»Jankula, tudom azt, hogy szeretsz engemet,
Én is megesmértem jámbor hűségedet, 170
Nem kevés gondomat gondolom éretted,
Ezt ez dolgot tudni akarom tetüled.

Ha te ez dologhoz jóakaró volnál,
És ez mellé tisztán örömet állanál,
Hogy engemet, kiért ezkédig uraltál, 175
Leányodat hozzám venném, választanám!»

Rajta az vén jámbor csak elcsudálkozék,
Hogy ily jó szerencse házához érkezék,
Kegyelmes istentül néki méltóltaték,
Nem tud vala medgyen, szava így esék: 180

»Semmiben különbet én nem akarhatok,
Avagy penig abban ellent sem tarthatok,
Az mit én tenéked kedved szerént látok,
Mert uram vagy, semmit meg nem másolhatok.«

»El-bémenjünk ketten! — az Volter azt mondja — 185
Grizeldiszt nevére előtted megkérjük.«
Násznépe megállá ketten bémenének,
Leánnyal akkoron így beszélének:

»Atyád is akarja, hogy légy én jegyesem,
Ez napságtul fogva asszony-feleségem; 190
Vagyon tüled nékem egy jeles kérdésem, —
Azt majd meggondoljad, felelj erre nékem:

Ha tennen-magadat ha arra adandod,
Minden akaratod arra szabhatandod,
Hogy semmi kedvemet nékem meg nem szeged, 195
Rólad mit végezök, azt te mind megállod.«

Ilyen nagy csudában Grizeld reszket vala,
Magát bátorságban nem veheti vala,
Mert nagy vendég házáat megszállotta vala,
Nem késék, kérdésre így felelt vala: 200

»Ily nagy tisztességre, uram, én magamat
Méltatlannak vélem, mind az én házamat,
De ha tükélened te akaratodat,
Nem tartóztatom meg az én szerencsémét.

Soha te ellened nemhogy én mit vétnék, 205
De gondolatomban sem hagyom hogy tennék,
Sőt ha parancsolod, hogy halált szenvednék,
Annak is örömet engedelmes lennék.«

Volter az szót mondja: »elég az énnekem.«
Násznépek mutatá: »ihol én jegyesem! 210
Az ki ezt tiszteli, — barátom énnekem;
Mint császár leánya ez oly drága nekem.«

Ott Volter akará hogy levetkeztetnék
Régi ruhájából, el-felöltöztetnék
Aranyas ruhában: asszonyok ezt érték, 215
Egymás előtt néki szolgálni sietnek.

- Az Grizeldisz leánt szépen felkészíték,
Kézzel tapogatott haját ékesíték,
Aranyszál hajakkal közöslég illeték,
Szép gyöngykoszorókkal fejét ékesíték. 220
- Idő rövid vala, hamar felkészíték,
Úgyan más személben Grizeldisz téteték.
Az népek is ütöt nehezen esmerék,
De mint asszonyokat szeretvén tisztelék.
- Egy drága koszorót Volter kivött vala, 225
Kit az végre nem most csináltatott vala,
Grizeldisz így abban hozzá vötte vala,
Szép-öltözött lóra felültette vala.
- Az ló fejr vala, gyorsan elfutamék,
Az palota felé gyorsan nyomtatának, 230
Harminczkét leánzó selyemben valának,
Sok jó nemes asszony lovon udvarlának
- Az vígasságtévő különb-különb vala,
Az ég is az ellen ugyan zönög vala,
Egymás szavát tüle alig hallják vala, 235
Nagy öröm szívöket megszállotta vala.
- Hamar eljutának, mert közel valának,
Étkeket fogának, nagy vígan lakának,
Ebéd után estig ott mind tánczolának,
Minden mulatságon ugyan megállának. 240
- Holtá kelve Volter új udvart tétete,
Kazdag ajándékot arra feltítete,
Jó hamar lovakat pályára vitete,
És gyalog futókat futáshoz készíte.
- Erős ütözetek akkor ott valának, 245
Jeles kedvő népek akkor elhullának,
Hatalmas követek rendet ott állának,
Hírös székestül ök mind ott maradának.

- Az szent Iván tüzét el-felrakták vala,
Mesterséggel azt mind csináltatták vala, 250
Udvarló vitéz nép azt ostromlja vala,
Az nap vígasságban el-aláment vala.
- Az új menynek akkor isten fejét látá,
Kegyelmességével ütöt méltóltatá,
Nagy bölcsességével megvilágosítá, 255
Sok jószágos jóval megajándékozá.
- Ártatlan életben istenfélő vala,
Maga-tartásában jó erkölcsű vala,
Értelmes beszéde, szava ékes vala,
Minden embereknek dicséretes vala. 260
- Nem sokáig magát oly jó névben hozá,
Hogy nemcsak szomszédi kívánkoznak vala,
De messze földrül is jönnek vala hozzá,
Asszonyok, férfiak csudálkoznak rajta.
- Eleitül fogván kik esmerik vala, 265
Még azok is ingyen nem hihetik vala,
Az mely szegény ember az Jankula vala,
Hogy az Grizeldisz ú leánya volna.
- Minden nagy ékesség úbenne oly vala,
Hogy azt ingyen senki nem hiheti vala, 270
Hogy az parasztháznál tanulhatta volna,
De császár udvarát azki lakta vala.
- Noha vitéz Volter szegény nemzetet vön,
De ú házassága nagy dicsíretes lün,
Pelöl háza népe nyugodalmas, békes lün, 275
Kivel mindeneknek igen kedves ú lün.
- Söt annak felette, hogy ő ily jószágot
Ily szegénség alatt rejtekben meglátott,
Méltán böles embernek mindenek öt látták
És mindeneknél ú nagy csudálatos volt. 280

- Az asszony peniglen nem csak házát bírta,
De az községet is nagy bölcsen oktatja,
Ura honn nem voltán pereket szállítja,
Nemes népeknek is háborúit oltja.
- Nem egyebet erről népek hisznek vala, 285
És közöttök tisztán azt beszélnek vala,
Hogy az asszont mennyből isten adta volna,
Az község javára, hogy ű rá gondolna.
- Ebben nem sok üdö mikor bétölt volna, 290
Asszony hogy viselne, jelensége vala,
Sok jó birodalma nagy csendesben vala,
De nem sok időre leányt hozott vala.
- Jöllehet az leány oly igen szép vala ;
Demaga az fiút inkább veszik vala, 295
Magzatos voltával asszony nyerte vala,
Kin mind háza népe megörvendett vala.
- Az gyermek immáron hogy azt érte vala,
Mikor az dajkátul elválasztják vala,
Volternak akkoron kívánsága juta,
Csudálatosb hogyanem dicsíretes volna. 300
- Asszony-feleségét hogy megkesergetné,
És az ű hűségét kikeresgetnéje,
Addig nem nyughaték, míg nem kikeresné
És minden kétségét belőle kivenné.
- El-bémentek vala ű ágyas házokban, 305
Volter magát ejté nagy szomorúságban,
Ily szókat ott ejte szomorúságában,
Hogyha hozhatnája asszont ű bánatban :
- »Asszon! kérlek arrul hogy megemlékezzél,
Hogy mely szegénységben házamba bejöttél, 310
Mert ugyan sem illik, hogy elfeledkeznél
Régi mívoltodrul, mai szerencsédreül.

- Emlékezzél, mondom, miként hozzám vőlek,
Nyilván én tégedet mostan is szeretlek,
De az nemes népek téged nem kedvelnek, 315
Mert paraszt nemzetből tégedet ítilnek.
- Asszont paraszt nemből ők nem szeretnek,
Mert természet szerént egymás ellen járnak,
Én reám is immár gonosz szemmel néznek,
Rólad ilyen szókat, mint mondom, beszélnek. 320
- Azért, ha te akarsz békeségben élni,
Szükség nékem véled megegyenesülnöm :
Te kis leányodrul övélek végezzenem,
Az mint űk akarják, nem mint én akarom.
- De te híred nekül semmit nem mívelek, 325
Te akaratodat mondd meg nekem kérlek :
Az kérdésre téged én emlékeztetlek,
Kire otthon téged én feleltetélek.«
- Grizeldisz ezeket hogy hallotta volna,
Bátor szíve rajta meg nem indult vala, 330
Nagy szép beszédekkel urának szólott vala,
Magát, minden dolgát, reá bízta vala :
- »Tiéd az kis leány, én is tiéd vagyok,
Mindketten urunknak tégedet mi vallunk,
Ki mind marhájával szabad, azt jól látjuk, 335
Te is velünk mit téssz, azon kell maradnunk.
- Valamit én neked kedved szerént látok,
Mindenben az mellé szívem szerént állok,
Egyebet náladnál senkit nem kívánok,
Egyébtül megválnom semmitül nem szánok.« 340
- Feleletit Volter nagy jó kedvvel hallá :
De ünnön magában nem teteti vala,
Ő tekintetiben nagy szomorú vala ;
Asszony elől akkor ígyen kiment vala.

Nem soká halasztá, egy szolgáját küldé, 345
Kivel az ű dolgát azelőtt ű közlé,
Jeles dolgaiban korosként meglelé,
Az asszonhoz akkor űtet el-béküldé.

Az asszonyhoz szolga éjjel bement vala:
»Megbocsáss asszonyom, néki mondja vala, 350
Rejám ne nehezelj, úgy könyörög vala,
Mert ebben engemet kételenség hozza.

Nyilván vagyon nálad szolgák állapotja,
Az engedelmesség kötélben forgatja,
Urok parancsolatja kételen futtatja, 355
Szólgálatját senki nem válogathatja.

Uram hagyta nékem, gyermeket felvegyem,
És az éjjel űtet még oly helyre tennem,
Parancsolatjának kell nékem engednem,
Nem merek egyebet, bizony ebben tennem.« 360

Szavát akkor ember röviden végezé,
Nagy kételen dolgot köztök akkor ejte,
Kit keserves asszony eszében vehete,
Többet ott nem szóla, az ember vesztegle.

Az emberhez asszony gyanakodik vala, 365
Mert szeme állása néki kétes vala,
Kétséges ábrázat, szava olyan vala:
Kis leányát érté, hogy vinné halálra.

De könyve asszonnak rajta nem csordúla,
Csak egy fohászzkodást rajta sem mívele, 370
Kit nehezen dajka, nem hogy anyja türe;
És nagy vídámképen gyermekét felvevé.

Kis leányát édes anyja nézi vala,
És nagy szeretettel csókolgatja vala,
Szent keresztnek jelét rejávette vala, 375
Megáldotta vala, kézben adta vala.

»Az mit urad hagyott, azt te megszerezzed,
Egyre kérlek téged, hogy gondját viseljed,
És ő gyenge testét hogy te megőrizzed, 380
Vad madarakkal ezt te meg ne etessed!

Ezt is csak úgy mondom, ha meg nincsen hagyván
Uradtul tenéked az parancsolatban,
Mert nem törekedem soha semmit abban,
Az mit ű ellene gondolnék, hogy volna.«

Gyermeket felvévé, urához térité, 385
Az felelet mi lún, néki megbeszélé,
Mint az leánt kézbe adá, megjelenté,
Atyja kegyességét ott megkeseríté.

De az mit magában megtökélt vala,
Abban Volter semmit meg nem tágit vala, 390
Azon keménységben menten megyen vala,
Az ű szolgájának azt meghagyta vala:

Hogy az kis gyermeket ruhában kötözve
Szekrénben szegezné, öszvérre feltenné,
Nagy lassan és félve útában viselné, 395
Kazdag Bononiában mentiben bevinné.

Nénje néki vala az Kende Panitné,
Szavával úgy kérné, hogy felnevelnéje,
Mintha anyja volna oly igen féltené,
Minden jó erkölcsre űtet egyengetné. 400

Azt jelesben Volter nénjétül várnája,
Hogy ott titkon űtet nála tartanája,
Senki ez világon hogy ne tudhatnája,
Ki gyermeke volna az ű kis leánya.

Az szolga nem resten ebben eljárt vala, 405
Urátul nékie az mi hagyva vala.
Az asszont az Volter csak szemléli vala,
Változás kedvében, szavában sem vala.

- Régi nagy nyájasság, szokott nagy gyorsaság,
 Ű urához való, nagy szerelmetesség, 410
 Semmi szomorúság, semmi idegenség,
 Kis leányrul való emlékezetlenség.
- Teljes négy esztendők ebben töltek vala,
 Mikoron ű esmég nehézkes vala;
 Egy fiú magzatot szépet hozott vala, 415
 Atyjának, barátinak nagy öröme vala.
- Ebben két esztendő csak békerült vala,
 Gyermeket dajkátul választották vala,
 Azon esztelenség Volterra jött vala;
 Feleségét esmég szólította vala: 420
- »Régulta értetted az én népeimet,
 Mi házasságunkért rejánk nehezelnék,
 Magzatosbnak téged jelesen hogy értnek,
 Férfi magzat látván ugyan meggyűlölnék.
- Mert gyakorta mondják, és köztök kiáltják. 425
 Füleml hallottára ilyképen beszéllek:
 »Volter holta után hogy udvarlanának
 Az Jankolának sok unokájának?
- Paraszt nemzet rajtunk tehát uralkodik,
 És mi nemes házunk nékie lefekszik! 430
 Naponként közöttök ilyen sok szó esik,
 Nem értem ezekből végre mi történik.
- Ez népnek peniglen nyugalmat akarok,
 Mert igazán mondom: valamit is tartok,
 Az gyermekrül penig igaz úgy gondolok, 435
 Mint az nénjét, ugyan dolgára bocsátok.
- Ezt ez végre néked idején beszélem,
 Nem akarom szívedet hirtelen sértenem,
 Véletlen veszéllel es keserítenem,
 Illik nekem ezekről most veled végezmem.« 440

- Szóla neki asszony: »uram, mit mondhatok,
 Mondásnál egyébbel semmivel nem bírok,
 Én tenálad nekül semmit nem akarok,
 Gyermekben, munkámnál többet én nem várok.
- Nékem és ezeknek mindnyájan urunk vagy, 445
 Az te marháiddal korosként szabad vagy,
 Az mit tész mi vélünk, azon kell maradnunk,
 Hatalmad mirajtunk néked oly igen nagy.
- Erre ne kövessed az én engedelmem,
 Mert mikor házamnak ajtaján kijöttem, 450
 Az én ruháimat rólam levetettem,
 Minden akaratom azokkal letöttem.
- Házadnak ajtaján viszont hogy bėjöttem,
 Kazdag ruháidban mikor felöltöttem,
 Mind akaratoddal ezeket rejám vettem, 455
 Semmi különbséget nálam nem viseltem.
- Akármi dologban, az mi neked tetszik,
 Énnekem is minden ugyanazon tetszik,
 Különbözés hozzám semmi nem férkezik,
 Elötted értenem nékem nem alkoszik. 460
- Mert te gondolatod jövendő mi volna,
 Ha én eszem arrul jövendőt mondhatna,
 Ha mit te akarnál, jövendő az volna,
 Minden akaratom az mellé állana.
- De ha értelmemvel eléb nem vihetem 465
 Te akaratodat, örömet követem,
 Te kívánságodat adjad megértenem,
 Holtomat kívánod: azt is nem resteltem,
- Mert az én szerelmem, uram, hogy megértsed,
 Hozzád oly figyelmes, hogy meghal éretted: 470
 Nagyobbban náladnál semmit nem szeretek,
 Halállal ő hozzá hasonló nem leszek.«

- Tökéletességet Volter hogy csudálja
 Ű feleségében kit akkor találja,
 Először mely embert hozzá küldett vala, 475
 Ismég azont hozzá választotta vala.
- Az ember űmagát igen menti vala,
 Nagy kételességét igen veti vala,
 Mely nagy gyilkosságot mívelni kell vala
 Az gyermeket kérvén, jelentette vala. 480
- Asszony ott bánatját nem jelenti vala,
 Maga keserűség által folyta vala.
 Kezében gyermekét el-felvette vala,
 Szent kereszt jegyével megjegyezte vala.
- Fiát ott megáldá, igen csókolgatá, 485
 Szemeit ű rajta jó ideig tartá,
 Bánatjának jelét semmit nem mutatá,
 Fiacskáját akkor az embernek adá.
- »Miként néked hagyták, járj el te dolgodban,
 Mégis igen kérlek, ne hagyj engem abban: 490
 Hogyha lehetséges, vegyed oltalmadban,
 Vadak, madaraknak ne hadd szaggatásban.
- Gyenge testét ne hadd foltonként szaggatni—
 Érté feleletből: ideje elmenni,
 Válaszszal urához el akara térni, 495
 Nem győz vala Volter eleget csudálni.
- De azt így jól érti, hogy asszony szereti
 Két kis gyermekcséjét; kétségtől megmenti:
 Hogy az keménséget asszony nem míveli
 Valami keménségből, de hogy űt szereti. 500
- Hagya onnét Volter Bononiában küldeni,
 Az gyermeket adá nényének hová tenni,
 Nényét azon szókkal, mint először, kérni,
 Hogy ne restelnéje nagy gondját viselni.

- Nincs oly kemény ember kinek nem illenek 505
 Szerelmes társának ű nagy hűségének,
 Az ű hozzá való szerelmességének,
 Ily keserűségén meg nem elégednék.
- Szemét Volter róla el nem veszi vala,
 Asszony-feleségén ha mi jelt láthatna: 510
 Hanem naprul napra néki hívebb vala,
 Változást ű benne semmit nem találja.
- Nem szép hír Volterról kezdé kiterjedni,
 Gonosz neve néki mindenütt kelnie,
 Hogy szerelmes társát igen kesergetné, 515
 Ű édes magzatit elrekkentenéje.
- Mert az gyermekeket nem láthatják vala,
 És űk hol volnának, nem tudhatják vala,
 Ezzel ünnön maga letött híres vala,
 Gonosz hírben névben magát hozta vala. 520
- De mint egy állatban, az kegyetlen Volter,
 Semmit meg nem tágit, mint az gonosz ördög,
 Késértő mérgében elébb-elébb hörög,
 Miként az felleghen az menny igen dörög.
- Tizenkét esztendő mikor elmúlt vala, 525
 Leány lette után akkor ű gondolá,
 Hogy Rómában gyorsan követet bocsátna,
 Ki pápátul néki egy levelet hozna.
- Kivel az nép között ű azt hirdetenéje,
 Római pápátul hogy volna meg engedve — 530
 Ki az ű népének nyugalmára lenne —
 Első feleségét elhagyná, mást venne.
- Az goromba népek, kik havasban laknak,
 Igen könnyü vala azt nékik elhinnie;
 Ebben híre vala ám az Grizeldisznak, — 535
 Kébzem, hogy nehéznék tetszék ű szívének.

De miért magában megtökélve vala,
Minden szerencsáját készen várja vala,
Nagy bátorságában megmaradott vala,
Az mi végeztetett, urátul vár vala. 540

Másfelől az Volter Bononiába küldé,
Rokonságát kéré, gyermekét felvennie,
Ő maga is penig ő véle ott lenne,
Az leánt alítják, hogy házasa lenne.

Kompanit nem resten hűségét jelenté;
Az leán szép vala, ékes öltözete,
Hét esztendő ücscsét melléje ülteté,
Az végezett napra szép néppel készité. 545

Ezen közben Volter szokott jó erkölcsét,
Hogy kesergetnéje asszony-feleségét, 550
Nem hagyá, de inkább annak kisebbségét
Öregbíti vala, nagy keserűségét.

Az község láttára elejben hivatá,
Ily szókkal akkoron ütet megszólítá:
»Társaságod nékem magát megmutatá, 555
Nem házadat nézvén, erkölcsödét látván;

De most esmerém meg, hogy az uraság,
Hogy semmi nem egyéb, hanem az nagy rabság,
Mert nem lehet, az mit engedne kívánság,
Avagy mit egyébnek engedne szabadság. 560

Az köznépek engem arra készerítnek,
Az pápa is mindent engedett ezeknek,
Hogy más feleséget hoznának herczegnek;
Azért téged én is ma útra eresztlek.

Légy azért az régi tökéletességben, 565
Helt adj az mástoknak minden tisztességben;
Jegyben hoztad régi ruhád vegyed meg heliben,
Nem állandó senki nám az szerencsében.«

Grizeldisz felele viszont az Volternak:
»Tudtam, csak ellenség te nyájasságnak 570
És közöttte nem volt én árvaságnak;
Jól érttettem rendit én állapotamnak.

Sőt bizonynyal magam nemhogy házasodnak
Magamat tartottam, de csak szolgálódnak,
Mert nem alítottam magamat méltónak, 575
Viseltem személyét csak egy udvarlódnak.

És ez házban míglen tevéled lakoztam,
Te akaratodból asszonnak mondattam,
Isten azt jól tudja, korosként úgy voltam;
Szolgáló leányodnak magamat tartottam. 580

Az üdöket azért hogy én megszámláltam,
Mely nagy tisztességgel véled én lakoztam,
Feljebb érdememnél én azt érdemlettem,
Hálát az istennek arrul nagyot adtam.

Nagy jó kedvvel azért kész vagyok végezniem, 585
És örömet vagyok házamhoz elmennem;
Holott esék nékem ifjúságban élnem,
Ott vénségemnek is úgyan végét érnem.

Bódognak mondhatom ezzel én magamat
És dicsíretesnek én özvegy voltomat, 590
Hogy jeles személnak mondhatom uramat:
Ezzel vigasztalom holtig én magamat.

Az új menyasszonnak örömet helt adok,
És azon én istent jó kedvvel imádom,
Hogy te házasságtok legyen igen bódog, 595
És vígan ti magzattokat láthassátok.

Ím itt én peniglen, hol vígan lakoztam,
Kedvedet semmiben soha nem másoltam,
Ebben es tenéked engednem akartam,
Látom, akaratod nékem igaz útam. 600

Az én jegyruhámat ha elhagyod vinnem,
Az minémű az volt, arrul emlékezem,
És mint én házamnál ruhám levetettem,
Tiédbe öltöttem, így tehozzád jöttem.

Egyebet én vélem nem hoztam tenéked 605
Egyik jegyruhámat! mezételenséget,
Másikat meg azzal hoztam: igaz hütöt, —
Ezzel egyetemben az tiszta életet.

Azért im mimódon ruhámból vetkeztem.
Gyűrűmet megadom kivel megjedzettél; 610
Egyéb gyűrűidet is egyben helyhez tettem,
Te ágyas házában ruháddal lettettem.

Minden kazdagságid, házi öltözetid,
Én kezemnél állott minden ékességid,
Ki miatt rám vettem minden irigységet; 615
Kit te adtál vala, házában megleled.

Atyámnak házára jöttem mezítelen,
Esméglen házamhoz megyek mezítelen;
Az egy dolog tetszik nékem éktelelnek:
Én míhem nép előtt látszik mezítelen, 620

Az te gyermekeséid kibem nyugódtanak;
Ez, ki miatt népek reád zúgódtanak,
Ne légyen több oka immár haragjoknak!
Uram, utat adok immár mindazoknak.

Egy dologra immár kérlek csak tégedet, 625
Nem különben azt is, ha tetszik tenéked,
Én szüzességemért, kit én hoztam néked,
Kit immár én haza nem vihetek túled,

Jutalma ez légyen még — ha tetszik néked —
Minémű imegben lakoztam tevéled, 630
Csak azt az több közül énnékem engedjed,
Régi házasodnak kivel méhét fedjed.«

Ott Volternak szeme könyvvel betölt vala
Annyira, hogy immár nem állhatja vala,
Azért asszony elől ű elfordult vala, 635
Reszketeges szóval alig mondhatja vala:

»Amaz egy ingecske bátor tiéd legyen,
Ki énrúlam nálad emlékezet legyen!«
Csak alig mondhatá, előle elméne,
Mert az ű szeméből könyve igen méne. 640

Levetkezék ottan mindenek láttára,
Csak az egy ingecskét rajta megmarasztá;
Mezételen lábbal indula útára,
Mezételen fővel váras kapujára.

Útában sok jámbor út késéri vala, 645
Minden ember útét keserüli vala,
Az gonosz szerencsét szidalmazták vala,
Ékes csendességben asszony megyen vala,

Egy könyve-estlen száraz szemmel vala
Asszony hogy házához haza megyen vala; 650
Az jámbor vén ember azt nem tudja vala,
Semmi csak hírével ebben sem lött vala.

Eleitül fogva ű mind kétes vala:
Leján házassága nem egyenlő vala;
Korosként eszében ezt forgatja vala, 655
Hogy állandó lenne, reméltelen vala;

Mert az ű leánya paraszt nemből vala,
Annak társaságát Volter megúnnája,
Nemes ember lelkét kevélség fognája,
Leányát házából kihaligálnája. 660

Leánya ruháját elrejtette vala
Háza szegeletiben, kit megtartott vala,
Ki az sok üdötül el is avult vala,
Hogy mikor kelletnék, ű elővennéje.

- Nem annyira érté leánya megjöttét 665
Mint az véle való népeknek beszédét:
Ajtaja elejben lassan el-kilépék,
Mezételen lejánt ruhával béfedé.
- Csak számos napiglan atyjánál lőtt vala, 670
Egyenes erkölcsben magát tartja vala,
Alázatosságban magát tartja vala,
Semmi szomorúságnak jele ott nem vala.
- Minden jó erkölcsnek nyomdoka ott vala,
Kivel ű urával élni kellett vala, 675
Mert nagy asszonságban szegén lélek vala,
Alázatosságnak példája ű vala.
- Immár az Kompanit felkészült vala.
Ű menyegzőjének oly nagy híre vala,
Egy emberét Panit elől küldte vala:
Saluciába űtet tudni adta vala. 680
- Volter Grizeldiszhez azelőtt ment vala
Egy nappal, és űtet szólította vala,
Szerelemmel asszony elejben ment vala,
Asszonnak ily szókkal akkor felelt vala:
- »Az leján, ki holnap én házamnál léssen, 685
Ebédkorra tudom, hogy énnálam léssen,
Véle való sok nép vendégségben léssen
Asszonyok, férfiak véle együtt lésszenek.
- Azokat jó kedvvel kell akkor fogadni,
Heleit mindeneknek rendenként megadni, 690
Még beszédeket is tisztességgel venni,
Nincs asszony házamnál, az ki azt szerezné.
- Ezeknek gondjait, kérlek megfogadjad,
Ki én erkölcsömet igen jól esméred;
Noha most tenéked szegény öltözeted, 695
Vendéget fogadjad, helire űltessed.«

- »Valamit én néked kedved szerént látok,
— Asszony monda néki — mindent én megszerzek,
És nemcsak jó kedvvel abban én eljárrok,
De nagy kívánsággal mindent én megszerzek. 700
- Én pedig ezekben semmit nem restellek
És nagy fáradságot semmit nem esmerék.
Míglen én magamban csak egy szikrát érzek,
Mindaddiglan hozzád nagy hűséggel lésszek.«
- Ezt mihelt kimondá, násznépöt indítá, 705
Házakat nagy gyorsan ű megtisztíttatá,
Mind az asztalokat szép renddel rakatá,
Ágyakat vettete, szolgálakat oktata.
- Holdá-kelve immár csak közel dél vala,
Az Kompanit mikor el-béjutott vala. 710
Az leány szépségét kik mind úgy csudálják,
Űcsce jó erkölcsét látnia kívánják.
- Nem kevesen akkor közöttök valának,
Kik jó nevet nyilván Volterhoz adának,
Hogy az házasságot cserélte magának, 715
Mert az leány jó vér, és űcsce szép annak.
- Menyegző készület hevenyiben vala,
Grizeld szorgalmatos mindenütt ott vala:
Ily nagy esettel meg nem hanyatlott vala,
Mert viselt ruháját nem útálja vala; 720
- De nagy vidámsággal leányt befogadá,
Mindaz kapuiglan elejben indúla,
Megáldá, és monda: »Isten hozza jóval
Az én asszonyomat mind véle valókkal.«
- Az több vendéget is mind vígan fogadá, 725
Ékes beszédével űket vígasztalá,
Az nagy háznak gondját csak egy fűre bírja,
Minden tisztességét rendenként megadja.

- Minden ott Grizeldiszt erősen csudálja,
Jelesben ű róla vendég nép azt mondja: 730
Nagy ékesen szólást honnan ő tanulta,
És nagy bölcseséget, kinek ily ruhája?
- Mindeniknél feljebb Grizeld helyezetté,
Leányt és az ifjat egymás mellé ejté, 735
Dicsérettel űket égben felemelé,
Nagy örömmel űket nem elégítheté.
- Az Volter mikoron asztalhoz lefle,
Grizeldre fordítá fényét ő szemének,
Minden hallottára, hogy reá néznének:
Mintha nevetkéznék, mondá ő menyinek: 740
- »Mint tetszik tenéked most ez új menyasszony?
Vagyon oly szépsége, kit valhat egy asszony,
Avagy tisztességes? kérlek téged asszony,
És ha te láthattad mássát ez világon?» 745
- »Bizony természetnél szebbet nem lelhetnél,
Sem ékes erkölcsöcsel, akár-holott élnél,
Ha mind ez világon te elkereskednél,
És ha nem tudom mint rajta erőlködnél. 745
- Azt tudjad: senkivel egyben te nem férhetsz,
Az jó szerencsében részes te nem lehetsz, 750
És az szép leánynyal kedvedre sem élhetsz,
Egy ellenséget te szívedből ki nem vetsz.
- Istentül reméllem és igen kívánom,
Hogy azt közitekben adja, mint én mondom!
Nagy szerelmességet tiköztetek látnom: 755
Könnyebb lészen nékem azzal én halálom.
- Erre kérlek téged nagy bizodalommal,
Hogy ezt ne kesergesd meg bosszúságokkal,
Miként te háborgál az másik asszonynyal,
Mert gyengébben tartott, ifjabb is ez annál. 760

- Mert az mit én türtem, ez azt nem türheti.« —
Mikoron Volternak Grizeld ezt beszélné,
Volter vidámságát Grizeldnek hogy nézné,
Tökéletességét sokszor tekéntelé;
- Asszony kesergését és ű késértését, 765
Eszében forgatja minden sok szerzését,
Asszonynak nem látá arra érdemlését
Keserülte vala asszony-feleségét;
- Tovább nem viheté szíve keménségét,
Nagy szépen szólítá asszony-feleségét! 770
»Eléggé megláttam szívednek mélységét
Szerelmes Grizeldisz! hozzám nagy hűséged.
- Nem hiszek mostan ég alatt olyan embert,
Ki ő házásával ígyen cselekedett,
Annak hűségéről ily bizonytságot tött, 775
Avagy végre mindent ennyire vihetett!«
- Ezeket hogy mondá szerelmes társának,
Tetszék vidámsággal való nagy csudának,
Úgy mint egy álomból feltámadásának:
Hozzája ölelé, foglalá magának. 780
- Te vagy az én társom, Volter mondja vala,
Nem lesz énnékem, egyéb te helyedben,
Az kit jegyesemnek te alítasz vala,
Az az te leányod, kit elvittek vala.
- Az ifjú peniglen, kit rokonának mondnak, 785
Azt is úgy esmérjed mint édes fiadat,
Kíért népek Volterra nehezelnek vala,
Ím mind egyetemben most tenálad vannak.
- Higyed kit énrólam mostan űk véltének,
Avagy engemet kik kegyetlennek vélték 790
Hogy én gonosz voltam az én jegyesemnek:
Nem voltam kegyetlen az én gyermekimnek.

Ezt is gondolhatják hogy nem kárhoztattam,
Asszony házasságomat, hanem csak próbáltam,
Az én magzatimat fel nem mérszárlottam, 795
De csak egy ideig őket eltitkoltam.«

Ez szókat Grizeldisz hogy hallotta vala,
Ű nagy örömeben csak meg nem holt vala,
Nagy kegyességében esze veszett vala,
Drága szolgálójának nyakán csüggett vala. 800

Ott való asszonyok kik ezt látták vala,
Asszonyt szeretetből közből vették vala,
Hitván ruhájából vetkeztették vala,
Asszonyt ruhájába öltöztették vala.

Grizeldiszt immáron szépen öltöztették, 805
Kazdag szép ruhákban őtet ékesíték,
Szép idvezletekkel őtet megüdvözlék,
Ervendes sírással az napot végezzék.

Ez végső nap sokkal örvedetesb vala,
Minden ékességgel kedvesb, dicsesb vala, 810
Hogynem az elébbi menyegzőnap vala.
Nagy egyenességgel holtig éltek vala.

Szegén ipának Volter már úgy tetszik vala,
Hogy régen eszéből kivetette vala;
De ám ű házába bévitette vala, 815
Tisztességgel holtig eltartotta vala.

Leányát kazdagon Volter adta vala,
Minden tisztességgel arra gondolt vala;
Úgyan örökössé fiát hagyta vala :
Menyegzőnap vígan végeztetett vala. 820

Ezerötszáz harminczkilencz esztendőben
Ez kisdud krónikát szerzé egy énekben
Istvánfi Pál, mikor vala jó kedviben,
Hertelen indúla király örömeben.

BATÍZI ANDRÁS

1530—1546.

I.

SZENTEGYHÁZBÉLI DÍCSÉRET.

Áldott legyen mindörökké az atya isten,
Dicsértessék magasságban az fiú isten,
Egyetemben vigasztaló szent lélek úristen!

Nem titkolá az örök isten kegyelmes akaratját,
Alaküldé mennyországból áldott szent fiát, 5
Ki ajándék nélkül hirdeté bűnünknek bocsánatját.

Dicséretes szűz lejánnak áldott szent méhében
El-leszálla, felöltözék az emberi testben,
Kilencz hónapig viselteték szűz lejánnak méhében.

Régi nagy időben Ábrahámnak megígérteték, 10
Szent lélek által az próféták bizonynyal hirdeté,
Az idő rejá telvén isten és ember szűz Máriától születék.

Ez megjelenék — szent Pál írja, nem az mi érdemünkből
És semminemő igazságos cselekedetünkből,
De csak tulajdon ő irgalmas kegyelmességéből. 15

Az szép Jézus ideje szerint felnevekedék,
Szent Jánostól az Jordán vízben megkeresztelkedék,
Magas mennyből az atya istentől ilyen szózat adaték:

Szerelmes fiam ez énnékem, ötet hallgassátok.
Krisztus urunk kiált: jövétek hozzám, kik szomjúhoztok; 20
Kik énbennem hisznek, örök halált soha nem kóstolnak.

Bódogok azok az emberek kik istentől tanúlnak,
Kik emberekben és cselekedetökben biznyia nem akarnak,
De csak tulajdon ő irgalmas kegyelmességében.

Az igaz hitnek tiszta gyümölcse vagyon az szeretetben, 25
Kinek általa cselekednünk kell az szent reménségben;
Igaznak valljad Jézus urunkot minden ígéletiben.

Tekénts reánk mi nemes teremtőnk kegyes szemeiddel,
Mert minket megváltál ördögnek markából drága szent
véreddel,
Kezed, lábad átalveretvén kemény vasszegekkel. 30

Idvözíts minket mi nagy igazságunk az te igaz hitedben,
Mi szívünket gerjeszd fel immár az szent reménségben,
Ki atya istentől mi közbejárónk vagy minden szükség-
günkben.

Szükség nekünk keresztyéneknek az keresztet viselnünk,
Nyomorúságnak kemény poharit ez világon kóstolnunk, 35
Holtunk után mindörökké véle ví.....

Isten által szent Pál azt mondja egyik írásában,
Valakik kívánnak kegyesen élni Krisztus Jézusban,
Háburúságot nagyot szenvednek itt ez világon.

Nem szállott soha embernek szívében sem gondolatjában, 40
Melyeket azoknak élő isten szerzett az ő országában,
Kik őtet követik az igaz hitnek erős vallásában.

Vedd eszedbe emberi állat istennek beszédét,
Érdemünk nélkül hozzánk való nagy szeretetét,
Bizonynyal hidjed, hogy megadja az ő ígéletét. 45

Soha senki az törvénytartásból nem idvözülhet vala,
És soha senki az parancsolatot meg nem tarthatja vala,
Mert ki egyiket meg nem tartja vala, mind megszegi vala.

Könyörülvén mirajtunk, az örök isten letekinte székiből,
El-leszálla ez földnek színére szent atya kebeléből, 50
Hogy kimentené az ő juhait az törvének köteléből.

Az tíz parancsolatot bészorétá isteni szeretetben,
Másodikat atyafiúi egymás-szeretetben,
Mindaz törvény és az proféták függnek az szeretetben.

Szomjúhozék, fáradoza, éhséget szenvedé, 55
Tövis koronát, ostorokat, nagy kénokat szenvedé,
Ezeknek utánna miérettünk kemény halált szenvedé.

Szeretetből megmosogata drága szent vérével,
Vállára felvön, az akolban bévín erősítvén az hitben,
Kik ő benne hisznek, azok nincsenek az törvének kötelében. 60

.....győzé az örök halált szent halálával,
Harmad napon feltámadta nagy diadalmával,
Mennyekbe menvén most uralkodik az ő szent atyjával.

Valljuk azért keresztyének megfeszült istent,
Hogy ki nekünk engesztelje az atya istent, 65
Holtunk után megmutassa nekünk az istent;

Életünkben ez világon megótalmazzon,
Az ördögtől, minden gonosztól megszabadítson,
Holtunk után mennyországban megkoronázzon.

Ezt szerzették kincses Kassában nem régi időben, 70
Születet után mikor írának enni időben,
Kis Karácson után ezeröttszáz az harmincz időben.

II.

A KRISZTUS SZÜLETÉSÉNEK HISTÓRIÁJA.

Luk. II.

Jer dicsérjük ez mai napon az mi urunkat,
Bizony méltó dicséretünkre, nagy tisztességre,
Mert születék ez nap nekünk idvösségünkre.

Az Augustus római császár uralkodik vala,
Zsidóságot ki bírja vala és Galileát, 5
Parancsolá ez világot levélbe íratni.

Mennek vala mindenfelől ő városokba,
Eredet szerént, nemzetség szerént ő hazájokból,
Hogy iratnák őmagokat császár levelébe.

Ez hír hallván a szent József szűz Máriával 10
Elindúla Galileából, az Názáretből,
Dávid királynak városába az Betlehembe.

Immár az sok vendég néppel mind az szállások
Az városban bétöltek vala, azért szent József
El-bészállá jegyesével egy istállóba. 15

Tisztaságban mi urunkat az szűz Mária
Szűzen szülé (őt) ez világra az istállóban,
Bépólálván helyezetté őt az jászolban.

Szent Pál írja, bizony beszéd, melyet hiuntnk kell,
Hogy (az) Krisztus jött ez világra ennek okáért, 20
Hogy ő minket bűnösöket idvözítene.

És ha irgalmasságából el nem jött volna,
Mi minnyájan elvesztünk volna, kárhoztunk volna,
Mert mind valánk úristennek nagy haragjában.

Az mi első atyánk Ádám mikor vétkezék, 25
Úristennek parancsolatját hogy ő megszegé —
Nagy haragban ő fiait és magát ejté.

Minden lelkek kik őtöle származnak vala,
Esnek vala isten átkába, örök halálba,
Fogantatván, születettvén eredendő bűnben. 30

Senki jó cselekedetből, sem érdeméből
Mennyországba nem mehet vala és úristennek
Meg nem engesztelheti vala ő nagy haragját.

Izsaiás szent próféta örömet monda,
Hogy minekünk gyermek születnék, fiú adatnék, 35
Ki istennek nagy haragját megengesztelné.

Az angyal is pásztoroknak éjjel jelenvén,
Monda nekik : hirdetek nektek én nagy örömet,
Mert születék ez nap nektek idvözítőök.

Nagy sereggel az angyalok égben éneklik, 40
Úristennek dicsőség mennyben és itt ez földön
Békeség és jó akarat az embereknek.

Az pásztorok mind felkelvén el-bémenének,
Betlehembe és megtalálák az szent Józsefet,
Szűz Máriával az gyermeket ott az jászolban. 45

Dicsőiték és dicsérék istent mindenben,
Melyeket ők hallottak vala és láttak vala,
Azért mi is dicséretet nékie mondjunk.

Mert az atya úristennek szerelmes fia
Emberré lön, hogy ő általa mi is emberek, 50
Az istennek mindörökké fiai lennénk.

Vigasságnak és örömmek azért napja ez,
Kin örülnek az angyalok is; no azért mi is
Adjunk hálát ez gyermeknek mint mi urunknak.

- Atya úristen ő fiát nem azért küldé,
Ez világot hogy megítélje és elveszesse,
De megtartsa, szabadítsa és idvőzítse. 55
- Bizonsággal ez világra azért születék
Hogy valakik őbenne bíznak teljes lélekkel,
Örök életet valhassanak, istent láthassák. 60
- Ez gyermek lőn úristennél mi közbejárónk,
Kiről nekünk ő ez szót mondá: ez az én fiam,
Hidgy őbenne megbocsátom minden bűnödöt.
- Azért hidgyen minden ember Jézus Krisztusban,
Mert kik bíznak ő érdemében, születésében, 65
Nem kárhoznak, de bémennek az mennyországban.
- O te áldott és szép gyermek úr Jézus Krisztus
Hálát adunk ez nap tenéked és kérünk téged,
Tekénts reánk magas mennyből mint fiaidra.
- Adjad nekünk ajándéku szentlélek istent, 70
Hogy valhassunk téged örökké és dicsérhessünk;
Holtunk után mennyországban téged láthassunk.
- Dicsértessék szentháromság ez mai napon,
Atya, fiú és az szent lélek egy bizony isten,
Dicséretet mindörökké neki mondhassunk. 75

III.

A KRISZTUS JÉZUSNAK ISTENI ÉS EMBERI
TERMÉSZETIRŐL ÉS TISZTIRŐL VALÓ DÍ-
CSÉRET, MELYET AZ COMMUNIKÁLÁSKOR
SZOKTUNK ÉNEKELNI.

A »Felix namque decoris« nótájára.

- Jer dicsérjük az istennek fiát,
Az szép szűznek áldott szent magzatját,
Ez világnak édes megváltóját,
Bűnösöknek kegyes szószólóját.
- Jézus Krisztus kegyelmes megváltónk. 5
Úristentől adatott tanítónk,
Szent atyáddal felséges megtartónk,
Szent lélekkel minden igazgatónk.
- Téged vallunk hatalmas istennek,
Kezdet nélkül való természetnek, 10
Szent atyáddal egy örök istennek,
Állatjából születél istennek.
- Természetnek te előtte valál,
Kezdet nélkül az istennél valál,
Anyá nélkül istentől származál, 15
Örök íge szájából mondatál.
- Te általad az világ kezdeték,
És semmiből szépen teremteték,
Az csillagos szép ég terjeszteték,
Napval, holdval megékesítették. 20
- Ez széles föld tetőled adaték,
Termőfákkal meggyümölcsözteték,
Szép zöldellő füvel tündöklteték,
Virágokkal megcsillagoztaték.

Te általad Ádám teremteték, 25
Földből teste szépen alkottaték,
Mennyből lelke az testbe ihleték,
Éva társul melléje adaték.

Paradicsom kertébe viteték, 30
Ördög miatt ott ő megcsaláték,
Minden jótól ottan megfosztaték,
Az emberi nemzet kárhoztaték.

Mikor Ádám ott magát elveszté, 35
És fiait halálba bééjté,
Atya isten magát kijelenté,
Te nevedet Ádámnak hirdeté.

Ábrahámnak azután fogada, 40
Áldott magnak téged akkor monda,
Szűz Mária méhébe fogada,
Te szent véred mi reánk árada.

Felöltözél az emberi testbe,
Ez világra jövél mi közinkbe,
Igaz hűtet adál mi szívünkbe,
Új világot gerjesztél lelkünkbe.

Szent véreddel te minket megváltál, 45
Bűneinkből szépen kitisztítottál,
Szent lelkeddel megvilágosítottál,
És atyádnak kedvébe juttattál.

Az keresztfán érettünk meghalál, 50
Harmad napon esmég feltámadál,
Mennysországban felmagasztaltatál,
Tisztességgel megkoronáztatál.

Azért vallunk téged királyunknak, 55
És örökké való nagy papunknak,
Isten előtt minden gyámolunknak,
Ez világon minden oltalmunknak.

Az istennek nagy haragja ellen,
Az ördögnek dihössége ellen,
Ez világnak kergetése ellen,
Az bűnöknek röttentése ellen, 60

Te vagy nekünk minden igazságunk,
Jámborságunk és ártatlanságunk,
Te vagy nekünk szentségünk, váltságunk,
Isten előtt örök bódogságunk.

Te vagy nekünk az mi reménségünk, 65
Ez világon mi nagy tisztességünk,
Isten előtt minden dicsőségünk,
Mennysországban örök idvösségünk.

O istennek drága kénstartója, 70
Szent léleknek rajtunk nyugotója,
Nyomorodott árváknak tartója,
Mi hitünknek megkoronázója.

O istennek kedves áldozatja, 75
Kit jó szemvel megteként az atya,
És megmarad az ő jó illatja,
Mindörökké kedves foganatja.

Édes Jézus elődbe járólunk, 80
Széked előtt arczul leborúlunk.
Keservesen te hozzád óhajtunk,
És nagy sírva mennybe fölkiáltunk.

Mert az ördög ellenünk támadott,
Nagy sok gonosz közöttünk áradott,
Az mi erőnk immár elfáradott,
Jelents azért mostan hatalmadot.

Emlékezzél gyarló esetünkről, 85
Emlékezzél erőtlenségünkről,
Emlékezzél kegyelmességedről,
Emlékezzél szent ígretedről.

- Lám te testbe érettünk öltözél,
Az szép szüztől világra születél, 90
Szent véreddel te minket megjegyzél,
Igaz hűtben magadnak gyűrözél.
- Ótalmazz meg azért az ördögtől,
Ez világi sok kegyetlenektől, 95
Szabadíts meg az mi bűneinktől,
Testünkbeli fertelmességektől.
- Távoztasd el tőlünk az vérontást,
És sokféle dihös hadakozást,
Szállítsad le az sok nyúzást, fosztást,
Hogy az hütről tehessünk jó vallást. 100
- Adjad nekünk az te szent lelkedet,
Terjesztessed az te szent ígédet
Esmerjünk meg minnyájan tégedet,
Dicsérhessük az te szent nevedet.
- Tekénts reánk most az magas mennyből, 105
Látogass meg királyi székedből,
Tégy jól velünk kegyelmességedből,
Ments meg minket keserűségünkbelől.
- Vígasztald meg az mi siralmunkat,
Teljeséts be mi kívánságunkat, 110
Mi es néked hálaadásunkat,
Bémutatjuk mi áldozatunkat.
- Édes Jézus néked hálát adunk,
Jóvoltodért el-felmagasztalunk,
Ajándékot elődbe mutatunk, 115
Dicséretet tenéked éneklünk.
- Dicsértessék az atya úristen,
Dicsértessék az fiú úristen,
Dicsértessék az szent lélek isten,
Szentháromság egy bizony úristen. 120

IV.

HUSVÉT, AVAGY KRISZTUS FELTÁMADÁSA
NAPJÁRA.

- Örülj és örvendezz keresztyéneknek gyülekezete,
Dicséret úristen tenéked!
- Mert az Jézus ki áldozék teéretted,
Dicséret úristen te néked!
- Feltámadott, mint megmondta, 5
Dicséret stb.
- Kérjük ötet igaz hitből, tiszta szívvel,
Dicséret stb.
- Idvözítő Krisztus, atya istennek szent fia,
Engedj nekünk tisztességedre való életet. 10
- Mert téged illet minden tisztesség úristen,
Ki halottaiból feltámadál kegyelmes király.
- Hiszünk tégedet szűz Máriának fiának
És nagy halált az zsidóktul szenvedtnek lenni.
- Minden bűneinkért szenvedél Krisztus, 15
Azért néked mindenkoron hálákat adunk.
- Tarts meg minket úr Jézus, az igaz hitben.

V.

AZ KRISZTUS FELTÁMADÁSÁRÓL.

Az »Christus surrexit« nótájára.

Krisztus feltámadta!
Nékünk örömet ada,
Vére reánk árada,

Haszna rajtunk marada.
Nyerj irgalmat 5
Közbenjáró Jézus Krisztus!
Szent atyád előtt.

Krisztus megholt bűnünkért,
Feltámadott éltünkért,
Mi vigasztalásunkért, 10
És igazulásunkért.
Nyerj irgalmat stb.

Krisztus kínja érdemünk,
Szent halála váltságunk,
Vére ártatlanságunk, 15
És felkölte vígságunk.
Nyerj irgalmat stb.

Ez az isten báránya,
Váltságunknak aranya,
Halálunknak halála, 20
Az kígyónak rontója.
Nyerj irgalmat stb.

Az ő feltámadása
Lőn pokolnak romlása,
Az ő örömondása, 25
Lelkünknek vidúlása.
Nyerj irgalmat stb.

Ez lőn az örömondás
És az megvigasztalás,
Hogy az egy feltámadás 30
Lőn az megbódogulás.
Nyerj irgalmat stb.

Ő megmente bűnünktől,
Az törvének átkától,

Istennek haragjától, 35
Az ördögtől, pokoltól.
Nyerj irgalmat stb,

Azért mi es bűnünkől
Feltámadunk, vétünkől,
Ez világi kínunkból, 40
És mi nagy halálunkból.
Nyerj irgalmat stb.

Közbenjáró Krisztusunk,
Atya istennek szent fia!
Kérjed te szent atyádot, 45
Hogy idvözítsen minket.
Nyerj irgalmat
Közbenjáró Jézus Krisztus!
Szent atyád előtt.

VI.

PINKESD INNEPIRE.

Jövel szent lélek úristen, lelkünknek vígassága,
Szívünknek bátorsága,
Adjad minden híveidnek te szent ajándékodat,
Jövel vigasztaló szent lélek isten.

Jövel megnyomorúltaknak nemes vigasztalója, 5
Árváknak édes atyja,
Tölts be siralmas szívünket lelki nagy örömmel,
Jövel mi lelkünknek édes vendége.

Távoztasd el mi szívünknek hitetlen setétségét,
Világosíts meg minket, 10

Hogy az istennek ígését hallhassuk és érthessük,
Jövel és taníts meg az igaz hűtre.

Jövel gerjeszd fel szívünkben szent szerelmednek tüzét,
Ronts el az gyűlötséget,
Hogy mi egyesek lehessünk isteni szerelmedben, 15
Jövel mi lelkünknek nagy vígassága.

Te vagy bizony örök isten, ki atyától és fiútól
Mind örökké származol,
Te vagy mi urunk Krisztusnak áldott szent ígérete,
Te vagy mi lelkünknek megszentelője. 20

Te vagy ki az prófétáknak általa régen szólál,
Krisztust nekünk ígéréd,
Te a szent apostaloknak szíveket bátoritád,
Te vagy erőssége minden szenteknek.

Te vagy az nagy úristennek mennyei ajándéka, 25
Igazságnak mestere,
Taníts minket az Krisztusnak igaz esmeretére,
Te vagy mi lelkünknek bölcs tanítója.

Világosíts meg elménket, hogy hihessük az Krisztust,
Egy idvösségnek lenni, 30
És az áldott atya istent kegyes atyánknak lenni,
Téged esmerhessünk vígasztalónak.

Adjad szent ajándékokat, bátoríts meg lelkünket,
Hogy valhassuk az Krisztust,
Adjad, hogy mi meggyőzhessük ördögnek csalárdságát, 35
Te vagy mi biztatónk, minden ótalmunk.

Bíztsd félelmes szívünket, hogy kétségbe ne essünk
Halálunknak idején,
De nagy bátorsággal vígan ez világból kimúljunk.
Jövel vígasztaló szent lélek isten! 40

VII.

UGYANAKKORRA.

Jer mi kérjünk szent lelket
Véle öszve az igaz hűtöt!
Mikor ez világból kimúlunk,
Áldott isten ótalmazz
Minket minden gonosztól. 5
Jézus irgalmazz!

Te igaz világosság!
Taníts minket urunk Krisztusnak
Igaz esmeretire, mely minket
Bizonynyal idvözít és az 10
Örök haláltól megment.
Jézus irgalmazz.

Nemzz mibennünk Krisztusban
Való hűtet, melylyel hihessük
Krisztust bűnösökért megholtat 15
Lenni; mert minden az ki ezt
Hiendi, bizony idvözül.
Jézus irgalmazz.

Nyomorúságinkban légy
Mi biztatónk és erősítőnk, 20
Hogy halálunknak idején mi
Meggyőzhessük az ördögöt
És nagy örömvél ki-mi elmúljunk.
Jézus irgalmazz.

Dicsértessék a szentháromság 25
Az egy bizony örök istenség,
Ki szent lélek által a szent írásból
Megjelentötte minékünk az igaz hitet.
Jézus irgalmazz.

VIII.

AZ HALÁLRAÓL VALÓ EMLÉKEZTETÉS.

Ember emlékezzél az szomorú halálról,
Emlékezzél az halálnak rövid órájáról;
Emlékezzél emberi állat, ingyenmajd meg kell halnod!

Ember elváltozik mint az mezei virág,
Holval reggel megvirágzik, estvére elhervad; 5
Emlékezzél emberi stb.

Mezítelen jöttél az te anyád mihéből,
Földből lettél, ismét ingyenmajdan földdé lészesz;
Emlékezzél stb.

Senki azt nem tudja, holott léssen halála, 10
Az óráját, az idejét senki nem tudhatja;
Emlékezzél stb.

Azért vigyázzatok mint az Krisztus megmondta,
Mert nem tudjátok, hogy ha reggel avagy este leszen.
Emlékezzél stb. 15

Az Krisztus az élet és ő az feltámadás,
Az kik őtet hitvel várják, meg nem csalatkoznak.
Emlékezzél stb.

Azért szükség nekünk ezekről emlékeznünk,
Várjuk vígan halálunkra az istennek fiát. 20
Emlékezzél emberi állat, ingyenmajd meg kell halnod!

IX.

XLIV. PSALMVS.

Domine, auribus nostris audiuimus etc.

Hallottuk úristen atyáinktól,
Régen mit míveltél hatalmadból
Vélek mit töttél irgalmadból,
Értettük régi szent írásból.

A pogánt földéből kiűzéd, 5
Népedet helyébe űltetéd
Es őket megtelepítetted,
Mert az hűért igen kedvelléd.

Nem bírták az földet erejekkel,
Sem ótták magokat fegyverekkel, 10
De ótalmaztad jobb kezeddél,
Úristen te kegyességeddel.

Te vagy istenünk és királyunk,
Ídvösséget ki adsz minékünk,
És ótalmazsz mikor nyomorgunk, 15
Jákob atyáinktól kik származtunk.

Mikoron hívtuk szent nevedet,
Meggyóztuk mi ellenségünket,
Megvertünk, megűztünk népeket,
Semmivé tartottuk mind őket. 20

Nem bíztunk mi erősségünkbe,
Sem kedig az mi fegyverünkbe,
Megótalmaztál ügyeinkben,
Zsákmánt töttél minket gyűlölőkben.

Dicsérünk úristen tégedet 25
És áldjuk te szent felségedet,
Imádjuk, hívjuk te szent nevedet,
Adjad nekünk segítségedet.

Mert te most elvetöttél minket,
Elhagytad az mi seregünket, 30
Reánk hozád ellenséginket,
Hatalmaztattad rajtunk őket.

Hátat vettetsz velünk ellenségnek,
Kergetnek, fogdosnak, kötöznek,
Senkinek ebben nem engednek, 35
Rabokat sokakat elvisznek.

Kezekbe bocsáttál pogán népnek,
Mint juhokat kiket megmetsznek,
Közöttök búdosunk népeknek,
Kik minket igen szégyengetnek. 40

Árvákul eladád népedet,
Várasrul várasra viszik őket,
Ifjakot, szüzeket, gyermekeket,
Őszvekötözve hajtják el őket.

Határos szomszédink szidalmaznak, 45
Nevetnek, tapsolnak, csúfolnak,
Fejeket csóválják, orrolnak,
Beszédbe költünk mindazoknak.

Előttünk forognak szégyenink,
Kikért igen húnnak szemeink, 50
Orcáznak idegen barátink,
Ezt érdemlék mi nagy bűneink.

Effélét sokakat szenvedünk,
De rólad el nem feledkezünk,
Fogadásidról emlékezünk, 55
Mindazáltal ne hadgy elvesznünk.

Szívünk nem szakad el tetőled,
Jóllehet vétkeztünk ellened;
De bíztunk mindenha tebenned,
Adjad, ne járjunk te ellened. 60

Megalázád mi életünket,
Nyomorúságba ejtél minket
Hogy ki miá nyitnád szemünket
És hívnók az te szent nevedet.

Béborúlt homálynak árnyéka, 65
Búválunk bokorról bokorra,
Pusztából nagy erdő pusztákba,
Végre vadaknak be gyomrokba.

Nem méltán büntetsz-e meg minket?!
Mert most elfeledtünk tégedet, 70
Szívünkbe tettünk isteneket,
Bálhoz emeltük kezeinket.

Teremtő istent megútáltunk,
Igaz tiszteletet elhagytunk,
Külömbet-külömbet találtunk, 75
Azért most mi nyomorgattatunk.

Tiszteltünk teremtő helyébe
Teremtett állatot szívünkben,
Nem bíztunk csak az egy istenbe,
Azért hagytál el szükségünkben. 80

De meg nem elégedtünk ezzel,
Teljesek vagyunk sok bűnökkel,
Melyeket isten nem szenvedsz el,
Ím látjuk mint büntetsz mindennel.

De azért éretted ölettetünk 85
És halált mint juhok szenvedünk;
Pogánoktul szidalmaztatunk,
Hogy megfeszült embert imádunk.

Támadj fel úristen már mellettünk,
Mi nagy ügyeinkben légy velünk, 90
Színyedet ne rejts el előttünk,
Győzedelmet adj már minékünk.

Kelj fel már úristen te álmodból,
Szabadíts ki minket nyavalyánkból,
Az szegény foglyokat fogságból 95
Hozd ki Mahumet országából.

Nem kérünk úristen érdemünkért,
De kérünk tégedet szent nevedért
És az te szerető szent fiadért,
Ki magát adá mi bűnünkért. 100

Dicsőség atyának és fiúnak
Egyemben szent vigasztalónak,
Hálákot adunk irgalmadnak,
Mind az teljes szentháromságnak.

X.

AZ DRÁGA ÉS ISTENFÉLŐ VITÉZ GEDEON-
RÓL SZÉP HISTORIA.

Judicum 6.

Régen ez vala mikor Jézus urunk
Az emberi testben még meg nem jelent vala,
A zsidók valának istennek népei,
Őket az isten óalmazza vala.

Ők vétkezének az úristen ellen, 5
Megnyomorodának nagy gonoszságok miatt,
Mert elhagyá őket a mennyei isten:
Megveretének a pogán miatt.

A pogán népek neveztetnek vala 10
Amalekitáknak, Madián fiainak,
Kik miatt a zsidók a hét esztendeig
Keserűséggel nyomorgattatnak vala.

A pogán népek el-felkészülének,
A zsidók mezein táborokba járanak,

És minden mezei ő eleségöket 15
A sok táborral mind elvesztetik vala.

Ő búzajokat és széna-fűvöket
Miként a sok sáska, ők mind elvesztik vala
És ő csordájokat, ökröket, juhokat,
Minden barmokat ők elhajtják vala. 20

Megkeserödvén, a nagy úristenhöz
Mind felkiáltának ők a pogánok ellen;
Rajtok könyörülte őket meghallgatá
És megsegéllé a pogánok ellen.

Egy fejedelmet közülök választá, 25
Kinek neve vala Jouás fia Gedeon,
Ángyalt hozzá küldé, néki ezt izené:
,Úr vagyon véled te erős Gedeon!

Megszabadítom a te kezéd által 30
Pogánok markából az Izrael fiait,
Azért semmit ne félj én tevéled vagyok
És te megveröd az Madián fiait!

Felkészülének azért a pogánok
És a Jordán vizén ők mind általkelének;
Egy szélös nagy völgybe táborot jártatának, 35
Ő sátorokba letelepedének.

Négy fejedelmek ő köztök valának,
Az egyiknek Óreb, a másiknak Zeéb vala,
És a harmadiknak Zebee király neve,
És negyediknek Salmana király neve. 40

Feltámadának igen nagy erővel,
Tudni százezeren és harminczötezeren;
De ezekhez képöst a Gedeon gyüle
Igen kevesen, csak harminczkétezeren.

- Gedeon szóla, istenhöz kiálta: 45
 »Ha megszabadítod uram a te népedet, —
 Miképen megmondád — az én kezem által,
 Jelents meg nékem most a te jegyödet.
- Én egy fürt gyapjat vetök a szűrűbe,
 Ha megharmatozik a szűrőn a fürt gyapjú, 50
 És ha a széles föld csak szárazon marad,
 Bizon jegy nékem a harmatos gyapjú.
- Megtudom ezön és bizonyos lészök,
 Hogy én kezem által te megmentöd népedet.» 55
 Eképen történék mint kívánta vala,
 Mert csak a gyapjú hát megharmatozott!
- Gedeon szóla esmét az istennek:
 »Kérlek uram téged reám ne haragodjál!
 Mégis jegyöt kérök meg azon gyapjúra,
 De kérlek tégöd hogy ne haragodjál. 60
- Immár a gyapjú szárazon maradjon,
 Környül a széles föld mind megharmatosúljon.«
 Isten megengedé, föld harmatosúla
 És csak a gyapjú szárazon marada.
- Éjjel felkele népével Gedeon, 65
 A Galád hegyére egy kút mellé kiszálla,
 Nem messze hozzájok egy széles nagy völgybe,
 A pogán tábor széllyel feköszik vala.
- Szóla az isten akkor, Gedeonnak:
 ,Igen sok nép véled vagy, de kevesebb is elég, 70
 Nem adom a népnek kezébe a pogánt,
 Hogy én ellenem ne dicseködjenek.
- Mert ott a népek azzal kérködnének:
 Tulajdon erőnkől mi ez pogánt megvertük,
 És megszabadúltunk nem az isten által, 75
 De fegyverünkkel őket mi meggyőztük.

- Kiáltasd meg széllyel a te táborodba,
 Akik félelmesek fattig hátra térjenek!
 Akkor Gedeonnal tízezer marada,
 Huszonkétezören mind hátra térének. 80
- Monda az isten esmét Gedeonnak:
 ,Mégis sok nép véled, vidd a vízre mind őket,
 Ott én megválasztom, kik hátra térjenek,
 Akiket mondok mind elvigyed veled.
- Mikoron a nép a vízre ment volna, 85
 Monda Gedeonnak akkoron az úristen:
 ,Akik kézzel hányják vizet a szájokba,
 Azokat állasd egyfelé egy rendbe.
- Azokat pedig másfelé állassad,
 Akik térdre esnek, lefekve ijádnak. 90
 Ott csak háromszázan kézzel ivának
 És a több sokság mind térden ivának.
- Szóla az isten, mondá Gedeonnak:
 ,Az háromszáz néppel titeket én megmentlek,
 És kezedbe adom mind a pogánokat, 95
 A több sokaság mind hátra térjenek.‘
- Ott a sokaság ki mind hátra tére
 És ők háromszázan viadalhoz készülnek,
 A sereghez képöst élést szerzének,
 Egy-egy trombitát fejenként ők vévének. 100
- Monda az isten Gedeonnak éjjel:
 ,Kelj fel egy apróddal menj a pogán táborra,
 Hogy őket megkémöld beszédöket hallván,
 Bátrabban öthess rejájok a táborba.‘
- Felkele azért a gyermek apróddal, 105
 Juta a táborba; az strása vígyáz vala,
 Az pogánok pedig mint a nagy sok sáska,
 Ott a táborba.....

- Mikoron immár Gedeon ott volna,
Egyik kezdé álmát társának beszélni: 110
,Jó társom ez csoda álmat láttam!
— Kezdé Gedeon igen meghallgatnia —
- Nékem úgy tetszék egy árpa pogácsa
Hát az égben forog, miközinkbe leszálla,
A tábort megüté, fenékkal feldőjté; 115
A földhöz veré, oly hatalmas vala.
- Felele néki az ő társa, monda:
»Az nem egyéb, hanem a Gedeon fegyvere,
Isten néki adta az mi táborunkat!«
Gedeon szóla az istent dicséré. 120
- Ottan megtére az ő társaihoz,
Monda: »keljetez fel az Isten nekünk adta!«
Egy-egy kürtöt ada mindennek kezébe,
Az háromszáz embert háromfelé osztá.
- Ada kezökbe öres palaszkokat, 125
A palaszok közibe mindennek egy lámpást,
Monda: »a mit láttok, hogy én cselekedem,
Tü is mindnyájan azt cselekedjétek.
- Én el-bémegyek a tábor szélire,
Hogy én trombitálok, tü is trombitáljatok. 130
,Istennek ostora Gedeon fegyvere!« —
A tábor környil mind azt kiáltátok.«
- Éjfelekoron a tábort megüték,
Hamar felrezzenték ott mind a strásásokat,
Ő trombitájokat rettentéssel 135
Mind egybe verik üres palaszkokat.
- Ott a palaszkokat kiki mind elteré,
Környil három felől fújják trombitájokat,
Jobbfelől kezökben vagyon trombitájok
És balkezökben ő égő lámpások. 140

- Megfutamának szernyű kiáltással,
Ezek háromszázan trombitát igen fújják,
Az isten bocsáta fegyvert ő közikbe,
Egymást ő keztek oly erősen vágják.
- Gedeon izene Jordán vize mellé, 145
Zsidók a révöket hogy mindenütt állanak,
Eleiket vennék a pogán népeknek,
Hogy ők a vízen el ne szaladnának.
- Nagy hamarsággal zsidók készülének,
Réveket megállák, két nagy útat fogának 150
Zeébnék, Orebnék ott fejeket elvövék
És Jordán elve Gedeonnak küldék.
- Jóllehet immár az erős Gedeon
Mind az ő népével igen megfáradt vala,
De a Jordán vizén el-általköltezék, 155
A futó népet mégis fízi vala.
- Jóllehet immár a pogán népekbe
Százeezer huszezer szám szerént megholt vala,
De Zebee királylyal, Salmana királylyal
Tizenötezer elszaladott vala. 160
- Egy gyalog úton túl a Jordán vizén
Naptámadat felé Gedeon elindúla,
A népet eléré, hát ők mind nyugosznak,
Mert a futásban megfáradtak vala.
- Mikoron azok bátron nyugodnának, 165
Gedeon a tábort nagy hirtelen megüté,
Zebee futamék Salmana királylyal,
Utánnok váltá az erős Gedeon.
- Eléré őket és foglylyá esének;
Mind az egész tábort Gedeon levágatá; 170
Ő maga elvevé a királyok fejét,
Aranylánczokat mindkettőtől elvevé.

- Ott elveszének a négy fejedelmek
Ő nagy erejekkel temérdök sok népekkel,
Százharminczötezer pogánt ott az isten 175
Elveszte akkor csak háromszáz néppel.
- Megveretének égő lámpásokkal,
Üres palaszkoknak csak az ő zörgésektől,
Nagy kiáltásokkal, trombitálásokkal
Egymást levágák önnön fegyverekkel. 180
- Ezt az úristen nekünk megíratta,
Mert a győzelem csak az isten hatalma,
Sem fegyveröseknek nagy sokaságában,
Sem vitézeknek ő nagy erejükben.
- Mennyből adatik minden győzelem, 185
Kinek isten adja a hadat csak a veri,
De ő azt kívánja és tőlünk azt várja,
Hogy mi megtérjünk, csak ő hozzá kiáltunk.
- Annak okaért az istenhöz térjünk,
Bálványimádástól mindnyájan elszakadjunk, 190
Csak ő tőle függünk és csak benne bízunk,
Ha ezt akarjuk, hogy győzödelmet valljunk.
- A Bibliából írta magyar nyelvre,
Batízi András és rendölte versekbe,
Kis karácson után ennye üdőben: 195
Ezer és ötszáznegyven esztendőben.

XI.

AZ ISTENFÉLŐ ZSUZSÁNNA ASSZONNAK
HISTÓRIÁJA.

Dániel 13. r.

- Dániel ezt írja, minden meghallgassa,
Egy zsidó leányról, kinek jámborsága,
Csudálatos vala minden tisztasága,
És istennél vala teljes bizodalma.
- Kinek, a virágnak az ő szépségéről, 5
Nevet adtak vala ő ékességéről,
És az liliomnak szép fejérségéről,
Zsuzsánnának mondják ő keresztnevéről.
- Elkiás leánya az Zsuzsánna vala,
Kinek ő szépsége csudálatos vala, 10
Mózsés törvényében taníttatott vala,
Atyjával, anyjával istenfélő vala.
- Lakik vala akkor Babiloniában,
Az jámbor Joachim oly nagy gazdagságban,
Dicsüretes vala az egy igazságban, 15
És nagy tökéletes az nagy jámborságban.
- Joachim Zsuzsánnát igen megkedvelé,
Igaz házasságra őtet megszereté,
Örök feleségül magának gyűrezé,
Isten törvényében ő hozzája vivé. 20
- Ám egy gyümölcs kerte Joachimnak vala,
Mely az ő házához ragasztatott vala,
Minden zsidó népek hozzá gyűlnek vala,
Mert ez az többinél dicsüretesb vala.
- Azon esztendőben akkor választának,
Két vén embereket ő fő bírójoknak, 25

Hosszú vén szakálok, mint az kecskebaknak,
Álnak ő elméjek, mint az agg farkasnak.

Szólt az úristen az vén emberekről,
Mert el-kitamadott Babiloniából, 30
Álnakság, hamisság az vén agg bíraktul,
Kik láttatnak vala községnek példájól.

Ezek Joakhimhoz gyakran gyűlnek vala,
És az ő házánál széket űlnek vala,
Mind az egész község hozzájuk jó vala, 35
Akinék törvénye, igye, peri vala.

Mikoron ím az dél felmelegült volna,
Mind az egész község haza megyen vala,
Zsuzsánna akkoron el-bémégyen vala,
Urának kertében alá- s feljár vala. 40

És az vén emberek ötöt látják vala,
Naponként bémenni megszemlélik vala,
Kertbéli járását titkon nézik vala,
Ő kívánságára felgerjednek vala.

Minden értelmeket ott ők hátra veték 45
És az ő szemeket ők alá figgeszték,
Hogy az menyországot és istent ne néznék,
Igaz ítletről ne emlékeznének.

Szívekben mindketten megsebhedtek vala,
És ő szerelmekben felgerjedtek vala, 50
De ők azt egymásnak nem jelentik vala,
Kiki csak szívében tüzet visel vala.

Mert szégyenlik vala egymásnak mondani,
Ő kívánságokat el-kijelenteni,
De akarnak vala Zsuzsánnával lenni, 55
Szorgalmatossággal naponként öt látni.

Jertek menjünk haza, egymásnak mondának,
Mert eljött ideje az jó ebédkornak;

Ketten ők egymástul akkort elválának,
Titkon megtérének, egybetalálának. 60

Kezdek kérdeznie, hogy mi oka volna?
Nem régen mindketten haza mentek vala,
És esmétlen egybetalálkoztak volna;
Ott egyik másiknak szemérmét kivallá.

Akkort ők egy napot mindketten szerzének, 65
Mikort csak egyedül Zsuzsánnát lelhetnék,
Vele nagy kedvekre együtt lehetnének,
Ő szép tisztaságát megszeplősíténék.

Mikor vígyáznának az meghagyott napon,
Az kertbe bémene Zsuzsánna az napon, 70
Két szolgáló leány ám utána vagyon,
Akar megferedni, mert nagy hévség vagyon.

Akkort az üdőben senki ott nem vala,
De csak az két bíró elrejtezik vala,
Zsuzsánna szépségét titkon nézik vala, 75
De maga Zsuzsánna azt nem tudja vala.

Monda leányinak: »sietve hozzatok
Oly szappant énnékem, kivel megmossatok,
És az kert ajtaját erősen zárjátok,
Hozzám hamarsággal kigyorsalkodjatok.« 80

Mikor ők az ajtót beszélgettek volna,
És ők az ajtón el-kimentek volna,
Az két vén emberek feltámadtak vala,
Hozzá futamának, ímezt mondják vala :

»Ajtó bezárulván, mi tehozzád jöttünk, 85
Senki minket nem lát, csak mi magunk vagyunk,
Tégedet kívántunk, tégedet szeretünk,
Engedj azért nekünk és múlass mivélünk

Hogy ha nem akarod, ellened támadunk,
Hamis tanúságot ellened mi szólunk, 90

Hogy egy ifjat veled itt az kertben láttunk,
Azért leányidat tőled el-kiküldted.«

Monda az Zsuzsánna nagy fohászkodással:
»Nékem nyavalyásnak mindenfelől halál,
Ha néktek engedek, az is örök halál, 95
Hogyha nem engedek, nem futhatok én el.

De sokkal jobb nékem cselekedet nélkül,
Emberek kezébe esnem vétek nélkül,
Hogynemmint vétkezniem isten színe előtt,
Mert semmi titok nincs ő szemei előtt!« 100

Azért az Zsuzsánna felszóval kiálta,
Az két vén bíró is ellene kiálta,
Az egyik futamék, az ajtót megnyitá,
Szerzett álnakságát erősen kiáltá.

Mikoron a házban az szolgák meghallák, 105
Kiáltásra hamar kertbe rohanának,
Ezt ők úgy szégyellik, mit az bírák mondnak,
Mert azt asszonyokhoz többé nem hallották.

Holdá kelve penig másodnap ez vala, 110
Joakhim házához az köznép gyült vala,
Az két vén bírók is oda juttak vala,
Minden álnaksággal szívek rakva vala.

Zsuzsánnát megölni ezek igyekeznek,
Azért ők mondának az egész községnek:
»Hívassátok el-bé Elkiás leányát, 115
Joakhimnak társát, tudni az Zsuzsánnát.«

Utánna küldének oly nagy hamarsággal,
Zsuzsánna bójöve atyjával, anyjával,
Édes magzatjával, atyjafiaival,
És rokonságival, sok jó barátival. 120

Az Zsuzsánna penig igen gyenge vala,
Piros szép orczája csudálatos vala,

Jó atyjafiai őt siratják vala,
Minden esmerői keserűlik vala.

Akkort ő orczája bēfedezve vala, 125
De az hamis bírák úgy kívánják vala
Látni ő szépségét és megelégedni,
Azért parancsolák orczáját felnyitni.

Az két hamis bíró ottan el-felkele, 130
Két kezeket veték Zsuzsánna fejére,
Zsuzsánna nagy sírva mennybe feltekinte,
Mert istenben vala minden bizodalma.

Az vén emberek ott ezt felelték vala:
»Mikor mi a kertben széllyel járunk vala,
Ez asszon a kertbe akkort bójött vala, 135
Két szolgáló leány csak utána vala.

Leányokkal ajtót hamar bezárlatá,
És a leányokat tőle kibocsátá
Egy ifjú rejtekből ő hozzája juta,
Paráznaságképpen véle vígadoza. 140

Az kert szurdokából mi ez dolgot látók,
Hozzájuk futamánk látván álnokságok,
Paráználkodniok őket együtt látók,
De az ifjú legént mi meg nem foghatók,

Mert néki nálunknál jobb ereje vala, 145
Az ajtót felüté, ajtón kiszalada,
Az asszont megfogók, nekünk meg nem mondá,
És meg nem jelenté az ifjú ki volna.

Ezekről mi vagyunk az tanóbizonság!« 150
Ő nekik meghívé az egész sokaság,
Mint fejedelmeknek és fő bírájoknak;
Zsuzsánnát halálra ott mind kárhoztaták.

Zsuzsánna istenhez kiáltván ezt mondá!
»Örök isten! ki vagy titkoknak tudója,

És minden szíveknek vagy általlátója, 155
Mindeneket te tudsz előbb hogynem volna.

Te tudod úristen, hogy ez hamis bírák,
Hamis tanúságot ellenem szólának,
Ime kell meg halnom, maga én nem töttem,
Mít ez hamis bírák ellenem szólának. 160

Isten letekinte az nagy kiáltásra,
Zsuzsánnát kedvelé, őtet meghallgatá,
És mikoron immár vitetnék halálra,
Egy kis gyermek lelkét isten felindítá.

Az gyermeknek neve Dániel proféta, 165
Gyermek nagy felszóval felkiálta, monda:
»En az igaz vértől vagyok oly nagy tiszta!«
Hátra ő reája a sok nép fordúla.

Monda az sokaság: mit szólasz te gyermek?
Felele ő nékik állván ő közöttök: 170
»Izrael fiai lám bolondok vagytok,
Igazat ítélni mindnyájan sem tudtok.

Mi légyen az igaz? lám nem ismeritek,
Izrael leányát halni ítéltétek,
Az új ítéltre azért megtérjetez, 175
Mert hamis beszédet ez ellen szerzettek.«

Azért hamarsággal ottan megtérének,
Mondának az vének ott az kis gyermeknek:;
»Jövel, ülj közinkbe, jelents meg mindeneket,
Isten néked adta tisztit az vénségnek.« 180

Mondá ő nékiek az gyermek Dániel:;
»Csak egymástól őket tü elválaszszátok,
Megítélem őket igaz ítélettel.«
Ott egymástól őket elválaszták.

Egyiket hívatá, monda ő nékie: 185
»Vissza aggott ember, gonosz napon termett!

Az te nagy bűneid most eléjöttének,
Minden álnakságid mostan kitetszenek.

Hamis ítéletet ebből ítílsz vala,
Az ártatlanokat nyomorgatod vala, 190
És az gonoszokat elbocsátod vala,
Maga isten mondá: ártatlant meg ne ölj!

Mondd meg azért, hogyha őket együtt látád,
Micsoda fa alatt beszélenni látád?«
Monda az vén bíró: »megmondom, mert láttam, 195
Az enyvesfa alatt bizony őket láttam!«

Hallván az Dániel, néki ezt felelé:
»Igazán hazudál az te vén fejedre,
Ime az istennek angyala kivette,
Mely sentenciával téged vágjon ketté.« 200

Dániel akkoron ezt el-kiviteté,
Másikat hívatá, monda ő nékie:
»Kanaánnak magva, pogánoknak vére,
Minden álnakságnak kútfeje, örvénye!

Orczának szépsége lám megcsalt tégedet, 205
És elfordította kívánság szívedet.
Az szép leányokkal ezt teszitek vala,
És ők félelmesen néktek szólnak vala.

Júdának leánya ezt nem szenvedheti,
Ti gonoszságotokat el nem viselheti, 210
Mondd meg azért, őket mely fa alatt láttad?«
Ottan azt felelé: »tölgyfa alatt láttam.«

Hallván az Dániel néki ezt felelé:
»Igazán hazudál tes tennen fejedre,
Ime az istennek angyala kezében 215
Egy éles tör, kivel tüteket vágjon ketté.«

Mind az egész község felkiálta, monda:
Az nagy úristennek mennyben légyen hála!

Ő benne bizókat ki megszabadítja,
Haláltól, patvartól őket óalmazza. 220

Az két vén emberre ott az nép támada,
Mert Dániel őket ám meggyőzte vala,
Önnön szavok által ám meggyőzte vala,
Hogy ők hamis tanót ketten szóltak vala.

Mint kívánják vala, hogy ők elvesztenék 225
Az szegény Zsuzsánnát; ők is elvesztenek,
Mojzes törvényében mindkettőt megölek,
Álnakságok szerént mert ők ezt érdemlék.

Elkiás akkoron ő feleségével,
És az Joakhimmal, Zsuzsánna férjével, 230
Atyjafiaival és ismerőivel,
Istent magasztalák nagy dicsüretekkel.

Akkoron istenben ők mind örülének,
Zsuzsánnának vígan ők mind örvendének,
Hogy semmi szeplőben őket nem érheték, 235
Ártatlannak lelék, haláltól menteték.

Ezt az nagy úristen nekünk megíratá,
Hogy ő az igazat soha el nem hagyja,
Ő benne bizóknak megszabadítója,
Minden szükségben őket óalmazza. 240

Dániel próféta ezt régen megírta,
És az bibliából magyarra fordítá
Az Batízi András ő betegségében,
Ezerötszáz negyven és egy esztendőben.

XII.

JÓNÁS PRÓFÉTÁNAK HISTÓRIÁJA.

Nosza keresztyén nép hallgass nagy dolgokra,
Hatalmas urunknak, istennek dolgára,
Jónás prófétára, Ninive városra,
Kinél nagyobb város ég alatt nem vala.

Szóla az úristen Jónásnak, ezt mondá: 5
Kelj fel Jónás menj el Ninive városba,
Intsed, hogy térjenek poenitentiára,
Mert nagy gonoszságok felhat nagy bosszúmra.

Jónás hogy ezt hallá igen megröttene,
Mert fél vala azon, hogy őt agyon verné, 10
Ninive városa őt elrökkentené,
Hogynemmint istentül túlök inkább féle.

Isten előtt azért kezde elfutnia,
Az széles tengerre előtte indúla,
Sietséggel juta Japho városába, 15
Hogy ő az tengeren szaladna Tharsisba.

Bárka-bért megadá ott az hajósoknak,
A bárkában ülök véle indulának,
De nem értik vala szándékát dolgának,
Isten előtt való bolond futásának. 20

Nagy szelet bocsáta isten az tengerre,
Erősen az hajó hánkódnia kezde,
Annyi nagy háború mindnyájokat éré,
Hogy majd elsillyednek mindenik azt vélné.

El-felkiáltának kiki az istenhöz, 25
Mindent megkísírtnek bíznak vasmacsákhoz,
Erőtlen voltokban futának Jónáshoz,
Kinek szeme akkor vala igen álmos.

Az kormányos-mester rázza nagy álmából,
Esedeznék értök, inté buzgó szívből, 30
Netalám az isten mirajtunk könnyörül,
Hogy el ne borítson bennünk nagy háború.

Szóla egyik hajós másiknak és monda:
»Jertek vessünk sorsot és nyilat látásra,
Tudjuk meg ki legyen ez nagy vésznek oka?« 35
Az sorsot megveték és esék Jónásra.

Ottan az hajósok mondának Jónásnak:
»Micsoda az oka ez nagy háborúnak,
Mondd meg, mi dolgos vagy, miféle ember vagy,
És mondd meg hová mégy, micsoda nemzet vagy?« 40

Monda Jónás nékik: ,vagyok zsidó nemzet,
Félem és röttegem az mennybéli istent,
Hogy ki teremtette tengert és az földet,
Ennek dolgaiba forgok színe előtt.

Ez nagy háborúnak kedig vélem okát, 45
Hogy az mit rám bízott, nem szerzem azokat.«
Az hajósok hallván mind megfélemlének,
Miért akart futni, — dorgálnia kezdék.

»Mit tegyünk — mondának — hogy ez vész megszűnjék,
Mert ím így jól látod vizét az tengernek, 50
Hogy ím minduntalan feljebb nevednék,
Nagy szörnyű zúgással habok emelkednek.«

Jónás monda nékik: ,ragadjatok ölbe,
És vessetek el-bé, tengernek vizébe,
Megszűnik legottan a tengernek vesze, 55
Mert csak énmiattam jutottatok erre!'

Az hajós-mesterek még is eveznie
Kezdének Jónással part felé sietni,
De nem lehet vala, mert tenger habjai,
Ellenek áradván vissza őket veri. 60

Kiáltván ezt mondják: »nagy úristen! kérünk,
Az igaz embernek lelkét ne vesszessük,
És ártatlan vérbe mi ne fértesszessünk
Kérünk uram téged, tarts meg ötöt velünk!«

De nem lőn mit tenni szegény Jónást veték 65
Az tenger vizébe; az vész am megszűné,
Ők megfélemlének, igen könyörgének,
Az parton istennek áldozatot tőnek.

Szerze az úristen igen nagy czet-halat,
Nagy setét torkába hogy Jónást bényelné, 70
Kinek lőn gyomrában három éjjel, nappal,
Istenhez kiálta, imezt mondja vala:

»Nagy veszedelmemből, pokolnak gyomrából,
Te hozzád kiáltok felséges úristen!
És te meghallgassad én imádságomat, 75
Mikort vonakodván ezt gondolom vala.

Bévetél engömet tenger melségébe,
Mekörnyéközének engömet nagy vizek,
És a te örvényid, hatalmas habaid,
Rejám borulának és elmerítének. 80

Én elvetött vagyok te szömeid előtt!
Vajjon mikor megyök úristen elődbe,
Mekörnyékeztének engömet nagy vizek,
Tengerök, mélségök fejemre burúltak.

Nagy magas hegyeknek alája vettettem, 85
Földnek sarajával el-bérekesztettem,
Emelj fel engemet én uram istenem,
Tarts meg életömet e veszödelemtől.

Mikor én lelkömben ekképen gyötrődném,
Rólad emléközém kegyelmes istenem, 90
Hogy te meghallgassad én könyörgésemet,
Kiért néked adok nagy hálát örökké.«

Isten parancsola im a nagy czethalnak,
Ottan kiokádá Jónást a szárazra.
Kezdé dicsúrnie istent magasságban. 95
Nagy hálákat ada szabadulásáért.

Szóla az úristen másodszer Jónásnak:
»Kelj fel Jóna! menj el az nagy Ninivébe,
Hirdessed közöttük az én beszédemet,
A mit néküd szólok, nékiök megmondjad.« 100

Engede a Jónás Isten beszédének,
Felkele, elmene a nagy Ninivébe,
A Ninive vala oly igen nagy város,
Melyet harmadnapig ember eljárhatna.

Kezde bémennie Jónás a városba; 105
Hogy egy napi menés földet bément volna,
Felkiálta, monda: »még negyven nap vagyok,
És ha meg nem tértek, Ninive elsüllyed!«

Az Ninivebéli férfiak meghallák,
Hisznek az istenbe, bőjtöt hirdetének, 110
Gyászba öltözének mind öreg, mind küsed,
A királyhoz juta istennek ígéje.

A király felkele királyi székiből,
Elhányá ruháját gyászba béöltözék,
A hamuban üle el-felkiáltata, 115
A felséges király ezt kiáltattatja:

»Emberök és barmok, oktalan állatok,
Semmit ne egyenek, vizet se igyanak,
Gyászba öltözzenek emberök és barmok,
A nagy úristenhez erőssen kiáltunk. 120

És minden megtérjen ő gonosz útáról,
Kiki mind elhagyja az ő álnokságát,
Isten megbocsátja az mi bűneünket,
Hogyha nem haragszik münket es nem veszt el.«

Látá az úristen ő hitők gyümölcsét, 125
Mert ám megtörének ő gonosz útokról,
Rajtök könyörüle, őket el nem veszté,
És ő városokat ő el sem süllyeszté.

Jónás megbúsúla és elkeserödék,
Ezön haragovék, könyörgeni kezdé: 130
»Nemde e beszédöt uram mondom valék.
Mikor én is valék még az én földembe'.

Azért én akarék a tengerre futni,
Mert jól tudom valék, hogy megkegyelmeznél
Irgalmas isten vagy és nagy törhető vagy, 135
Megbocsátod nékik ő álnokságokat.

Azért kérlek, vedd el most az én lelkömet,
Mert én életömnél halálom jobb nékem!«
Szóla az úristen, Jónásnak ezt mondá;
»Alítod-e Jónás, igazán haragszol?« 140

Jónás el-kiméne Ninive városból,
Napkeletről üle arczczal a városra,
Szörze egy árnyék-helt, hol üldögél vala,
Nézi vala, hogyha a város elsüllyed.

Szörze az úristen egy folyó borostyánt, 145
Felfolya Jónásnak ő feje fölibe,
Hogy ő árnyékával néki árnyékozna,
Ötet ótalmazná, mert megbúsúlt vala.

Örüle a Jónás a kis árnyéknak. —
Szörze hajnalkoron isten holval kelve 150
Egy kis férgét ki a borostyánt megrágja,
Ottan meghirvada, árnyéka elbomla.

Az nap feltámada, isten parancsola,
Meleg szél indúla és hévség támada,
Jónásnak a fejét a nap süti vala, 155
Verejtezik vala, igen búsúlt vala.

- Kéri az úristent, hogy őt meghallgatná,
Monda: »jobb (én)néköm holtom hogynem éltöm!«
Monda az úristen: »alítod-e Jónás,
Hogy a borostyánért igazán haragszol?« 160
- Felele ott Jónás a nagy úristennek:
»Igazán haragszom én mind halálíglan!«
Monda az úristen: »bánod a borostyánt,
Kire munkád nem volt, te sem ültetted volt.
- Egy éjjel el-felnőtt, máson ím elveszött, 165
Ezön te bánkódol, nem a nagy várason,
Miért nem engednék én is ez városnak,
Melyben százhuszezer embernél több vagyon?«
- Ezeket az isten nekünk megíratta,
Nagy irgalmas voltát ebben ajánlotta, 170
Megtért bűnesöket hozzája fogadja,
Csak a bűnt valóba kiki mind elhagyja.
- Jónás nagy szent vala, de nagy bűnös vala,
Mert a nagy istennek engedetlen vala,
És teremőjére ő haragszik vala, 175
Hogy a bűnösöknek megkegyelmez vala.
- Ezzel megjelönté a hatalmas isten,
Az ember mely gyarló és mely engedetlen,
Hogy senki ne bízzék önnön szentségében,
Mert ha mostan jámbor, lehet még hitetlen. 180
- Jónást az úristen a bűnért megveré,
Mert nem veszi vala istennek beszédét,
Azért mi hallgassuk istennek ígését,
Mert ha megvetendjük, értjük büntetését.
- A tenger fenekén Jónást meghallgatá, 185
És megszabadítá, nekünk példát ada,
Hogy mi es kiáltsunk nyomorúságunkban,
Münket es meghallgat mert szán nyavalyánkban.

- Ninive városát az isten megtartá,
Hittel, jámborsággal mert ő hozzá hajla, 190
Ha mi es hiendünk a Krisztus(Jézus)ban,
Ő nagy hatalmában megtart mi hazánkban.
- Ezt Bathízi András szerzőtte énekben,
A keresztyénekért ő nagy szerelmében,
Ezörötszáznegyven és egy esztendőben, 195
Kiből dicsúrteessék a mennyei isten!

XIII.

MEGLÖTT ÉS MEGLEENDŐ DOLGOKNAK,
TEREMTÉSTÜL FOGVA MIND AZ ÍTÉLETIG
VALÓ HISTÓRIA.

- Az én beszédemet ti meghallgassátok,
Hogy kik nagy dolgokat hallani kívántok,
Jövendőt, múlandót érteni akartok:
Régi és új dolgot ingyen majd hallotok.
- Nekünk az próféták nyilván megmondották, 5
Ez világ idejét, írásokban hagyták,
Sok csudák lettenek, melyek már elmúltak,
Jövendőket várunk, mint megprófétáltak.
- De szükség az időt nekünk elosztanunk,
Utolsó időknék csudáit értenünk, 10
Pogán törököknek idejeket tudnunk,
És az Ántikrisztust illik megesmernünk.
- Régi nagy időben szent Illyés próféta,
Ez világnak minden idejét meglátá, 15
Istentül megérté, három részre osztá,
Az ő háza népét ekképen tanyítá:

Egész ez világnak állapotja lészen
Hatezer esztendő, osztán vége lészen,
Az két első ezer úgymint üres lészen,
Második két ezer, törvény alatt lészen. 20

Az harmad két ezer Krisztus után lészen,
De ha ez két ezer teljesen nem lészen,
Ez világ bűnejért az bizonynyal lészen,
Kéért az ítélet hamarébb meglészen.

Senki ne csudálja, de jól meggondolja, 52
Az első két ezert hogy üresnek mondja,
Mert az írott törvény akkor még nem vala;
Néppel ilyen teljes ez világ sem vala.

Bölcsen az két ezer akkor elkezdették,
Istentül e világ mikor teremtették, 30
Ádámtul Noéig akkor számláltaték,
Kétezer esztendő özön után esék.

Az másik két ezer azután kezdeték,
Mely az törvény alatt lennie mondaték,
Mert istentül akkor az törvény adaték, 35
És Moizes által el-kihirdetteték.

Továbbá az harmad két ezer kezdeték,
Mikor Krisztus urunk világra születtek,
De másfél ezere annak is elmúlék,
Nem sok idő múlván világ végeztetik. 40

Három részre azért ez világ osztaték.
Az első időben nem sok dolgok lőnek,
De minden állatok akkor kezdetének,
Isten személyére Ádám teremtették.

Írigy ördög miatt Ádám megcsaláték, 45
Az emberi nemzet ott mind kárhoztaték,
De az úristentől megvigasztaltaték,
Mert az eljövendő Krisztus ígirtették.

Szernyő kegyetlenség azután támada,
Ondok paráznaság azután támada, 50
Azért a vízzen reájok árada,
Csak nyolczadmagával Noé megmarada.

Isten ez világot akkor elsílyeszté,
De osztán Noénak nyilván megjelenté,
Hogy vízzel ez világ többszer el nem veszne, 55
Annak örök jegye az szavárván lenne.

Istennek haragja akkor az időben
Kain nemzetségét elveszté a vízben,
Ez világ bünteték igaz ítéletben,
Ilyen dolgok lőnek az első időben. 60

Nem sokkal azután az idő bételék,
Az első kétezer esztendő elmúlék,
Az Noé fiai az földet megülék,
Emberi nemzetség esmég szaporodék.

Utánna Noénak Ábrahám szileték, 65
Az másik kétezer esztendő kezdeték,
De az hitetlenek mind megijedének,
Hogyha ezön lenne ismég elvesznének.

Sietvén egy tornyot azért ők kezdének,
Hogy vízzen ellen megmenekednének, 70
Az égbe felrakni mind igyekezének,
Isten ellen avval csak törekedének.

De ott minden nyelvek elváltoztattanak,
Egymást nem értheték, azon búsulának,
Az tornyot nevezék Babilon tornyának, 75
Mert ők az istentől meggyaláztatának.

Ezeknek utánna Ábrahám hívaték,
Mennyből az istentől neve nevezteték,
És az áldott szent mag néki ígirtették,
Kiben megáldatnak minden nemzetségek. 80

- Ez ígret után az törvén szerzeték,
Mikor négyszázharmincz esztendő elmúlék,
A tűz parancsolat istentől adaték,
A zsidó népektől el-kihirdettetéek.
- Az pogánoknak es ada királyokat, 85
És fejedelmeknek, hatalmas urakat,
Hogy ők is ériznék az jó igazságot,
És megbüntetnének minden hamisságot.
- Itt kezdeti vagy az nagy hatalomnak, 90
Kit monarchiának geregel mondanak,
Magyaról mondhatjuk egy birodalomnak,
Avagy gyézheterlen egy fő császárságnak.
- Az nagy birodalom mindenkor csak egy volt,
És a fő császárság csak egy embernél volt, 95
De sok külömb-külobm nemzetségeknél volt,
Eleitel fogva nagy névezetben volt.
- Babiloniai első birodalom,
Másik persiai jeles birodalom,
Harmadik utánna az gereg császárság,
És ezek elmúlván római császárság. 100
- Babiloniában Nabugodonor,
Persiában Cyrus és Dárius császár,
Az Geregországban világbíró Sándor,
Rómában Julius és Augustus császár.
- Ezek ez világnak jobb részét elbirták, 105
Ezekhez nagy urak fejeket hajtották,
Koronás királyok adójokat adták,
És ő országokat nékik hódoltattak.
- Ez négy birodalom mindenkor jeles volt,
De mind négy egyszersmind nem egy időben volt, 110
Egyik másik után nagy sok üdővel volt,
Egyik hogy elromlott, másik feltámadott.

- Ez négy birodalmat az isten választá,
A szent prófétákval megprófétáltatá,
Nabugodonor királynak mutatá, 115
Mikor ő ágyában csuda álmot látá.
- Az álmot hogy látá, igen megijede,
És ő ijedtében álmát elfelejté,
Azért a bölcsékért, varázslókért küldé,
Jövendőmondókat, jósokat bégyőjte. 120
- Monda ő nékik: „én egy álmot láték,
De az álmom kezben igen megijedék,
Az én látott álmom fejemből kimúlék,
Nagy hirtelenséggel álmomból serkenék.
- Eszembe az álmot azért juttassátok, 125
És az ő értelmét megmagyarázzátok,
Mert ha tü énnékem meg nem mondhatjátok,
Nagy szörnyű halállal kell mind meg halnotok!“
- Királnak az bölcsék ottan ezt felélék,
„Minderekké éljen királyi felséged, 130
De az álmot nékünk elébb megjelentsed,
Osztán az értelmét mü tölünk úgy kérdjed.“
- Királt ezt felelé: „de mit csavargottok,
Csak hejába való beszédet nyújtotok,
És az halál előtt időt halogattok, 135
Csak az, hogy az álmot nékem megmondjátok.
- Ha az én álmomat tü megmondhatjátok,
Tudom értelmét is megmagyarázzátok,
De ha tü az álmot meg nem mondhatjátok,
Az magyarázatban mind hamisak vagytok. 140
- Mondának a bölcsék, felséged meghallja,
Mü közölünk senki azt meg nem mondhatja,
Az mennybéli isten csak ő maga tudja
Mü légyen te álmod, néked megmondhatja.

Kiráal ezt hogy hallá igen megharagvék, 145
Azért parancsolá, hogy őket megölnék,
Dániel prófétát keresnie kezdék,
Hogy a több bölcssekvel ötet is megölnék.

Dániel próféta azt mihelyt megérté, 150
Ottan imádságra önne magát adá,
Istentől az álmodat megtudá, megérté,
Kiről nagy hálákat ilyen szóval ada:

„Áldott legyen uram az te dicső neved, 155
Ki ez nagy titkokat nekünk megjelented,
Te vagy az időnek elváltoztatója.
Minden országnak szerzője és ótalma!”

Azután Dániel az hadnagyhoz méne, 160
Kéré hogy addiglan senkit meg ne ölne,
Méglen az királhoz ötet el-bévinné,
Elfeledett álmát néki jelentené.

Az hadnagy ezt hallá, rajta megörüle, 165
Nabugodonozor királhoz sieté,
Dánielt bévivé, az királ megkérdé,
Hogyha ő az álmodat tudná és értené?

Felele Dániel, királnak ezt mondá: 165
„A te nagy titkodat senki nem tudhatja,
Sem jók sem varázslók sem bölcs nem mondhatja,
Az jövendőmondó meg nem magyarázza.

De mennyben az isten titkoknak tudója, 170
Ki minden időnek csudáit jól tudja,
Az utánad való időket jól látja,
Néked jelenteni azokat akarja.

Azért te felséged mikoron nyugodnék, 175
És az ágyban arról gyakran gondolkodnék,
Hogy micsoda idők utánad lennének,
Jövendő időben mi csodák törtínnék.

Egy oszlop nagy ember előtted áll vala, 180
Látád, hogy az ember hatalmas nagy vala,
Az ő állapotja igen magas vala,
És nagy rettenetes tekinteti vala.

Az embernek feje tiszta arany vala, 185
Az melle, a karja, mind ezüsből vala,
A hasa, az czombja merő rézből vala,
És az ő két szára kemén vasból vala.

Az két lábafeje egyelített vala, 190
Félig sárból vala, félig vasból vala,
Látád, hogy az ember addig épen vala,
Még egy hegyből egy kő kéz nélkül felállá.

Ez nagy kő az hegyből kéz nélkül felkele, 195
Az embernek lábát oly erőssen üté,
Sárból, vasból csinált lába öszveromla,
Teteitől fogva ottan lerohana.

Az sár, a vas, a réz, ottan mind porrá lön, 200
Az ezüst, az arany az is mind porrá lön,
A szél mind elfúvá és csak semmié lön,
De az rontó nagy kő egy igen nagy hegy lön.

Az kő nevededék oly igen nagy hegygyé, 205
Hogy ez széles földet éppen mind betölté,
Azért ez az álmodat kit isten jelente,
Ingyen majd meghallod mű legyen értelme?

Te vagy az aranyfő első birodalom, 210
Babiloniában tiéd az hatalom,
Te vagy királyoknak királya, császára,
Te vagy embereknek országoknak ura.

Másod te utánad ezüst ország léssen, 215
De te hozzád képest alávaló léssen;
Harmad birodalom az réz ország léssen,
Egész ez világnak az bírója léssen.

- Negyed birodalom az vasország léssen,
De ez az többinél mind hatalmasb léssen,
Mert miképen az vas mindeneket megront,
Azonképen ez is országokat megront. 210
- Ennek az ő vége sárból, vasból léssen,
Az az, félig erős, félig gyarló léssen,
Mint az vas az sárral eszve nem forradhat,
Azképen ez ország egyessé nem lehet. 215
- Ez négy országoknak idejében támaszt
A felséges isten egy jeles országot,
Kinek vége soha örökké nem léssen,
Pártolás, megromlás ott bizon nem léssen. 220
- Ez ország bizonynyal az Krisztus országa,
Az több országokat hogy ki mind elrontja,
A szél mind elfújja csak az helyét hagyja,
Mint az oszlop embert az kő mint elrontá. 225
- Ez nagy kő egy hegyből kéz nélkül metszeték,
Az hegy Zsidóország hol Krisztus szileték,
Nem emberi kéztől a kő elmetszeték,
Mert atya istentől a Krisztus küldeték. 225
- Az kő nevedik egy igen nagy hegygyé,
Mert a Krisztus Jézus lön fejedelemmé,
Hogy ki ez világot mind széllyel betölté,
Azért ez az álom és az ő értelme. 230
- Nabugodonozor király hogy ezt hallá,
Az Dániel előtt arcczal leborúla,
Az egy bizony istent ő igaznak vallá,
Ötet királyoknak istenének mondá. 235
- Azért az arany fő Nabugodonozor,
Másik az ezüst mell Cyrus és Darius,
Harmadik az réz has világbíró Sándor,
Negyedik az vasláb Julius Augustus. 240

- Rómában Augustus mikor uralkodnék,
Az emberi testben urunk felöltözék,
Egy szép szűz leántól világra születék,
Harmadik kétezer esztendő kezdeték.
- Krisztus Jézus urunk bűnünkért áldozék, 245
És halottaiból ő feltámasztaték ;
Minden birodalom ő néki adaték,
Mennyben földön örök királylyá téteték.
- De szent lélek isten nyilván megmondotta,
Az szent prófétákkal megprófétáltatta, 250
Az szent írásokban szépen béíratta,
És jövődöképen nekünk tudnunk adta.
- Hogy az legutolsó időben támadna,
Két hatalmas ország a Jézus Krisztusra,
Az török fegyvere, Mahumet országa, 255
Az hamis tudomány pápa csalárdsága.
- Egyik nevezetik fene bestiának,
Másik nevezetik hamis prófétának,
Mindkettő egyszersmind az Ántikrisztusnak,
Mert ők az Krisztusnak ellene támadnak. 260
- De hogy mi ez dolgot nyilván megérthessük,
Az szent prófétákat szükség elől vennünk,
Szent Ezekhielnek írását értenünk,
Az szent Dánielnek látását megtudnunk.
- Azért az Dániel ilyen látást láta, 265
Négy szél az tengeren tusakodik vala,
Négy fene bestiák felhágattak vala,
És egyik másiktul különbözik vala.
- Az egyik fenevad egy oroszlán vala,
Az másik fenevad egy nagy medve vala, 270
Harmadik fenevad az leopárd vala,
Negyedik fenevad csudálatos vala.

- Az első fenevad az oroszlán vala,
Kinek saskeselő két nagy szárnya vala,
És az földnél feljebb emelkedik vala. 275
Emberi szömélyben ő változik vala.
- Nabugodonozor az oroszlán vala,
Kinek birodalma e földön nagy vala
Emberi szömélybe ő változik vala,
Mert az egy istent megismeri vala.
- Két szárnya az vadnak az ő hátán vala, 280
Mert az birodalom két népeknél vala,
Babiloniában és Assyriában,
Egyik másik után uralkodik vala.
- Az másik fenevad egy nagy medve vala, 285
Ez az persiai birodalom vala,
Az medve szájában három rend fog vala,
Cyrus és Darius, az Artaxerxes vala.
- Harmadik fenevad az leopárd vala,
Világbíró Sándor ez bizonynyal vala, 290
És az leopárdnak négy nagy szarva vala,
Mert Sándor országa négy királyra szálla.
- Negyedik bestia csudálatos vala,
Kinek az homlokán tíz nagy szaru vala,
Vas foga, vas körme ő nékie vala, 295
Mindent az lábával az földhöz ver vala.
- Ez vad az római birodalom vala,
És az ő tíz szarva tíz nagy ország vala,
Mindent az lábával az földhöz ver vala,
Mert ő nagy sokakat megnyomorít vala. 300
- Ez vadnak isméglen egy nagy szarva kele,
Három szarva ottan kitörék ellene,
Mert ő az többinél mind hatalmasb vala,
És mint egy embernek, szeme, szája vala.

- Ennek ez szarunak szeme szája vala, 305
Az nagy isten ellen káromlást szól vala,
Az ő szenti ellen hadakozik vala,
És őket ideig mind meggyőzi vala.
- Ez igen nagy szaru az Mahumet vala,
Hogy ki az római tisztből feltámada, 310
De az birodalom immár kisebb vala,
Hatszáz és negyvenben immár írnak vala.
- Három szarva akkor Rómának kiromla,
Mikor három ország ő tüle elhajla,
Syria, Egyiptom Mahumethöz álla, 315
És Ciliciának jobb része határa.
- Ötet az törökök azután követék,
Szent Methodiustul hogy kik neveztetnek
Az véres zsidóknak, környülmétélteknek,
Avagy hegy közibe bérekesztetteknek. 320
- Törököknek mondatnak, mert ők mindent törnek,
De véres zsidóknak azért neveztetnek,
Mert ők zsidó módra környülmétélkeznek,
És sok golykossággal megvéresültettek.
- Hegybe bérekesztett zsidóknak mondatnak, 325
Mert ők az Kaukasus hegy megett lakának,
Egy róka ösvényen el kieredének,
Mikor Mahumetet az rókát követék.
- Azért az nagy szaru az Mahumet vala,
És az pogán császár Mahumet szolgálja, 330
Az ő szeme, szája, az ő tudománya,
A szent prófétákat melyvel megtagadja.
- Ezek isten (ellen) káromlást mind szólnak,
Mert az Krisztus Jézust csak embernek mondják,
Az ő istenségét nyilván megtagadják, 335
Az ő megváltását semminek alítják.

És a szentek ellen ezek hadakoznak,
Mert im így jól látjuk keresztyének vínak,
Nagy jó szerencsével mindenütt ők járnak,
Az keresztyénséget mindenfelé rontják. 340

Szent Ezekhiel is ő rólok ezt mondja,
Gógnak és Mágógnak ő neveket mondja,
Az Góg annyat teszen mint sátorban lakó,
Az Mágóg peniglen sátor kívül lakó.

Mert ők Scithiának hegyének mellette, 345
Tudni az Kaukasz nagy hegynek megette,
Elébb tatár módra sátorban lakának,
Mostan sátor kívül országokat vínak.

Azért az úristen ezt mondja felőlek:
Oh te Góg és Mágóg téged felkészítlek, 350
Én tégedet széllyel környül kerengtetlek,
De az te álladra én zabolát vetek.

Temérdek sok népvel téged felkészítlek,
Nagy roppant sereggel téged el-kiviszlek, 355
És te mint egy nagy víz el-felkerekedel,
Hogy mint egy nagy felleg ez földet béleped.

Sok gyülevíz népek sereggben léznek,
Fások, kopiások, pánczélosok léznek,
Mind fegyverfoghatók, paizsosok léznek,
Lovagok, gyalogok számtalanok léznek. 360

Te vagy az ki felől én régenten szóltam,
Az szent prófétákval megprófétáltattam,
Utolsó időben téged feltámasztlak,
De sok napok után megverlek, meglátlak.

Mikoron el-bemégy te az én földembe, 365
És te felhágasz az én hegyeimre,
És szentegyházamra, az keresztyén népre,
Kiket én győjtöttem sok pogánok közöl.

Ott az én haragom ellened felgerjed,
És téged elvesztlek minden sereggel, 370
Hogy az én népeim nyilván megismerjék,
Hogy én ő nékiek jó istenek vagyok.

Azért Ezekhiel te ezt meghirdessed,
Mert zápor esővel őt megháborítom,
Az égből kövekkel őket agyon verem, 375
Mindenfelől fegyvert ellenek támosztok.

Az égi madarak mind egybe győljenek,
Erdei, mezei vadak siessenek,
Az nagy áldozatra kit én leváगतok,
Az én hegyeimben nekik áldoztatok. 380

Lónak, lovagoknak testeket szaggassák,
És fejedelmeknek ő véreket igyák,
Az én asztalomon eleget egyenek,
És emberi vérből megrészegöljenek.

Az napságtól fogva az helyet nevezék 385
Mágóg seregének ő temetségének,
Góg koporsójának és Mágóg völgyének,
Arról mindörökké megemlékezzenek.

Ugyanezent írja könyvében szent János,
Hogy ezer esztendő után eloldatik 390
Az ő tömleczéből az kegyetlen ördög,
Mert nagyobb szabadság ő néki adatik.

Azért ez világra el-kimegyen csálni,
Gógot és Mágógot hamar elhítenni,
És az ő seregét hadra gyihősíti, 395
Kiknek sokasága tengernek fővenyi.

Ezek megkerülik az szentek táborát,
És az nagy istennek szerelmes városát,
Tudni az keresztyén anyaszentegyházat,
De isten haragja őtet mind elnyeli. 400

- De mihelt az pogán hogy meg verettetik,
Az istennek fia azután nem késik,
Világ végeztetik és megítéltetik,
Az keresztyén egyház megszabadíttatik.
- Mert szent Dánielnél ez is írván vagyon, 405
Hogy istent az szaru mindaddig káromlja,
És az szentek ellen addig hadakozik,
Míg nem ítéletre az széket leteszik.
- Azért vagyon mostan ilyen szerencséje,
Hogy mentül hamarébb idejét bétöltse, 410
Addig el-felmegyén míg néki engedtek,
De hirtelenséggel ő megáldoztatik.
- Ezeket az isten csak azért engedi,
Mert már ez világnak bűnét nem tűrheti,
Az bálványimádást el nem szenvedheti, 415
Azért ezek által akarja büntetni.
- Mint hajnal az napot szokta előlvenni,
Ezképen az kínok mostan előlveszik,
Az ítélet napját az örök kínokat, 420
Hogy az megtérendők mostan megtérjenek.
- Eddig elég legyen az pogán törökről,
Hogy ki az Krisztusra támadott fegyverrel;
Immáran mi szóljunk pápa országáról,
Ő tudományáról és csalárdságáról
- Testi Antikrisztus ki légyen jól tudjuk, 425
Mert nyilván Mahumet és a pogán császár,
Lelki Antikrisztus hogy az pápa légyen,
Szent Pál és Dániel szöréről megírják.
- Mikor a hamisság mind széllyel áradand,
Egy dísztelen ember akkoron feltámad, 430
Nagy bölcs beszédeknek ez értője léssen,
És az csalárdságban szerencséje léssen.

- Ez az szent népeknek virágát megfojtja,
Az nagy kazdagsággal, bővséggel megrontja,
Idegen erővel ő megerősödik, 435
Emberi kéz nekül esmég elrontatik.
- Ez minden szenteknek istenére támad,
Az fejedelmeknek ő fejére árad,
Az régi atyáknak istenét elhagyja,
Az Maosim istent magának választja. 440
- Aranynyal, ezüsttel istenét tiszteli.
És drága kövekkel áldozik ő neki,
Minden szentségeknek ő rontója léssen,
És asszonynépeknek kívánója léssen.
- Ez írások nyilván az pápáról szólnak, 445
Ki bölcs beszédeknek akkor lön értője,
Az ő decretomát mikor felvéteté,
Azzal az szent írást mind hátra vetteté.
- Idegen erővel ő megerősödék,
Mert az császárokat és az királyokat, 450
Az ő szentségével lába alá hajtá,
Hogy kik ő nékie országot adának.
- Az keresztyén népnek virágát megfojtá,
Mert az bölcs népeket ő magához hajtá,
Kinek érsekséget, pispekséget ada, 455
Kinek kusztósságot, prépostságot osztá.
- Az régi atyáknak istenét elhagyá.
Mikor az szenteket kezdé imádnia,
Az bálvány képekhez bolcsó-utat nyita,
Maosim istennek kezde áldoznia. 460
- Maosim zsidóul, magyarul erősség,
Kővár, kőpalota, kazdagság és bővség,
Mert az ő istene torok, gyomor és has,
Az ő mennyországá sok pénz, sok kazdagság.

- Az egy bizony isten hitvel tiszteltetik, 465
De az potroh isten képútálásokkal,
Aranynyal, ezüstvel és drága kövekkel,
Tündöklő, füstölgő külső szentségekkel.
- Szent Pál nyilván írja az Timótheusnak,
Hogy az igaz hittül sokan elszakadnak, 470
Utolsó időben követnie kezdik,
Az Ántikrisztusnak család tudományát.
- Nagy sokan tévelgő lelkeket követnek,
Az szent házasságot kik nyilván megtiltják,
És az eleségtül embert elszakasztanak, 475
Kit isten teremtett az ő híveinek.
- Ez írás bizonynyal az pápára mutat,
Mert az házasságot és az hús megételt,
Senki meg nem tiltá, hanem csak az pápa :
Azért Ántikrisztust egyebet ne várjunk. 480
- Továbbá az szent Pál ezt bizonynyal írja,
Melylyel az Dánielt ő megmagyarázza,
Hogy addig utolsó ítélet nem léssen,
Mígnem az elválás, szakadás nem léssen.
- Ez az elszakadás sokképen már megvult,
Mert ím az római fő birodalomtól, 485
Elébb három ország Mahumethez hajla,
Azsia, Afrika osztán elszakada.
- Lélek szerént akkor az elszakadás lön,
Az római pápa mikor megátkozá 490
Mind az napkeleti jámbor pispéköket,
Akkor sok szentegyház tőle elszakada.
- Addiglan ez világ el nem végeztetik,
Még az Ántikrisztus meg nem jelentetik,
Binnek emberének hogy ki neveztetik, 495
És veszedelemnek fiának mondatik.

- Bűnnek emberének azért neveztetik,
Mert sok bűnnek oka ő tőle adatik,
Krisztus ő miatta igen káromlatik,
És nagy sok bűnökvel naponként bántatik. 500
- És veszedelemnek fiának mondatik,
Mert önnön maga is mindörökké elvész,
Egyebek is sokak miatta elvesznek,
Örökken örökké pokolra vitetnek.
- Istennek felette magát magasztalja, 505
Isten tiszteletit ő elváltoztatja,
Székit helyezteti Krisztus templomában,
Istennek ő magát jelenti és mondja
- Itt az írás nem szól az pogán császárrol,
Mert ő uralkodik éles fegyverével, 510
De az pápa regnál czeremoniákkal,
És ő uralkodik Krisztus templomában.
- Istennek székiibe magát helyheztette,
És földi istennek magát neveztetette,
Hamis embereket pénzért idvözite, 515
Igaz jámborokat ő pokolra vete.
- Nem szabad senkinek kezéhez békélni,
Mert soha senkivel jól nem akar tenni,
De az ő bal lábát meghagyja csókolni;
Mert azval ő mindent meg akar tapodni. 520
- Isten tiszteletit ő elváltoztatta,
Minden szentségeket csakhamar megronta,
A szent lélek istent aranyon eladá,
Ő szent ajándékát áróba foglalá.
- Az szentegyházakban sokadalmat győjte, 525
Mise-mondásokkal kereskedni kezdte,
Krisztusnak szent testét pénzen elárolá,
Az ő szent vérével kereskedni kezdte.

- De az istentelen embert kijelenti,
 Úr Krisztusnak szája, szent lelke megöli, 530
 Az ő dücsőséges eljövételével,
 Az kegyetlen embert éppen mind elrontja.
- Jöllehet az Krisztus dicső eljöveti
 Ötet teljességgel utolszor elrontja,
 De annak előtte ő kijelentetik, 535
 Az szent írásokkal ő megölettetik.
- Azért ő ideje immár mostan eljött,
 Mert már hirdettetik az evangélium,
 Pápa tudománya immár most kitetszik,
 Az ő csalárdsága mostan megfeddetik. 540
- A ki ő szívébe az írást bévötte,
 Annak ő lelkében az pápa már megholt,
 De azért az testben ítéletig léssen,
 Akkoron úr Krisztus ötet mind elrontja.
- Azért az ítélet immár elközelget,
 Mert már jobb részére a jegyek meglöttek,
 Melyeket az Krisztus nekünk megjelentet;
 Az szent írásokba nekünk béiratott. 545
- Az napban, az holdban nagy jegyek löttének,
 Éhségek, szikségek, döghalálok löttek,
 Nagy földindulások, nagy hadak voltanak,
 Tengernek zúgási immár sokak voltak. 550
- Mikoron az ágak szépen kibimbóznak,
 Jelentik hogy az nyár immár közel vagyon:
 Akképen az jegyek nyilván azt jelentik,
 Hogy ítélet napja immár elközelget. 555
- A zért minden ember lelkéhez tekéntsén,
 És az ő bűnétől minden megrettenjen,
 Isteni félelembe ő magát foglalja,
 És várja nagy vígan az úr Jézus Krisztust. 560

A mi urunk Jézus születése után,
 Az ezeröttszázban és az negyvennégyben,
 Az Batízi András ezt szerzé versekben,
 Kiből dicsírtessék az úr Krisztus Amen.

XIV.

IZSÁK PÁTRIÁRKÁNAK SZENT HÁZASSÁGÁ-
RÓL VALÓ SZÉP HISTÓRIA.

Gen. 24.

- Régi nagy üdőben az vízözen után,
 Mikor száznoleczvanhét esztendő elmúlt vala,
 Vala egy szent atya, hogy kit az úristen:
 Az nagy Ábrahámnak felneveztetett vala.
- Ennek az úristen régen megeskövék, 5
 Hogy az ő szent fiát ez földre lebocsátná,
 Hogy kit Ábrahámnak ő nemzetségéből
 Emberi nemzetért ő áldozatra adna.
- Azt is felfogadá, hogy ő nemzetségét,
 Megsokasítaná, mint az égnek csillagit, 10
 És ő maradékit megszorítaná,
 Mikint az tengernek nagy sokságó fövenyít.
- Azért isten ada egy fiúmagzatot
 Ő feleségének a szép Sára asszonnak;
 Sára mosolyodék, az gyermek születék,
 És felnevezteték az vígkedvő Izsáknak. 15
- Isten felnevelé az gyermek Izsákot,
 Ember-korba juta, Sára asszony meghala,
 Ábrahám peniglen igen gazdag vala,
 De idője szerént igen megvénhölt vala. 20

Im előhivatá egyik hív szolgáját,
Kinek neve vala a jámbor Eliézer,
Mondá: »igyól látod, hogy én megvénhedtem,
Azért eskedjél meg te jámbor Eliézer,

Hogy te feleséget én fiamnak nem vészesz, 25
Az pogán nemből, az kananeosok közöl,
De te el-bésiess én laktam földemben
Fiamnak társot hozz az én nemzetem közöl!«

Felele, a szolgál: „medgyek uram hogyha 30
Az leán nem akar én velem eljőnie?
Nem kell-e fiadat uramat Izsákot
Nemzetséged közé földébe bévinnie?“

Szóla Ábrahám: »Isten elbocsátja 35
Az ő szent angyalát, ki elvezérljen téged,
Ha leány el nem jó, hütöd megmentetted,
De az én fiamat hátra soha ne vigyed!«

Szolga megeskövök ottan felkészüle,
Aranyból, ezüstből szép ajándékot szerze;
Tűz tevét választá kiket megterhele,
A szolgál társaival szépen útra erede. 40

Kanaán földéből sietve megyen vala,
Ábrahám földébe Mesopotámiába,
Eléré az várast és az váras kívől
Egy kúton tevét estve mind megállatá.

Estve az várasból kezdének kijőni 45
Szűzek és virágok a kútra meríteni,
Eliézer látá, kezdé ő szűvében
Ilyen módon akkor istenhez imádkozni:

„Mennybéli istenem! ki vagy én uramnak 50
Az nagy Ábrahámnak jóakaró Istene,
Jelentsed uramhoz irgalmasságodat,
És az én útamat tegyed jó szerencsésé.

Ime az várasból mostan el-kijőnek
A szűzek, virágok az kútra meríteni,
Kérlek méltaltassál mennybéli úristen, 55
Én imádságomat ez napon meghallgatnia!

Ha kinek azt mondom: adj innom szép leány,
És ő azt mondandja: kész vagyok innod adnom,
Sőt annak felette (még) az tevüket is
Egyenként ingyen majd örömet megítatom; — 60

Azon én megtudom, hogy ez az leánzó,
Kit te megszerettél én uram gyermekének:
Ezért én megtudom, hogy jó istene vagy,
Az nagy Ábrahámnak és az ő gyermekének!«

Azonközben juta Bátuel leánya 65
Kit neveznek vala Rebeka szép leánnak,
Vedret megmeríté, kezdé hozzá menni,
Eliézer ottan monda a szép leánnak:

„Adj innom énnekem leány te vidredből!«
Felele az leány: „kész vagyok innod adnom, 70
Sőt annak felette még az tevüket is
Egyenként ezentől örömet megítatom!«

Eliézer ivék, kezdé azonközben
Az leán szépségét csudálni és szemlélni
Monda: „kérlek téged, ki leánya vagy te, 75
Vagyon-e atyádnak vendégfogadó helye?“

Felele az leán: »vagyok Bátuelnek
Az ő szép leánya, Nákornak unokája,
És házunknál vagyon sok polva, sok széna,
Ott az tevéknek is lészen nagy jó szállása.“ 80

Eliézer arczczal ottan leborúla,
Kezdé az úristent nagy szépen dicsírnie:
„Áldott légy úristen, hogy ki méltoltatál:
Én útomat ez nap jól megszerencséslnie!

- Áldott légy ki ez nap engem vezérlettel, 85
 Az nagy Ábrahámnak atyjafia házához,
 Áldott légy úristen, hogy ki megjelentéd,
 Irgalmasságotat uramhoz Ábrahámhoz.
- Ezeket az leány mind hallgatja vala, 90
 És az Eliézer oly igen örül vala,
 Ő nagy öremében az Rebeka leánt,
 Nagy szép ajándékkal ott megajándékozá.
- Kivón egy szép násfát és az Rebekának 95
 Szépen felfüggeszté leány homlokára,
 Szép arany pereczet ő karjába ada,
 Atyjának házához tisztességgel bocsátá.
- Otthon az Rebeka kezdé mutogatni 100
 Szép arany pereczét és aranyas násfáját;
 Az mely beszédek az ember szólt vala,
 Szépen megbeszélé szüléinek azokat.
- Rebekának bátyja Lábán hogy ezt hallá, 105
 Ottan el-kiméne az emberhez a kútra,
 Monda: »Mit állasz itt istennek embere,
 Jer bé az városba mű házunkhoz szállásra!«
- Eliézer ottan szóla társaival, 110
 Az embert követék, a városba menének,
 Ott mind ő magoknak és mind az tevéiknek,
 Lábokat megmosák, a házba bemenének.
- Mikoron a házban letelepedének, 115
 Hozának eledelt ő néki eleibe,
 Monda Eliézer: ,addig én nem észem,
 Míglen megbeszéllem az én követségemet.
- Vagyok én szolgálója a nagy Ábrahámnak,
 Kit Isten megáldott temérdek gazdagsággal,
 Aranyval, ezüstvel, juhokkal, barmokkal,
 Nagy sok szolgálókkal, mindenféle jószággal.

- Isten néki adott az ő vénségében.
 Egy fiú magzatot a szép Sára asszontól,
 Sára asszon megholt, Ábrahám megvénhült,
 Azért nem kéméli az ő kincsét fiától. 120
- Engemet megeskete, hogy én feleséget
 Fiának nem vészek az kananeos nemből,
 De én el-béjövök ő lakta földébe,
 Innét leánt kérek az ő nemzetségéből.
- Akkor én azt mondám: medgyek uram hogyha, 125
 Az leán nem akar én velem eljönie,
 Illik-e fiadat, uramat Izsákot.
 Nemzetséged közé földébe bévinnie?
- Felele Ábrahám: Isten elbocsátja,
 Az ő szent angyalát, ki elvezérel téged, 130
 Ha leány el nem jó, hited megmentetted,
 De az én fiamat soha hátra ne vigyed!
- Ezeknek utána szolga megbeszélé,
 Miképen urától Ábrahámától elindult,
 Azt is megbeszélé, miképen eljutott, 135
 Mimódon a kúton Rebekával szólott.
- Végezetre mondá: ,azért megmondjátok,
 Hogyha jót akartok én uram gyermekének;
 Azt is megmondjátok ha nem akarjátok,
 Hogy én vagy jobb kézre, vagy bal kézre megtérjek! 140
- Felele Bátuel: »az beszéd istené,
 Ellent nem tarthatunk az ő akaratjának,
 Im előtted vagyom a mi szép leányunk,
 Légyen felesége az vígkedvő Izsáknak!«
- A szolgálá ezt hallá, igen megörüle, 145
 Mennybéli istennek rajta nagy hálát ada,
 Aranyas kupákat, ezüst poharokat,
 És drága ruhákat a Rebekának ada,

És annak felette az ő atyját, anyját,
És az ő bátyjait mind megajándékozá ; 150
Egy szép lakodalmat az estve kezdének,
És mind az háznépe akkoron vígadoza.

Holdá kelve monda a szolga nékiek :
„Kérlek bocsássatok immár engem el haza !”
Mondának : »hadd legyen mű vélünk a leány, 155
Bátor csak tűz napig, azután vidd el haza !«

Felele a szolga : „meg ne késleljetek,
Mert isten vezérli — látjátok — én útamat,
Azért bocsássatok békével engemet,
Illik már meglátnom nékem az én uramat !” 160

Mondának ő néki : »jertek híjjuk elő,
Kérdjük meg az leánt, ha el akar mennie ?«
Felele az leán : „kész vagyok elmenni !”
Azért nem akarák őtet megkéslelnie.

Jó atyjafiai őt megszerencsézék, 165
Nagy szép beszédekkel ő nékie ezt mondák :
»Isten felneveljen és megsaporítson,
Nagy sok nemzetségek te tőled származzanak !«

Az ő dajkáját is az Delbora asszont,
Nagy szép leányokkal véle szépen készítették ; 170
Kanaán földébe az vén Ábrahámhoz,
És az ő fiához nagy vígan eredének.

Akkor estve felé ő házatól Izsák,
Múlatni indúla egy úton, egy kút felé,
Gondolkodik vala, szemeit felemelé, 175
Hat nagy távol földön tűz tevék jönnek elő.

Mihelt az Rebeka Izsákot meglátá,
Tevéről leszálla és monda a szolgának :
»Kicsoda az ember az ki előnkbe jő ?«
Felele a szolga : „ez az én uram Izsák !” 180

Rebeka palástját ottan reá vevé,
Eleibe méne ő úrának Izsáknak ;
A szolga peniglen minden ő járását,
Szépen megbeszélé ő urának Izsáknak.

Izsák el-bévívé Rebekát házába, 185
Orök feleségül őtet magának vevé,
Oly igen szereté, hogy elfeletkeznék
Anyja haláláról az ő nagy örömeben.

Ő házasságokat úristen megáldá,
Mert tőlük származék az Jákob pátriárkha ; 190
Jákobtól peniglen szépen származának,
Tizenhét próféták, tizenhét pátriárkhák.

Ezekből megértjük, hogy isten szerzője
A szent házasságnak és ő megszentelője, 195
Három okért szerzé ő a házasságot,
És áldomásával őket megkönyűkezé.

Először egymásnak nagy segedelmére,
Emberi nemzetnek elszaporodására,
Angyali romlásnak megépülésére,
És parázsnaságnak eltávoztatására. 200

Akarja az isten az ő szentegyházát
A szent házasságból szépen megépüteni,
Ezekből peniglen az angyali romlást,
Kiktől akar mennyben örökké tiszteltetni.

Úristen megáldja ő házasságokat, 205
Tegye gyümölcsessé szép fiú magzatokkal,
Szeressen tüteket nagy birodalommal,
Aranyval, ezüstvel, mindenféle jószággal.

Úristen éltesse az ő szent fiáért,
Tüteket megtartson hitben és szeretetben, 210
Tüteket őrizzen ő szent ígében,
És megkoronázzon az örök dűcsőségben.

Ezt énekbe szerzé az Batízi András,
Ezerötszáz negyvenhatodik esztendőben,
Kiből dúcsírtessék az egy örök isten,
Az atya és fiú és szent lélek úristen. 215

XV.

A HÁZASSÁGRÓL VALÓ ÉNEK.

Jámbor házasok meghallgassatok,
Tü rendeteket megtanuljátok,
És az okait meggondoljátok,
Hogy tisztetekben ti eljárjatok.

Semmi nem egyéb az szent házasság,
Hanem tisztaság és nagy jámborság,
Istentől szerzett igaz társaság,
És törvény szerént való nyájasság. 5

Mikor Ádámot isten teremté
Az ő képére megékesíté,
Paradicsomba ötet bévivé,
Gyönyörűségbe őt helyezteté. 10

Minden állatnak már társa vala,
Csakhogy még Ádám fél nélkül vala,
Hozzá hasonló társa nem vala,
Akkor az isten ezt mondja vala. 15

Nem jó embernek egyedül lenni,
De szükség neki felének lenni,
Hozzá hasonló társának lenni,
Azért teremtsünk segitőt neki. 20

Isten Ádámra álmot bocsáta,
Paradicsomban őt elalutá,
És oldalába kezét bocsátá,
Csontját kivevé Évát alkotá.

Évát Ádámhoz az isten vivé,
És feleségül néki jelenté.
Ádám hogy látá, ottan esmeré,
Rajta szívében igen örüle. 25

Legottan mondá: ez csont én csontom,
E test én testem, azért megtartom,
És férfiúból vétettnek mondom,
Azért hozzája én ragaszkodom. 30

Ezért szülejét ember elhagyja,
És atyját, anyját mind hátra hagyja,
És ragaszkodik feleségéhez,
És ketten lesznek egy testté vérré. 35

Azért nem egyéb az szent házasság,
Hanem tisztaság és nagy jámborság,
Istentől szerzett igaz társaság,
És törvény szerént való nyájasság. 40

Az házasságot az isten szerzé,
Paradicsomban szépen végezé,
Áldomásával megkönyvékezé,
Három okáért ezt bizony szerzé.

Első okáért szaporodásért,
Angyali karnak betöltéséért,
Az szentegyháznak épüléséért,
És magzatoknak feltartásáért. 45

Ezért az isten őket megáldá,
Őket kedvelé és e szót mondá:
Szaporodjatok, nevedjétek,
E széles földet mind bétöltsétek. 50

Másod okáért szerzé ez végre,
Az férfiúnak segedelmére,
És bánatjának könnyebbégére,
Minden dolgának segítségére. 55

Hogy az férfiú előtte lenne,
Ő felesége mellette lenne,
És bánatjában könnyebbség lenne,
Minden dolgában segítség lenne. 60

Harmadszor szerzé ennek okáért,
Gyarló embernek orvosságáért,
Fertelmességnek gyűlölségejért,
Paráznaságnak távozásáért.

Azért embernek illik ezt tudni, 65
És félelemvel elszaporodni,
És segítséget istentől várni,
Paráznaságot eltávoztatni.

Immár halljátok és megértésétek,
Tü tiszteteket ne felejtsetek, 70
Szükség, hogy egymást tü szeressétek,
És isten szerént együtt éljete.

A férfinak ez az ő tiszt, 75
Ő feleségét igen szeresse,
Igaz munkával őtet éltesse,
Mint önnön magát ugyan szeresse.

O feleségét jóra oktassa,
Meg ne rongálja, de megdorgálja,
Meg ne utálja, inkább táplálja,
És háza népét jóra tanítsa. 80

Asszonyembernek ez az ő tiszt,
Hogy az ő férjét igen szeresse;
Urának mondja, őtet böcsülje,
Néki engedjen, őtet tisztelje.

Az ő urának házát őrizze, 85
És morhájának gondját viselje,
Az szövést, fonást el ne felejtse,
És háza népét ő jóra intse.

Ő magzatának gondját viselje,
Nagy szeretettel őket nevelje, 90
Az nagy istennek ő félelmére,
Őket tanítsa és jóra intse.

Az házasságokat isten megáldja,
Eledeleket megszaportítja,
És életjüket meghosszabbítja, 95
Szent országában megkoronázza.

Az házasságokat Jézus szereté,
És az menyegzőt megékesíté,
Jelenvoltával megerősíté,
És csudájával őket segíté, 100

A vizet borrá mert változtatá,
És az menyegzőt megvigasztalá,
Az házasságoknak azt bizonyítá,
Hogy őket bizony megvigasztalná.

Most is minékünk csak ő segítünk, 105
Az házasságban édes éltetünk,
Ördög mérgétől ő védelmezünk,
Ördögösségtől csak ő megmentünk.

Bódogok azok, kik istent félik
Ez igaz hittal kik őtet veszik, 110
Parancsolatját nékie teszik,
Kezek munkáját igazán eszik.

Jól léssen dolgod te istenfélő!
Kézi munkával igazán élő,
Te feleséged hozzád illendő, 115
Házadban léssen mint termő szőlő.

Az te fiaid felnevekednek,
Asztalod környül letelepednek
Mint szép gyermekded olajfa vesszők,
Az igaz hitben felnevekednek, 120

Ekképen embert megáld az isten,
Ki féli őtet minden időben,
Mint az szent Dávid az zsoltár könyvben
Szépen megírta ő énekében.

Megáldjon téged az kegyes isten, 125
És örögbítsen az igaz hűtben,
Hogy fiaidnak lássad fiait,
Keresztyéneknek nagy békességét.

Ezeket szerzé szépen versekben
Batízi András egy jó kedvében, 130
Születet után ennyi időben,
Ezeröttszázban és negyvenhatban.

DÉVAI BÍRÓ MÁTYÁS.

1531—1546.

AZ IGAZ HIT ÁLTAL VALÓ ÜDVÖZÜLÉS-
NEK MÓDJÁRÓL.

Minden embernek illik ezt megtudni
És szívében erősen ezt úgy hinni:
Mennyországnak kapuját meg nem nyílni,
Csak azoknak, kik istenben tudnak bízni.

Az hit nélkül senki nem idvözülhet, 5
Mint az virág nap nélkül nem zöldülhet,
Vétkeiből ki senki nem feselhet,
Orvosságot Krisztusban ki nem lelhet.

Tanúld meg most, mi légyen az te hitöd,
Idvösségedre való bizony útid; 10
Ne kövessed amaz öt bolond szűzet,
Kik meghallák, hogy igen késen költek.

Tudnod kell, hogy isten egy állatjában,
És hogy három légyen ő személyében;
Atya, fiú, szent lélek nevezetben, 15
Mint miképen olvassuk az Credóban.

Ha nehéznek tetszik ez esméretre,
Ne resteljed, az írást vedd elődbe,
Az megtanít, mennyire lép,él el-bé,
Mert igazra tanítanak ez énekben. 20

Istennek elvégezett akaratja,
Senkinek ő nem akar lenni atyja
Idvösségét más módon ki forgatja
Az írásban, hogynemmint ő meghagyta.

A szent írás az utat megmutatja, 25
 Atya isten az égből azt kiáltja:
 Krisztus Jézus bűnöknek bocsánatja
 És hogy csak ő bűnöknek áldozatja.

Sokan lesznek, meglátjuk ítéletkor,
 Kik elvesznek, miképen földről az por, 30
 Idvösségekhez kik nem láttak akkor,
 Mikoron még jól rakva nem volt az kar.

De vödd elő régenten mit fogadtál,
 Kereszt-víznél istennek mit feleltél,
 Bűneidből mikoron kitisztultál 35
 Jámborságra mikoron te esküdtél.

Eskéedet lássad, hogy meg ne rontsad,
 Ez egy hitet lássad, hogy meg ne fejtsed,
 Jámborsággal mindenkor kijelentsed
 És jó fának gyümölcsét te teremtsed. 40

Vennéd ember eszedbe te magadat,
 Hagynád el már fajtalan bűneidet.
 Tanúlnád az isteni jámborságot,
 Atyádfiához való szerelmedet.

Azt lásd meg csak, mit isten tőled kíván, 45
 Az egy hitet és igaz szeretetet,
 Atyádfiához való szerelmedet,
 Mert csak ez kettő az nagy parancsolat.

Jaj azoknak, kik színnel keresztyének,
 Sem nagy urat, sem papot ki nem veszek, 50
 Sem parasztot, sem semmi szerzeteket,
 Kik tisztekben igazán el nem lépnek.

Fohászkodjunk már vagy most csak istenhez,
 Krisztus által kérjük mi mostan őtet,
 Ótalmazza nyomorúlt országunkat, 55
 Idvösségre viselje mi útunkat.

ERDŐSI SYLVESTER JÁNOS.

1536—1551

I.

DICSÉRET A KRISZTUS FELTÁMADÁSÁROL.

Krisztus feltámad,
Ki emberré lett vala,
Kínt szenvedé, meghala,
Hogy minket megváltana.
Irgalmazz minékünk 5
Atya isten szent fiadért!

Örüljünk és vígadjunk
Lelki vígasságokkal,
Mert ez az szentséges nap,
Melyet az isten szerze. 10
Irgalmazz stb.

Áldoztaték az Krisztus,
Az istennek báránya
Miértünk bűnösökért,
Az fő kaponya helyen. 15
Irgalmazz stb.

Szidalmas lön az halál,
Melylyel minket megváltá,
De az feltámadás
Dicső és csudálatos! 20
Irgalmazz stb.

Keresztyének kik vagyunk,
Lelki emberek vagyunk;
Lélekben kell áldoznunk
Az felséges istennek. 25
Irgalmazz stb.

Megjelenté minékünk
Hozzánk való szerelmét
Az mi mennyei atyánk,
Szent fiát értünk adván. 30
Irgalmazz stb.

Nagy lón az mi váltságunk
Minden érdemünk nélkül:
Az Kristusnak szent vére,
Mely minket megszentele. 35
Irgalmazz stb.

Krisztus feltámadá,
Nékünk példát úgy hagyta,
Hogy mi is feltámadjunk,
Véle öszve vígadjunk. 40
Irgalmazz stb.

Kegyes úr Jézus Krisztus,
Atya istennek szent fia,
Kérjed te szent atyádot,
Hogy idvözítsen minket! 45
Irgalmazz stb.

Hálát adunk tenéked
Mennybéli atya isten,
Ki élsz és uralkodol
Mind örökkön örökké. 50
Irgalmazz minékünk
Atya isten szent fiadért!

II.

AZ MAGYAR NÍPNEK, KI EZT OLVASSA.

Az új testamentom fordításának ajánlása.

Próféták által szólt rígen néked az isten,
Az kit ígirt, imé vígre megadta fiát.
Buzgó lélekvel szól most es néked ez által,
Kit hagyta, hogy hallgass, kit hagyta, hogy te kövess. 5
Néked azért ez lün prófétád, doctorod ez lün,
Mestered ez most es, melyet az isten ada.
Ez próféta szavát hallgasd, mert tited az isten
Elveszt, és nyomos itt nem lehet a te neved.
Itt ez írásban szól mostan es néked ez által,
Hütre hiu mind, hogy senki se mentse magát. 10
A ki zsidóul és görögül, és vígre diákul
Szól vala rígen, szól néked az itt magyarul:
Minden nípnek az ű nyelvín, hogy minden az isten
Törvényinn íljen, minden imádja nevit.
Itt vagyon az rejték kines, itt vagyon az kifolyó víz, 15
Itt vagyon az tudomány, mely örök íletet ad.
Lelki kenyír vagyon itt, melyben mikor íszel, örökké
Ílsz, mely az mennyből szálla, halálra mene.
Az ki teremt tited s megvált, örök íletet és ad
Ez szent által: nincs több bizodalmađ azért. 20
Ennek azért szolgálj mindenkor tiszta szüedvel,
Ennek mindenkor tígy igaz áldozatot.
Tígedet ez hozzá vízsen s nem hágy, mikor ígymond:
Bódogok, eljöveteł, veszszeteł el, gonoszok,

III.

AZ SZENT MÁTHÉ ÍRÁSA SZERINT VALÓ
EVANGELIUMNAK SUMMÁJA RÍSZ SZERINT.

Az Krisztus születik, József jegyesit nem akarja Elhagyni, melytől tiszta szüzen marad az.	
Az Krisztust bölcsek keresik; sok szentet ölet meg Herodes; József elfuta, nem jöve meg.	
Az pusztában az embereket szent János erőssen Feddi, keresztelvín, melyhez Jézus ered.	5
Az sátánt Krisztus meggyőzé, János után lűn Doctor, apostolokat gyűjte, gyógyíta sokat.	
Ki legyen az bódog s az igaz doctor s igaz ember Erre tanít Krisztus, erre tanít ez írás.	10
Mint alamoznát adj, büjtölj és isten-imádó És csendes lelkű lígy, ez írásra tekints.	
Mást ne itílj, kirj és adatik, természet után tígy Törvint, őrizz, mert rád siet az fene vad.	
Sok csudatítelvel Krisztus bizonyítja hatalmát, Kórt gyógyít, vesz, bír tégedet, ördögöt űz.	15
Az Máté követi Krisztust, irgalmas az isten És az igaz pásztor az juhokon könyörűl.	
Krisztus apostolokat választ és arra tanítja Űköt, mit tegyenek, hogy hivek űk legyenek.	20
Krisztushoz szent János ereszt és űtet ajánlja Az Krisztus, hálát ad, az ígára hív.	
Krisztus az űdnepek ura: nagy veszedelmet az ország Lát, mely viszhát von s istened itt atyafi.	
Itt az mennyország nagy sokhoz vígre hasonlik, Itt az igaz finlik, kízzatik az gonosz itt.	25
Herodes fogadásra feít vitété Jánosnak; Az sokaság lakik; ad az fene tenger utat.	
Emberi szerzísvel nem kell tisztelned az istent, Soknak egízzsítget, soknak az enniek ad.	30
Krisztus az istennek fia, meghala, felkele, mennybe Felmene, hidd, megtér már hamar onnan ide.	

Változik itt színe Krisztusnak, megmondja halálát, Hogy jó pilda legyen másnak, adót fizet ű.	
Itt az alázatosok mennyekbe mennek, az isten Eltűri sok bűnödöt, tőrjön az ember azírt.	35
Az házasságot szerzé mindennek az isten És törvint ada, megszentele, mennybe hiva.	
Az szőlős embert Krisztus hozzája hasonlja, Meghal, feltámad, vaknak az itt szemet ad.	40
Szent városba megyen nagy alázatosan az Jézus, Áros nípet fedd, és megasz a figefa.	
Drága mennyekzöben laknak; császárnak adót adj. Feltámaszt isten, vígre szeressed azírt.	
Jaj nektek gonoszul, kik írásra tanítotok itt mást, Tettetesek vattok, gyalkosok és hazugok.	45
Sok jelből értjük, hogy az Isten földre jövendő, Várván az Krisztus nípe vigyázzon azírt.	
Az szűzek itt az vőt várják, ígymond az uristen: Bódogok eljövetekek, veszzetkek el gonoszok.	50
Hűsíti vacsorát íszik, fogságot Jézus Szenved az ártatlan, kízzatik és veretik.	
Fű kaponyára vivék, megölék, lelkít elajánlá, Sok csuda lűn, József elmene s eltemeté.	
Feltámad, soknak jelenik, mennyekbe megyen fel, És az apostolokat messze bocsátja műre.	55

IV.

AZ EVANGELIUMNAK RÍSZ SZERINT VALÓ
SUMMÁJA, MELYET SZENT LUKÁCS ÍRT.

Az János születik; Gabrielt az szűzhez ereszté Isten; ez az Krisztust tiszta szüzen fogadá.	
Az Krisztus születik, szent virit ontja mű írtünk, Tisztúlatra megyen s elmarad és keresik,	
Az pusztában az embereket szent János erőssen Feddi, keresztelvín, melyhez Jézus ered.	5

Az sátánt Krisztus meggyőzé, János után lűn
 Doctor; az isten kit küldé, gyógyíta sokat.
 Sok csudatítelvel Krisztus bizonyítja hatalmát,
 Az mustnál innod jobb bor az ó bor eszes! 10
 Ki legyen az bódog s az igaz doctor s igaz ember
 Erre tanít Krisztus, mást ne itiljetez itt.
 Krisztushoz szent János ereszt és fítet ajánlja
 Az Krisztus, bünödirt hűtre bocsánatot ád.
 Itt az mennyország nagy sokhoz vígre hasonlik, 15
 Kört gyógyít, vesz, bír tígedet, ördögöt űz.
 Krisztus apostolokot választ, lakik az sereg, és ű
 Meghal, feltámad s az színe változik itt.
 Krisztus doctorokot választ, és arra tanítja
 Űköt, mit tegyenek; Mártha ne lűgy sokűgyű. 20
 Krisztus imádni tanít, láss mely veszedelmet az ország
 Lát, mely viszhát von, bódogok az hivek itt.
 Az kazdag fűsvín marhát gyűjt, véle nem ílhet,
 Isten tart, kinek itt gondja vagyon te reád.
 Térjetez istenhez, mert mind elvesztek örökké; 25
 Mennyre szoross az ut itt, tág pokol az te utad.
 Hí vacsorára szegín nípet, felvígye keresztit,
 Ki Krisztust követi, véle kövesse híván.
 Krisztus igaz pásztor, könyörűl, vállára juhót vűn,
 És jó kedvvel az űr vígre fogadja fiát. 30
 Számot vűszen az űr dolgostul: mely okos itt lűn
 Kínzatek az kazdag, Lázár örűl kedig itt.
 Használatlan az isten elűtt az szolga; hűtűkbűl
 Poklosokot gyógyít Krisztus, itilni ered.
 Krisztus imádni tanít pildával; tarts meg az isten 35
 Tűrvínyit, kazdag nincs helyed isten elűtt.
 Házába fogadá menvín Zakéus az istent,
 Pínzre kereskedűnek, sír vala Krisztus urunk.
 Gyalkosok az szűlűműesek; császárnak adót adj,
 Feltámadsz, Krisztus néked az isten atyád. 40
 Sok jelbűl értűk, hogy az isten földre jűvendű,
 Várván az Krisztus nípe, vigyázson azírt.
 Hűsíti vacsorát íszik, fogságot Jézus

Szerved az ártatlan, kínzatek és veretek.
 Fű kaponyára vűvék, megűlék, lelkit elajánlá; 45
 Sok csuda lűn, József elmene s eltemeté.
 Feltámad, soknak jelenik, mennyekbe megyen fel
 És az apostolokot messze bocsátja műre.

V.

AZ SZENT JÁNOS ÍRÁSA SZERINT VALÓ
 EVANGELIUMOK RÍSZ SZERINT VALÓ
 SUMMÁJA.

Krisztus örökké volt és testet vűn fel űdűben.
 Kit János vall, és melyhez ereszt sokat ű.
 Az vűzet itt borrá tívé, templumba beműne
 És onnan kiveré Krisztus az árosokat.
 Az Nicodemus az istenhez megyen íjjel; örökké 5
 Íl az hív, Krisztust vallja s az emberi nyelv.
 Éhezik az Krisztus, szomjúzik, fárad írettűnk,
 Kört gyógyít; az atyát tiszta szűedvel imádd.
 Meggyógyít Krisztus s azután lásd bűnbe ne essél;
 Mindeneken földűn néki hatalma vagyon. 10
 Az hűt az istennek szentsűges ajándoka, nekűnk
 Lelki kenyír, nevel ez, és örűk íletet ád.
 Mely keves ez földűn az hív, mely sok kedig az hűt
 Ellensűge, bizony nyilván megértheted itt.
 Hogy ne kevűlkedűjel mindenben, nyilván parázna 15
 Az terműszet, örűlj! az hivek itt szabadok.
 Az szemesek szemetek mind itt elvesztek; azoknak
 Itt szemet ád isten, kik csupa szemtelenek.
 Mely keves itt az igaz pásztor, mely sok kedig (ember)
 Az lator és bírűs, nyilván megértheted itt. 20
 Feltámasztja halottaibűl Lázárt az uristen;
 Bégűl az papi rend és halálára siet,

Megkenik az Krisztust és szent városba megyen be,
 Szent atyjához esik s nem hiszik az vakok út.
 Pildát ad Krisztus szolgálván vígre münékünk. 25
 Új törvint szerez és vígre halálra megyen.
 Itt nekünk ut, igazság, flet az isten, atyával
 Egy az fi s az szent lélek uristen azírt.
 Szőlőtűhöz az istennek fia vígre hasonlik ;
 Vígre szeret Krisztus, vígre szeressed azírt. 30
 Sokra tanít Krisztus, nyilván megmondja halálát
 És hogy az atyjához térne, — kesergenek itt.
 Krisztus imádkozik úmagaírt egyetembe műírtünk.
 Megszentel münköt és örök íletet ad.
 Az Kidron patak elvé gyúl, fogságot Jézus 35
 Szenved az ártatlan, kízzatik és veretik.
 Fű kaponyára vivék, megölék, anyját elajánlá,
 Mellbe gyakák : József elmene s eltemeté.
 Feltámad, soknak jelenik, mennyekbe megyen fel.
 Mint megmondja Tamás ; bódogok az hívek itt. 40
 Vígre halála után íszik ; Pétert az uristen
 Pásztorrá tíszi, mind igaz itt az írás.

VI.

AZ APOSTOLOKNAK CSELEKEDETINEK
RÍSZ SZERINT VALÓ SUMMÁJA.

Mennybe megyen Krisztus, szent lelket ígir mentiben ;
 Mátyást választák isteni pilda szerint.
 Szent lelket vünek csudakíppenn az hívek és az
 Péter hütre vona számtalan embereket.
 Az csudatítel után az Péter hütre tanítá 5
 Az nípet, mely hüt Krisztus urunknak ajánl.
 Az hütöt itt vallás követi, vallásnak utánna
 Háboruságot látsz, vígre vigasztal az úr.
 Itt az tettetesek vesznek, hívek elszabadúlnak
 És tíged bátron vallanak isten azok, 10

Ellensígre talál mindenkor az isten ígíje,
 Melyet meg nem gyöz az hazug emberi nyelv.
 Nyilván fedd, nem szánja magát, nem szánja halálát :
 Itt az igaz doctor pilda tenéked azírt.
 Fut, nyomorog s ippíl az Krisztus nípe koronkíd. 15
 Szentsig-áruló ! nincs helyed isten előtt.
 Hütre hív Saul csudakíppen tíged az isten.
 Nagy csudatítelvel Péter ajánlja nevit.
 Senkinek ez földön isten nem nízi szemílit,
 Minden nípek közt kedvel igaz fiakot. 20
 Nemcsak az istennek választott nípe megyen bé
 Mennyországba, hanem minden igaz fene níp.
 Az híveket sokszor csudakíppen menti meg isten ;
 És hamar elvesznek az gonosz emberek itt.
 Minden igaz doctort isten választ, kinek ellen 25
 Nem tehet az hütető, kit követ az fene níp.
 Éles tör nekünk földön az uristen ígíe
 Háboruságot hoz, pártot út és nyomorog.
 Az két fél níp közt, hígygyed nincs semmi külömbíség ;
 Az hüt megtisztít és bizony íletet ad. 30
 Az nyeresígre való gond ellent tart az ígínek.
 Megszabadúl az Pál, nagy csuda líszen ezírt.
 Éles tör nekünk földön az uristen ígíe
 Háboruságot hoz, vígre csufoltatik az.
 Nem hiszik az Krisztust, az kiknek kell vala hinni, 35
 És hiszik az kikben nem vala semmi haszon.
 Az csudatítelre hütnek kell lenni tebenned ;
 Az nyeresíg ellent tart az ígínek, elüz.
 Buzgósággal az istennek hallgassad ígíit,
 Mert elesel, püspök ! lásd mire tartozol itt. 40
 Az páztor nem szánja magát, nem szánja halálát ;
 Az Krisztus neveírt Pál vala pilda szerint
 Hütre hív Sál csudakíppen tíged az isten,
 Melyírt szenvedsz itt nagy sokat és nyomorogsz.
 Fogságot szenved, nyomorog Pál, vígre halálra 45
 Út keresik titkonn az fene nípek előtt.
 Lásd, mit szenved az istennek szolgája hamissan,

Melyet meg nem győz az hazug emberi nyelv.
Hogy ne legyen fogva nálunk az uristen igié,
Nagy szabadon szól az Pál, maga fogva vala. 50
Hütre hív Sául csudakíppen tited az isten,
Erre bizonyság vagy és igaz az te hütöd.
Oltalom az tengernek után az doctor azoknak,
Kik néki hisznek, megmenekednek azért.
Ez földnek sok része vagyon, nincs riszed uristen 55
Ez földön, mert mind ellened állanak itt.

DOBAI ANDRÁS.

154o.

AZ UTOLSÓ ÍTÉLETRŐL.

Az hatalmas isten királyok királya
És minden uraknak nagy hatalmas ura,
Szól és mindeneknek ő ezt parancsolja;
Minden ember szómat nékem meghallgassa.

Naptámadat felől előmbe jőjjenek, 5
És napnyúgot felől hozzám siessenek,
Valahol ez földön emberek lakoznak,
Mind az ítéletre előmbe gyűljenek.

De ha ki mondaná, hogy nem tud engemet, 10
Avagy nem hallotta volna én nevemet,
Azzal ő magának nem vehet mentséget,
Mert ez széles világ hallotta ígémet.

Régi prófétáknak rólam volt szólások,
Sok szent írásoknak tanúbizonyosságok,
Az apostoloknak sok prédikálások, 15
Mind ez világ szerént való tanyítások.

Én vagyok az Krisztus, istennek szent fia,
Ki az istenségből jövék ez világra,
Az emberi testet én felvém magamra,
Bocsátám magamot nagy nyomorúságra. 20

- Akkor e világra menék szegénységbe,
Hogy senki én tülem ott meg ne röttenne,
Bűnösöket inték én az idvösségre,
Hívék mindeneket az örök életre.
- Senkitül magamot én meg nem tagadám, 25
Az nyomorúltaktul magam meg sem vonám,
Mindeneknek terhét én magamra vonám,
Mert mindez világot az bűnben találám.
- De vajjon nagyobbat mit tehettem velek,
Hogy mint szövény szerént járák ő közöttök, 30
Atyám akaratját hirdetem nékiek,
Hogy bocsátott volna engemet érettek.
- Örök bódogságra mindeneket hívék,
Idvösséget ingyen mindennek ígérék, 35
Mert ártatlanságot senkiben nem lelék,
Mely miatt atyámnak haragja elmülék.
- Betegeket köztök sokakat gyógyíték,
Nagy sok emberekből ördögöket űzék,
Nagy sok betegeknék ép tagokat adék,
Nagy sok halottakat közöttök támaszték. 40
- Akképpen jelentém én istenségemet,
Ördög ellen való nagy gyűlölségemet,
Halál ellen való hatalmas erőmet,
Emberekhez való kegyelmességemet.
- Immáron halálom hogy elközelgetne, 45
Mely minden embernek váltságára lenne,
Szerzék egy vacsorát közöttök ez végre,
Hogy ennék, innájak emlékezetemre.

- Drága készüllettel ez vacsorát szerzém,
Az önnön testemből, véremből ezt szerzém, 50
Az méltán evőknek e mellett ígérém,
Hogy az ő bűnökről meg nem emlékezném.
- Oh mely drágalátos vacsora ez vala,
Ha emberek véle méltán élnek vala, 55
Bűnből szabadulást benne lölnek vala,
Az örek életre véle jutnak vala.
- Mikoron az óra immáran bételék,
Nagy örömet értek az halálra menék,
Az kemény keresztfán értek megfeszülék,
Meghalván érettek, pokolra leszállék. 60
- Itt az halál rajtam nem uralkodhaték,
Azért halálomból ismég feltámadék,
Feltámadván nékik doktorokat hagyék,
Kik az én nevemet közöttök hirdetnék.
- Nem feledkezém el akkor is felölök 65
Mikor országomba felmenék közülök,
Én tánítvánimat elküldém közéjük
Kik prédikálnának engemet nékiek.
- Ott valaki lenne, ki én bennem hinne,
Ottan keresztséget magára felvenne, 70
És az idvösségnek örököse lenne,
De minden kárhoznék az ki nem hinnéje.
- Már vesse szemembe ez világ énnékem
Ha mi fogyatkozást esmerhet én bennem, 75
Miből idvösséget néki nem kerestem,
Vagy irgalmasságomat tőle elröjtöttem.

Jer légy bizonsága föld, menny ez dolognak,
Hogy nincs igazsága az hamis világnak,
Nincs miből mentséget vehessen magának,
Nem adhatja okát tudatlanságának. 80

Csalárdságnak mondá az én szent ígémet,
Érette megölék az én követimet,
Csúfságnak aléták fenyegetésemet,
Nem hívé bizonynyal én istenségemet.

Azert most lássa meg én istenségemet, 85
Immár esmerje meg az én követimet,
Immár tanolja meg az én szent ígémet,
Lássa szemeivel én ítéletemet.

Az eget, az földet majdan felindítom, 90
Az hitetlen világ ellen feltámosztom,
Én istenségemet majd megbizonyítom,
Az én híveimet fogságból kimentem.

Ennél tovább immár az bünt nem szenvedem,
Majd az gonoszoknak örök végét vetem, 95
Teremtett állatimat fogságból kimentem,
Az hitetleneken majd bosszúmat töltöm.

Legyenek előttem most az szent angyalok,
Az mennyországbéli nagy hatalmasságok,
Értsék meg én tülem, mit most parancsolok,
Egy szempillantásba teljenek be ezek. 100

Ingyenmajd kürtöket fújtatok előttem,
És az magas mennyből zászlómat tetetem,
Az eget, az földet tűzzel megégetem,
És az ítéletre széketem tétetem.

Vetek angyalokat földnek négy szegére, 105
Kik eleveneket béhoznak előmbe,
Kik az halottakat támasztják életre,
Jókat, gonoszokat hívnak az törvénybe.

Azokat egymástul kétfelé választom, 110
Az én híveimet jobbfelől állatom,
Az hitetleneket balfelől állatom,
Ott az ő érdemét mindenek megadom.

Szóm előszer lészen jobbfelől állóknak,
Kik az földnek színén hívek az én szómat, 115
És mind holtaiglan engemet vallának,
Semmi kínban engem meg nem tagadának.

Szóm azért ezekhez ímez lészen nékem :
Jertek el atyámnak áldotti én vélem,
Vegyétek el immár az országot tülem, 120
Melyet én atyámtul ti nektek szerzettem.

Éhségemben nékem ételt ti adátok,
Én szomjúságomban italt ti nyújtátok,
Útonjáró valék, házba fogadátok,
Mezítelen valék és megruházátok.

Kórbeteg voltomban meglátogatátok, 125
Az én fogságomban megvigasztalátok,
Hitetek jó voltát így bizonyítottátok,
Melynek hasznos voltát im most jól látjátok.

Ott a hívek olyan feleletet tesznek :
,Uram, mikor láttunk tégedet közöttünk, 130
Avagy mikor tettük te véled ezeket ?'
Felelvén ő nekik mondom ez beszédet:

»Mondom ezt igazán híveim tinéktek.
Az én híveimmel valamit tettetek,
Sőt még azok közül mentül kisebbikkel, 135
Meghidjétek nékem én velem tettétek.«

Második szóm léssen az hitlencelhöz,
Röttenetes léssen beszédem ezekhöz,
Kik balkezem felől én mellettem lesznek,
Melyek örök kínra fejenként vettetnek. 140

Ez léssen énnékem azkor szóm ezeknek:
»Menjete el innét átkozott emberek,
Vegyétek az kínját már az örök tűznek,
Mely megszerzettetett ördögnek és néktek.

Nékem éhségemben ételt nem adátok, 145
Én szomjúságomban italt nem nyójtátok,
Mezítelen valék, meg nem ruházátok,
Szállást házatokban nékem nem adátok.

Dögös kórságomban fekvén közöttetek,
Senki meg nem láta engemet köztetek, 150
Fogoly valék, hozzám akkor sem jövétek,
Hitelenségteket így megjelentétek!«

Az hitetlen népek hallván ez beszédet,
Kezdenek ő magoknak keresni mentséget.
Kezdenek kérdezkedni, ha láttak engemet, 155
Avagy mikor nem tették én velem ezeket?

Beszédöm viszontag ez léssen énnékem:
»Bizony mondom néktek ti hitetlen népek,
Az mit nem tettetek az én híveimmel,
Szintén enmagammal azont nem tettétek.« 160

Akkoron ezeket vettetem pokolra,
És az véghetetlen nagy örök kínokra,
Az én híveimet viszem mennyországra,
És az véghetetlen örök bódogságra.

Titeket intelek bűnben élő népek, 165
Kik az Isten felől elfeledkeztetek,
Az ti bűnötökből immár kitérjetelek,
És az ítéltre gondot viseljetelek.

Vessetek már véget az gonosz életnek,
Vegyétek intését az ti istenteknek, 170
Viseljétek gondját ti idvösségteknek,
Ha azt nem teszitek, mind el kell vesznetek.

Nem mentheti magát senki én előttem,
Hogy idvösségére senkit nem intettem,
Nám apostolokat mindenfelé küldtem, 175
És az idvösséget vélek hirdettettem.

Jól léssen azoknak dolgok, kik hittének,
Az én ígém szerint jámboról éltenek;
Jaj léssen azoknak, az kik nem hittének,
És az ő bűnökből el-ki nem tértenek. 180

Csak ez rövideden beszédem sommája,
Jó idején magát ember jól meglássa,
Az ítélő Krisztust igaz hittel várja,
Ha az idvösséget vennyie akarja.

Erre adjon erőt nekünk ő felsége, 185
Hogy bennünk vigyázva mindenkor lelhetne,
Lelkünk szent fiának drága érdemében,
Most és mind örökké benne örvendezne.

Ez éneköt szerzék az nemes föl-földön,
Patak városában az Bodrog mentében, 190
Mikor írnak vala ennyi esztendőben,
Ezerötszáz után negyven esztendőben.

Dicsértessél atya mindenható isten,
Az te szent fiadban az Jézus Krisztusban,
És az szent lélökkal ki vagy egy fölségben, 195
Tarts meg mind végiglen minket igaz hitben.

TAR BENEDEK.

1541.

és

CSIKEI ISTVÁN.

1542.

HÁZASSÁGRUL VALÓ DÍCSÍRET.

Az Jázon éneke nótájára.

(Tar Benedektől.)

Bölcsnek ő mondási nekünk azt jelentik,
Hogy minden kazdagság atyátul hagyaték,
De az jó házastárs istentől adaték
És minden íletök nekik megáldaték.

Ez világnak semmi ő nagy kazdagsága, 5
Kinek házánál nincs jámbor házastársa ;
Nincsen nyúgodalma és nagy nyájassága,
Nincs baráti között semmi vígassága.

Nagy dícsíretet vall ki azt megnyerheti,
Jelesben istentől hitből ha kérendi, 10
Jámborok tanácsát hogyha követendi,
Idvösséges leszen nyilván ő íleti.

Ember, házastársot ha keressz magadnak,
Kérlek reá gondolj, alítson urának ;
Ne örülj házának se kazdagságának, 15
Mert ő végre téged állyt szamarának.

Dicsíretes leszen, ki hasonlót vészen,
Csak jámbor nemzetből, bátor szegén légyen,
És véle jámborul egyességben iljen,
Kazdagsága néki nagy búséggel leszen. 20

Ím jól látjuk mostan kedves az kazdagság.
Jelesben te nálad oh bolond ifjuság,
Mert semminek tetszék fogyatkozott aggság,
Az aggot elveszed, hogy lehess uraság.

Csuda szép íletek egyes madaraknak 25
És vadon erdőben járó szép vadaknak,

- Kiki mind hasonlót keres ő magának,
Publikán nem vészi baglyot ő társának.
- Tudjátok úgy illik ifjú aggal öszve
Mint az íkes sólyom az bagoly fészkebe, 30
És íletek akkor leszen egyességben,
Mikor il báránynyal farkas békességben.
- Vigyétek esztökbe ifjak magatokat,
És úgy tanítsátok házas társotokat,
Gyakran üsse nékik sompálca hátokat, 35
Hogy ők ne jargalják csak az piaczkokat.
- Sietnek öltözni, piacra ha mennek,
Alá-fel ólálnak, ifjakat szemlélnék,
Szöm-hunyorgatással túlök jegyet vesznek,
Kiből örök szégyent magoknak ők lelnék. 40
- Ti reátok ifjak én semmit nem szólok
Mert regulátokban tudjátok én vagyok,
Minden álnokságnak kútfeje ti vagytok,
Azon okoskodtok ahol mit kaphattok.
- Ha reggel felkeltök íkessen öltöztök, 45
Szép öltözetekben igen dicsekedtek
Gyakran ti egymás közt lakodalmat tesztek,
Nagy büvön költötök, de semmit nem lelték.
- Abbul igen fítlek, hogy ti megcsalattok,
Mert nyájasságtokban tü hátra sem hagytok, 50
Ihagtok-vihagtok piacra ha mentek,
Az gonosz ifjaknak bűnre okot adtok.
- Az kövér lúd ha felkél ő sűgár szárnyára,
Ím az éh keselyő mely igen forogja,
És ha hamarsággal földre lerúghatja, 55
Fényes tollaitul ott ütet megfosztja.
- Regulátok menyek, ti meghallgassátok, —
Uratoknak nevét úgy oltalmaztátok,

- Hogy az éh keselyő ne szálljon reátok,
Gyakran kezetekben forogjon rokkátok. 60
- Azt jól látjuk mostan, nincsen tisztességek
Az jámbor firjeknek, nincsen böcsületek,
Mert az uj menyeknek nincsen fejedelmek;
Ingyen majdan Simon bíró leszen benne.
- Rövid példa nekünk értelmemre legyen, 65
Az ének-szerzőnek bocsánatja legyen,
Mert jámbor személynek tisztességet teszen,
Kinek nehéz leszen, hiszem róla teszen.
- Ez éneket szerzék az Mező Szegedön
Szent Mihály havának legelső hetiben, 70
Ezerötszáznegyven és egy esztendőben,
Az ki ezt szerzette, versben nevét tötte.

AZ ILYÉS PROPHETÁRÓL ÉS ÁCKÁB KI- RÁLYRÓL VALÓ HISTÓRIA.

3. Reg. 16.

(Csikei Istvántól.)

- Sok királyoknak halálok után
Ackáb király lön király azután,
Ki az Istennek nem jára után,
De Baal istennek szolgálja nyilván.
- Templomában ő oltárt rakata, 5
Samáriában kit csináltata,
Mind be folota,
Kivel az istent ő felindítá.
- Ez ő néki csak elég sem lön,
Jeroboámmal bűnben részes lön, 10
Az úristennek ezzel bosszút tön,
Mert feleséget ő más nemből vön.
- Prófétal vala akkor az Illyés,
Ki az istennél vala nagy kedves,

- Emberek között nagy dicsőretek, 15
 Áckáb királynak nagy híres-neves.
- Hogy megismeré népeknek bűnét,
 Áckáb királynak esmeré vétkét
 Megmondá néki, hogy mű történnéjek:
 Három esztendeig esső nem esnék. 20
- Az úristen, én ki előtt állok,
 Kit tü erőssen megbántottatok,
 Nem léssen esső itt tü nálatok,
 Éhvel szomjval fattig meghaltok.
- Nem tön halasztást ebben az Isten, 25
 Monda Illyésnek: »kelj fel inneten,
 Menj napkeletre, légy ott rejtegben,
 Az kari víznél Jordán ellenébe.
- Ugyan ott igyál az vízfolyásból
 Ne légyen néked gondod ételből, 30
 Mert parancsoltam hollóknak ebből,
 Nem léssen szükséged hidgyed semmiből.
- Sokat nem késék Illyés, elmene
 Az isten beszéde szerént művele, 35
 Az vízfolyásnál ő ott leüle,
 Ki vala szinte Jordán ellenébe.
- Csudát az isten téssen vala,
 Az hollók kenyeret, húst hoznak vala,
 Mind estve, holval ezt tészik vala,
 Kivel Illyés lakozik vala. 40
- Iszik vala az vízfolyásból,
 De kiszárada mind fenekéből,
 Nem esik vala esső az égből,
 Mert kifogyott vala azért minden vizekből.
- Ismég az Isten Illyésnek szóla, 45
 Mert gondja vala korosként rejá :

- Kelj fel és menj el az Saraptába,
 Sidoniába, az egy városba.
- Kél te azt véled, hogy elhatalak;
 Megparancsoltam ezvegy asszonnak, 50
 Enned és innod eleget adnak,
 Mikor téged ott meglátandnak.
- Ezen az Illyés igen örüle,
 Sokat az helyen ő sem múlata,
 Az Sareptába el-bésiete, 55
 Hamar az kapun ő el-bémene.
- Isten akará, az asszont látá,
 Legottan ötet hozzája hívá,
 Kéri erőssen, hogy innia hozna,
 Mert ő akkoron nagy szomjú vala. 60
- Az asszon akkor fákat gyűjt vala,
 A beszéd hallván ő elindúla,
 Hogy az Illyésnek ő innia hozna,
 Illyés utánna néki kiálta:
- »Asszoni állat kérlek tégedet, 65
 Hozz te kezédbe nékem kenyeret!
 Az asszon hallá ezt ez beszédet,
 Szóla nékie ily feleletet:
- „Ől az isten, nincsen kenyerem,
 Csak vagyon nékem egy kicsin lisztem, 70
 Kit befoghatna markába kezem;
 Kicsin olajom, kivel kenyem magam.”
- Illyés legottan szóla asszonnak,
 Ki nagy bátorsága lön akkor annak:
 »Semmit te ne félj, higyj az én szómnak, 75
 Menj el, csináld meg oly mondásomnak.
- De legelőszer tedd ezt én vélem,
 Hogy te az lisztből csinálj énnékem,

- Egy kis pogácsát, hozd azt énnékem,
Az léssen higgyed kedves énnékem. 80
- Annak utánna tennen magadnak
Csináld meg bátor, te fiaidnak,
Hogy léssen eleget tü magatoknak,
És mind énnékem profétátoknak.
- Izráél ura istene mondja, 85
Szolgája által ki néktek vallja,
Nem léssen ez lisztnek fogyatkozása,
Sem olajnak addig elfotta ;
- Még az Isten essöt sokat ad
És penig az föld vízzel felárad, 90
Annak utánna csak meg sem szárad
Minden gyümölcsöt nekünk béven ad.«
- Az asszony megszerzé hamar az ételt,
Mert parancsolá Illyés ezeket,
Mindketten ott ők önek eleget, 95
Az hazbéli népe monda eleget.
- Nem lón az lisztnek fogyatkozása,
Sem az olajnak ott elfogyása,
Mert vala istennek az ő mondása,
Illyés próféta által szólása. 100
- Azért ezt nekünk az isten íratá,
És tanulságul minékünk adta,
Ígíretivel bizonyította,
Kik benne bíznak ő el sem hagyja.
- Csak mü is bizzunk ő felségében, 105
És higgyünk (az) ő istenségében,
Nem hagy meghalnunk mü éhségünkben,
De támasz léssen mü szükségünkben.
- Ezt ez éneket nem régen szerzék,
Az bibliából kiszedegeték, 110
Nyigtótfalvában münap szerzetteték,
Ezerötszázban negyvenkettőben.

SZKHÁROSI HORVÁT ANDRÁS.

1542—1549

I.

VÍGASZTALÓ ÉNEK.

Nótája: *Segítségül hívjuk az etc.*

Semmit ne bánkódjál Krisztus szent serege,
Mert nem árthat néked senki gyűlölsége,
Noha ez világnak rajtad dihössége
Nem hagy téged szégyenbe Krisztus ő felsége.

Királyi nemzet vagy, noha te kicsin vagy, 5
Az atya istennek bizony te kedves vagy,
Ő szent fia által már te is fiú vagy,
Minden dicsőségben higgyed, hogy részes vagy.

Hogyha te igazán az Krisztusban bízol,
Higgyed, hogy lélekben istennel meghízol, 10
Ha Krisztus vérében igaz hűtellel iszol,
Higgyed, hogy örökké meg nem szomjúhozol.

Akár mint halászszon az ördög utánad,
Az ő tagjaiban dihösködjék rajtad,
Mind törrel, fegyverrel siessen utánad, 15
Ha Krisztusban bízol, neked az sem árthat.

Rajtad semmit nem fog az pogány ellenség,
Noha nehéz neked az rettenetesség,
Bátor konczra hányjon az hitlen ellenség,
Feltámaszt az Krisztus, neked nagy reménség. 20

Ótalmazza Krisztus az ő szentegyházát,
Miként az jó pásztor az ő juhocskáját,
Valaki hallgatja az Krisztus mondását,
Viseli mindenkor szorgalmatos gondját.

Siess most mi hozzánk Krisztus, segélj minket, 25
Az te szent ígéddel neveljed hitünket,
Az te szent lelkeddel bírjad életünket,
Hogy minden dolgunkban dicsérhessünk téged.

Igaz fogadásod és minden beszéded, 30
Nyilván vagyon immár minden dicsőséged,
Ne hadd elpusztulni a kicsin sereget,
Kiért a keresztfán vállal nagy kínokat.

Ne nézzed úristen ez világ vakságát,
Te nagy jóvoltodról háládatlanságát, 35
Az te ígéd ellen ily nagy káromlását,
Nézzed az Krisztusnak ártatlan halálát.

Vedd el már mi rólunk az sok ellenséget,
Vedd ki mi közülünk az sok gyűlölséget,
Esnek nagy székenbe minden ellenségünk
Az kik megtagadják az te dicsőséged. 40

Senkiben nem bízik az anyaszentegyház,
Hanem csak te benned ki minket ótalmazsz,
Te igazságoddal mindenkoron táplálsz,
Te szent sebeiddel minket megvigasztalsz.

Hálát adunk néked mennybéli nagy isten, 45
Ki vagy egy állatban és három személyben,
Ne hagyj minket rettegnünk az keserűségben,
Halálunk óráján ne essünk kétségbe.

II.

AZ ÁNTIKRISZTUS ORSZÁGA ELLEN.

Im megromlottál oh jó keresztyénség,
Mert nincsen te benned isteni bölcsesség. —
Szálla te reád nagy sok hitetlenség.

Nincs helye köztünk semmi szent írásnak,
Csak mind felettünk az nagy álnokságnak; 5
Nincs helye köztünk isten mondásának.

Tudjuk azt nyilván, mert szent Pál megírta,
Hogy az keresztyénség ez időre jutna,
Mind megvakólna, igazat nem látna.

Hirdet jövendőt szent Pál, ímezt mondja, 10
Szentlélek isten nyilván néki mondja,
Hogy keresztyénség ez időre jutna.

Az igaz hittől — úgymond — elszakadnak,
És tévelgésre nagy sokan hajolnak,
Szent házasságot, étkeket megtiltnak. 15

Lásd meg, ha úgy nincs, mint az írás mondja,
Mind keresztyénség hitit hátra hagyta,
Sok bolondságba ő magát foglalta.

Itt azért szóljunk az egy igaz hitről,
Mint megcsalattonk emberi szerzéstől, 20
Semmit ne féljünk az hitetlenségtől.

Az igaz hitet valljuk az Krisztustól,
Kedvesek lészünk az ő érdeméből
És idvözölünk benne való hitből.

Erről az írás bizonságot téssen, 25
Hogy minden ember hitből igaz léssen,
Csak Krisztus által minden igaz léssen.

Im nyilván látjuk ez világ vakságát,
Semminek tudják az Krisztus halálát,
Vére hullását, idvösségünk árát. 30

Tudjuk lám mit mond Szent Péter Apostol:
Meg nem mentettünk ezüsttel aranyval,
De az Krisztusnak vére hullásával.

Am te meglátod, ki bolcsóban bízol,
Víz-kenyér-bőjtől hogyha te meghízol, 35
Krisztus vérében ha hitből nem bízol.

Ezt jól eszedbe vegyed keresztyénség,
Hogy vagyon köztünk nagy sok hitetlenség,
Ki miatt megfedd a mennybéli felség.

Sósvíztől tartjuk bűnnek bocsánatját, 40
Olaj elveszi szívünk álnokságát,
Sok gyertyagyójtás istennek haragját.

Tisztet osztottunk az megholt szenteknek,
Porkolábságot adtunk szent Péternek,
Kik nem esmérik, mind kirekesztetnek. 45

Kozma-Szent-Demjén betegséghez látó,
Szent Apalina vala fog-gyógyító,
Szent Katerina mester és tanyító.

Ottolia mert vakon született volt,
Ő nékie szolgált kinek szeme nem volt; 50
Ám lásd, ha az adja, kinek soha nem volt.

Nagy sok misénket szent István elvötte,
Az mi lovonkot szerencsésé tötte,
Itt a papoknak sokszor kedvét tötte.

Trinck Urbán! sokszor részegségben mondják, 55
Bornak bőségét, mert ő tüle várják,
Egér-úzónek Kakukillát mondják

Rívészek, néktek Szent Miklós istentek,
És halászoknak, ha nincs szerencsédjek, 60
Ők Szent Miklósnak nem adnak keszeget.

Az kinek elvész disznaja, malaczcza,
Az pásztorságot szent Antalnak adja,
És szent Balásznak farkas ellen adja.

Reggvel ha indulunk, messze útra megyünk,
Három szent királtul segítséget kérünk, 65
Bolcsós ereklyét nyakonkban figgesztünk.

Ezt az kit mondok fejenkint tudjátok,
Ha az az igaz hit, ám ti meglátjátok,
Kik segítséget sok istentül vártok.

Gondolkodjunksza, ezek miként vagynak, 70
Ha mind a szentek mind ezen osztoznak,
Krisztus urunknak tisztet így nem adnak.

Nem veszed eszedbe az szentek mondását,
Kik urunk Jézust szószólónak mondják,
Szent Pál, szent János ezt megbizonyítják. 75

Vagyou mi köztünk véghetetlen vakság,
Nem követ írást emberi okosság,
Véli, hogy jószág a nagy sok bolondság.

Már vedd eszedbe, amit szent Pál mond a,
Hogy keresztyénség ez időre jutna, 80
Szót nem fogadna, hittül elszakadna.

Az hitetlenség hogy mi közénk szálla,
A keresztyénség mindenekben romla,
Mert idvözülni sokképen akara.

Nékik kuklyából varrnak idvösséget, 85
Nőtelenégből sokan könnyebbséget,
Hús nem-ételből jó keresztyénséget.

Tudjuk ez végre templomot rakattunk,
Szent házasságot ezért megútáltunk,
Mint Szent Pál mondja: étkeket megtiltunk. 90

Isten az embert lám mikor teremté,
Az férfiú mellé ottan társot szerze,
Nem jónak mondá, egyedül ha lenne.

Csúfságnak véljük az isten mit monda,
Hogy atyát, anyát az ember elhagyna, 95
Feleségével örökké maradna.

Házasságunkban ottan megrontának,
Hogy sok adventot mi közénk hozának,
Nagy bujaságnak ott útat nyitának.

Régulát szerzett ez világ magának, 100
Nőtelenséget alít jámborságnak,
Szent házasságot útálatosságnak.

Írást minékünk szent Pál erről hagyta,
Hogy az házasság tiszta élet volna,
És mindenek közt tisztességes volna. 105

Senkit az isten eztül meg nem tiltott,
Egyházi népet Calixtus megtilta,
Számptalan népet pokolra bocsátott.

Titus pispeknek Szent Pál megjelenté,
Egy feleségű hogy a pispék lenne, 110
És gyermeki közt tisztességes lenne.

Jó példát vennénk régi szent atyákról,
Mint Ábrahámról, Mojszes prófétáról,
Izsák, Jákóbról, Zakhariás papról.

Az isten népét ezek tanyitották, 115
Nős, gyermekesek lám mind ezek voltak,
De az istennél mind kedvesek voltak.

Nem ládd-e ember, ha esztelen nem vagy,
Ki házasságnak szent szerzetibe vagy,
Ha mást megútálsz, te is útálatos vagy. 120

Vessetek véget ily nagy sok bolondságnak,
Hagyjatok békét igaz házasoknak,
Papnak, barátnak, az szegény gárgyánnak.

Megyer az isten az paráznaságért,
Senkit nem útál igaz házasságért, 125
Elveszt az isten az sok bujaságért.

Ha nőtelenek törvény kívül élnek,
Ha szerzetesek nagy szégyenbe esnek,
Sóval kell szózni, azzal mind megmennek.

Okosságunkot azért hátra hagyjuk, 130
Isten szerzését mi meg se útáljuk,
Mert mi magunkot fejenki megcsaljuk.

De jól megértsed az mit szent Pál hirdet,
Hogy az parázna mennybe bé nem mehet,
Röttenjete meg ettül a mit hirdet. 135

Im lásd ha nem jobb házasságban élünk,
Hogynem ment fal mellett az Cautéval járnonk,
Nagy szégyenségben isten ellen élünk.

Emberi szerzést azért hátra hagyjonk,
Az színvesztőknek ebben ne engedjünk, 140
Kik azt akarják, hogy mi mind elveszszünk.

Ezeröttszázban és negyvenkettőben
Mikor írának, ezt szerzék énekben,
Hogy keresztyénség vala tévelgésben.

III.

AZ FEJEDELEMSÉGRŐL.

Sokan kívánnak fejedelemséget,
Kik csak ez világon várnak tisztességet,
De az hivatalban nincsen bölcseségek,
Azért csak szégyenség minden tisztességek.

Isten szerzése az fejedelemség, 5
Fejedelmet illet azért minden hívség,
Isteni bölcsesség, minden kegyelmesség,
Nagy tökéletesség, igazság és szentség.

Salamon király mindeneknek példa, 10
Ki nem kazdagsáért istenhöz kiálta,
De csak bölcsességet istentől kívána,
Hogy jó és gonosz közt választani tudna.

Könyörgésében meghallgatá isten,
Őtet megépíté minden bölcsességben,
Nagy sok kazdagságban, minden dicsőségben, 15
Kinek híre-neve lön nagy tisztességben.

Szükség mindennek azért jól megtudni,
Az hatalmassággal miképpen kell élni,
Az fejedelmeket miképen kell félni,
De az szent írásból ezt meg kell tanulni. 20

Isten szolgálja az fejedelemség,
Az hamisság ellen nagy röttenetesség,
És az igazságban mindennek segítség,
Hogy megmaradhasson köztünk jó egyesség.

Reájok Isten hagyá ez világot, 25
Hogy mindkét táblára viseljének gondot,
Minden szertartásra hogy tartsanak számot,
Mert ítélet napján tülek vesznek számot.

Nagy méltóságban fedelmek vagytok, 30
Kik az hivatalban igazán eljártok,
Mert mind isteneknek istentül mondattok,
Ha szivetek szerint istennek szolgáltok.

Mit kíván Isten, Szent Dávid megmondja,
Hogy legyetek bölcsék isten parancsolja, 35
Kiknek az úristen az hatalmat adta,
Az földet ítélni és bírnia hagyta.

Nagy félelemben szolgáljatok — úgymond,
És nagy röttegésben vigadjatok — úgymond,
Az igaz tudománt forgassátok — úgymond,
Mert együld az isten megharagszik — úgymond. 40

Igaz bírakot kíván az úristen,
Az kik törvént tesznek igaz ítéletben,
Kik nem válogatnak szömélt az törvényben,
És kik ajándékért nem ülnek az székbén.

Jetro tanácsot ada Mojzsesnek, 45
Hogy az birodalmat adja erőseknek
Jó fejedelmeknek és istenfélőknek,
Az kik nem szolgálnak az nagy fősvénységnek.

Ézsaiásnál ám megvagyon írván,
Az fejedelmektül az isten mit kíván, 50
Igaz ítéletet, igaz törvént kíván,
Az szükölködőkhez segítséget kíván.

Ilyek valának régen az királyok,
Régi jámbor bírák és jámbor tisztartók,
Mint Salamon, Sámson, Dávid király vala, 55
Mint Mojzses, Áron, Dániel és József.

Ezek az népet isten szerint bírták,
Minden igazságban őket oltalmazták,
Törvéntelnn őket meg sem nyomorgatták,
Isten törvényére őket tanyították, 60

- Természet ellen ők nem parancsoltak,
És az isten ellen törvént ki sem adtak,
Ország törvényében igazán eljárta,
Végzetetlenképen ők nem parancsoltak.
- Méltán azokat hívták isteneknek, 65
Isten fiainak, jó fejedelmeknek,
Ezek nem szolgáltak az Mammon ördögnek,
Az bálvány istennek az nagy fősvénységnek.
- Az kik eljárnak tisztekben hívséggel,
Tartozunk ezeknek minden tisztességgel, 70
Minden félelemmel és jövedelemmel,
Miképen istennek engedelmességgel.
- Hol vagynak mostan az jó fejedelmek,
Kik az igazságnak, istennek engednek?
Látjátok fejenként kegyetlenné lőnek, 75
És hivataljokban egy lépést sem tesznek.
- Isten szolgálóinak vajjon hogy mondattok,
Kik az isten ellen éjjel nappal jártok?
Isten beszédének sohol helt nem adtok,
A kik prédikálják, azt is utáljátok. 80
- Nagy szégyenségben fejedelmek vagytok,
Ország pusztítóknak, csalártnak mondattok,
Dúlók, korbálóknak, lopóknak mondattok,
De elhallgatjátok, hogy már nem tudjátok.
- Megbizonyítja ezt cselekedésetek, 85
Mert miképen az légy, máséra úgy estek,
Jövedelmezzel meg nem elégedtek,
Arra istentől egy csöppet nem féltek.
- Tudod mit monda Keresztelő János :
Tulajdon zsoldjával éljen minden zsoldos, 90
Patvarosnak mondja, ki téstova kapdos,
Nem illik, hogy ember legyen hamis vámos.

- Törvény adótul Szent János meg nem tilt,
De méltatlanságtul mindentül itt megtilt,
Telhetetlenségtül ostor adót megtilt, 95
Hamis szolgálattul hamis ravást megtilt.
- Ez mostan való fejedelemségről,
Nagy szertelenségről és kegyetlenségről,
Az próféta írja nyilván mindenekről, —
Ha vakok nem volnánk tanulhatnánk erről. 100
- Jeremiásnál ím az isten hogy mond,
Mind az fejedelmek elhajlottak — úgymond,
És mind csalárdsággal ezek járnak — úgymond,
Elkegyetlenedtek, eldöglettek — úgymond.
- Az fejedelmek kegyetlenné lettek, 105
És minden lopóknak lopó társi lettek,
Ajándékot vesznek, igazat nem tesznek,
Ézsaiás mondja az fejedelmeknek.
- De még nyilvánban Ezékiel mondja :
Prédáló farkasnak, vérontóknak mondja, 110
És lélek-vesztőknek az urakat mondja,
Sívó oroszlánnak Zsófóniás mondja.
- Panaszolkodik az hatalmas isten,
— Az próféta írja Micheás könyvében,
Hogy urak nem vagytok igaz ítéletben, 115
Hogy semmi jó nincsen nektek kedvetekben.
- Szerettek — úgymond — minden gonoszszágot,
És az embereket ugyan megnyúzzátok,
Az bőrt teteméről mind el-levonszátok,
És az tetemet is ugyan megrontjátok. 120
- Rötnetesség itt az isten mit mond :
Az én népem testét megeszitek — úgymond,
Mint egy serpönyében megráttjátok — úgymond,
Az kegyetlenségről ím halljátok mit mond.

- Megveri isten — Mojzses azt mondja, 125
 Az isten mondását az ki meg nem tartja,
 Egyiptom csapását reája bocsátja,
 Hogy ne legyen soha néki gyógyítója.
- Hogyha hinnétek Salamon királynak,
 Az kegyetlen urak megmondja mint járnak, 130
 Kik tisztet kívánnak és hatalmaskodnak,
 Hogy nagy keménséges ítéletre jutnak.
- Öszvetőrettek és semmié lésttek,
 Mint az csepő szikra oly hamar elvesztek,
 Kik az szegény népen most kegyetlenkedtek, 135
 Ézsaiás mondja, de ti nem hiszitek.
- Az én népemnek nincsen bölcsességek,
 Az fejedelmeknek nincs semmi értelmek,
 Pokol torka tátva, hogy őket bénnyelje,
 Ézsaiás írja, hogy minden meghigyje. 140
- Hatalmasokká fejedelmek löttek,
 De tikteket isten nem esmer higyjétek.
 Igen uralkodtok, nem istentől jötök,
 Ezt Ózseás mondja, hogy ti meghigyjétek.
- Miért nem esmer tikteket az isten, 145
 Arra hogy nem jártok az ő törvényében,
 Az ő dicsésége nincsen tisztességben,
 Az ő szent ígéje nincsen becsületben.
- Erről az isten panaszol tinectek ;
 Atyátoknak hívtok, de lám nem tiszteltek. 150
 Uratoknak hívtok, de túfem nem félttek
 Azért ti bizonynyal istentül nem jötök.
- Krisztus urunknak ez bizony mondása.
 Ki vagyon istentül beszédét hallgatja,
 Istent, ki szereti, mondását megtartja, 155
 A ki meg nem tartja, annak ördög atyja.

- Zakhariás ezt nagy felszóval mondja,
 Az hatalmas isten ő véle mondatja,
 Minden meghallgassa és eszében tartsa,
 Mert az hamisságot isten igen bánja. 160
- Tegyetek — úgymond — igazságos törvént,
 Minden cselekedjék irgalmasság szerint,
 Egymáshoz legyetek nagy szívetek szerint,
 Ezt tőletek veszem én is igaz böjtént.
- Özvegyet, árvát senki meg ne bántson. 165
 Szegény nyomorúltat meg se nyomorítson,
 És útonjárókat meg se háborítson,
 És atyjafiához gonoszt se gondoljon.
- De ezt nem hallja — úgymond — az én népem,
 Amit nékiek szól most az én törvényem, 170
 Füleit bédugta és nem hallgat engem,
 Semmit rajtok nem fog lám az én beszédem.
- Én megharagszom már az én népemre,
 Ingyen sem hallgatok ő könyörgésekre,
 Eloszlatom őket idegen földekre, 175
 Hogy ne jöhessenek soha ez jó földre.
- Én vagyok — úgymond — az hatalmas isten,
 Ki az igazságot oly igen szeretem,
 És az ragadozást oly igen gyűlölem,
 Soha semmiképen el nem szenvedhetem. 180
- Nincs lám az ember ki istentül félne,
 Isten haragjátul hogy ki megröttenne,
 És az gonoszságról jámborságra térne,
 Hazugságnak tetszik az isten beszéde.
- Példát vehetnének Farahó királyról, 185
 Az Holofernesről, Nabugodonozorról,
 Az kegyetlenekről, Heródes királyról,
 Kik mind elveszének isten haragjátul.

- Minden népével Farahó elvesze,
Az tenger vizébe egyszersmind merüle, 190
Ott megszabadúla az istennek népe,
Kinek szent Mojzses vala fejedelme.
- Szolgáló népek itt megtanúljátok,
Kik kegyetlenséggel urakat szolgáltok,
Uratok kedvejért isten ellen jártok, 195
Mint Farahó népe mind azképen jártok.
- Az Holofernes nagy hatalmas vala,
Százhuszezer népe mert csak gyalog vala,
Lovagos és íjjes szám szerint sok vala,
De egy özvegy asszony fejét vötte vala. 200
- Nabugodonozor ám miképen jára,
Noha nagy hatalmas és kegyetlen vala,
De az barmok közé isten vette vala,
Ott nagy sok ideig asszú szénát rága.
- Heródes király nagy szégyenbe esék, 205
Az kegyetlenségért igen megvereték,
Mert az apró férgek az testét megevék,
Istennek haragja rajtok megjelenék.
- Ekképen járnak az kegyetlen urak,
Kik hívtalajokban igazán nem járnak, 210
Csak egymásra törnek és mindent pusztítanak,
Isten mondásával semmit nem gondolnak.
- Urak ti bíztok az penészes pénzben,
Erős várotokban, gyűjtött kénccetekben,
Kolcsos várostokban, aranyban, ezüstben, 215
De nagy hitetlenség, ki bízik ezekben.
- Átkozott, ki bízik önnön erejében,
Erős városában, temérdek kénccében,
Mert fogságban esik és nagy szégyenségben,
Jeremiás írja, nincsen kétség ebben. 220

- Példátok volna nektek Móré László,
Ki nagy híres vala, mert vala kóborló,
Immár török kézben az kegyetlen dülő,
Hol mit használ néki az kóborlott sok jó.
- Halgassza, úgymond az úristen neked, 225
Im hozok tereád régi vastag népet,
Az kinek te nyelvét ingyen meg sem érted,
Erős városodat öszvetöri néked.
- Im jól látjátok, nem tagadhatjátok,
Az pogán töröknek inségében vagytok, 230
Nagy sokat fizettek, de nyelvén nem tudtok;
Az kegyetlenséget azért nem hagyjátok.
- Az nagy úristen akar minket intsen,
Kegyetlen ostorral bátor fenyegetsen;
De az igazságnak ahol helye nincsen, 235
Nincs az urak közül hogy ki jóra intsen.
- Mind e világnak gonosz példa lőnek,
És az hamisságba mind elmerülének,
Kegyelmes uraknak hívatni örülnek,
De minden sárkánál kegyetlenbbé lőnek. 240
- Mind eltanulák az nagy hamisságot,
Urak, nemes népek, az szegény parasztok,
Minémük az urak, olyak az parasztok,
Az urakhoz képest mind keresik poklot.
- Nem tudjuk immár, mely felé hajoljunk, 245
Urak, miattatok mind bolygóban vagyunk,
Kegyetlenségtektől mert oly igen félünk,
Semmi segítséget bennetek nem értünk.
- Meghasonlatok mind testben, lélekben,
Csak kevesen vagytok igaz ítéletben, 250
Sokan dicsökedtek az keresztyén névben,
De kevesen vagytok az egy igaz hitben.

Bálván-imádás nagy bűn tiköztetek,
Nyilván megmutatja telhetetlenségtek,
Igaz tudománynak nincs helye köztetek, 255
Luthernek mondjátok a ki jót mond nektek.

Erre híva-e tikteket az isten?
Hogy micsoda az jó és hasznos tinektek,
Mikheás próféta írva hagyta nektek,
Ha meghallgatnátok megmondanám nektek. 260

Igazat ítélj és tégy igazságot,
Mindenkor szeressed az irgalmasságot.
Féljed istenedet, az szent háromságot,
És mind hátra hagyjad az méltatlanságot.

Nem tudd-é hogy mond az szent Pál apostol? 265
Hogy valakik élnek az méltatlanságban,
Minden álnokságban és nagy hamisságban,
Ezek bé nem mennek isten országában.

De jaj ti nektek, hogy ezt nem halljátok!
Az nagy gonoszt jónak ím mind alítjátok, 270
És az jót gonosznak nagy sokan mondjátok.
Az isten haragja majd jó tireátok.

Ébröljete fel azért fejedelmek,
Mert így nem mondtok ti keresztyéneknek,
Ha véget nem vettek sok gyűlölségteknek, 275
Sok bosszuállásnak, telhetetlenségnek.

Köztötek nincsen szeretet, egyesség,
Azért nincs veletek az mennybéli felség,
Im reátok szálla vakság, szemtelenség,
Játszik tivéletek az pogán ellenség. 280

Hogy ha nem jártok tiszta igazsággal,
Mert csak uralkodtok hamis hatalommal,
Meg nem maradhattok az nagy pattantyúval,
Mert átkozott ember, ki jár álnoksággal.

Az várban ülvén, féltek ellenségtül, 285
De miért nem féltek az nagy úristentül,
Miért nem röttegtek fenyegetésétől
Ha nagy számot vesznek cselekedésekről.

Sommája, vége ti szolgálatotoknak,
Legyetek oltalma minden igazságnak, 290
Legyetek rontója minden hamisságnak,
Mert ez szolgálatban sokan visszajárnak.

Békéljete meg előszer istenvel,
És épüljete meg ő szent ígétével,
Az ő szent fiának megesmeretivel, 295
Ezt nyilván higyjétek, leszen segítségvel.

Az szent írásból ezt szerzék énekbe,
Im tanácsot adnak az uraknak ezben,
Hogy ha megmaradnak az kegyetlenségben,
Soha nem lesznek istennek kedvében. 300

Ezeröttszázban és az negyvenötben,
Az urak valának nagy kegyetlenségben,
És szegény község nagy szertelenségben,
Tályán az polgárok nagy egyetlenségben.

IV.

KÉTFÉLE HITRŐL:

a Krisztusbéli és a pápai foltos hitről.

Az Trója nótájára. Avagy: Nagy sok szent írásokról emlék:

Siess keresztyénség, gondolj jól igyedről,
Emlékezzél immár nagy veszedelmedről,
Mert elfeledkeztél az egy igaz hitről,
Igaz ítélétről, igaz esmeretről.

Kár és nagy szemérem az keresztyéneknek, 5
 Hogy a hamisságnak ily igen engednek,
 Az jó igazságnak semmit nem örülnek,
 Szégyent nem esmernek, istentül nem félnek.

Honnét érdemletted ezt te keresztyénség, 10
 Hogy tégedet csúfol a pogán ellenség,
 Tudod, mert elveszte az sok hitetlenség,
 Ezzel téged ostoroz az mennybéli felség.

A nagy sok bolondság mind jóságnak tetszik, 15
 Isteni igazság hamisságnak tetszik,
 Ilyen nagy vaksággal e világ veretik,
 Hol isten beszéde hamisságnak tetszik.

Röttenetes dolog mely időbe jutánk, 20
 Minden igazságban szertelen megromlánk,
 Nagy szidalomságban, bolygóban maradánk,
 Sok esztelenségben im mind megvakulánk.

Oktalanság lám volt az emberi vakság,
 Hogy hol uralkodik emberi okosság,
 Hatalmas hamisság, színvesztő jámborság,
 Mert oda nem férhet isteni igazság.

Sokfelé eloszla ez világnak gondja, 25
 Ki némettel tartja, ki törökkel tartja:
 Ekképen hasonlék az hitnek ő dolga,
 Ki pápával tartja, ki Krisztussal tartja.

Itt azért im szóljunk az kétféle hitről, 30
 A Krisztus hitiről — az keresztyén hitről,
 Az pápai hitről — az színvesztő hitről,
 Ennek röttenetes nagy csalárd voltáról.

Tudjuk fejenként lám mikor születünk, 35
 Az Krisztus nevébe megkeresztelkedünk,
 Az szent háromságnak lám fogadást tettünk,
 Ördögnek, testünknek ellene mondtunk.

Ha fogadásunk tökéletesen volna, 40
 Ennyi hitetlenség közöttünk nem volna,
 Ujjonnan születünk, az szent irás mondja,
 Az igaz hit által megépültünk volna.

Ádám atyánk a bünbe hogy el-béésék,
 Istennek kedvéből ő ottan kiesék,
 Minden jámborsága, szentsége elesék,
 Ott mind ez világra szálla fertelmesség.

Lásd meg te Ádámnak nagy rútságos voltát, 45
 Minden hamisságát, engedetlen voltát,
 Emberi nemzetnek ezből megromlását,
 Minden jámborságra mezítelen voltát.

Jól meglássad ember, te minemű szép vagy,
 Hogy talpig bünben vagy, istennél gyűlős vagy, 50
 Pokolra méltó vagy és kárhozatban vagy,
 Szükség megesmerned ki megszabadíthat.

Az igaz hitet ha te meg nem tanúlod,
 A mint az Credóban te nyelveddel vallod, 55
 Az utat elveszted, tenmagad megcsalod,
 Érdemedben bízván megtalálod poklot.

Nézz én azt mondom jól a szent írásra,
 Nagy figyelmességgel Krisztus mondására,
 Mert nem mehet senki, úgymond, mennyországba,
 Hanem csak én általam, hallgass e mondására. 60

Senki ne mondjon ellene a Krisztusnak,
 Mert ő magát mondja kedves igazságnak,
 Az örök életnek, egyetlenegy útnak,
 Hívek ajtajának, feltámadásának.

Krisztus urunknak de mind ellene mondnak, 65
 Kik cselekedésből idvösséget várnak,
 Ruhában ételben ezek válogatnak,
 Szerzetben öltöznek, meg sem házasólnak.

Rövid beszédemmel ezt eszedben vegyed,
Miként a szemfényhöz makula nem férhet, 70
Ekképen az hithöz érdemed nem férhet,
Ha cselekedésben veted reménséged.

Írásra dolgozat hogy ha te támasztod,
Szent Pál mondásából ezt nyilván meglátod,
Ha cselekedésből idvösséged várod, 75
Az Krisztus halálát csak heába hagyod.

Patvarkodásra de ottan tü ím juttok,
Hitből idvözüljünk! — mikor ezt halljátok,
Az nagy kevélységben el felfuvalkodtok,
Mert mi légyen az hit? ingyen sem tudjátok. 80

Senki nem tilt meg a jó cselekedésről,
Kit az isten kíván a keresztyénektül,
Szükség hogy istent dicsérjed mindenből,
A jámbor étellel tégy vallást hitedről.

Jól tudhatod mit mond Krisztus urunk erről: 85
Miként megesmerjük az fát gyümölcséről;
Az jámbor keresztyént az cselekedésről,
Mert szőlőt nem szednek az macska tövisokról.

Térjünk fejenként hát mi az igaz útra,
Nézzünk a Krisztusra mi udvarbíránkra, 90
Vére hullására, ő szent halálára,
Mert csak egyedül lön idvösségünk ára.

Jól hallod te immár melyik az igaz hit,
Krisztus halálába hogy valaki bízik,
Igaz keresztyénnek csak az mondatik, 95
Ez meg nem csalatik, szégyenben sem esik.

Nem rekesztjük ki itt az istenességet,
Az hitnek gyümölcsét az irgalmasságot,
Mert isten megtiltott minden gonoszságot,
Kíván emberektül minden jámborságot. 100

Gondot ezekről viselj te keresztyénség,
Ha nem leszen néked az Krisztus reménség
Meg nem segél téged az sok szerzetesség,
Minden bizodalmod leszen csak szégyenség.

Rövid beszéddel már ím ezekről szóljunk, 105
Kit pápai hitnek, foltos hitnek mondunk,
Hogy mi az kettő közt választani tudjunk,
Az melyik jobbnak tetszik az mellett maradjunk.

Az pápai hit noha Krisztust is vallja,
Csak szájában hordozza, szívében nem tartja, 110
Mert sok bolondságból idvösségét várja,
Krisztus szent halálát elégnék nem vallja.

Cselekedését pápának ím megmondom,
Nem rágalmazásból hidjed nyilván mondom,
De hogy hiti foltos, színvesztő azt mondom, 115
Bátor megmondjátok ezt ím nyilván mondom.

Jézus urunk lám ezt nekünk írva hagyta,
Szent Ézsaiásnál nekünk nyilván mondja,
Hogy az atya isten ezt semminek tudja,
Emberi szerzéssel ki őt magasztalja. 120

Az pápának dolgát ha mi megtekintjük,
Emberi szerzéssel nyilván rakva látjuk,
Az isten szerzését megfejtette, látjuk,
Azért ne bánjátok ha hamisnak mondjuk.

Mit használ ő neki az Krisztus halála, 125
Ha misemondásba idvösségét várja,
Szentek érdeméből idvözül azt mondja,
Bolcsóval embereknek bűnét megbocsátja.

Semmire nem kell hát a Krisztus halála,
Csak legyen sok pénzed az lélekváltságra, 130
Az harmincz misére, énekes zsoltárra,
Sok gyertyagyújtásra az vigiliára.

Üdvözít tégedet sok pap-barát-morgás,
Halálod óráján nem kell predikálás,
Bátor tartsa dolgát minden vigasztalás, 135
Csak legyen ott sós víz, kenet, olajozás.

Mit járna hát Krisztus ott a keresztfával,
Rosszas seregével, pökdösött orczával,
Likas oldalával, sebes lábaival,
Ha pápa megváltott büdös olajjával. 140

Megjelent im ezből pápa hamissága,
Hogy a Krisztusnak tisztit az olajnak adta,
Szemnek, szának vétkét ezzel eloltotta,
Embereknek bűnét ezzel megbocsátta.

Jól ha mi megnézzük szerzetesek dolgát, 145
Kik a pápa zsoldján élnek, pártját tartják,
Hogy csak álnoksággal magokat megcsalják,
Az tudatlan népet soha nem tanyítják.

Pusztaság nagy lón minden igazságban,
Mikor bizony kezdénk tudatlan papokban, 150
Velek öszveesénk ennyi sok vakságban,
Vak vakot vezetvén esénk az nagy gátban.

Oltalma igen sok az pápa zsoldjának,
Sok oskolájának és sok klastromának,
Káptalanságának nagy sok bordéljának, 155
De nincsen oltalma Krisztus mondásának,

Nem lón itt e földön Krisztusnak nyugalma,
Noha mennyen földön volna birodalma,
De nincs tisztessége ki őt magasztalja,
Eretnek pikhartnak mind ez világ mondja. 160

Te ezt eszedben óh vak világ nem veszed,
Hogy az igazságot csak ingyen sem érted,
De az hamisságot fegyverrel te őrzed,
Kik jóra tanyítanak azokat üldözöd.

Immár mi itt szóljunk a sok gyermekeségről, 165
Sok esztelenségről, emberi szerzésről,
Pápa szerzéséről, csúfságos életről,
Hogy az igazságot megismerjük ezből.

Fegyverrel őrzi pápa ő szerzését,
Nagy karácson előtt agyaras miséjét, 170
Tisztelni akarja az Krisztus szülését,
Mert szűz Máriátul várja idvösségét.

Isten az embert nagy vesztében megszaná,
Egyetlenegy fiát ez világra adá,
Ezt karácson napján az angyal megmondá, 175
Idvözítő Jézus hogy született volna.

Csúfságával pápa ezt mind elmúlatja,
Csak szalmahintésre akkor vagy gondja,
Sok misemondással az istent csúfolja,
Az Krisztusnak hasznát láb alá tapodja. 180

Istenünk azt mondja, hogy innepet szentelj
De szent István napján pápa zabot szentel,
Az szent János napján jó borokat szentel,
Aprószentek napján nagy sok vesszőt szentel.

Semmi nincsen erről lám az szent írásban, 185
Időnket múlatjuk azért csak heában,
Az vízkereszt estin voltunk nagy lakásban,
Idvösséget vártunk az sok zabálásban.

Ennek utánna a Bódogasszon napján
Nagy sok gyertyát szentelt, csudálunk hatalmán, 190
Ördögtül oltalmaz halálunk óráján,
Az gyermek kezében de eb adjon abban.

Többet ezekről én mostan itt nem szólok,
Csak a csúf innepről, az farsangról szólok
Mennyi sok bolondság ott vagy tudjátok, 195
Minden gonoszságra vagy szabadsgágtok.

Senki ne féljen akkor részegségtül,
Gonosz gyolkosságtul, fertelmes élettül,
Csak böjtben, megszűnjék az gonosz étkektül,
Túrótul, tikmonytul és az hús-ételtül. 200

Ütközet nagy lesz mindenkor a farsangban,
Mikor Czibere bán beszáll az Bánságban,
Koncz vajda haragszik dül-fül haragjában,
Mert nincs tisztessége az negyven hat napban.

Oh mely szemérem ez a sós szalonnának, 205
Az disznó soldornak, hogy füstön hallgatnak,
De csak lencse, borsó tisztességben vagynak,
Az szegény kapások halat nem kaphatnak.

Reggel a papok ha böjtökben felkelnek, 210
Kelletlen az haltul igen birbitelnek,
Sok precest olvasnak, egyházat kerengnek,
Honnét halat hoznak, mindenfelé néznek.

Vajki okosok akkoron a barátok,
Pénzt ők nem hordoznak, de kezekben szatyrok,
Hosszú olvasójok ő nyelvek, hállójok, 215
Nagy sokat akkor kong ő hangos harangjok.

Misemondással, nagy sok harangozással,
Szemeket bedugják minden ravaszággal,
Mindent idvözítnek az álnok kápával,
Az gyermekszülőknek használnak kordákkal. 220

Semmit ezekről én szólni nem akartam,
Mert az foltos hitről csak szólni akartam,
De virágvásárnap szeptelt berkét láttam,
Kinek ez óráig hasznát nem tudhattam.

Tekintsze meg immár az nagy heti dolgot, 225
Ingyen majdan ott látsz sok ördögi dolgot,
Papok közt vakságot, apró bolondságot,
Kivel elhitették ez széles világot.

Jézus urunkat ők ezekkel tisztelik,
Éjjel az gyertyákat egyenként elszedik, 230
Az földet erőssen pálczákkal veretik,
Csaté-paté zérzúr, hol mit használ nekik?

Pápa! te mit gondolsz e sok ravaszágról,
Igy emlékezel-e meg Krisztus haláláról?
Ez tudománt hoztad bizony te pokolból, 235
Mert az isten megtilt ez sok bolondságtul.

Eltemettetél te minden igazságot,
Nagy pénteken mívelsz nagy sok gyolkosságot,
Minden esztendőben Krisztust elárulod,
Bálvány-imádásra az föld népét hajtod. 240

Nem hagyá a Krisztus ezt testamentomba,
Hogy szent testét rekeszszük írott koporsókban,
Odóban, ketreczben, sem a szent oltárban,
De az bünös népnek ételül ajánlá.

De miért nem hagysz szólni az harangoknak, 245
Se ,gloria patrit' mondani papoknak,
Lám nincsen tilalma soha az jószágnak,
Miért nem hagysz békét az igaz Credónak?

Jaj mely szemérem pápa az te szentséged,
Nagy szombaton látjuk az tüzet kerenged, 250
Sok viasz keresztvel sugdva bővöled,
Az vízre lehellesz, azzal szentté teszed.

Az veternyére hogy husvét napján juttunk,
Az koporsó környül kerengve hazudtunk,
Szu-öttő tökéhez fejenként békélkedtünk, 255
Az igaz istennek ott nagy bosszút tettünk.

Régen az isten Mojzsesnek kiadá,
Hogy ábrázatjára képet ne csinálna,
Soha se tisztelne, bálvánt se imádna,
Mert az igaz isten bosszúálló volna. 260

Im a rosszas tőkét Krisztusnak kiáltják,
Meg sem tagadhatják, hátokon hordozzák,
Tisztességben tartják, térden csókolgatják,
Krisztus tisztességét az bálványnak adják.

Oh mely szemérem ez az keresztyéneknek, 265
Hogy ily nagy vakságból fel nem ébrülhetnek,
Lám pogán törökök mind azzal mevetnek,
Hogy istenek töke az keresztyéneknek.

Rothadt tőkéknek térdet fejeket hajtunk,
Az disznó soldornak innepet szentelünk, 270
Kit nagy zabálással farsangban elhagyunk,
Sós vízzel meghintjük, szenteltnak alítjuk.

Vajjon s mit használ hús-ételtül megszűnni.
Lám hagyá az isten az büntül megszűnni,
Pápa hús-ételre kész levelet adni, 275
De nem szabad bűnre szabadságot adni.

Mondám ti nektek pápa hiti hogy foltos,
Mert nem viszen minket Krisztus halálához,
Kötöz bolcsójához, büdös soldorához,
Arra hogy nem juthat ő szent írásához. 280

Honnét tanulád te, hogy a szent Márk napján,
Tétova kerengesz az jó gabonákban,
Keresztjáró héten mit kullagsz az rozszban,
Viseled az bálvánt Úrnapján árnyékban.

Oltalmaz úristen ez nagy foltos hittül, 285
Szabadíts meg immár nagy veszedelemtül,
Hogy szakadhassunk el az hitetlenségtül,
Oltalmaz pápátul és az törököktül.

De hová lőnek el az jó fejedelmek,
Kik az úristennek mindenben engednek, 290
Nám mind elveszének csak marhát keresnek,
Minden igazságnak ellenségi lőnek.

Jusson eszedbe a szent Pálnak mondása,
A fejedelemség hogy istentül volna,
Minden igazságnak oltalmára volna, 295
De szent Pál mondása ím visszafordúla.

Elveszt az isten az nagy sok hamisságért,
Az mint szent Pál mondja: telhetetlenségért,
Bálványimadásért, az hitetlenségért,
Az ő szent fiának nem esmeretiért. 300

Ezeröttszázban és ím az negyvennégyben,
Váradon ezt szerzék, kele az káptalan szerben,
Az váradi papok nagy szertelenségben,
Paráznság miá oly nagy fizetésben.

Téríts ki úristen ilyen nagy vakságból, 305
Nagy bálványozásból, tisztátalanságból,
Adjad, esmérhessünk téged szent ígéből,
Dicsérhessünk téged mi tiszta szívünkéből.

V.

AZ FÖSVÉNYSÉGRŐL.

Röttenetes bűn lám volt az fösvenység,
Az isten előtt lám örök gyűlölség.
Isten haragjában ejtő nagy ellenség,
A hova béfirhet ott nincsen tisztesség,
Békesség, egyesség, sem örök dicsősség. 5

Az fösvenésgről azért mostan szóljunk,
De szent írásból mind igazat mondjunk,
Lássuk, mely igen szép kit sokan keresünk,
Mely nagy ellenségnek térdet fejet hajtunk,
És ítélet napján mely nagy kárba esünk! 10

Szent Pál apostol levelében írja,
Az fősვნénységet ő megmagyarázza,
Bálvány-imádásnak ezt ő nyilván mondja,
Minden gonoszságnak gyökerének mondja;
Im tudománt tesztek, mind ez világ hallja. 15

Bálvány imádók hát mind az fősვნények,
Az kik hamisan begyűjtik az kincset,
Nyilván megmutatja telhetetlenségek,
Hogy nem az egy isten nekik reménségek;
Im megtetszik ezből nagy hitetlenségek. 20

Nem röst az ördög mi veszedelmünkre,
Onszol mindenkor az hitetlenségre:
Urunk Krisztus Jézust egy nagy hegyre vivé,
Ez széles világot mind neki ígéré,
Csak hogy térdre esnék és őtet tisztelné. 25

Ekképpen mindent az ördög megkísírt,
Nagy sokat ígér az térdre esésért,
De pokolra viszen az kegyetlenségért.
Istenét elhagyja ez világ kincséért,
Az Mammont imádja ő dicsőségéért. 30

Timotheusnak Szent Pál ím ezt írja,
Az kazdagságot valaki kívánja,
Kísírtetben esik, ő magát megfojtja,
Az ördög kezébe önnön magát adja,
Nagy nyomorúságba ő magát burítja. 35

Erről bizonynyal Krisztus urunk mondja,
Mint fiainak nagy szép szóval mondja,
Hogy nehezen mennek azok mennyországba,
Kik sok pénzzel bírnak, bíznak kazdagságba.
Tizenkét apostol ez mondást csudálja. 40

Jól meglássátok ezt Szent Lukács írja,
Az Krisztus mondja minden meghallgassa,
Hogy az fősვნénységtől minden magát ójja,
Mert az kazdagságban nincs élet, azt mondja,
Kár nyitja meg fülét az ki ezt nem hallja. 45

Az fősვნénységet az isten megtiltá,
Mikor az törvént zsidóknak kiadá;
Az parancsolatban »ne orozz« azt mondá,
Más ember marháját senki ne kívánja,
Ki ezt meg nem tartja, istent megútálja. 50

Mind ez világ most rakva fősვნénységgel,
Nagy kóborlással, telhetetlenséggel,
Urasággal jargal, nagy szertelenséggel,
Lám senki nem gondol semmi szégyenséggel,
Isten beszédével és örök étellel. 55

Jeremiásnak bételék mondása,
Mind igyekeznek — úgymond, álnokságra,
Az nagy fősვნénységre, nagy uzsoráságra.
Mind papok, próféták hajlók gonoszságra,
Azért mind fejenként jutnak nagy romlásra. 60

Lásd meg ha úgy nincs mint az irás mondja,
Hogy minden ember magát magasztalja,
Mind ez világ hajlott hamis kalmárságra,
Bölcs az hazugságra, minden álnokságra,
Arra hogy nem hallgat isten mondására. 65

Az Krisztus nekünk lám nyilván megmondja,
Kincset ne gyűjtünk ez földön laktunkban,
Kit rozsdá megeszen, az lopó ellopja,
De gyűjtsetek kincset — úgymond, menyországban,
Kit rozsdá meg nem fog, lopó el sem lopja. 70

Az fősvénységet az Krisztus megtiltja,
Szent Pál apostol nevezni sem hagyja,
Hiszem ez világ ezt nem örömet látja,
De végre meglátja, hogy magát megcsalta,
Isten eleiben hogy jut számadásra. 75

Hallgassa! hogy mond Sofóniás erről,
Nyilván higgyed szól az nagy fősvénységről,
Meg nem ment az arany — úgymond, ítélettől.
És ítélet napján az veszedelemtül,
Ám te lássad mint jársz ki nem félsz istentül. 80

Mit használ neked ez világot nyerned,
Ha te lelket örökké elveszted,
Bizony az sok kincsvél magad meg nem mented ;
Krisztus urunk mondja, de fősvény nem érted,
Ki nagy hamissággal az kincset begyűjtöd. 85

Az nagy fősvénység csak örök szégyenség,
Nincs mennyben, földön fősvénnek tisztesség,
Bölcs Salamon írja nincsen ezben kétség,
Fősvénnél nincs, úgymond, nagyobb fertelmesség,
Lelket elárulja az telhetetlenség. 90

Jaj ennek — úgymond Abakuk próféta,
Ki fősvénységet gyűjt az ő házába,
Hogy az magas égbe fészket felrakhassa,
Ő magát megmenti, nyilván azt alítja,
De nagy sűrű sárba ő magát szorítja. 95

Jaj! úgymond — nektek, kik várost csináltok,
Nagy vérhullással azt elfelrakjátok,
És nagy álnoksággal azt megtakarjátok ;
Az próféta mit mond im nyilván halljátok,
Soha ne mondjátok, hogy nem hallottátok. 100

Igaz mondása szent Ézsaiásnak :
Jaj mind azoknak, úgymond, a kik dúlnak,
Házat házra raknak, mezőket pusztítanak,
Gyűjtnek, csak magoknak, mindent nyomorgatnak,
Ezt bizonynyal higgyék hogy megdúlattatnak. 105

Az kik hamisan sok marhát begyűjtnek,
Nem ő magoknak, de másnak keresnek,
Bölcs Salamon írja, másnak gyűjtekeznek,
Másra irigykednek, de keveset élnek,
Nem tudják, hogy végre nagy szükségben esnek. 110

Ki hazugsággal az kincset begyűjti,
Hamis csalárdnak Salamon ítéli,
Halál kötelébe ő magát beejti,
Az ki bizodalmit kazdagságban veti ;
Az szent irás mondja, ő magát elveszti. 115

Sokat az irás fősvénységről szólna,
De az én elmém mind meg nem mondhatja.
Bölcs Salamon király pokolhoz hasonlja,
Elég, hadd úgy, nem kell, hogy soha nem mondja,
Szent Ágoston doctor ezent bizonyítja. 120

Szent Pál doktornak ugyanaz tanácsa,
Kik igyekeznek, úgymond, kazdagságra,
Kísírtetben esnek nagy sok kívánságba,
Telhetetlenségben nagy sok bolondságba,
Hittül elszakadnak, esnek kárhozatba. 125

Megemlékezzünk az Szent Pál hogy mondá,
Az fősvénységet bolondságnak mondja,
Minden gonoszságnak gyökerének mondja,
Bálvány-imádásnak, hamisságnak mondja,
Im tudománt teszék, mind ez világ hallja. 130

Hogy az fősvénység nagy bűn, im halljátok,
De fületeket azért bedugtátok,
Mint az áspis kígyó mind elhallgatjátok.
Semmi jó tanácsot ti be nem fogadtok,
Az szent írás mit mond, csak megcsuffoljátok. 135

Az Krisztus Jézus földön hogy jár vala,
Az fősvénységet ő is tiltja vala,
Hogy az kazdagságnak senki ne szolgálna,
Mert senki két úrnak nem udvarolhatna,
De az fősvény népek megcsuffolják vala. 140

Az kazdagoknak jaj! úgymond, tinektek,
Az Krisztus mondja, kik igen örültek,
Bizony jaj tinektek kik eleget esztek,
Ezt nyilván higyjétek, hogy ti megéheztetek,
Jaj az kik nevettek, mert megkeseredtek. 145

Jaj lón bizonynyal az fősvény kazdagnak,
Hogy alamizsnát nem ada Lázárnak,
Mert örök kínjába vitetek pokolnak,
Jobb lón szerencséje az varas koldúsnak,
Mert ezt kebelébe vivék Ábrahámnak. 150

Irgalmasságot ki mással nem teszen,
Kegyetlenségben ítéleti leszen,
És az örök tűzben lakodalma leszen,
Kinek soha vége örökké nem leszen,
Szent Jakab, Szent Máté im tudománt teszen. 155

Fősvény Nábálnak nem jól lón halála,
Hogy Szent Dávidnak eledelt nem ada,
Szükségnek idején marháját megtartá,
De Dávid királyért isten bosszút álla,
Hirtelen halállal Nábál mert meghala. 160

Acháb királynak ez jaj fején telék,
Mert Jézabellel nőstől megöleték,
Arra, hogy Nábodnak szőlőjét elvevék,
Telhetetlenségbe ő magát megölék,
De Jezabel testét az ebek megevék. 165

Anániásnak ekképen lón dolga,
Fősvénységében mert nagyot hazuda,
Mezője árának felét megtagadá,
Az apostoloknak csak az felét adá,
Saphirával nőstel egyszersmind meghala. 170

Fősvénység miatt ám Júdás mint jára,
Ő telhetetlen Krisztust elárulá,
Magát felakasztá, az beli kiomla,
Röppenetesképpen lón az ő halála,
Az lelke pokolra, örök kínra szálla. 175

Nyilván megmondja Szent Pál írásában,
Hogy az fősvények mennek kárhozatban,
Nincsen örökségek isten országában,
Dúlók, kobzók jutnak örök számadásban,
Hamis ragadozók keserű sirásba. 188

Távol járj túlönk te gonosz fősvénység
Mert lám te voltál örök keserűség,
Te miattad szálla reánk hitetlenség,
Te miattad elhagy minket az istenség,
Te miattad elvész lám örök dicsőség. 185

Te hoztál közzénk minden gonoszságot,
Bálvány-imádást, minden álnokságot,
Nagy böles hazugságot, nagy sok gyolkosságot,
Sok hamis mértéket, fenektelen zsákot,
Az kereskedőknek te megnyitád poklot. 190

Sok szent papokat fősvénység! megcsaltál,
Sok pispököket hozzád holdeltattál,
Nagy sok templomokat oltalmul rakattál,
Sok nyaka nyírt embert oda onszollottál,
Sok lelki dőlőkat te ott eltartottál. 195

Oh mely nagy sok kárt lelkünkben töttél,
Az egy Krisztustul minket elhitettél,
Hamis fogadással csak minket éltettél,
Minden igazságot lám te eltemettél,
Mind ez világ szerte lám elgyökereztél. 200

Mit téssz volt köztök ennyi sok csalárrdal,
Hamis urakkal, ennyi pap baráttal,
Az kik el nem járnak ő hivataljokban,
Kiknek nem bízhatunk semmi oltalmokban,
Inkább háborgatnak minden igazságban. 205

Te vagy fősvénység egy gonosz ellenség,
Kit megkerülhetsz, annak keserűség,
Igaznak nehézség, hamisnak segítség,
Mert kedves te nálad ez világi szépség,
Nehezen fér hozzád a tökéletesség. 210

Mind ez világot fősvénység elfutád,
Görögországot lám mind elpusztítád,
Jó Magyarországot nagy szégyenben hozád,
Az sok pártolókkal mindaddig dúlatád,
Mígnem Buda várát pogán kézbe adád. 215

Fejetlen lábbá az urakat tötted,
Az sok dúlásból őket felemelted,
Kegyelmes uraknak őket mind nevezted,
Az kegyetlen embert visszakeresztelted,
Az kegyetlen farkast báránnak nevezted. 220

Mind ez világot özveháborítád
Az nagy urakat te özvesúsárlád,
Az nagy hamisságra őket felindítád,
Isten igazságát láb alá tapodád,
Nagy nyomorúságba az föld népét hozád. 225

Sok hamis törvént fősvénység! költettél,
Ki soha nem volt, olyat is szerzettél,
Hamis harminczadot te nagy sokat leltél,
Hamis ravást leltél, hamis dézmát leltél,
Borfoglalást leltél, borváltságot leltél. 230

Közinkbe hozál sok patvarosságot,
Méltatlan elviszsz nagy sok ajándékot,
De senkivel nem téssz te irgalmasságot;
Te hozád közinkbe az sok hamis vámot,
Az sok ispánságot, sok hamis bírságot. 235

De jajt az írás mond az fősvényeknek,
Kik hamis törvént lelnek és szereznek,
Sok szegény árvákat kivel kesergetnek,
Szegény özvegyeket prédájokkal tesznek,
Ézsaiás írja ezt az fősvényeknek. 240

Azért fősvénység! bizony jaj teneked,
Sok méltatlanság udvarol teneked,
Mind e világ látjuk, hogy takar teneked,
Mert nagyságos úr vagy, minden koboz neked,
De majd megcsalatos, — ím megmondom neked. 245

Útát megfogtad mindennek fősvénység,
Nem élhet túled az nyomorult község,
Mert teneked szolgál lám minden mesterség,
Kalmárság, komplárság, minden szekeresség,
Vargaság, molnárság, hopp! mely szép tisztesség. 250

Néked fáradnak mind az szegény szántók,
Nagy éhen szomjan te reád kiáltók,
Neked verejteznek a szegény kapások,
Teneked fázódnak az szomjú halászkok,
Neked sütköződnek az futó vadászok. 255

Sok bort fősvénység, hamisság! bégyűjtesz,
Nagy sok föld búzát az földbe rekkenesz,
Kivel nagy szükségét mindeneknek teszesz,
Vajjon s hova leszen mennyi kincset gyűjtesz?
Szent Dávid azt mondja: nem magadnak gyűjtesz. 260

Az szegény népnek erejét elveszed,
És munkájokkal az férgeseket tölted,
Drágaságot mert vársz, azért el nem költed,
Átkozott vagy az búzát hogy így vesztegeted,
Bölcs Salamon írja, noha nehéz neked. 265

Meg nem mondhatom neked minden dolgod,
Büdös boroddal az népet bosszontod,
Elvesző marháddal őket sanyargatod,
Férges szalonnádot mind reájok osztod,
Senvedét, halandót mind reájok hányod. 270

Te vagy fősvénység, mint az Krisztus mondja,
Az igazságnak mindenkor rontója.
Mikint az gabonát az tövis elnyomja,
Az isten beszédét kazdagság elfojtja,
Az kazdag fősvénnek hallgatni sem hadja. 275

Nem bízik semmit az fősvény istenben,
Hamisnak véli istent beszédében,
Mely isten azt mondja: bízzatok én bennem,
Nem hagylak tikteket semmi szükségtekben,
De te fősvény bízol az Mammon ördögben. 280

Vadat, madarat lám az isten eltart,
Ki soha nem fon, nagy asztagot sem rak,
Az holló fiaknak isten eledelt ad,
Csak az fősvényeknek eleget nem adhat,
Jaj szegény fősvénység! hogy ily nagy hasú vagy. 285

Nagy csudaképpen régen ó törvényben,
Az puszta földön, az nagy kietlenben,
Hatszázezer embert eltarta bővségben,
Ruhájok sem nyótt meg negyven esztendőben,
De lám az fősvények még sem bíznak ebben. 290

Az Krisztus Jézus öt árpa kenyérrel,
Öt ezer embert betölte bővséggel,
Mindezeket biztat tökéletességgel,
Hogy hivatalunkban eljárjunk hívséggel,
Minden szükségünkben lenne segítséggel. 295

Hogy mind kicsiny nagy, keres fősvénységet,
Hitelenségünkért vér az isten minket,
Pogán kézbe adja mi feleségünket,
Édes gyermekinket, kövér mezőinket,
Jeremiás mondja, ne legyen kétséged! 300

Vajha tudnátok a mit szent Jakab mond:
Nosza kazdagok! jajgassatok — úgymond,
Nagy nyavalyaságba még ti estek — úgymond,
Az ti kazdagságtok megrothadott — úgymond,
Minden ruhátokat moly megeszi — úgymond. 305

Semmi marhával ez világra jöttünk,
Semmit bizonynyal mi el sem vihetünk,
Minden sáfárságról nagy számot kell adnunk,
Élettel, ruhával hát megelégedjünk,
Ez szent Pál mondása, de nem tetszik nekünk. 310

Aranyotokat lám rozsdá mind megfogta,
Ezüsteteket mind megrútitotta,
Ennek az rozsdája leszén bizonyoságra,
Az ti testeteket mind tűz elszáraztja,
Az ti kéncseteknek ez léssen jutalma. 319

Jaj, jaj tenéked, bizony jaj, fősvénység!
Hogy rajtad nem fog lám semmi szégyenség,
Útálatos nálad isteni bölcsesség,
Az ő szent ígéje te nálad gyermekség,
De tégedet elveszt az nagy hitelenség. 320

Nem fér te hozzád isteni bölcsesség,
Nincsen miattad senkinek békesség,
Munkás jámboroknak nincs nálad tisztesség,
Jóra tanyítókhoz semmi kegyelmesség,
Semmi nem kell néked csak telhetetlenség. 325

Megvér az isten az nagy hamisságért,
Az szegény gyászokért, özvegyek, árvákért,
Kik reád kiáltnak az kegyetlenségért,
Mindenkor átkoznak az méltatlanságért,
De innom nem adtok az igaz mondásért. 330

Ébrölj fősvénység! igen elaludtál,
Térj istenedhöz beszéllj Zacheussal,
Beszélj, az szentekkel, Szent Pál apostollal,
Ne dugd be füledet ezüsttel, arannyal,
Mert nem lehetsz részes higgyed az Krisztussal. 335

Mikor írnának ez új esztendőben,
Ezeröttszázban immár negyvenötben,
Fősvénységről költék Tállyán ezt énekben,
Horvát András hagyá ezt egy jó kedvében,
Hogy tanácsot adna mindeneknek ezben. 340

VI.

AZ ISTENNEK IRGALMASSÁGÁRÓL, ÉS EZ
VILÁGNAK HÁLÁADATLANSÁGÁRÓL.

Szánjad úristen az te népednek ilyen nagy romlását,
Te szent nevednek és szent ígédnek ily nagy káromlását,
Ronts el úristen az hitlen népnek nagy bosszúállását.

Kezdetül fogva ennyi gonoszság ez világon nem volt,
Ilyen bővséggel minden igazság meg sem jelentett volt, 5
De ezt nem látja az hálaadatlan, mert az hitben megholt.

Ha megtekintjük az isten dolgát tökéletes jószág,
Ha megtekintjük ez világ dolgát tökéletes vakság,
Isten haragját, irgalmasságát véli hogy csak csúfság.

Azért most szóljunk az nagy istennek irgalmasságáról, 10
És ez világnak nagy vakságáról, az hálátlanról,
Az nagy istennek bűn ellen való ő nagy haragjáról.

Régen az isten Ádám atyánkot az földből teremté,
Reá lehelle, élő ember lön, szentségben teremté,
Éva anyánkot az oldalából, teteméből szerzé. 15

Oka ennek lön, hogy az egyesség köztünk megmaradna,
Megemlékeznék, hogy mind e világ egy atyátul volna,
Csak egy istennek minden szentségben, örökké szolgálna.

Siet az ördög ezt hogy megérté, nagy veszedelmünkre,
Ádámot ottan hazugságával indítá az bűnre, 20
Irigyli vala, hogy választatott örök dicsőségre.

Igy monda akkor kígyó képében szent Éva anyánknak,
Mihelt ennének almájában az megtiltott fának,
Olyak lennének mint az istenek, jót, gonoszt tudnának.

Éva hogy látá alma szépségét, az almában evék, 25
Ádámnak vivé, Ádám is evék, az szemek felnyílék,
Hát ruhátlanok, nagy szégyenségek ottan kijelenék.

Figelevéllel nagy pirongással testeket fedezik,
Az isten előtt elröjtezének, mert haragját félik.
Nem röjtezhetnek, előljövének és magokat mentik. 30

Az vétket Ádám Évára keni, Éva az kígyóra,
De nincs mentségek, mert előttük volt az isten tilalma.
Ám kiadaték az sententia, az istennek átka.

Kígyó ezt tötted, azért átkozt vagy az földi vadak közt,
Az földet egyed te mindörökké és az melylyeden csússz, 35
Nagy ellenkedést vetek te közted és asszonyember közt.

Mind öszvetöri az te fejedet asszonyember magva,
Te csalárdkodol és ólálkodol jóllehet utánna.
Ez az ígélet hogy Krisztus eljő mi megváltságokra.

Évára esmét az nagy úristen vete ilyen átkot. 40
Asszonyi állat megsokasejtom az te nyavalyádot,
Keserőségben és nagy bánatban szülöd fiaidat.

Férfiú leszen rajtad hatalmas, rajtad uralkodik,
Az átok miatt asszonynépeknek az hátokot pallik,
De az erkölcsöt az gonoszából lám ki nem vehetik. 45

Ádámnak monda : Ádám te hittél az asszonyembernek,
Inkább engedtéel felesígednek, hogy nem beszédimnek,
Lám mondtam vala, hogy hadnál békét az tiltott gyimölcsnek.

Átkozt már az föld az te munkádban, átkozt te íretted,
Nagy fáradtságval és nagy munkával az föld hasznát ve-
gyed, 50
Az te orczádnak verejtékével kenyeredet egyed.

Töviset, dudvát neked teremtsen minden íletedben,
Az füvet egyed míg temettel az fekete földbe,
Mert porból löttél, ismét porrá lész, ember vedd eszedbe.

Az báránbörbe felöltözteté őket az úristen, 55
Nem hagyá őket paradicsomban az nagy dicsőségben,
De el-kiüzé az nagy munkára nagy keserőségben.

Moizes írja első könyvének harmadik részében,
Ebből jól látod, emberi nemzet mint esék az bünbe,
Már senki nincsen természet szerint istennek kedvében. 60

Ádám nem őrzé isten beszédét, elveszté szentségét,
Ártatlanságát, szép természetét, minden bölcsességét,
Örök íletét és igazságát, tökéletességét.

Először vala természetiben istenhez hasonló,
De azt elveszté és az ördöghöz ottan lön hasonló, 65
Minden magzatja, fia, leánya gonoszságra hajló.

Ádámnak vétke lön minden oka az mi rútságoknak,
Minden vakságnak, szemtelenségnek, tudatlanságnak,
Hamisságnak, sok nyavalyánknak, az örök halálnak.

Ezt azért mondom ilyen nagy nyilván, hogy minden meg-
tudja, 70
Természetiben mely igen ondok, minden jól meglássa,
Magában bízván, jámborságában magát meg ne csalja.

Ám Ézsaiás nyilván megírja természetünk mely szép,
Gyermek-szülőnek ruhája mely szép, igazságonk oly szép,
Azért meglássad, te honnét lehetsz mint az kristál oly szép. 75

Kíván az isten lelki szépséget, belső tisztaságot,
Hitet, szerelmet, nagy tisztességet és ártatlanságot,
Megtílt mi tőlünk testi indólást, gonosz kívánságot.

Ez akarátját ám megjelenté szent Moizes által,
Melyet megíra két kőtáblára az ő szent ujjával, 80
Sina hegyről zsidóknak küldé nagy erős átokval.

Átkozt az úgymond, ki meg nem marad az én törvényemben,
Ottan elveszen, ottan meghaljon mind testben, lélekben,
Megconfirmálja, minden azt mondja, hogy úgy legyen, ámen.

Nincsen az ember, ki megtarthassa az isten törvényét, 85
Ha ki nem hinné szent Pál megmondja, csak hidjed beszédét,
Azért meglássad, ki elveheti átok nehézségét.

Szükség immár(on), hogy megismerjed az isten jóvoltát,
Az bűnösökhöz nagy szeretetét és irgalmasságát,
Idvösséginkért alábocsátta egyetlen egy fiát. 90

Ez lón az magzat, kit megígére az paradicsomban,
Mely mag megrontja az kígyó fejét minden hatalmában,
Csalárd ördögöt, az bűnnek atyját az ő szándokában.

Ez ígéretben bíztak az szentek mind kezdettől fogva,
Ádám, Abrahám, Izsák és Jákob, Noé patriárkha, 95
Mind az szent atyák, József, Áron pap, Moizes próféta.

Ez magzat által teremtetének kezdetbe mindenek,
Mennyen és földön minden állatok, minden ékességek,
Ez egy magzatban megáldattatnak minden nemzetségek.

Sok idő múltán eljőve ez mag mi idvösségünkre, 100
Szűz Máriától megtestesüle mi épülésünkre,
Hogy minket vinne az dicsőségbe, kit Ádám elveszte.

Itt megmutatá az atya isten nagy irgalmasságát,
Krisztus Jézusnak, ő szent fiának alázatosságát,
Magára vévé mind ez világnak gyalázatosságát. 105

Az gyarló testben bűn nélkül vala hogy minket tányíta,
Sokat fárada, az mennyországba nekünk utat nyita,
Igazságával ő szent atyjának kedvében juttata.

Nagy sok csudát tón ez földön járván, holtakat támaszta,
Sok betegeket, ördögösöket köztünk meggyógyíta, 110
Hatalmasságát és istenségét ebben megmutatá.

Mind ezt kiáltja : jertek én hozzám, kik bűnösök vagytok,
Én vagyok az út és az igazság, ha engem hallgattok.
Én nálam nekül az én atyámhoz soha nem juthattok.

Én im eljöttem, hogy az ördögnek erejét eltörjem, 115
Én szent atyámnak ő akaratját néktek megjelentsem,
Az ő törvényét hogy mindenestül értetek betöltsem.

Ez akarátja az én atyámnak : minden hozzám jőjőu,
Arra bocsátott, ki bennem bízik senki el ne vesszen,
Az ki engem lát és bennem hiszen mindörökké éljen. 120

De nem akarák, zsidó népek őtet megismerni,
Sem beszédének sem csodájának nem merének hinni,
Idvőzejtőnek, isten fiának nem tudák esmerni.

Végre megfogák, az ártatlan vért halálra ítélek,
Megostorozák, hamis törvénnyel fára felfeszejték 125
Az tolvajok közt Jeruzsálemben büntelen megölék ;

De feltámadá harmadnap múltán nagy sok bizonsággal,
Megengesztelé az atya istent ő szent halálával,
Megigazejtá kik benne bíznak — feltámadásával.

Negyven nap után mennybe felméne, nekünk helyet
szerze, 130

Apostolokat mind ez világra tanyítókat küldé,
Azt parancsolá, hogy az mit mondott, minden azt hirdesse.

Valaki hiszen és bennem bízik, megkeresztelkedik,
Minden idvözül, az ki nem hiszen, minden elkárhozik.
Evangéliom ez az nagy jó hír, de kevesen veszik. 135

Szent lélek isten ennek utánna nem sok idő múltán,
Nagy féenségben úgy mint tüzes nyelv elküldeték nyilván,
Apostolokat megvigasztalván és megbátorítván.

Am elmenének az apostolok mind ez világ szerte,
Nagy bátorsággal az Krisztus nevét mindenik hirdette, 140
Hogy testbe megholt, el-feltámadott mi idvösségünkre.

Ezt az próféták Ádámtól fogva minekünk hirdették,
Az pátriárkhák és az szent atyák hitben ezt esmerték,
Az apostolok, az szent doktorok nekünk ezt hirdették.

Erre mutata az atya isten Jordán vize mellett, 145
Az Tábor hegyen erre mutata, hogy hallgassuk őtet:
Szerelmes fiam, úgymond, énnékem ez lelte kedvemét.

Erről szent Péter lám nyilván mondja: ne légy kétes ebbe.
Nincsen ég alatt, föld fölött több név mi idvösségünkre,
Csak az Jézusnak az ő szent neve, hát bízatok ebbe. 150

Az Jézus nevét szépen az angyal ám megmagyarázza,
Szűz Máriától az ki születik, idvözít — azt mondja,
Az bűnös népet minden bűnéből ő megszabadítja.

Ez az igaz hit, az keresztyénség az örök idvösség,
Az kit szidalmaz és nem mér hinni most az keresztyén-
ség, 155

Az ki nem tudja csak szidalmazza, mondja, hogy Lutherség.

De megholt Luther, fel nem támadott, ő benne ne higyjünk,
És a mint halljuk pápa is megholt, ő benne se bízunk;
Az Krisztus megholt, de feltámadott csak ő benne higyjünk.

Ez a nagy vakság az emberek közt és nagy tudatlanság, 160
Meg nem érthetik hogy feltámadott isteni igazság,
Mert elhitette mind ez világot az nagy sok csalárdság.

Az Krisztus mondja: jertek én hozzám, mit futunk Rómában,
Bódogasszonyhoz Coloniába, onnat a nagy Ágba.
Bolcsós helyekre a szent Jakabhoz a Compostellába. 165

Az kinek nincsen annyi költsége, menjen csak Bátára,
Avagy Kassára, avagy Váraddá, avagy csak Darnóra,
De hol taníta minket az Krisztus ez fassangozásra?

Az hatalmasok idvösségekért klastromot rakatnak,
A szent atyáknak, a barátoknak nyugalmat csinálnak, 170
Ott egy gonoszból kettőt csinálnak, bálvánt imádtatnak.

Nézik csuff ruhát, czafrangot, kuklyát örömet viselnek,
Sokan kordával beövedzenek, apálczájja lesznek,
Szent házasságot mert nem szeretnek, szégyenségben élnek.

Nézik böjtölnek egynéhány napon az hústul megszűnnek, 175
Éktelenségtül, gonosz beszédül soha meg nem szűnnek,
Ezek ott félnek, hol nincs félelem, hitetlenül élnek.

Sokan bömbölnek és berbitélnek, nem tudják mit mondnak,
Lélek váltáságot és harmincz misét igen olvastatnak;
Ezek a nyomát az bottal ütik az elfutott nyúlnek. 180

Az vagdalt hurkát, az abrak-osztót, nagy sokan forgatják,
Ezerszer egy nap ha megszámlálják, imádságnak tudják,
Az szent asszonyok nagy szentségeket ezzel mutogatják.

Igen gyovónnak Péternek, Pálnak, a szűz Máriának,
Azholt szenteknek kik ez világra semmit nem gondolnak, 185
De levelekben a mire intnek, arra nem hallgatnak.

Purgatorium bizodalmatok, de megcsalatoztok,
Ennek az haszna, kik ott fűtőzték fejenkint megfáztok,
Mert nem hiszitek, hogy csak az jégen ti házat csináltok.

Oh te gonosz tűz! mely nagy sok lelket már te elvesz-
tettél, 190

Nagy sok pccsenyét misemondásért az papoknak süttél,
Nagy sok bort, búzát az barátoknak hamissan bevittél.

Senkit én ezben nem rágalmazok, de igazat mondok,
Ez sok bolondság ha idvözíthet? ám ti meglátjátok,
De igen féltlek, hogy az Credóban ti megcsalatoztok. 195

Lám az Credóban mind azt mondjátok: hisztek az Krisztusban;
Hát miért bíztok az bolondságban, ki nincs az írásban,
Szégyent vallotok, ha megmaradtok ez ily hazugságban.

Lám mind az szentek nekünk ajánlják az Krisztus halálát,
Mind ez Krisztusban nekünk hirdetik bűnünk bocsánatját, 200
Kár, nagy szemérem semmié tenni az szentek mondását.

A misemondás ugyan erre int, hogy Krisztusban hidjünk,
Ő szent testével és szent vérével, csak ez végre éljünk,
Megemlékezzünk; hogy Krisztus megholt és feltámadt értünk.

De a Krisztusnak testamentomát igen megrútiták, 205
Hogy kalmárságra ez drága kincset emberek fordíták,
Krisztus urunknak vére hullását láb alá tapodák.

Az Krisztus Jézust kik nem esmerik, lelkeket elvesztik,
Hogy isten s ember és közbejáró, csak kevesen értik;
Im predikálják, de kik nem hiszik, bizony megemlejtik. 210

Az zsidó nemzet Krisztus halálát bizony megemlejté,
Mert a Krisztusnak predikállását semmiben nem hívé,
Szántalan ezer Jeruzsálemben életét elveszté.

Azon Krisztusnak ő szent ígését most is predikálják,
De Lutherségnek és hamisságnak az barátok mondják, 215
Mind az urakat ez szegény vakok azzal elaltatták.

Mit irigykedtek gonosz aratók ti az Úr Krisztusra?
Ha nem jött közzénk nagy uraságra, de csak szolgálatra,
Nem romlásokra de bűneinkből szabadulásokra.

De miért hisztek magyari urak az csalárdoknak? 220
Kik éjjel járnak mikint az baglyok, mert semmit nem tudnak,
Mit üldözitek az jámborokot, kik jóra tanyítnak.

Az cigánoknak lám békét hagytok, kik mindenkor lopnak,
Az törökökvél lám pártolkodtok, kik rajtonk rabolnak,
Csak az nem kedves urak! köztetek kik jót predikálnak. 225

Oly igen félték az hús-ételtől, túrótól, tikmontól,
És az istennek szent szerzetitől, az házas papoktól,
Semmit nem félték az részegségtől, az paráznaságtól.

Semmit nem félték gonosz szitoktul, hamis esküvéstől,
Uzsoraságtól, hamis dülástól, az nagy fősvénységtől, 230
Ki miatt nyilván elszakadtatok az igaz istentől.

Reánk haragudt nyilván az isten az hálátlanságért,
Reánk bocsáttá az pogánokot az hitetlenségért,
Reánk bocsáttá az nagy szükségét az uzsoraságért.

Sok ostorral ver minket az isten, de semmit nem félünk, 235
Sáska, döghalál, török, vendég nép, uralkodik rajtunk,
De az istennek semmi ostora lám, nem fog mi rajtunk.

Te magyar nemzet kemény nyakó vagy, és igen süket vagy,
Nagy sok jó tanács, isteni beszéd rajtad semmit nem fog,
De majd meglátod miképen jársz, ha az isten elhagy. 240

Nagy bévséggel most szent akaratját hirdetteti neked,
Ha szót fogadnál ő szent országát ígéri te neked,
De ha nem veszed, higgyed, örökké te ezt megemlejtéd.

Nem mondhatjátok, hogy nem tudtátok isten akaratját,
Mert mind pap, deák, gyermek, hegedős nagy nyilván
kiáltják, 245

Ám meglátjátok mikint várjátok az ítélet napját.

Szegén magyarok mikor valának nagy visszavonásban,
Nem mernek vala tökéletesen binni az Krisztusban,
Tályaán ezt szerzék ezeröttszázban és az negyvenhatban.

VII.

AZ ÁTOKRÓL.

(De maldictionibus).

Deut. 28.

Rettenetes ez világnak mostan minden dolga,
Csudálatos nagy vaksága és hatalmassága,
Nem fog rajta az istennek semmi igazsága,
Sem haragja, sem csapása, sem irgalmassága.

Az úristen megjelenté minden akaratját, 5
Hirdetteti szent ígését, nagy irgalmasságát.
Az bűn ellen nagy haragját, rettenetes átkját,
Nem akarja ez világnak örök kárhozatját.

De nem érti azt ez világ, jó neven sem veszi,
Megjelentett akaratját csak semmié teszi. 10
Az istennek jó tanácsát inkább bűnbe ejti,
Jóra intő szent ígését bosszúképpen veszi.

Imezt írja szent Moizes ötödik könyvében,
Ő könyvének huszonnyolczad jó nemes rendében :
Vedd eszedbe ki nem féled istent beszédedben, 15
Mikint leszen az te dolgod minden életedben.

Ha uradnak istenednek szavát nem fogadod,
Mit neked mond és parancsol ha meg nem tartandod,
Reád szállnak rettenetes veszedelmes átkok,
Im megmondom ; azon kérlek, hogy meghallgassatok. 20

Átkozott léssz az városban, átkozott a mezőben,
Itt az átok azmit hirdet érts meg, vedd eszedben,
Hogy uradnak istenednek nem léssz kedvében,
Jó szerencséd, előmented nem lesz életedben.

Átkozott leszen a te csüröd, minden maradékod, 25
Átkozott leszen te gyermeked, mind fiad, leányod,
Átkozott leszen az te csordád, mindennemű barmod,
Átkozott leszen az zsíros föld, nem ad semmi hasznót.

Átkozott léssz a hol jársz kelsz minden életedben,
Megnymorít az úristen téged nagy inségben, 30
Átkozott leszen minden dolgod cselekedésedben,
Még nem elveszt az Úristen nagy hitetlenségben.

Rejád bocsát nagy döghalált, hogy megemésztessél,
Igen megvér nagy szükséggel, minden betegséggel,
Nagy hévséggel, hidegséggel és nagy dögösséggel, 35
Nagy aszálylyal és rogyával hogy kesergettessél.

Érczézé válik fejed felett a szép csillagos ég,
Vassá válik talpad alatt az nagy jó zsíros föld.
Port, harmatot, asszú hamut észik az asszú föld,
Megrepedez, úgy panaszol reád az szomjú föld. 40

Ad az isten ellenségnek tégedet kezébe,
Eloszlatol mindenfelé sok ország szegibe,
Az vadaknak, madaraknak te esel körmökbe,
És nem leszen, te testedről ki őket elűzze.

Egyiptomnak fekélyével megver isten téged, 45
Undok varral, viszketeggel az tinnen testedet,
Ne nyughassál és ne leljed te sohult helyedet,
Semmi orvos ne használjon örökké teneked.

Nagy vaksággal, bolondsággal megverjen az isten,
Keheskedjél, és elmédben szünetlen megrettenj, 50
Ugy tapogass az délszínben mint vak az sötétben,
Nyomorult légy, bosszút szenvedj te minden üdődben.

Feleséget ha hozandasz, más háljon övéle,
Mikor házat csinálandasz, ne lakhassál benne,
Szőlőt ültetsz, de te semmit be ne szűrless benne. 55
Te ökrödet el-levágják, ne ehessél benne.

Te gyermekid szemed-látván pogán kézbe esnek,
Szíved színed ott elhírvad, nagy bánatban lesznek,
Ellenségnek ő kezében te juhaid esnek,
Te marháddal és munkáddal idegenek élnek. 60

Viszen isten mind urastól idegen nép közzé,
Te ott szolgálsz fának, kőnek, idegen istennek,
Vesztett leszesz, minden népek töled példát veszned,
Csúfság leszesz, minden népek tégedet mevetnek.

Te a földbe nagy sokat vetsz, kün hasznod elveszett, 65
Mert a sáskák megemésztik, kit nehezen szenvedsz,
Szőlőt ültetsz, megkapárod, nagy erőssen mívelsz,
Az borában nem ihatol, csak férgeket töltesz.

Gyümölcsfádit, gabonádat rogya megemésztí,
Olajfádnak ő zsírjával nem kezdesz meghízni, 70
Fiaiddal, leányiddal nem fogsz nyájaskodni,
Mert fogságba mind vitetnek, kezdnek rabbá lenni.

Idegen nép országodban nyakadra ül neked,
Tisztessége nagyobb leszen hogynemmint teneked,
Szegén léssz, az idegen ad kölcsen teneked, 75
Ő fő leszen, te fark léssz, parancsol teneked.

Ad az isten szolgálatra ellenség kezébe,
Annak szolgálász éhen szomjan, mezítelenségben,
Vereséggel megtör téged a te erkölcsödben,
Ott sanyargat az fogságban téged nagy szükségben. 80

Messze földről az úristen hoz tereád népet,
Kinek nyelvét meg nem érted, nagy kegyetlen népet,
Ki nem teszen tisztességet öreg embereknek,
Meg sem szánja veszedelmét a kis gyermekeknek.

Megemészti te barmodnak a nép minden zsírját, 85
Te földednek ő gyümölcsit, mindenféle hasznát.
Nem hagy neked búzát, sem bort, semminemű marhát,
Levágatja ökreidet, juhodnak nagy nyáját.

Rejád szállja várasidat, erős váraidat, 90
Öszverontja tornyaidat, erős bástyáidat,
Ott elveszi hatalmadat és birodalmadat,
Megéteti ott teveled édes magzatidat.

Ott megészted öcséidnek édes szép gyümölcsit,
Fiaidnak, leányidnak az ő gyenge testét;
Ellenségnek megismered rettenetességét, 95
Nagy sírással ott megeszed tin gyermeked testét.

Kedve-töltek ott egymásra igen irigykednek,
Mert nem adnak az gyermekben ő feleségeknak,
Semmi kedvet barátjoknak ott bizon nem tesznek,
Nagy szükséggel, ellenséggel mind környülvétetnek. 100

Kedven élő asszonnépek lesztek irigységben,
Kik az földre nem léphettek az nagy gyengeségben,
Irigykedtek férjetekekre ott az nagy szükségben,
Mert nem adtok férjetekeknak az gyermek testében.

Azon nap szült gyermekeket kezdik mind megenni, 105
Az órában, hogy születik burkostól megenni,
De urozza az férjektől ezt is kezdik tenni,
Mert nem leszen a szükségben nekiek mit tenni.

Rejád szállnak mind az átkok örök romlásodra,
Háborgatnak és gyötörnek, Moizses azt mondja, 110
Nem hallgattál istenednek mert ő mondására,
Hova lesznek, kik sietnek az sok hamisságra.

Nem őrizted istenednek szent parancsolatját,
Nem tartottad szent szerzését, semmi akaratját.
Nem rettegted nagy haragját, sem hatalmasságát, 115
Azért nyilván rejád várjad sokféle csapását.

Jelenségek, csudák lesznek minden magzatidban,
Nem szolgáltatál az istennek mert jó akaratban,
Hátra hattad istenedet az nagy gazdagságban,
Megtöretél az átokban, isten haragjában. 120

Ha nem őrzed, meg nem tartod az isten beszédét,
És nem féled dicsőséges rettenetes nevét,
Megmutatja az átoknak minden nehézségét,
Megkeresi az úristen minden tisztességét. «

Im megmondá szent Moizses isten akaratját, 125
Az bűn ellen nagy haragját, rettenetes átkját,
Ám meglátják mikor várják az íflet napját,
Kik nem nézik az istennek semmi jó tanácsát.

Hol mit gondol, most ez világ isten haragjával,
Nagy átkjával, csapásával, nagy sok ostorával, 130
Nagy aszálylyal, az sáskával és az döghalállal,
Külömb-külömb betegséggel és nyomorúsággal.

Hol mit használ az töröknek kegyetlenségével,
Sok jámbornak romlásával, keserűségével,
Sok szüzeknek, gyermekeknek nagy veszedelmével, 135
Sok árváknak rabságával, nagy rettegésével.

Az istennek haragjától egy cseppet sem félünk,
Szent ígijét társsá vöttük, semmit nem épülünk,
Predikálják nagy beüséggel, de nám nem kell nekünk,
Szégyenségben bátor éljünk, csak legyen sok pénzünk. 140

Nagy bővséggel ugyan nyilván jargal a hamisság,
Mindennemű uzsoraság, kalmárság, csalárdság,
Méltatlanság az föld népén, hamis hatalmasság,
Egyiptomnak rabságában esik Magyarország!

Magyar nemzet! nagy sok jót tőn teveled az isten, 145
El-kihoza Szittiából az jó kevér földre
Felültete asztalfőre, minden tisztességre,
Pogánságból megfordíta az keresztyén hitre.

De nem tudád megköszönni az isten jóvoltát,
Nem akarád megesmerni nagy kegyelmes voltát, 150
Nem fogadád tanítását, semmi jó tanácsát,
De meglátod rövid időn nyilvánban haragját.

Az zsidókat Egyiptomból kihozá az isten,
Kik valának Fáraónak kegyetlenségében,
Zsíros földön megszállítá, Kánaán földében, 155
De nem lőnek az istenhöz engedelmisségben.

Nagy haragját az úristen rajtok megjelenté,
Városokat megtöreté és semmié tevé,
Nagy szükségben gyermekeket vélek megélteté,
Ómagokat búdosóban mindörökké ejté. 160

Sodomának, Gomorrának mind lőn siketsége,
Mikor szent Lóth predikála, nem lőn tisztessége,
Az istennek szent ígije nem lőn böcsületben,
Tüzes eső rejá szálla, szertelen elége.

Sok csudát tőn szent Moizses Egyiptom földében 165
Predikála Fáraónak nagy sok bizonsággal,
Megmutatá sok csapását isten hatalmával,
De nem hívé: megtöreték az tenger habjában.

Sok csudát tött mindörökké az hatalmas isten,
Sok országot városokat adott pogán kézben, 170
Megmutatá, hogy elvesznek, kik élnek nagy bűnben,
Kik nem tartják szent ígijét semmi böcsületben.

Sok rendbeli predikátort most kildött közinkben,
Kiáltatja hogy ne éljünk ily fejetlenségben,
Gyűlötségben, irigységben és nagy kevélségben, 175
Bujaságban, hamisságban, telhetetlenségben.

Ám Budáról az törekök igen predikálnak,
Nagy zengéssel mint az sáskák mirejánk kiálnak.
Jól látjátok ő nagy torkát dühös döghalálnak,
Azon kérnek, hogy adjunk helt isten mondásának. 180

Az szegén föld szomjúhozik gyakorta miattunk,
Érczézé tötte mert az eget az mi gonosz bűnünk,
Az nagy portól, a mit szólhat, azt mondja münénkünk:
Ha bűnünkől ki nem térünk, semmit nem ad nekünk.

Mind a szentek az írásban azt hürdetik nekünk, 185
Hogy az bűntől eltávozni erőssen siessünk,
Mert rejánk jó az nagy árvíz, kiben el kell vesznünk,
De nem hiszszik, napról napra inkább elvakúlunk.

De jaj nekünk, hogy közöttünk nincs fejedelemség,
Miként vala Ninivében, jó királi felség, 190
Ez országban meghidegült már minden reménség,
Rejánk szállott az nagy vakság, minden szemetlenség.

Romlásinknak egyik oka fejedelmek vattok,
Nagy ohajtván mind ez ország panaszol rejátok,
Kéméletlen az földnépén csak hatalmaskodtok, 195
Az istennek tisztességét nem óalmazátok.

Ha tanácsban egybegyültek, azon tanácskoztok,
Az istennek igazságát miképpen rontsátok,
Az istennek hív szolgálait hamisnak mondjátok,
Miként a vak az délszínben úgyan tapogattok. 200

Azt tudjátok, hogy az isten megvénhödt már, nem lát,
De nem aloszik, rejánk pislag, nuha sok bosszút lát,
Idgyól látja ez világnak minden álnakságát.
Majd levágja az fejszével az gonosz termő fát.

- Igen törtök templomokat, árkat igen hántok, 205
Erős bástyát, kőfalakat erőssen rakjátok ;
De féljük : jó az ellenség, kit ingyen sem vártok,
Az istennek nagy haragja mert száll tirejátok.
- Az gígások elveszének az özön vizében :
Azonképpen ti elvesztek az sok gyűlötségben, 210
Bosszontjátok az úristent az kegyetlenségben,
Kiért estek mindörökké nagy keserűségben.
- Megnyomorult közöttetek az anyászentegyház,
Majd elpusztul, nem éppülhet lám semmi igazság,
Tisztességben vala köztünk minap az csalárdság, 215
De most nem kell az igazság, nem kell az mennyország.
- Örök isten ótalmazzad az keresztyénséget,
Ótalmazzad miközöttünk a te szent ígédet,
Adj miközzenk igazságos fejedelemséget.
Vedd el rólunk, örök isten, az kegyetlenséget. 220
- Ezerötszáz negyvenhétben mikoron írának,
Tállyán szerzék ezt énekben siket magyaroknak,
Kik istennek beszédével semmit nem gondolnak,
Hogy meglássák miokáért romlásra jutának.

VIII.

PÁL ÉRSEK LEVELÉRE VALÓ FELELET,

kit írt volt az keresztyén predikátoroknak. An : 1548.

- Jézus Krisztus örök isten oltalmaz gonosztól,
Ez világi nagy vakságtól és tudatlanságtól,
Ótalmazzad híveidet nagy nyomorúságtól.
- Nagy dolog volt ez világon lám az tudatlanság,
Nagy dolog volt isten ellen támadott nagy vakság, 5
Ebből leszen minden népnek örök nyomorúság.

- Az megromlott természetnek ez az ő gyümölcse,
Hogy istennek igazságát mindenben megfejtse,
Az vakságnak az álnokság berekesztet kécncse.
- Ha láthatná bolondságát ez világ, vakságát, 10
Az ördögnek bölcsességét, erős vigyázását,
Nem követné isten ellen az ő okosságát.
- Az úristen ki mindent lát, ezt igen jól látja,
Hogy az ördög ez világot szintelen ingatja,
Különb külömb nagy vakságra, hamisságra hajtja. 15
- Levelében erről írja Szent Péter apostol,
Hogy az ördög utánnonk jár ment sívó oroszlán.
És azon jár, hogy benyeljen az kegyetlen sátán.
- Ide tova hegyen völgyön mindenfelé futos,
Angyalképben bölcsességvel tétova hazudoz, 20
Míg az Krisztus seregének valami bút nem hoz.
- De nem hagyja, megsegejti Krisztus az ő népét,
Igen szánja ez világnak minden veszedelmét,
Azért mostan kiáltatja az ő szent ígédét.
- De lássátok az ördögnek csoda bölcsességét, 25
Felindítá ez világnak ím minden szentségét,
Pap urakot, pispökököt, pápát ő szentségét.
- Ezek mellé hódoltatta az hatalmasokat,
Királyokat, nagy urakot, az szent asszonyokat,
Ezek által háborgatja az apostolokat. 30
- Az titulust feltetette Várdai Pál érsek,
Hogy ő volna királyképe, esztergomi érsek,
Örök espán Esztergomban és római pispek.
- Ez titulus megmutatja érsek minden voltát,
Nagy hatalmát, uraságát és minden papságát, 35
Hogy nem tudja az Krisztusnak semmi igazságát.

Királykípe soha nem volt szent Péter apostal,
Espánságot sem viselt az Szent Pál apostal,
Ebből látjuk, hogy te érsek nem vagy az Krisztussal.

Ezt végeztél az zsinatban tudatlanságodban, 40
Hogy azokat te marasztod mind sentenciában,
Az kik bíznak teljes hitvel csak az egy Krisztusban.

Vakmerőknek leveledben azokat ítéled,
Az királynak erejével őket fenyegeted,
És azt írod, hogy bizonynyal őket megbünteted. 45

Reguláját vakságodnak írva kibocsáttad,
Minden ember azt kövesse — erősen meghagytad,
Az ki téged nem követne eretneknek írtad.

Kár, szemérem uram érsek az te vén fejednek,
Hogy nem látod hamisságát az te levelednek, 50
Ellene írsz te magadnak és az úristennek.

Az mit írtál rendszerint azt ím előszámlálom,
Rövideden vén fejednek ím megmagyarázom,
Mert szégyenlem uram érsek leveledet látnom.

Parancsoltad az papoknak és plébánosoknak, 55
Hogy a hitnek ő fejétől el ne szakadjanak,
Az mint pápa elvégezte azban maradjanak.

Ilyek — úgymond, ti legyetek, az kik papok vagytok,
Hogy a hitnek pispékétől el ne szakadjatok,
Kitül minden méltóságot, szentséget vallotok. 60

Az mit — úgymond, az szent székben régen elvégeztek,
Apostolok és az szentek az mit megszerzettek,
Mind azokat megtartsátok és azt hirdessétek.

Az szentírást magyarázni mondod értelemmel,
Nem a hittől szakadtaknak vélekedésekkel, 65
Kik az írást magyarázzák nagy eretnekséggel.

Mind ezeket uram érsek jól igazán írtad,
De nem érted, mert Rómából ezt megmagyaráztad,
Mindennemű vakságodat abban megmutattad.

Tanyítani az népeket hagyod az Crédóra, 70
Miatyánkra, az istennek parancsolatjára,
De ezeket te írásod visszamagyarázza.

Keresztelni gyermekeket guggolt vízzel mondod,
Idvösségesb az lehésvel hiszem azt alítod,
Mert mi legyen az keresztség? érsek te nem tudod. 75

Az mit kívánsz keresztségre az csak apró csúfság,
Olajt és sót, nyálat, gyertyát és fehér korosmát,
Megtagod az Crédónak ezzel minden ágát.

Az fa-olajt három névre keresztelte pápa,
Egyik olaj, másik krisma, harmad infernorum, 80
Egy az búzi, mondd meg érsek, micsoda az haszna?

Az Krisztusnak vacsoráját egy szentségnek vallod,
De bölcsőbbnek az Krisztusnál magadot alítod,
Krisztus véré az köznéptől mint lopó megtiltod.

Ha Krisztusnak jó sáfára és piskepe volnál, 85
Az Krisztusnak szerzésével te nem kalmárkodnál,
Tiszteletes nagy szentségben bizony nem piszkálnál.

De hallgassza uram érsek én hogy mondok erről,
Mikor mondasz te misécskét, iszol az kelehől
Hogy nem igaz a mit írtál, nyilván látjuk ezből. 90

Nagy sokképen az szentséget tisztelni akarod,
Ám úrnapi az utczákon tétova hordozod,
Kalitkába bérekeszted, imádatni hagyod.

Csak deákul a miséket éneklenni mondod,
Sem zsidóul, sem görögül, sem ráczul nem hagyod, 95
Csak deákul az úristent tisztelni akarod.

Jól gondoltad uram érsek, hogy ezt parancsoltad,
Miséskédnek hamisságát így eltitkolhatod,
Hogy nem értik minden népek, inkább eladhatod.

Az fa mohot zsákba kötve az vásárra hordjad, 100
Jó sáfránnak csak deákul igen kiáltassad,
Grittiének azt nevezzed, az községre hányjad.

Az ki rád szól, bizonyíts meg hogy szent János írja,
A ki gonoszt cselekedik nem jó az világra,
Nem akarja, hogy megtessék az ő álnoksága. 105

Mit teszen volt az szentlélek az sokféle nyelvvel,
Ha Pál érsek csak deákul beszéltet istenvel?
Ne talámtán az isten nem tud minden nyelvvel.

De ne bánjad uram érsek! — megmondom egy szóval,
A miséskét az kit mondasz sok keresztmányással, 110
Annyit használ, mennyit Júdás az végvacsorával.

Leveledben uram érsek, írsz az házasságról,
Nagy szentségnek te azt mondod régi szent írásból,
De megtiltod az papokat az szent házasságtul.

Az szent Pálnak írására mit szólsz uram érsek? 115
Hol azt mondja hogy társ nekül ne legyen az pispek,
Im nem hagyja hogy az Cautéval hogy járjon az pispek.

Hol azt írod, hogy az papok egyedül legyenek,
Megútállod jó tanácsát az igaz istennek,
Mert egyedül nem jó lenni — úgymond, az embernek. 120

Ábrahámnál, Moizesnél jobb vagy-e te érsek?
Hogy istenvel beszéllettek, lám volt feleségek,
Netalámtán ezeket es paráznáknak véled?

Azon kérdelek uram érsek, ha ember-e az pap,
Ha szentség-e, jámborság-e az igaz házasság? 125
Ha nem ember, hát az paphoz nem fér az jámborság.

Ezt dícsírjük, hol azt írod az te leveledben,
Valamely pap társot veszen törvéntelenségben,
Elbocsássa, tisztán éljen isteni szentségben.

Ezt hirdessed az papoknál Váraddá és Egré, 130
Kar helyekre hol nem mernek jöni az napfényre,
Siessenek tisztaságra, szentséges életre.

Lám azt írod, hogy nagy szentség az igaz házasság,
Miért nem jó hát az papnak szentséges házasság?
Ha nem érted az mit írtál lássad, hogy csak vakság. 135

Az szenteknek idnepeknek tisztességet töttél,
Az sok régi bolondságról mind megemlékeztél,
Az istennek ígéről ott elfelejtéztél.

Gyertyát, berkét és gabonát szentelni mondottál,
Vizet, hammat, báránkákat szentelnie hagytál, 140
Az hasznáról igen bánjuk hogy semmit nem írtál.

Az szenteket az gyertyával tisztelni akarod,
Az úristent én azt hiszem hogy vaknak alítod,
Mert a szentek az mit mondnak, azt ingyen sem hallod.

Az holtakért parancsolod, hogy mise mondassék, 145
Semmi szokás vagy jó vagy nem, el ne hagyattassék,
Im megtetszik minden dolgod, hogy csak hitetlenség.

Az misének az neve sincs sohol szent írásban,
De az pápák foldozgatták csak gondolatjokban,
Nagy hasznos volt, mert jól laktak az papok az torban. 150

Mondattatik nem misének, de testamentomnak,
Az Szent Páltól uronk Krisztus végvacsorájának,
Az élőknék szereztetett, nem az halottaknak.

De hol láttál uram érsek valaha oly dolgot,
Hogy valaki az holtaknak tött testamentomot, 155
Az holtakot vendéglette, ételt, italt adott.

Nagy sokképen csúfokodol érsek az Krisztusval,
Az szentséges vacsorával hitnek zálogával,
De szégyenben higgyed esel minden reguládval.

Ez dologról az Szent Antal ám egy látást láta, 160
Hogy az disznó az oltáron az kelhet forgatja,
Az szentséget hát piszkálja és tétova túrja.

Megjelenék ez látásban a szentségnek dolga,
Gonosz végre, szidalomra hogy az szentség jutna,
Mint az disznók úgy nem tudnak, hogy mi haszna
volna. 165

Az misében már megtudták mene csalárdság volt;
Ez világot az Krisztustól mind elhitette volt,
Sok tudatlan pap-barátot nyugalomban tart volt.

De nagy jól tön az úristen ez széles világgal,
Megjelenté, hogy az pápa él nagy álnoksággal, 170
Kereskedik az misével, mint Júdás Krisztusval.

Azért érsek jól meglássad leveled vakságát,
Mert megtudták az pápának minden jámborságát,
Megtagadod az Úrkrisztust ha tartod ő pártját.

Higgyed nyilván, hogy meg nem ment az titulus téged, 175
Az úr Krisztus az templomból majdan kiűz téged.
Dicsőséges szent igéjét mert te nem böcsöllöd.

Az szentegyház neve alatt Krisztust kerengeted,
Mindennemő vakságodat az egyházzal mented
Én azt hiszem, hogy az egyház micsoda? — nem érted. 180

A szentegyház az Krisztusnak választott serege,
Kinél kedves az istennek szentséges igéje,
Kit megcsófolsz mint Heródes mert vagy ellensége.

Jézus Krisztus örök isten ótalmazz gonosztól,
Ez világi nagy vakságtól és tudatlanságtól, 185
Ótalmazzad híveidet érsek haragjától.

Irnak vala ezeröttszáz és az negyvennyolcban,
Mikor érsek Krisztus ellen íra az zsinatban,
Megmarasztá híveivel nagy sententiában.

IX.

PANASZA KRISZTUSNAK

Hogy ellene támadnak ez világiak.

Paol. II. Quare fremuerunt gentes? A jámbor házások nótájára.

Mind ez világnak ím esze veszett,
Az igazságtól eltévelyedett,
Az gonoszságba el-bemerőlött,
Az hitlenségben meggyökerezett.

Im feltámadott az igazságra, 5
Az nagy istennek bosszúságára,
Ő szent fiának káromlására,
Szent igéjének nagy romlására.

Szent Dávid írta az zsoltár könyvben,
Az ő könyvének másod részében, 10
Mint tanácskoznak az népek egyben,
Az kik nem hisznek az egy istenben.

Nyilván tudjátok, ne csodáljátok,
Ez világ bánja az igazságot,
És ótalmazza az hamisságot, 15
Dávid erről szól meghallgassátok.

Mit agyarkodtok — úgymond — pogánok?
És minden népek gonoszt gondoltok,
Földi királyok mit tanácskoztok?
Az isten ellen feltámadtatok. 20

- Hatalmas urak és fejedelmek,
Papok, pispokok és szerzetesek,
Az Krisztus ellen mind öszvegyöltek
És az tanácsban ilyet végeztek.
- Rontsuk el — úgymond, minden kötelét, 25
Vessük el rólonk minden erejét,
És ne fogadjuk semmi beszédét,
Semmié tegyük minden törvényét.
- Itt az szent Dávid ím megjelenti,
Hogy az hitlen nép Krisztust nem veszi, 30
Semmi beszédét hogy nem becsölli,
De mindenképpen inkább üldözi.
- Ez volt Krisztusnak ő szerencséje,
Ez világ ötet hogy nem kedvelte,
Heródes királ soká kergette, 35
Annás, Kaiphás megöletette.
- Nagy bátorsága ez e világnak,
Hogy az úr Krisztust mondja csalárdnak,
Jámbor szolgálját mind árolóknak,
Kik szent írásból igazat mondnak. 40
- Álnok tanácsot de kik végeztek,
Az igazságot kik nem veszitek,
Nagy szégyenségben fejenként estek,
Im az szent Dávid megmondja nektek.
- Mennyből istentől megcsúfoltattok, 45
Tanácsotokban megbolondúltok,
Isten haragját ti meglátjátok,
Rettenetes lesz nagy kínvallástok.
- Simeon mondja az Krisztust jegynek,
Kit nagy sokképpen igen ellenznek, 50
Kiben az hívek mind megépölnek,
Az hitetlenek mind megtöretnek.

- Óh te vak világ, Krisztust nem veszed!
Ő szent ígését ím nem becsölld,
Lám idvösséget hirdet te neked, 55
Kit az szent Dávid ím megmond neked.
- Sion hegyének adtam királyól,
Az atya isten szól az Krisztusról,
Az én népemnek erős hadnagyól,
Hogy ellenségtől légyen ótalmól. 60
- Sionnak hegye az keresztyénség,
Az kit háborgat nagy sok ellenség,
Lelki és testi nagy hitetlenség,
Kik ellen nekönk Krisztus segítség.
- Az atya isten királnak mondja, 65
Mert ez világnak ő lön ótalma,
Ördög országa miatta romla,
Az kárhozatnak ellene álla.
- Nagy méltóságát Dávid megmondja,
Istennek fia kezdettől fogva, 70
Miként szent atya őt elbocsátta,
Ez világ ellen azt predikálta.
- Minden hatalmat az ő szent atyja,
És ez világot kezében adta,
És örökségől bírnia hagyta, 75
Mennyen és földön úrrá vallotta.
- Ily nagy felséget kik nem tisztelnek,
Szent ígésének kik nem engednek,
Nagy vas pörölyvel öszvetöretnek,
Az isten előtt semmié lésznek. 80
- Mikínt az cserep öszvetöretik,
Azképpen minden megtörettetik,
Az igaz útról ki eltávozik,
Az Krisztus ellen ki törekedik.

- Im jól halljátok isten haragját, 85
 Irgalmasságát, minden hatalmát,
 Az ő szent fiának nagy méltóságát,
 Már fogadjátok Dávid tanácsát.
- Ébröljete fel úgymond királyok,
 Isten törvényét megtanuljátok, 90
 Urak az földet az kik bírjátok,
 Isten beszédét megfogadjátok.
- Nagy filelemben, ti szolgáljatok,
 És szent életben ti vigadjatok, 95
 Az igazságot oltalmazzatok,
 Az szent egyházat feltápláljátok.
- Ő szent fiában gyönyörködjete,
 Nagy szeretetvel benne higjete,
 Szent ígésében édeskedjete,
 Az isten népét ti őrizzete. 100
- Hogyha ekképpen nem cselekedte,
 Az igaz útról eltévedte,
 Isten haragját felgerjeszíte,
 Megemésztette és mind elveszte.
- Bódogok líszte ha szót fogadtok, 105
 Hogy ha Krisztusban ti megújultok,
 Minden gonosztól megszabadóltok,
 Hogy ha Krisztusban igazán bíztok.
- Ez kiket mondék, szent Dávid mondá,
 Szent lélek által mindennek mondá, 110
 Hogy az istennek fiát imádja,
 Az hitlenséget minden elhagyja.
- Nagy hitlenségben mind azok élnek,
 Az kik Rómából pápától figgnék,
 Mind bálvány-istent ezek tisztelnék, 115
 Kik az Krisztusban meg nem épölnek.

- Pápa hatalma az míg regnála,
 Ördög országa megkazdogóla,
 Ez szíles világ vakságba juta,
 Krisztus Jézustól mert elszakada. 120
- Az bibliának nem vala híre,
 Az breviárnak nagy sok könyere,
 Mind az papokat ez élétette,
 Az Krisztus Jézust egy sem hirdette.
- De Luther Márton kárt tön pápának, 125
 Hogy megjelenté vítkét Rómának,
 És elhirdeté mind ez világnak,
 Immár nincs haszna az sok bolcsóknak.
- Az aran kaput mikor megnyitá,
 Mind ez világot hozzája hajtá, 130
 Kintől és büntől mind megoldozta,
 Sok ország kéncsét ő betakarta.
- Már mint Heródes megháborodék,
 Mikor Betlemben Krisztus születék,
 Minden szerzése megtántorodék, 135
 Mert álnoksága mind kijelenék.
- Minden szerzését isten megrontja,
 Ő szent felsége mert nem plántálta,
 Mind gyökerestől el-kiszaggatja,
 Mert uronk Jézus régen megmondta. 140
- Ez azért oka az nagy romlásnak,
 El-bejövése az pogánságnak,
 Nagy pusztolása az klastromoknak,
 Víget vet isten az sok bálvánnak.
- De vegyük elő az szent bibliát, 145
 Reánk ne várjuk isten ostorát,
 Abban meglátjuk szent akaratját,
 Irgalmasságát, minden haragját.

Te magyar nemzet ha fel nem ébrölsz,
Az Úr Jézusban ha meg nem épölsz, 150
Szent ígétével ha meg nem szépölsz,
Maradásodnak higgyed nem örölsz.

Várad! nagy kárt téssz mind ez országnak,
Hogy véget nem vetsz az sok vakságnak,
Csak zabot pallasz az nagy ércz lónak, 155
Hiszem az istent alítod vaknak.

Olly igen féltem, az török császár
Meg ne jargalná szent László lovát,
Fogva ne vinné sok kövér papját,
Az kik kerengik szíp koporsóját. 160

Mit pironkodtok váradi papok,
Az kövérségtől félik nyakatok,
Nem kell istennek ti szolosmátok,
Misemondástok és kiáltástok.

Szent László fejét ti imádjátok, 165
Szépen ezüstbe befoglaltátok,
Olaj az teste! mind azt mondjátok,
Ezzel a nép közt ti komplárkodtok.

Az Krisztus teste olajjá nem vált,
Idvösségönkre, ki nekünk használt, 170
De az keresztfán ugyan megszáradt,
Ezvel fizette mi bűnünk árát.

Nyilván látjátok isten haragját,
Mind ez világon boszszúállását
Mert nem tiszteljük az isten fiát, 175
Ő szent fiának vére hullását.

A szerzetesek kik ezt nem tudják,
Az Luther Mártont csak szidalmazták,
Az jámborokat csak háborgatják,
Nagy vakságokat mert ők nem látják. 180

Az Jeruzsálem példátok volna,
Tudós papokkal kirakva vala,
Isten törvénye kezekben vala,
De az Krisztusért ám mind elromla.

Azért nagy urak ám meglátjátok, 185
A siketségvel ti mit használtok,
Az isten mit mond nem fogadjátok,
Az szent Dávidtól ha nem tanóltok.

Keresztyén nevet sokan viseltek,
De ez világnak csak hízelkedtek, 190
Az kazdagságért mindent míveltek,
Isten beszédét nem tisztelitek.

De meglátjátok miképpen jártok,
Itélet napján mely kárt vallowok,
Az hivatalban kik el nem jártok, 195
Az jámborokat háborgatjátok.

Az kiket mondék senki ne bánja,
De minden ember magát meglássa,
Álnok tanácsát minden elhagyja,
Az ki az Krisztust urának vallja. 200

Tállyán ez kele új esztendőben,
Ezeröttszázban negyvenkilencben,
Hogy felébrüljen minden istenben,
Senki ne éljen már tévelgésben.

X.

EMBERI SZERZÉSRŐL.

Szükség keresztyénnek mindenkor vigyázni,
Minden ellenségtől magát ótalmazni,
Ki akar lelkében meg nem csalatkozni.

Krisztus urunk mindent int az vigyázásra,
Szent Péteé apostol az jó józanságra, 5
Mert az ördög vigyáz az mi romlásonkra.

Sok csalárdság esék köztönk keresztyének,
Arra, hogy fejenként voltonk esztelenek,
Írást nem követtönk, hittönk mindeneknek.

Egy ellenség köztönk igen nagy romlást tött, 10
Kit az keresztyénség csak eszébe sem vött,
Mert nagy szépnek tetszett, azért elhíttött.

Ez nagy ellenséget nagy sokan szeretik,
Nem tom minek híjják, kötélvel övedzik,
Asszó fába oltott, de két kézzel eszik. 15

Hosszó, ránczos ruhát és czafrangot visel,
És mind télbe-nyárba szőr koszorút visel,
Alázatosan jár, de rakva míregvel.

Barlangban lakozik, bömböl éjjel-napal,
Gyakran fejét hajtja, azval sokat megcsal, 20
Csodára kik futnak, megjőnek nagy kárral.

Barlangból ha kijő, alánézve kullag,
Álnokságot gondol, de kétfelé hallgat,
Ahova békérhet, ott bizon nagy kárt hagy.

Édes, szép beszédő, hogy angyalnak vélnéd, 25
De végre ment megcsal' ha eszedbe vennéd,
Bizon te vigyáznál, magad megőriznéd.

Távol ha tekénted olyan mint egy méhkas,
Ha hozzá közel mégy, olyan mint egy agg sas,
Vaj! puhán övedzett ragadozó farkas. 30

Nem veszed eszedbe kis gyermek erkölcsét?
Mely igen fél tüle látván ellenségét,
Ottan fut anyjához, hogy megmentse fejét.

Gyermekteket ezzel lám ijesztgettétek,
Mert ellenségtek volt, de nem értettétek, 35
Lelkünkben, marhánkban mert igen nagy kárt tett

Ezt ha te nem hinnéd ím megbizouyítom;
Krisztust nem ismerik, ezt én nyilván mondom,
Rosz kápában bízik, azba eb hazudjon.

Holt testre felvonszák rosszas bűdös kápát, 40
Ezzel idvösséget az holtnak hazudnak,
Lássad álnokságát ez szent jámboroknak.

Tömlőben viselnek ezek idvösséget,
Ezzel elhítetik az keresztyénséget,
Hamis miséjével hogy kedvessé tehet. 45

Az keresztyénséget valljuk az Krisztustul,
Idvösségünk nincsen azért rosz kápátul,
Kérlek szűnjetek meg ez sok bolondságtul.

Ím tanács teneked megnyomorult község,
Hogy megcsalott téged ez sok szerzetesség, 50
Ki néked volt kedves, az volt nagy ellenség.

Ez világnak szenti ím most felindúltak,
Az tudatlanságban mert mind megvakultak,
Szégyent nem esmernek, Krisztusra támadtak.

Visitátorokat vizsgálni bocsátnak, 55
De kő-templomokat csak meglátogatnak,
Verébszart hol látnak, azban megbotolnak.

Tevéket elnyelnek, szúnyogot megszűrnek,
Keresztyén egyházzól gondot nem viselnek,
Lelket nem építnek, csak pilésre néznek. 60

Az tudatlanságról senkit meg nem feddnek,
Az sok részegségről meg sem emlékeznek,
Az paráznaságért senkit meg sem vernek.

Ítéld úristen, ha ez nem nagy vakság,
Tiltván ő közöttük az jó szent házasság 65
És kedves közöttük szertelen bujaság.

Igaz házasságot azért nem szeretnek,
Hogy keserűséget el nem szenvedhetnek,
Könnyebben élhetnek, új edént szeretnek.

Látod keresztyénség világ álnokságát, 70
Nagy tudatlanságát, bűnben nagy vakságát,
Ne kövessed azért az ő hamisságát.

Miként az konkolnak feje az virága,
Belől, ha megrontod, fekete az magva :
Az szerzeteseknek ilyen jámborsága. 75

Kérlek keresztyének kövessük az Krisztust,
Kit az atya isten minekünk ajánlott
És kinek kedvéért fiakká választott.

Ne higgyünk hazugnak, ki igazat nem mond,
Hallgassuk az Krisztust, mi mesterünk mit mond, 80
Ott meg sem csalatonk, mert mind igazat mond.

Ez éneket költé egy barátból lött pap,
Bánta bolondságát, elrúgta csuklyáját,
Hitire fogadta : soha többet nem csal.

SZEREMLYÉNI MIHÁLY.

1544.

TORDAI NÉVTELEN.

1544.

ÉS

THORDAI BENEDEK.

Sírván kiáltának az úristenhöz,
Hogy tekintene az zsidó népekhez:
Bizodalmunk az te igéretedhez,
És Ábrahám atyánknak beszédéhez! 25

Jákób patriarcha mikor meghalna,
Tizenkét fiának profétála:
Négyszáz harmincz esztendő mikor volna,
Izráelnek népe ottan indulna.

Oly igen ők számlálják az esztendőt,
Mert nagy szívek szerint várják az időt, 30
Félik Farahót, mint erős menydörgőt,
De remélik végre megfizetendőt.

Nagy böles támada király udvarában,
Kinek mássa nem vala Egyiptomban,
Túdós vala az égnek forgásában, 35
Ezt jelenté egy jövendőmondásban.

Sidó néptül egy kis gyermek születik,
Hogy ki miatt az király megöletik,
Minden kazdagságától megfosztatik,
Országában nagy pusztaság adatik. 40

Az gyermek csak ottan hamar születék,
Lévi nemzetségéből adattaték,
Három egész holnapig titkoltaték,
Egy szatyorban az vízre kivetteté.

Lőn jó kedve az király leányának, 45
Az leányok mind utánna valának,
Az víz mellé mikoron ők jutának,
Egy kis gyermek sírást ők meghallának.

Vesztettségben lőn az király leánya,
Ám utánna egy szolgáló leánya, 50
Ez is vala az gyermeknek rokona,
Kezde király leányának szólnia:

Asszonyom az zsidók ezt elvetették!
Igen hamar gyermek előhozaték
Leányoknak ezen öröm adaték, 55
Az gyermeket Moizesnek nevezék.

Tisztes gyermeknek Moizes láttaték,
Az szolgáló leány hamar küldeté,
És egy dajka nékie keresteték,
Titkon édes anyja néki hivaték. 60

Oly erőssen szerződik ott az asszony,
Mert nem hiszi, hogy fiához juthasson,
Bátorsága vagyon az bízattáson,
Örül vala az gyermek-ajánláson.

Rövid időn gyermek felnevedék, 65
Király leányának ottan adaték,
Az leánytól fiúvá fogadtaték,
És királytól igen megkedvelteté.

Egyszer Moizes zsidókat tekinté,
Hát egy pogán egy zsidót vér, megérté; 70
Igen hamar az zsidóról leveté,
Ám megölé, az testet elrekkenté.

Moizes másod nap ott kinéz vala,
Két zsidó közt háborúság indula,
Hamar Moizes közikbe ment vala, 75
És mindazkettőt megfeddette vala.

Lőn Moizes királynak haragjában,
Megijede az sok rá kiáltásban,
Mert részes szolgálójának halálában,
Megmarada az Jetrónak házában. 80

Az Jetró papnak ő nagy hütet ada,
Minden dolgáról bizonságot monda,
Az pap néki igen sokat fogada,
Sok marhával leányát néki adá.

- Végezte ezt Moizes az ipával, 85
 Hogy mezőre járna ő johaival,
 Láta egy csipkebokrot nagy tüzlánggal,
 Megrettene az nagy csuda-látással.
- De hogy látá csipkének maradását,
 Az istennek az tűzből kiszólását, 90
 Tulajdon nyelvének magyarázását,
 Nem kéméllé ő sarja levonását.
- Azt mondá isten ott a Moizesnek,
 Megtekintém nyavalyáját népemnek,
 Az ártatlanoknak veszedelmeket, 95
 Légy hadnagyjok zsidóknak, szegényeknek.
- De hogy kezde búcsúznia ipától,
 Beküldeték Egyiptomba istentül,
 Vigassága lőn nékie istentül,
 Nem fél vala az Farahó királytól. 100
- Vövé mellé Moizes atyjafiat,
 Nagy csudákkal bizonyítá mondását,
 Ha nem akarja istennek haragját,
 Ne tiltsa meg zsidóknak áldozatját.
- Csak hamar Farahó megkeményedék, 105
 Egy vessző Áron paptól levetteté,
 Először mérges kígyóvá változék,
 Kin Farahó ingyen sem csudálkozék.
- És az vizek mind vérré változának,
 Nagy sok békák az földből kimászának, 110
 Büdös csimazok az parton valának,
 Nagy sok legyek az égből leszállának.
- Megmutatá isten hatalmasságát,
 Mindennemű állatoknak halálát,
 Kelíseknek és hasoknak fájását, 115
 Kivel veszté Egyiptomnak országát.

- Egy vitéz fia vala Farahónak,
 Ki vala reménsége Egyiptomnak,
 Király nem enged isten mondásának,
 Fia lőn oka isten haragjának. 120
- Törtinék éjfélkor nagy bántságok,
 Minden háznál valának nagy siralmok,
 Koporsóknak mindenütt csinálások,
 És királyra vagyon nagy kiáltások.
- Pusztitást tőn az sáskának soksága, 125
 Sötétségnek mondhatatlan nagysága,
 Ki vala királynak nagy bosszúsága,
 Izrael népének nagy vigassága.
- Az király ezen igen megijede,
 Kit a község néki el nem szenvede, 130
 Igen hamar Moizesért elkülde,
 És az isten beszédének engede.
- Sietnek az zsidók felkészülnie,
 És az húsvéti báránt megennie,
 Minden ezüst marhákat felkérnie, 135
 Palástokba kezdék lisztet kötnie.
- Tanácsa ez lőn Farahó királynak,
 Egyiptomban akkoron kik valának,
 Zsidók után fejenkint indulának,
 Mert sok népet zsidók megpusztítának. 140
- Oly igen megijede az zsidóság,
 Mert utánna vagyon a nagy sokaság,
 Közöttek támada nagy háborúság,
 Moizes lőn isten után bátorság.
- Renden az seregek mikor valának, 145
 Fegyveresek havas felől állának,
 Az huszárok szárnyúl bocsáttatának,
 És egyszersmind az zsidókra omlának.

- Ezen zsidók ám megháborodának,
Moizesre fel szóval kiáltának; 150
Noha hatszázezeren ők valának,
Mind az Moizes szavához állának.
- Moizes vesszővel vizet megsújtá,
Isten tenger vizét kettő választá,
Az nagy sűrű ködöt rájok bocsátá, 155
És zsidókat Farahó nem láthatá.
- Igen hamar zsidók elköltézének,
Az ködök is az égre felmenének,
Fegyveresek utánok sietének,
Mind fejenkint a tengerbe veszének. 160
- Nagy dicséretet istennek tevének,
Örülnek Farahó veszedelmének,
Tenger partján az testek megtetszének,
Nagy sok fegyvert testekről leszedének.
- Három napig kietlenbe járanak, 165
Sohol vizet ők nem találhatának,
Moizesre fejenként zúgódának,
Hogy mindnyájan szomjával meghalának.
- Innét Elim mezőjére szállának,
Hetven öreg pálmafákat látának, 170
Tizenkét kútfejek ám ott valának,
Kútak mellett három tábort járanak.
- Más helyre ők onnat kívánkoznak,
Synának pusztájára ha jutának,
Röttenetes helyen tábort járanak, 175
Azt alíták, hogy mind éhvel halnának.
- Nagy kiáltást Moizesre tevének,
Egyiptomról ha megemlékezének,
Moizes Áronnal megijedének,
Fohászkodást az istennek tevének. 180

- Istentül az mennyből szózat adaték,
Az nép ezen igen megörültetek,
Moizesnek nagy bátorság adaték,
Áron papnak szava meghallgattaték.
- Sidók ma meglátjátok istenteket, 185
Nem nézi nagy engedetlenségteket,
Ha megillenétek ti ünnepteket,
Nem hagyna éhvel halnia titeket.
- Ezen zsidó népek megörülének,
Estve felé táborból kimenének, 190
Nagy sok fürjek tenger felől jövének,
Reggel mannat tábor környül szedének.
- Tisztességet az istennek tevének,
Negyven esztendeig ígygen élének,
Az lábok is meg nem repedezének, 195
Önnön magok meg nem betegedének.
- Csak hamar isten ellen zúgódának,
Hóreb hegynek pusztáján hogy valának,
Moizesre akkor feltámadának,
Hogy szomjával mindnyájan meghalának. 200
- Az kösziklát Moizes ha megsújtá,
Lehetetlen dolognak azt kiáltá,
Az kösziklát Isten kettő hasasztá,
Nagy bővséggel az víz magát mutatá.
- Nagy panaszlást tőn Moizes istennek; 205
Nem lölheti kedvét az zsidó népnek,
Majd mindnyájan Áronval megköveznek,
Ha túled úristen meg nem röttennek.
- Tevék hírré ezt ím az Jetró papnak,
Hogy fia hadnágya egész tábornak, 210
Vígassága lőn Sephora asszonynak,
Moizesnek két szép vitéz fiának.

Innét Moizes népét elindítá,
Az Sinai hegyet mikor meglátá,
Táborokat az hegy alá jártata, 215
Moizest az isten hozzá szólítá.

Csattagások az égből hallatának,
Nagy sebes lángok égből támadának,
Az hegy mellől ottan elállatának,
Hogy szörnyű halállal meg ne halnának. 220

Ime az zsidó nép kétségben esék,
Hogy Moizes istennél igen késék,
Népek között ilyen kiáltás esék,
Hogy ő nékik isten képe öntössék.

Sok aranyas szépséget felszedének, 225
Egy nagy tüzet tábor kívül tevének,
Borjú-képet Áron pappal öntének,
Kit isten gyaránt zsidók tisztelének.

Megtekinté isten a zsidó népet,
Hogy ily hamar hátravetették ötet, 230
Elvégezé az ő veszedelmeket,
Moizes tön értek könyörgéseket.

Istentül Moizes aláküldeték,
Az borjú-kép mind foltra törettették,
Darabonkint az vízbe hanyattaték, 235
Moizes táblája mind eltöreték.

Kárt Izrael népei ott vallának,
Kik részesek ez dologban valának.
Huszonhárom ezeren elhullának,
Mert ezek bálvány-istent imádának. 240

Haragját istennek a nép jól érti,
Ha az Moizes nem könyörgetheti,
Mert azon istennek vagyon nagy hiti,
Kietlenben őket mind megöleti.

Az Moizes Sina hegyre hivaték, 245
Másodszor az törvény néki adaték;
Fényességgel ismét alá hozaték,
Izrael népének kimondattaték.

Ezenben három tábor felindúla,
Khóre, Dátán, Abiron kit bír vala, 250
Áron papra nagy hirtelen indúla,
Kiért más nap Moizes sokat szóla.

Lőn hirtelen haragja az istennek,
Mind az három táborban kik levének,
Egyszersmind az föld alá silledének, 255
Nagy sívással pokolba vitetének.

De harmadfélszázan kik maradának,
Népek között fejedelmek valának,
Hirtelen ők mind egy félen állának,
Nagy hirtelen tűz miatt meghalának. 260

Ezen zsidók ám megháborodának,
Moizesre felszóval kiáltának,
Ők mindnyájan fegyvert ragadozának,
Moizes Áronnal elfutamának.

Szertelenül utánok sietének 265
Az sátorba előtttek sietének,
Moizes Áronnal földre esének
Zsidók az istentől megijedének.

Ezenbe hatszázhuszonnégy ezeren,
Mind egyszer elveszének azon helyen, 270
Felkele, áll Mojzes az zöndölésen,
Könyörge, hogy az nép mind el ne vesszen.

Rövid idő adaték Áron papnak,
Mert nem hűn ő az isten mondásának, 275
Az Hór hegyére mikor feljutának,
Ruhái Áronnak levonatának.

Eleázár helyébe választaték,
Ruhájába ottan felöltözteték,
Istentül Áron pap ott megöleték
Harmincz napig az néptül sirattaték. 280

Megölék Arad királt országában,
Mert bizik vala hatalmasságában,
Az tüzes kígyónak mardosásában,
Nagy sok kár lón akkor a zsidóságban.

Lón Izrael népének sok járása, 285
Kietlenben való nagy búdosása,
Bálám prófétának tanács-adása,
Vala zsidó népnek erős romlása.

Egyszer az Madianiták veszének,
Mert a zsidók reájok készülének, 290
Egy hadnagyot közöttek megölének,
Tizenkétezeren rájok menének.

Nagy nyereséggel a zsidók járanak,
Öt királyok az hadban kik valának, 295
Bálám prófétával leváगतának,
Harminczkétezer szüzeket rablának.

Fejenkint az zsidók elindulának,
Az Jordán vize mellé ha jutának,
Jerikhónak felette megszállának,
Két kimeket városba bocsátának. 300

Ezenbe Moizes bánatba esék
És a Nébó hegyire felhívaték,
Igíretnek földé tüle láttaték,
De istentül néki nem adattaték.

Csak Moizes lón az nemes próféta, 305
Isten után ki nagy csudát mutata,
Kit az nép harmincz napiglan sirata,
Mert ahhoz hasonlatost nem láthata.

Isten Józsuét hozzája szólítá,
Moizes helyében ottan választá, 310
Hatalmasságát néki megmutatá,
Hadnagyul az zsidók előtt választá.

Tizenkét szállások lón az zsidóknak,
Míg az Sinai hegy alá jutának,
Azután harmincz helyen megszállának, 315
Az ígíret földére megjutának.

Ez éneket Kanizsának várában
Szeremlyéni Mihál pap bánatjában,
Az zsidókról minap szerzé énekben.
Tizenötszáz-negyvennégy esztendőben.

DE FIDUTIA IN DEUM.

Magasztallak én istenem, nőtéjára.

(Tordai névtelentől.)

Uram isten magasságban,
Ki lakozol mennyországban,
Tekints reánk nyavalyánkban,
Mert vétkezünk dolgainkban.

Tudom anyám nagy vétekben 5
Fogott engem ő méhében,
Ki szüntelen forgott bűnben,
Ördög miatt nagy inségben.

Jaj énnekem nyavalyásnak 10
Ez világon elhagyattnak,
Vétkek miá elfáradtnak
És istentül megútálnak.

Nem mondhatom büntelennek,
Magam látom erőtlennek, 15
Isten ellen nagy vétettnek,
Örök kéntől megepedtnek.

Azt jól látom megúttam
Isten felől mit vallottam,
Én testemet úgy bírattam,
Hogy még másnak sem mondhattam. 20

Méltó vagyok kárhozatra,
Mert az istent nagy haragra
Indítottam bátran arra,
Nem gondoltam semmi jóra.

Dögleletes volt életem, 25
Isten ellen mit műveltem,
Mert én neki nem engedtem,
Fertelmesül cselekedtem.

Ezt im értem dolgaimról,
Kétség semmi nagy kénomról, 30
Örök tűznek fájdalomtul,
Retteg lelke súlyságátul.

Semmi kétség, meg kell halnom,
Életemtől meg kell válnom, 35
Föld gyomrába kell szállanom.
Ott kell nékem megrothadnom.

Csontom széllel elhányatnak,
Testem rólok szakadoznak,
Ízről ízre mardostatnak,
Férgek miatt rágattatnak, 40

Ezt magamról így értettem,
Életemet megérzettem,
Istenemet sem bücsültem,
Sőt még nevét sem tiszteltem.

Nagy kár nyitja füleimet, 45
Ha nem nézem istenemet,
Ki nem nézi bűneimet,
De csak várja megtértemet.

Dicsőretet kell mondanom,
Kitül magam sem óhatom ; 50
Istenemhez kell folyamnom,
Krisztus által néki szólnom.

Egy szép szűztül jelenteték,
Ki atyjátul bocsáttaték, 55
Szent lélektül fogantaték,
Végre értünk születeték.

Reá vivé bűneimet,
Szent vállára vétkeimet,
Könnyebbíté én terhemet,
Örök kéntul én lelkemet. 60

Ez egy Krisztust én megfogtam,
Igaz hittel támaszkodtam,
Csak ő hozzá ragaszkodtam
És ő benne megújultam.

Mert érettem kínzattaték, 65
Szent orcája pögdösteték,
Keresztfára függeszteték,
Végre értem megöleték.

Nem mondhatom mit kellene,
Értem többet mit mívelne, 70
Kin én lelkem örvendezne,
Avagy kedig kedvesb lenne.

Nyugszik lelkem én testemben,
Krisztus felől igaz hitben,
Szent atyjánál reménségem, 75
Idvösségem nincs kétségben.

Ez szép Jézus mosogatja,
Szent vérével béborítja,
Undok bűnöm rólam rontja,
Szent atyjának bemutatja. 80

Kiről néki hálát adok,
Itt ez testben míg maradok,
Dicsíretet néki mondok,
Éjjel nappal míg szólhatok.

Az ki ír álmélkodván, 85
Ő életét hányván vetvén,
És ő testét megtekintvén,
Ő társátul messze levén.

Ezer ötszáz negyvennégyben 90
Hideg ősznek kezdetiben,
Szent Ferencznek innepében,
Tordán szerzék ezt versekben.

XXX. PSALMUS.

In te domine speravi, non confundar in aeternum.

Az »Iuste Iudex« nótájára.

(Thordai Benedektől.)

Benned biztam uram isten, soha ne gyaláztassam,
Az te szent igazságodért kérlek szabadíttassam;
Éjjel nappal én könyörgök, halld meg én kérésemet!

Nincs énnekem segedelmem, uram te légy ótalmam, 5
Bátorságom vagy énnékem és örök bizodalomam;
Hajts én hozzám füleidet, siess tarts meg engemet.

Erösségre ördög ellen vagy te nagy keménységem,
Szent nevedért ments meg engem, mert nincs nekem érdemem;
Éjjel nappal én könyörgök stb.

De sietnek ellenségim titkon törbe ejteni, 10
Uram te vagy remétségem, nekik ne hagyj elveszteni;
Hajts én hozzám füleidet stb.

Ím ajánlom kezeidbe én szomorú lelkemet,
Igazmondó örök isten ótalmazz meg engemet;
Éjjel nappal én könyörgök stb. 15

Csak hívságot követőknek rontójok vagy úristen,
Benned erősen hívőknek irgalmas vagy szüntelen;
Hajts én hozzám füleidet stb.

Te jóvoltodért örvendek, mert látod szegénségem,
Mindennemő szükségemben vagy te nagy remétségem;
Éjjel nappal én könyörgök stb. 20

Uram! hozzád én kiáltok, légy irgalmas énnekem,
Keserőség hatott engem, áll nagy búban én lelkem;
Hajts én hozzám füleidet stb.

Siess hozzám, mert elfogytak életemnek napjai, 25
Bánat miatt elsenyvedtek tetemimnek erei;
Éjjel nappal én könyörgök stb.

Tartnak engem szidalomnak, minden én ellenségim,
Futnak tőlem jó barátim, útálnak nemzetségim;
Hajts én hozzám füleidet stb. 30

Holtról mint nem emlékeznek, rólam így feledkeznek,
Mint megveszett hitvány edént, engem el-kivetettek;
Éjjel nappal én könyörgök stb.

Oh mely sokan kik gyűlölnék, környül vöttek engemet,
Szidalmazván azt végezték, hogy elvegyék lelkemet;
Hajts én hozzám füleidet stb. 35

Rajtam minden keserőség, te vagy nekem segítség,
Benned bíztam, mert énnekem vagy kegyelmes istenség;
Éjjel nappal én könyörgök stb.

Dihösködvén ellenségim háborgatnak szertelen, 40
Uram minden szükségemben te légy velem szüntelen;
Hajts én hozzám füleidet stb.

Értsem immár hozzám való kedves akaratodat,
Benned bíztam, mutasd immár nagy irgalmasságodat,
Éjjel nappal én könyörgök stb. 45

Ne hagyj engem szidalomban, benned bíztam úristen!
Az kik téged nem követnek, veszszenek el hirtelen;
Hajts én hozzám füleidet stb.

Sokan szólnak hamisságot, kik mind megnémuljanak,
Az igazra kik támadtak, hamar elrontassanak;
Éjjel nappal én könyörgök stb. 50

Isten mely nagy dicsőséget tartasz szeretőidnek,
Hol örökké gyönyörködnek és veled örvendeznek;
Hajts én hozzám füleidet stb.

Soha nekik már nem leszen szükségek, szegénységek, 55
Tartod őket titkos házban, hol nincs semmi félelmek,
Éjjel nappal én könyörgök stb.

Vallást tészek hálát adván néked kegyes istenem,
Mindennemő szükségemben jelen voltál énnekem;
Hajts én hozzám füleidet stb. 60

Estem vala nagy kétségbe, hogy elhagytál engemet,
De mennyiszer én könyörgék, meghallád kérésemet;
Éjjel nappal én könyörgök stb.

Rajtok úrnak nagy haragja, kik élnek kevélységben,
Az kik kedig ötét félik, lesznek jó reménségben;
Hajts én hozzám füleidet stb. 65

Tü mindnyájan, kik csak tudtok egy istenben bízni,
Bátorságban szíveteket higyjétek nyúgodnia;
Éjjel nappal én könyörgök stb.

Így könyörge az szent Dávid nagy erős szükségében, 70
Mikor ötét háborgatnák isteni félelmében;
Tudnunk adta énekének harminczadik részében.

BLAI GÁSPÁR.

1544.

BARANYAI PÁL.

1545. előtt.

és

VALKAI KELEMEN.

1545.

DÁVID KIRÁLYRÓL ÉS BETHZABEA VRIÁS-
NAK FELESÉGÉRŐL VALÓ HISTÓRIA.

2. Reg. II.

Krónikákat régiokról kell mast olvasnunk,
És miképen hadakoztak, meg kell tanulnunk,
Régieknek írásokról bizont kell mondanunk.

Az üdőben Dávid király uralkodik vala,
Mert az isten birodalmában megtartja vala, 5
Szerencsáját mind naponként neveli vala.

Sőt egykoron Dávid király esék nagy bűnben.
Lakik vala az üdőben Jéruzsálemben
Egy szép személ, ki lőn néki nagy szerelmében.

Palotájában Dávid király mikoron vala, 10
Jó kedvében ő házánál tétova járna,
Egy ablakon az várasra tekintett vala.

Az ablakon egy szép személt meglátott vala,
Jéruzsálemben akkor mindennek hogy ki szebb vala,
Az Úriás felesége Betsabé vala. 15

Régtől fogva ő házánál mosódik vala,
Dávid király Betsabéra igen néz vala,
Az személnék szerelmére görjendez vala.

Bátorsággal Dávid király hozzája hívatá ;
Az Betsabét ott ő noha nem soká tartá,
Ő házához üdő múltván hamar bocsátá : 20

Ime az Dávid királytól terehébe esék.
Isten ellen Dávid király akkor vétkezék,
Kiért végre háza népe ám megfosztaték.

Az Betsabé az királyhoz emberét küldé, 25
És az által Dávid királt igen megfeddé,
Jámborságában Dávid király őt megförtözteté.

Igen kezdé az királyra ő nehezelni,
Nem lehetne az ő bűnét elemészteni,
Hogy ki miatt meg kellene már szégyenülni. 30

Nem kellene paráznál néki meghalni,
Sem kell vala törvényben őt megrontani,
Az királynak ily éktelen megförtöztetni.

Az Dávid királynak Joáb vala akkor hadnagya ;
Rába nevű várost király igen vitatja, 35
Levelében az Joábnak király ezt hagyá.

Sietséggel az Úriás hogy haza jőne,
Hada felől jó szerencsét tőle kérdene,
Dávid király hallanája és örvendene.

Felkészüle az Úriás, királyhoz jöve, 40
Semminemű vígasságot nem érze szüve,
Tetszik vala mintha könyvvel lábbanna szeme.

Érté király Úriásnak hazajövését,
És megtudá ő házához ő nem menését,
Meggondolá király előtt maga mentését. 45

Készítetté Dávid király gazdag ebédet,
Jó idején elhozata minden jó étket,
Az Úriást felhivatá mint jó vendégét.

Igen kezdé az Úriást ő vendégleni,
Étkeivel szüve szerént igen kínálni, 50
Ő királi asztalánál vígan tartani.

Tőle kezdé az had felől megtudakozni ;
Az Úriás jó szerencsét néki mondani,
Kezdé király úgymint azért ajándékozni.

Igen fennyen ezt ő néki király meghagyá, 55
És szemszembe ezt ő néki megparancsolá,
Feleségét igen hamar meglátogatná.

Nem akara az Úriás házához menni,
Inkább az király házában akara lenni,
Az király vitézi között inkább maradni. 60

Király mikor az dolgot értötte volna,
És Úriást ezen igen kérdötte volna,
Hogy házához nem ment volna, mi oka volna ?

Ilyen szóval az Úriás királynak szóla :
Hogy társai őnéki mikor táborban volna, 65
Nem alkalmas (mondák) néki, hogy otthon volna.

Vele — mondá Dávid király — több szova volna,
Hogy másnapig az királytól el ne távozna,
És ötöt bocsátnája, jó választ adna.

Jobb ebédet másnap király készített vala, 70
Az Úriást asztalához ültette vala,
Jó borokkal mind szünetlen kénálja vala.

Tekintene az Úriás immár házához,
Evvel lenne ő jó szüvel Dávid királyhoz,
Hogy lenne immár közel az ő házához. 75

Az Úriás önnön magát megtartóztatá,
Mert erkölcsét semmiképen nem változtatá.
Feleségét, háza népét sem látogatá.

Tekinté azt Dávid király, megháborodék
Haragjában Dávid király felfúalkodék,
Ő magában ő szűvében csak bosszonkodék. 80

Egy levelet Dávid király íra Joábnak,
Hogy ő lenne veszedelme az Úriásnak,
És engedne Dávid király akaratjának.

Tőle küldé levelet azkört Joábnak, 85
Megjelenté mint árthatna az Úriásnak,
Az ostromon vége lenne ő halálának.

Hamar juta az Úriás az város alá,
Az levelet az Joábnak kezében adá,
Joáb ígirtől ígíre mind elolvasá. 90

Egyik részét ő népének Joáb készíté,
Azok előtt az Úriást nagy bizván veté,
Mint ötet ott vesztenéjek, azt megjelenté.

Meghagyá ezt Joáb nekik, az vitézeknek,
Hogy mikoron az ostromon ők ütkeznének, 95
Akkor az Úriás mellől mind eljőnének.

Eleiben az Úriást Joáb hívatá,
És mindömbe magát néki igen ajánlá,
Király előtt hogy nagyobbra felmagasztalná.

Sirén vala az Úriás minden dolgára, 100
Nagy öremmel megyen vala ő az ostromra,
Ellenséggel ő vív vala úgymint halálra.

Veté Joáb az Úriást fel egy kőfalra,
Mert tudja az ellenség sietne arra,
Joáb inte ő népével ott az kapura. 105

Az ellenség nagy erejét ottan indítá,
Az jelesét az kőfalra el-felállatá,
Többen többen az sokságot mind felhágatá.

Rettenetes viadal lón ott az fokokon,
Az Úriás úgy ví vala fen az kőfalon, 110
Ő társai mind elhagyák ott az álláson.

Az Úriás merisz vala, meg nem futamék
Az sokaság ott az falon megkörnyiközék,
Ő miatta sok ellenség ám megöleték.

Nem bírhatta erejével ott az soksággal, 115
Mind halálíg ví vala nagy bátorsággal,
Ott elvesze az Úriás nagy hamarsággal.

Nagy kár lón ott Úriásnak az ő halála,
Kíért isten az királyon nagy bosszút álla,
Sok búdosást, küssebséget nagy sokot valla. 120

Onnat Joáb az ő népét ám el szállítá,
És emberét az királyhoz hamar bocsátá,
Dávid királynak hívségét ám megmutatá.

Dávid király az követet kérdezi vala.
Az Úriásnak veszéséről tudakozik vala, 125
Úriás felől ha mit szólna hallgatja vala.

Az Úriás ám mint vesze, elejben adá,
Az ő szűvét ám Dávidnak megháboríta,
Hogy az kőfalon törtint vala az ő halála.

Megharagvék Dávid király szóla, ezt mondá: 130
Hogy Joábnak az tanácsot vajjon ki adta?
Hogy az várost az kőfalról ő meghágatta.

Idgyol tudja Ábimélek Jerobál fia,
Az kőfalon hogy elveszett egy asszon miá,
Ő néki sem kellett volna ott fenn vinya. 135

Nem lón akkor semmi kedve Dávid királynak,
Udvara népe az követtel előtte állnak,
Rejá néznek, igen félnek, mind csak hallgatnak.

Jelenté meg ott az követ Dávid királynak,
Hogy az kőfalon lött halála az Úriásnak, 140
Minden kedve ám megjöve Dávid királynak.

Meghagyá azt Dávid király ott az követnek,
Hogy elmenne, éjjel nappal ő elsietne,
Ez Joábnak király szavával megbeszéli:

Igy jól tudja az had dolgát, hogy mely forgandó, 145
Itközvetben mind két fél hogy nem állandó,
A szerencse az kim esik — mind elmúló.

Lassan Joáb elkészüle minden dolgához,
Ott úgy szerzé a sereget az viadalhoz,
Hogy kár nekül férkezhetnék ő az városhoz. 150

Lőn hírével Betsabének ura halála,
Az Úriást keservesen siratja vala,
Hogy ő tőle megvált volna, kesergi vala.

Ez lőn immár hogy megszűnnek a nagy sírástól,
Mert vár vala immáran Dávid királytól, 155
Hogy Betsabét kimentené nagy árvaságtól.

Sőt az Dávid örömeben hozzája vevé;
Betsabének az Dávidtól egy szép gyermek lőn,
Ezért ott az Dávid király nagy haragot vőn.

Jelenék meg Dávid királynak Náthán próféta, 160
Hogy ki királt ő szívében megháborítá,
Mert minden életinek törvényét megmondá.

Mert az Náthán zsidók között erős ember vala,
Jérusálemből vala, nagy kedves vala,
Király előtt mindeneknek nevezetesb vala. 165

Olyanképen ott az Náthán királt megrettenti,
Kezde néki messzeképen bölcsen szólni,
Az ő dolgát az mesében es megérteni.

Kérlek uram Dávid király hallgasd meg szómat,
Mondom neked ez mai nap ilyen bosszúmat, 170
Tekintsed meg nyomorúltakért én sok szólásomat.

Vala itt az zsidóságban egy nagy városban,
Egy gazdag családos ember minden javában,
Másik vala igen szegén állapotjában.

Vala az szegén embernek egy báránkája, 175
Gyermekivel kit tart vala nagy munkájával,
Nagy játékja annak vala az ő fiával.

Nem akará az családos marháját bántani,
Ő vendégét az övével vendégleni,
A szegén ember bárányát hagyá elhozni. 180

Gondolkodék Dávid király Náthán mit szóla,
Az próféta szaván Dávid am megindúla,
Az oly embert haragjában gonosznak mondá.

Ezt jól értem az emberről mit nekem mondál,
Annak egyéb ne adassék, hanem csak halál, 185
Megfizessen az embernek ő négy annyival.

Náthán mondá az királynak, hogy ő volna az,
Azért istennek ostora rajtad hatalmas,
Kiért házad népével nagy szégyent vallasz.

Tekinte rejád Dávid király az nagy úristen, 190
Saul hogy meg nem bírhatta, ő tarta ellen,
Kit ő adott, megment tőle téged az isten.

Ékesíte ő tégedet minden javával,
Kedved szerint ő szerete jó szolgálóiddal,
De gonoszul cselekedél az Úriással. 195

Sőt megérté Dávid király isten haragját,
És hogy immár elvonnéje ő uraságát,
Éjjel nappal úgy siratja király ő magát.

- Ím az gyermek ki akkoron Betsabétól vala,
Dávid azon megbúsula, hogy meghal vala, 200
Nagy sírással, nagy bánattal kesergi vala.
- Mert az gyermek isten ellen nem vétett vala,
Éjjel nappal ő magában igen sír vala,
Ő szakálát, haját, ruháját szaggatja vala.
- Ott királyon az úristen megkeserüle, 205
Birodalmát es ő neki ám megígíré,
A Dávidnak ő álmában ám megjelenté.
- Kiváltképen az próféta neki megmondá,
Betsabénak az gyermekét, kit neki ada 210
Mert meghalna, ne siratná ő azt annyira.
- Az királynak akkort vala oly nagy bánatja,
Rajta vala bánatjában kemén ruhája,
Felöltözék bánatjában ciliciomba.
- Akará király megmutatni az Betsabénak,
Nagy bánatját megismeré Dávid királynak, 215
Hogy nem örülne gyermeknek ő halálának.
- Dávid gyászla az gyermeket hetednapiglan,
Semmi étekkel nem éle király addiglan,
Az gyermekért esedezék nagy nyughatatlan.
- Rajta ő udvara népe bánkodik vala, 220
Hogy az gyermek hűre nekül ám megholt vala;
Senki neki jelenteni nem meri vala.
- Azt megérté Dávid király, hogy megholt volna
És bánatja immár neki semmi nem vala, 225
Felöltözék ruhájában, nagy vígan vala.
- Áldozék ott Dávid király az úristennek,
Ő magának jó étkeket hamar szerzének,
Evék, ivék, vitézekkel ők beszéllének.

- Ezt, hogy láták jó szolgálai, csudálkozának,
Az királyhoz ilyen dolgot hogy ők látának, 230
Az gyermeket miként gyászla, arról szólának.
- A m az királt ottan kérdék az ő szolgálai,
Semmit meg nem tartózának neki mondani,
Miért az gyermek halálán ő foga vígadni.
- Ítilé ott az király őket balgotagoknak, 235
Egyen-ketten mondá őket mind bolondoknak,
Nyilván mondá mind fejenként ő szolgálainak.
- Mire a tñ fejetektől nem gondoljátok
Az gyermekért miért könyörgek? azt nem tudjátok,
Ím én nektek mind megmondom meghallgassátok. 240
- Olykor nekem az úristent kell engesztelnem,
És ő neki nyughatatlan kell könyörgenem,
Még az testben én az lelket bennem esmérem.
- Kétség nekül az gyermeknek halála után,
Az könyörgés és az kérés hejában múlván, 245
Semmi haszna íjjelel nappal ha mind áldoznám.
- Vevék az királynak szavát, igen tisztelek,
És minden nagy bölcsességét neki böcsölék,
Mindfejenként ők az királt azért dicsűrék.
- Az Betsabét Dávid király hozzája vévé, 250
Az zsidók törvények szerint feleségévé tevé,
Az király méltóságába ott helyhezteté.
- Rövid üdö el-bételék, felfohászokodék,
Az Betsabé az királytul terében esék,
Hogy Salamon lenne neve ám megjelenék. 255
- Történék, hogy az gyermeket Betsabé szülé,
Dávid király Salomonnak azt ő nevezé,
Mert Náthán próféta azt megjelenté.

- Ótalma lőn jámbor Joáb Dávid királynak,
Akkor gyötre erejével Ammonitáknak, 260
Hogy víz nekül ellenségi mind meghalának.
- Im az város víz nekül oly szűkes vala,
Egy kútfőnél az városban ott több sem vala,
Ők az vizet ő közöttök kímúlik vala.
- Ne múlatna, — az királynak Joáb azt írta, 265
Hogy ő ura Dávid sietne hozzá,
Ellenségét ő ott lévén ő megbírhatná.
- Mikor az Joáb levelét Dávidnak hozák,
A követek térdfő-hajtva királynak adák,
Hogy az város övé lenne neki megmondák. 270
- Ezen király megörüle, népét készíté,
Jó barátit ő hívatá és véle vivé,
Rába mellett ő táborát letelepíté.
- Nagy erejét Dávid király el-felmozdítá,
Az városra az nagy erőt ottan indíta, 275
Ám megvevé és az népet mind elfogató.
- Senkit ott meg ne hadnának, azt kiáltatá,
Mindeneket levágnának, azt meghagyatá,
És az várost mindenestől ám elrontatá.
- Elnyeré ő koronáját Ammonitáknak, 280
Kihordatá minden kincsét ott az városnak,
Eldúlatá minden jóvát tartományának.
- Meglátá ott az koronát a Dávid királ,
Drága kővel rakva vala, mind aranyban áll,
Közép aránt Sardonikhen neve, ki fen áll. 285
- Az koronát Dávid király fejében tevő
Mindenkoron ő kedvesen igen viselő,
Egyéb öltözeti között inkább szereté.

- Rettenetes kint tétete az firfiakon,
Nagy kínokat ott tétete király azokon, 290
Senki nem keserül vala ő halálokon.
- Csendesíté Dávid király széllel azokat,
Kik ötet meg nem esmerék mint királyokat,
Az kik nem hallgatják vala úgy mint urokat.
- Igy veszté el Dávid király az gonoszokat, 295
És oly igen megbünteté az Ammonitákat,
Mind elrontá várasokat, tartományokat.
- Onnat Dávid király népét mind elszállitá,
Országában széllel őket haza bocsátá,
Jérusálemben király magát nyugatá. 300
- Ez éneket az ki szerzé egy jó kedvében,
És az ő nevét el-beszerzé ő az versfőben,
Özer ötszáz és negyvenkilenczedikben.

AZ TÉKOZLÓ FIÚRÓL.

Mi kegyes atyánk nótájára.

(Baranyai Páltól.)

- Például nekünk mit mondott az isten,
Tégedet kérlek, hallgasd meg keresztyén!
Megérted ezből, hogy kegyelmes isten,
Minden időben.
- Azt mondja nekünk ő magát jelentvén: 5
Vala egy kazdag királyság régenten,
Kinek két fia áll vala előtten,
Nagy ékességben.
- Vígan az király fiait tanyítja,
Ötet hogy félnék, nekik parancsolja, 10
Hívek lennének tiszta szívvel hozzá,
Kegyesen mondja.

Lassan az ifjak felnevekedének,
Eszékbe, elmékbe ők öregbülének,
Szólni, szolgálni atyjoknak kezdenek, 15
Emberré lőnek.

Vala az egyik idővel ifjabbik,
Kit az atya is vél vala, hogy jobbik,
Minden dolgában ez vala gyorsabbik, 20
Szüntelen es víg.

Sok felé szívét elkezdé hajtani,
És ő életét meg nem mértékelní,
Nagy reménséget erejében vetni,
Magát elhinni. 25

Bátorság vala, kevélység nagy vala, 25
Ékesen szólna, magát meggondolá,
Királyhoz akkor az ifjú indúla,
Neki így szóla:

»Atyám felséges hatalmas királyság,
Látod én rajtam bátorság, ifjúság, 30
Osztassék azért mi köztünk az jószág,
És hatalmasság.

Részt én magamnak kívánok mindenben,
Miként az törvény adja mi előnkben,
Mert nem udvarlok többé én elődben, 35
Ifjú életben.

Azokat látom, kik ifjúságokat
Múlatják kívül, elhagyták házokat,
Jó szerencsével bírják ő magokat
És jószágokat.« 40

Nagyon az király ezt hallván réműle,
Fiának monda: menne ki előle,
Jól meggondolná, el ne menne tőle,
Megöregbülne.

Jól tudom — úgymond — mi bántja béledet, 45
Mert nagy szabadság vesztette eszedet,
Esmerd meg magad kérlek életedet,
És erkölcsödét.

Akarsz te járni te kívánságodban,
Hogynemmint lakni én nagy udvaromban, 50
Ez szabadságból bűnnek te szolgálni,
És fia lenni.

Im feltartálak te kicsinségedből,
Kedvedet adtam te neked mindenből,
Elfelelkezél kegyelmességemről, 55
És jó tétemről.

De kérlek téged fogadd meg tanácsom,
És hátra ne vesd én parancsolásom,
Én neked adom én kazdag országom,
És sok jószágom.‘ 60

Ezeket ifjú mikoron meghallá,
Felele reá, ilyen szókot monda:
»Mert én jó atyám! hogy osztassék marha,
Törvén akarja.

Most vagyom időm, hogy elmenjek tőled, 65
Immár tanejtás nem kell, sem őrizés,
Jól viselhetem minden életemet,
És én eszemet.

Végre utolsó mondásom teneked,
Úgy vagyom nálam mostan te kérésed, 70
Miként malomnak hallják zörgését,
Lantnak zöngését.«

Csoda irgalmas és kegyes az atya,
Mert meg nem marad fia, igyjól látja,
Jószágát neki mindenben kiosztja, 75
És ímezt mondja:

- „Hitetlen ez világ fiam neki ne higyj!
Kell csak azoknak, kiknek jól áll az igy,
De nem mindennek használ jóllehet vig,
Hamar (el)múlik. 80
- Én neked adok ímé nagy sok kincset,
Ki jószágomból tégedet illetett,
Jámborul magad viseld te életed,
Miként jelented.
- De vig vagy fiam látom az sok kincsel, 85
Kit én kerestem régenten két kézzel,
Azért nagy isten legyen hozzád ezzel
Jó szerencsével.
- Én hozzám képest atyát te nem találsz,
Ha nagy sok földet te örökké eljársz, 90
Mert te magadnak veszedelmet találsz,
Bút nekem csinálsz!
- Pénzbeli nagy részt ifjú hozzá véve,
Kazdag hogy volna, azt igen örülé,
Atyjának mennyből egészséget kére, 95
El-kierede.
- »Reám immáran szálla jó szerencse,
— Az ifjú vígan ezt mondja mentébe, —
Illik hogy szómat foglaljam érötte,
Ilyen énekbe: 100
- Oh boldogságos világos nap nekem,
Kiben adatik szabadság énekem,
Hogy lenne kedves gond nekül életem,
És tisztességem.
- De illik mostan kedveznem torkomnak, 105
Illik kedveznem minden kívánságnak;
Illik továbbá kedveznem játéknak,
Nagy mulatásnak.

- Jól hátra hagytam az kemény oktatót,
Nyakamról iga immár elhagyatott, 110
Én hol akarok, immár járok mind ott
Nagy sok országot.
- Gyermektem vöttem sok nyomorúságot,
Sokszor elvetni kívántam az hámot,
Szabadon mostan elhánynom azokat, 115
Élek mint bódog.
- Oh vígasságos ifjaknak seregi,
Én velem mostan akarjatok járni,
És vígan nálam énekekkel élni, 120
Tánczval mulatni!»
- Fáradság nekül vala hosszú úta,
Egy szép városba ifjú bé hogy juta,
Ruhája vala kazdagon ő rajta,
Útczán megállta.
- »Immár szívemben valamit gondolok, 125
— Ifjú azt mondja — annak én szolgállok,
Itt életemben kedvemen jargalok,
Semmit nem tartok.
- Lám én víg vagyok, örülek, tánczolok,
Mert én aranyval, mindenekkel bírok, 130
Jőjjenek hozzám hásártos borivók,
És jó szakácsok.
- Itt most én nálam trombitás és kártyás,
Legyen hitető és híres parázna,
Legyen továbbá kertész és madarász, 135
Minden szolgálás!»
- Ott ifjút látta városi két hazug,
Kiknek marhájok nem vala sem házok,
De verfelyében nekik nyereségek,
Vala életek. 140

- Azok azt mondják: „ifjú te honnat jösz?
Szolgálunk neked, ha minket te kedvelsz,
Szállásra viszünk, hol te kedvedre élsz,
Örülsz és víg lész.
- De jer be velünk az nagy palotában, 145
Kedvedre itt élsz minden kívánságban,
Tánczban, lakásban, ének, vígságban,
Nagy múlatásban!
- Csuda ifjakon való nagy gyorsaság,
Mindenre hajló, miként gyenge szép ág, 150
Nem gondol arra, mit hozzon az aggság,
És nagy nyájasság.
- Ott igen költi király fia kincsét,
Mintha ő birná otthon örökségét,
Szántalan sokszor mindennek sok pénzét, 155
Oszlja költségét.
- Nagy hamarsággal társokat találja,
Kik életinek lőnek romlására,
Mert hazugoknak szép szavok nem drága,
Néznek hasznokra. 160
- Sok pénzét ímé nagy lakás fogyatá,
Testben erejét részegség elfojtá,
Ő marhájában tékozlást tőn kártya,
És az sok párta.
- Oly nagy siralom, veszedelem ifjún, 165
Törtinék hamar, mint szegény bolondon,
Mert nagy sok kincsét elveszté hásárton,
És nagy lakáson.
- Levoná róla ruháját az gazda,
Miért hogy fizetni nem vala jószága, 170
Bot miá sokszor veretteték háta,
Igy lőn fosztása.

- Arany hásártra, ruha paráznákra,
Jószág gazlásra, elkele lakásra,
Ő maga juta latrok közt prédára, 175
Nagy nyavalyára.
- Csak egy imegben udvarról kihajták,
Nagy szidalmason utczákon hurejtják,
Akasztófára méltó volna — mondják,
Úgy hagyigálják. 180
- »Jaj! — ifjú mondja — mit tegyek immár jaj,
Kinek ivöltsek, panaszoljak én, jaj,
Mert hová megyek, életem nekem jaj,
Elveszek jaj, jaj!
- Oh te kegyetlen szerencse, mit tevé,
Minap énnékem mely kegyelmes levél, 185
Tiszta mint kristály előttem úgy fénlél,
Hamar elterél.
- Nagy kazdag király minap én es valék,
Rosszas koldóssá im mely hamar levék; 190
Nincsen én nálam immár több reménség,
Megöl az éhség.
- Én jó nevemet és sok jószágomot,
Tisztességemet és jó barátimot,
Vesztém rútalmas íletvel magamot, 195
Kedves voltomot.
- Meghalok éhvel, mert csépet nem szoktam,
Az vaskapát es soha nem forgattam,
Az kéregetést, koldólast útáltam,
És szidalmaztam!« 200
- Megvajudt vala királyfi éhsíggel,
Egy pórnak monda: »uram egészségvel!
Ne hagyj elvesznem kérlek, most éhsíggel,
Korpádval tarts el!«

- Ez pór hogy hallá, ötet keserőlé 205
 Disznáját adá neki hogy őrizné,
 Korpából csinált kenyeret kezébe,
 Tőn kebelébe.
- Sírást, óhajtást király fia kezdé, 210
 Mert ígyjól látja, disznókval hogy étke,
 Nem vala az is de elég nekie
 Ő éhségére.
- Testében éhség oly igen nagy vala, 215
 Mert az régi jó eszébe jut vala,
 Keserősíggel nagy sokat gondola,
 Sírván így szóla:
- »Oh magas egek szemeim reátok,
 Nem vagyok míltó, hogy vessem, tudjátok!
 Mert bűneimnek sokságát látjátok,
 És útáljátok. 220
- Riám atyámnak hozám nagy haragját,
 Mert hátra vetém ő parancsolatját,
 És bosszúképpen én elhagyám házát,
 Kedves udvarát.
- Vannak atyámnak ő nagy udvarában, 225
 Béresek, szolgák könyebb lakásokban;
 Disznók közt éhvel meghalok az ólban,
 Nagy koplalásban.
- Megyek el haza, jobb én életemre, 230
 Kegyelmes atyám, nem esem kétségbe;
 Béresi között eszem az kenyérbe,
 Szolgálók érte!»
- Atyja házához ifjú elindúla,
 És az városba mikor el-béjuta,
 Hírét hogy rosszas koldús az ő fia, 235
 Hallá az atya.

- Bánkodni rajta kezdé és így szóla:
 „Fiamnak ímé mint lett az ő dolga!
 Félttem, kétségbe hogy esik bűvába,
 Bennem atyjába. 240
- Elveszti magát gondban és életét,
 Haza én hozzám kívánnám térését,
 Az én eszemből kivetem sok vétkét,
 Ha látom szívét.”
- Vala az ifjú közel az kapuhoz 245
 Fél vala maga bémenni atyjához,
 Mert ő ruhája neki vala nagy rossz,
 Élete gonosz.
- Akkor az király, hogy fiát láthatná,
 Sokszor az kapun kiméne utczára, 250
 „Talám betegnek csak orvos kell” — mondja,
 Útczán megállá.
- Nagy rötteggéssel királyfi házára,
 Nagy félelemmel tekinte kapura,
 De hogy meglátá, atyja jött utczára, 255
 Oda indúla.
- Gyorsaságoson királyfi futamék,
 Az király előtt térdére leesék,
 »Atyám vétkeztem ellened te neked,
 És te kedvednek! 260
- Én immár méltó nem vagyok — azt mondja,
 Hogy én fiadnak mondassam továbbá,
 De kérlek téged, vígy bé udvarodba,
 Minden munkádra!»
- Láss kegyelmesség! király az ő fiát, 265
 Mely hamar látá, ölelé meg nyakát,
 És csókolgatá fiának orcáját,
 Törli homlokát.

Igy lön kegyelmes király ő fiának,
Rút vala noha választá magának, 270
Legottan mondá környül az szolgálknak,
Ruhát hozzanak.

Ott fiát földről kegyesen felkölté,
Nagy szép ruhákba őtet öltözteté,
Arany györrökkel az újját befűzé, 275
Megékesíté.

Azt mondja király: ,én nagy udvaromban
Lakjanak vígan, kik laknak házamban,
Kövérbik barmot öljk meg lakásban,
Nagy vígasságban. 280

Legyen bővséges öröm udvaromban,
Mert az én fiam, ki elveszett vala,
Megtaláltatott most vagyon házamban,
Nagy vígasságban.

Bánat immáran ne legyen senkivel, 285
Én nagy udvarom zöngjön nagy énekvel,
Az én holt fiam mert ma támadott fel,
Velem vígan él!

El-bé királyság ékes udvarába
Mene, elhíva mindent ő lakásra. — 290
Bűnösök vagyunk, fussunk ő hozzája,
Minden órába.

Felnyitja higgyed, ne félj te keresztyén,
Nekünk az ajtót az jó király isten,
Csak benne bízunk szívünkben erősen, 295
Mi életünkben.

Ez példát azért vegyük jól eszünkbe,
Rútak ha vagyunk mi természetünkbe,
Noha vétkeztünk, ne essünk kétségbe,
Mi istenünkbe. 300

Csak itt ő magát isten az királyhoz
Tulajdonítja, minket az fiához,
Bűnbe ha esünk, fussunk az atyához,
Viszen házához.

Ily nagy szerelme hozzánk az istennek, 305
Kész kegyelmezni mindenkor bűnünknek,
Hozzá ha megyünk, ruhát ad lelkünknek,
És jót elménknek.

Tudjad az isten hogy megváltott téged,
Oly igen szeret, nem akarja veszted, 310
Csak te ő hozzá vigyed az te lelked,
Nagy reménséged.

Énekbe minap az ki ezt bészerezé,
Az ő életét isten elvégezé,
Mikor írának az másfél-ezerben, 315
És negyvenötben.

AZ ISTEN ELŐTT VALÓ IGAZULÁSRÓL

hogy mindnyájan vétkeztünk, azért csak az istennek irgal-
masságából idvözölhetünk.

Dicsőséges Szent Pálnak emlékezeti — nótájára.

(Valkai Kelemenőtől.)

Csak te reád úristen kell magonkot bízunk,
Mert egyebött segedelmet sehol nem találok,
Érdemünkben bizon mi semmit nem bízhatok,
Mert az bűnnek ellene soha nem állhatok.

Lám az szent Pál levelében ezt úgy bizonítja, 5
Hogy az halál az nagy bűnnek az ő jutalma,
Mi peniglen mindnyájan bűnvel vagyunk rakva,
Hát mi vagyunk mind fejenként az halálnak foglya.

- Ezt hogy inkább hihessük szent Dávid azt mondja:
 Bűnben vagyon mindeneknek fogantatása, 10
 Senki nincsen bűn nélkül, — az írás azt tartja,
 Moizes ez dolognak tanóbizonsága.
- Megvakóla az ember az vétkezés után,
 Nem tud vala járnia az istennek után, 15
 Nem tud vala bánkodni az bűnnek sokságán,
 Hanem inkább jár vala ördög akaratján.
- Előlhözä az úristen két kötábláját,
 Sina hegyén Mojzes által tíz parancsolatját,
 Kiben nekönk parancsolá lehetetlen dolgát, 20
 Ez így vagyon Jeronymost ha te megolvassád.
- Nekönk szóla az úristen parancsolatjában,
 Ember szeresd istenedet teljes szívedvel,
 Szeresd ember istenedet teljes életedvel,
 Szeresd ember istenedet teljes ereidvel.
- Sokan vannak ez világon, kik magokot hányják, 25
 Hogy betöltik az istennek parancsolatját,
 Nem gondolják az istennek hagyott akaratját,
 Hogy kívánta az ő tőlök szívök tisztaságát.
- Vgy írja Szent Máté is isten akaratját,
 Hogy szeressed mint magadot az te atyádfiát, 30
 Ellenséget se különben miként atyádfiát,
 Gonosz szemvel ő reája soha te ne tekénts.
- Az más ember feleségét csak meg se tekéntséd,
 Olyan módon hogy te őtet az bűnre intsed, 35
 Mert megtöröd az istennek parancsolatját,
 Szinte úgyan mintha tennéd bűnnek állapotját.
- Látod ember az törvénből isten akaratját,
 Tekéntséd meg immár szívednek állását;
 Ha megtartod ilyen módon ő parancsolatját,
 Neked adja mennyországna örök bódogságát. 40

- Kicsoda oly közölönk, hogy ki ezt tehesse,
 Hogy az istent szíve szerént igazán szeresse,
 Atyjafiát mint ő magát ezképen szeresse,
 Ellenségét mint barátját jó szemmel nézhesse.
- Az ki penig mindezeket be nem teljesejti, 45
 Isten mondja Mojzes által — mindentek hiheti:
 Ez ily ember önnön magát kárhozatba ejti,
 Holta után pokol kínját ő magára veszi.
- Im meghalljuk érdemönknek tulajdon jutalmát,
 Hogy érdemljük törvén szerént lelkönk kárhozatját, 50
 Mert nem hiszzük az istennek hagyott akaratját,
 Halljuk meg már az istennek nagy irgalmasságát.
- Fejenként mind az bűnért halált érdemlenénk,
 De az isten könyöröle, hogy mind el ne vesznénk,
 Fogadást tön az törvének hogy állana értönk, 55
 Adá nekenk Krisztus Jézust ki meghala értönk.
- Oh mely igen mondhatatlan nagy volt az mi bűnönk,
 Kiért ilyen nagy fizetést az isten tön értönk,
 Oh mely nagy volt az istennek az ő nagy haragja,
 De nagyobb volt az istennek szent irgalmassága. 60
- Ez világon nem vala annya sok érdem,
 Sem házasság, sem barátság, sem apálczaság,
 Sem papság, sem bőjtölés, sem alamizsna,
 Kiért isten ilyen nagy bünt megbocsátott volna,
- Csak szent fia érdeméjért mi velönk ezt tevő, 65
 Hogy mi rólonk bűneinket ingyen elvévő,
 Szent fiának vállára ő azt helheztető,
 Ő szent fia mi érettönk az törvént betöltő.
- Im hallád bűnös ember Krisztusnak jótétét,
 Az törvének ő terhének minden betöltését, 70
 Bűneidnek teljességgel elégtételét,
 Vessed benne reménséged, hited erősségét.

Tied leszen — ha hiended — Krisztusnak jótéte,
 Igazsága, szentelése, törvén betöltése,
 Tied leszen úristennek kegyelmessége. 75
 Tied leszen mennyországnak örök dicsősége.

Ne élj immár olyan módon ment annak előtte,
 Ha az Krisztus bűneidet te rólad elvötte,
 Hogy esméglén vétkezzél nem azért mivelte,
 De hogy immár kiterjedjen hitednek gyümölesc. 80

Az hitnek gyümölcse az jó cselekedet,
 Jól kell tenned, hogy dicsérjed az te istenedet,
 Kijelentsed embereknek azzal te hitedet,
 És azokval jóra intezz minden embereket.

Tiszteltessék mindörökké dicsó szent háromság, 85
 Nevedjék mi közöttök az egy igazság,
 Tanólhassuk honnat legyen lelkünknek orvosság,
 Hogy ki miatt megadassék az örök bódogság.

Ez éneket szörsötték enni időben,
 Ezör ötszáz negyvenötben, szívnek bánatjában, 90
 Hogy embörök ne bízzanak az ő érdömökben,
 Csak bízzanak erős hittel Krisztus érdömében.

K Á K O N Y I P É T E R.

1544—1549

I.

AZ ASVERUS KIRÁLYRÓL ÉS AZ ISTENFÉLŐ
HESTER KIRÁLYNÉ ASSZONYRÓL VALÓ
HISTÓRIA.

Régen ez vala az neves Persiában
Születet előtt háromszáz hatvanhatban,
Az Asverus vala királyságában,
Artaxerxes más vala országában. 5

Ennek vala igen nagy királsága,
Királyok között nagy vala gazdagsága.
Ő népe közt nagy vala urasága,
Száz és huszonhét vala tartománya.

Gondolá azt király az ő szívében,
Új udvart hirdete egy jó kedvében, 10
Nem tön király kímélést ő kincsében,
Tisztartóit hívatá eleiben.

Immár fő urak bėjöttek vala,
Új udvarba mind el-bégyültek vala,
Lakodalmat igen nagyot tött vala, 15
Vendégségnek száz nyolczvan napja vala.

Nagy sok kincsét népeinek megmutatá,
Pohárszékit király kirakattatá,
Arany, ezüst ágyait kihozatá,
Az urakat mind megajándékozá. 20

Az királynak vendégsége kinn vala,
Váras mellett egy szép beregben vala,
Az királné asszony városban vala,
Asszonyoknak lakodalmat tött vala.

Vásti neve az királné asszonnak, 25
Nagy szépségén mindenek csudálkoznak,
Nagy asszonyok nékie odvarólnak,
Egy jó kedve hogy juta az királynak.

Az király hét hopmesterit hívatá, 30
Szép Vástihoz jó kedvében bocsátá,
Felöltözne ruhájában azt hagyá,
Koronáját feltenné, parancsolá.

Semmit asszony egyebet ebben ne tenne,
Az királyhoz vendégségbe kijőne
Nagy szépsége tisztességére lenne, 35
Ha nem jőne, nagy haragjában lenne.

Tisztességét az királynak nem nézé,
Ő királi ruháját fel nem vevé,
Koronáját ő fejében sem tevé,
Király mondását asszony hátra veté. 40

Hívására királyhoz ki nem méne,
Nagy haragja lőn rejá kit nem véle,
Főtanácsot király el-béhidete,
Tanácsoknak bosszúképen beszéllé.

Jövének bé a tanácsba nagy urak, 45
Persiából, Médiából az urak,
Lidiából, Siriából fő urak,
Nagy sok tartományokból fő-fő urak.

Róla urak sokat tanácskoznak,
Asszony ellen nagy sokan nem szolának, 50
Asszony miatt megnyomorodnának,
Szóla egyik, hogy veszteg hallgatnának:

»Ezt jól látod felséges uram király!
Hogy te egy asszonyemberrel nem bírál,
Nuha néki erőssen parancsolál, 55
Ő miatta előttünk szégyent vállal.

Példa lészen az mű feleségünknek,
Nálok helye nem lészen beszédünknek,
Megútván minket mind hátra vetnek,
Mert példát királné asszonytól vettek. 60

Véle vannak az mű házastársaink,
Ha hallják, ország szerént mind megmondják,
Asszonynépek urokat megútválják,
Mű parancsolatinkat nem fogadják.

De ha tetszik felséges uram neked 65
Az királné asszony legyen hitlened,
Házastársod ő ne legyen te neked.
Tisztit adjad annak az ki kell neked.

Jelentsed meg uram ezzel haragod, 70
Békességgel országodat megtartod,
Bosszúdat és mű bosszúnkat megállod,
Asszon helyett asszont talál országod!»

Az király hogy hallá, ezt jóvá hagyá,
Az szép Vástit király hitlennék mondá,
Nagy sok nyelven leveleket írata, 75
Országában mindennek tudni adá.

Tőle király országit mind elvevé,
Régi méltóságát király nem nézé,
Ő várából, ő házából kiűzé,
Egy nyomorúlt asszonynyá ötet tevé. 80

Vala immár egynehány napja annak,
Nagy haragja elmúlék az királynak,
Emlékezek szépségéről Vástinak,
Arrol gondja esék ő udvarának.

- Róla fő tanácsok így végeznének,
Valahol szép leányok lehetnének,
Király odvarába bévitetnének,
Drága szép ruhákba öltöztetnének. 85
- Hamar házak-szerte mind eljárának,
Szép szüzeket, kiket találhatának, 90
Király odvarába sokat hozának,
Mindent drága ruhákkal ruháznak.
- Ennek előtte régen elromlott vala
Az Izráel népe, fogságban vala,
Kiket az Kámbizes rabbá tött vala, 95
Sok országba széllal oszlottak vala.
- Sok leán között egy árva leán vala,
Leán Izráel népe közül vala,
Az leánnak ő neve Eszter vala,
Mardokheus bátyja nevelte vala. 100
- Termete szép, az leány gyenge vala,
Szép beszéde mindennek kedves vala,
Leányok közt igen alázatos vala,
Jámbor vala, Isten őt látja vala.
- Ez leányok mind felöltöztetének, 105
Az királyhoz fejenként készülének,
Külön-külön eleibe menének,
Az királynak nagy sokan nem tetszének.
- Rendi szerént gyenge Eszter öltözik,
Az királynak palotájában lépék, 110
Gyenge színe királynak igen tetszék,
Régi társáról király feledkezék.
- Ime király az leánt megszereté,
Egy aranyas szép székre béülteté,
Koronáját fejébe feltéteté, 115
Mindeneknek felette tüszelteté.

- Nála Eszter mindennél kedvesb vala,
Asszony helyett asszonynya tötte vala,
Hét hoptestert asszonnak adott vala,
Vásti országit néki adta vala. 120
- Tőle azért bátyja nem messze vala,
Ki az Esztert el-felnevelte vala,
A ház előtt mindennap ott jár vala,
Bizott ember által tanítja vala.
- Ez üdőben ilyen dolog történék: 125
Két komornik királyra tanácskozik,
Kevélységét királynak nem szenvednék
Ők az királt titkon elrekkentének.
- Róla hamar Mardocheus izene,
Hogy az Hester az királyhoz bémenne, 130
Ez árulást királynak hurré tenné,
Ebben ötet bizonságul bévenné.
- Az királynak szép Eszter megjelenté,
Bátyja szavával királynak beszéllé,
Ennek hamar az király végét éré, 135
Komornikokat király megöleté.
- Lám az király krónikába téteté,
Mardocheus hogy haláltól megmenté
De csakhamar ő szívéből kiveté,
Ő hívségét néki meg nem fizeté. 140
- Immár Vásti helyét szép Eszter vallá,
Minden ország ötet asszonynya vallá,
Király után egy fő úr Amán vala,
Ki mindennek király után feljebb vala.
- Ámán nagy úr, mindennek parancsola, 145
Király után mindent feljül halada,
Az Ámának gazdagsága nagy vala,
Nemzetsége nagy sok és gazdag vala.

- Sőt az király mindennek hagyta vala,
Ez egy úrnak térdet, fejet hajtana ;
Mardocheus mindenkor ott jár vala,
De néki térdet, fejet nem hajt vala. 150
- Valának kik sokszor ezt látták vala,
Mardocheus térdet nem hajtott vala,
Az nagy úrnak végre megmondták vala,
Ő maga es ezt sokszor látta vala. 155
- Igen megharagvék rejá szívében,
De nem bántá ez embert személyében,
Akará veszteni ő nemzetiben ;
Ámán méne bé király eleiben. 160
- Róla Ámán az királynak így szóla :
Országában hogy ily kevély nép volna,
Ki királyi felséggel nem gondolna,
Méltó volna, hogy azért mind meghalna.
- Gondja arra az királynak nem volna, 165
És semmi kárt azokban nem vallana,
Mert mind rabok és zsidó nép az volna,
Arról kéri néki hatalmat adna.
- Ígír vala az királynak nagy kincset,
Kegyelmesen meghallgatná beszédét ; 170
Király ezzel jelenté meg ő szívét,
Az nagy úrnak király adá gyűrőjét.
- »Nem kell nekem — mondá — király nagy kincsed,
Valamit akarsz, az néppel azt tégyed,
Ha akarod fejenként megbüntessed, 175
Ha akarod bátor mind elveszessed.
- Én te hozzád mindenkor igen bíztam,
Te miattad én káromat nem vártam,
Országomat te véled ótalmaztam.
Azért ezt is bizon te rejád hagytam.« 180

- Sőt az Ámán diákokat hívata,
Országokra leveleket írata,
Pósták által hamar elhordoztatá,
Az király nevével ezt parancsolá :
Az tűz holnap mikoron el-béteelnék, 185
Az tüszttartók népeket mind felvennék,
Zsidó népet ország szerént megölnék,
Tisztek vesztve valakik ezt nem tennék.
- Mardocheus ez dolgot hogy meghallá,
Jó ruháit magáról leszaggatá, 190
Zsákból magának ruhát csináltata,
Keservesen az Istenhez kiálta.
- Azonképen városokban megtudák,
Mindenütt ezt zsidó népek meghallák,
Sívást-rívást nagy szertelent tartának, 195
Az istenhez mind el-felkiáltának.
- Bemondák ezt az szép asszony Eszternek,
Bátyja által hogy mind az zsidó népek,
Egyetembe néki könyörgenének,
Nyerne kegyelmet királytól fejeknek. 200
- Itt embert bocsáta Eszter bátyjához,
Izené meg, harmincz nap nem mehetett urához,
És kik hívatlan mennének királyhoz,
Azok közel lennének a halálhoz.
- Lám az király mikor székiben ülne, 205
Ha azokra arany vesszőt nem vetne,
Minden ember azontól ott elveszne ;
Az odvarnak ez vala ő törvénye.
- Igen kéri vala bátyja az Esztert,
Hogy ne nézne semmi halált és fegyvert, 210
Könyörögne nem csak az ő fejéért,
Hanem mind megnyomorodott népeiért.

Soha ne véld — bátyja néki azt mondja, —
 Hogy istennek az legyen akaratja,
 Asszonyságból csak magának használna, 215
 Nemzetségét, ő mindent megútálna.

Persiából isten még megszabadít,
 De ha Eszter! te nem szánod nemzetid,
 Isten neked alázhatja dolgaid,
 Mint az Vásti elveszted sok országid!« 220

Lőn az Eszter ezen szomorúságban,
 Hagyá, érte lennének imádságban,
 Harmad napig lakék kamarájában,
 Nagy óhajtást tőn Eszter ő házában.

Az szép Eszter ruhájában öltözék, 225
 Ő asszonyi nagy szépsége megtetszék,
 Gyenge szűne, szép piros színe fénlék,
 Király eleibe Eszter belépék.

Csak két leán Eszterrel bément vala, 230
 Egyik gyenge Eszternek segít vala,
 Másik ruhája alját fogta vala,
 Port ne tenne, ruháját viszi vala.

Úl vala király aranyos széküben,
 Fénlík vala aranyas öltözetüben,
 Rettenetes vala tekintetüben, 235
 Rejá tekintte mint gonosz kedvében.

Tőle Eszter oly igen megrettene,
 Azt alítá, hogy immáran elveszne,
 Az leánra Eszter magát ereszté,
 Íme királt ottan megkeseríté. 240

Azontól király szekiből felkele,
 Szép Eszternek eleiben ott mene,
 Nagy szép szóval az Eszternek felele,
 Hogy ő tőle Eszter meg ne rettenne.

»Semmit ne félj atyámfia szép Eszter, 245
 Mert tégedet én törvényem el nem tör,
 Te ellened házamban nincsen fegyver,
 Arany vesszőmet hoztam jegyől szép Eszter.

Soha nincsen én előttem félelmed,
 Bátran nékem te meg mondjad beszéded, 250
 Mert én nálam bizon nagy te szerelmed,
 Kellemetes én nékem te szépséged.«

Vete király fejére arany vesszőt,
 Megcsókolá a szép Eszter az vesszőt,
 Elmúlatá ő hirtelen félelmét, 255
 Így kezdé el az szép Eszter beszédét.

»Egyebet Istentől én nem kívántam,
 Csak felséged egészségben láthassam,
 Felsőgedet én híven szolgálhassam,
 Én bánatom azzal elmúlathassam. 260

Rejám tekints uram te szemeiddel,
 Légy én hozzám nagy kegyelmességeddel,
 Vacsorára hozzám jőjj egy híveddel,
 Az Ámánnal mint bízott embereddel.

Ottan vevé az király ezt jó kedvvel, 265
 Vacsorára mene az egy hívével,
 A vacsora felkele nagy örömmel,
 Szóla király Eszternek tiszta szível.

Az mit tőlem kívánsz Eszter — megadom,
 Azért kérj kérőt én tőlem, akarom, 270
 Országomnak felét tőled nem tartom,
 Ha kívánod, azt is te neked adom.

Menne hallá Eszter ígyen felele
 Semmit egyebet királytól nem kérne,
 Csak ebédre másnap hozzája jőne, 275
 Az ő híve Ámán ő véle lenne.

- Ámán az királytól ottan kiméne,
Mardocheus mellől haza erede,
Ő sivegét ingyen sem emelíté,
Ő haragját inkább megöregbíté. 280
- Nagygyal inkább Ámán rejá haragvék,
Barátnak ő erről bosszonkodék,
Király királyné-asszony s mind szeretnék,
Csak ez egy embertől nem tiszteltetnék. 285
- Panaszolkodását baráti hallák,
Tanácsól fejenként ő néki adák,
Mardocheust hogy valahol találnák,
Egy akasztófára felakasztanák. 290
- Ennek egy akasztófát faragtata,
Magassága fának ötven sing vala,
Ő házánál fát felállatta vala,
Reggel az királyhoz el bément vala. 295
- Nem nyughaték mind az éjjel az király,
Krónikáit olvastatá szolgálival,
Juta arra hogy az árultatással,
Mint járt vala az két komornikkal. 300
- De krónika igazán mondja vala,
Mardocheus meg jelentette vala,
Kérdi király, ha megfizette volna,
Szolgálatját annak megadta volna. 305
- Erre királynak szolgálai mondának,
Király tartozik ilyen nagy jámbornak
Hívségejért jámbor Mardocheusnak,
Mert még ezért semmit néki nem adtak.
- Törtinék, az ajtón belépett vala,
Hogy ez szókat királynak szólták vala,
Az fő tanács ki veszteni akarja vala,
Mardocheus hogy ő miá meghalna.

- Menne király ő tanácsát meglátá,
Tanácsának király ottan ezt mondá : 310
»Mű tisztesség embernek méltó volna,
Király az kit tisztelnie akarna?«
- Ámán hallá az királynak mondását,
Mindeneknél nagyobbnak vélé magát,
Hogy megöregbíténé ő hatalmát, 315
Ilyenképen Ámán kezdé ő szavát :
- Rejá adjanak szép királi ruhát,
És alája egy feje mentű jó lovat,
Feiben tegyenek arany koronát,
Erre válaszzanak egy fő nagy urat. 320
- Délig széllel az városban viselje,
Az utczákon az nagy úr ezt ivöltse :
»Minden ember hogy az embert tisztelje,
Mert ő maga király, embert tisztelte!«
- Ottan király Ámának parancsolá, 325
Mardocheussal úgy tenne mint mondá,
Semmit ebben az Ámán el ne hagyna,
Ha haragját venni ki nem akarná.
- Csudálkozék az Ámán megrettene,
Király elől Ámán hamar kimene, 330
Mardocheust jó lóra felilteté,
Az mit király hagyta hamar betölté.
- Háborodék az Ámán meg szüvében,
Mégfélemlék ő cselekedetiben, 335
Azonközbe hívaték vendégségben,
Királylyal királyné-asszony elejben.
- Eremében az király vígan lakék,
Az jó borban király nagy sokat ivék,
És az király végre megborosodék
Ilyen szóval szóla király Eszternek : 340

»Valamit kérsz Eszter tőlem, megadom,
Azért te kérj kérőt tőlem, akarom,
Országomnak felét tőled nem tartom,
Ha kívánod azt is te néked adom!«

Sőt az Eszter az királynak felele: 345
,Ha felséged nékem kegyelmes lenne,
Színe elől engemet el nem vetne,
Én panaszom felségednek ez lenne:

Soha semmit felségednek nem vettem,
Sem nemzetem az mint én megesmertem, 350
Felségednek beadtak — mint értettem,
Elárultak kit én nem érdemlettem.

Végezte ezt Ámán, hogy én népemet,
Mindenözt levágják nemzetségetem,
Minden országra küldte leveleidet, 355
Amán dolga — higgye meg beszédemet.

Bánatomat uram én nem mondanám,
Ha népemnek csak rabságát hallanám,
Csak leányól felségedet szolgáltnám,
Felségedet én örömet hallgatnám. 360

Lám az király hallá asszony beszédét,
Meghallgatá az Eszter könyörgését,
Az Ámánra király veté szemeit,
Nem tűrheté királynak tekintetét.

Im az király az Ámánt megfogatá, 365
Azon fára őtet felakasztatá,
Kit az Mardocheusnak csináltata, —
Magassága fának ötven sing vala.

Mardocheust király el-behivatá,
Ámán kincsét, házat ő neki adá, 370
Ő gyűrűjét király reája bízta,
Mindeneknek felette magasztalá.

Az király sok országiban meghagyá,
Zsidó népnek szabadságát megadá,
Tíz fiait Ámának akasztatá, 375
Minden nemzetségét ő levágatá.

Tisztartóknak erősen parancsolá,
Zsidó népnek hogy senki ne ártana,
Mert ez volna az ő nagy akaratja,
Senki ennek ellene ne mondana. 380

Udvarában az királynak jelenék,
Mardocheus, szép Eszter kedves lőnek,
Az királynak sok feleségi lőnek,
Száztizenöt fia, leáni lőnek.

Rendelé ezt előtte országának, 385
Elválasztá egyikét fiainak,
Országában kit megkoronázának,
Holta után mind annak udvarlának.

Ez éneket szerzé veszteg ültében,
Az Kákonyi Péter neves Szőlősben, 390
Ezer ötszáz negyvennégy esztendőben,
Csötörtöken az Farsangnak végében.

II.

AZ ERŐS VITÉZ SÁMSOMROL SZÉP HISTÓRIA

Az Biráknak könyvéből 13. Cap.

Sok erős vitézek voltak ez világban,
Mint az erős Hektor vala az Trójában,
Herkules, Akhilles nagy Görögországban,
Szép ifjú Filotás Macedoniában.

Azért emlékezzünk egy nemes vitézről, 5
Az erős Sámsonnak születéséről,
Ő megmondhatatlan nagy erősségéről,
Ez világban való ő nagy vitézségéről.

- Mikor kezdet után ennye nagy üdőben,
Írnának négyezer és az huszonötben, 10
Az zsidó nép vala szertelen ünségben,
Filisteus nevő népnek ő kezében.
- Senki természet szerint királyok nem vala,
Csak közbíró őket akkort bírja vala, 15
Egy ember, Mánue ő közötték vala,
Sokáig ő társa magtalanul vala.
- Orczáját ő hozzá az Isten fordítá,
Egy angyalát földre ő hozzá bocsátá,
Hogy egy fia lenne, néki ezt megmondá,
De ezt az asszonnak angyal parancsolá : 20
- Ne igyék az gyermek bort soha életében
Borotva se érje fejét idejében,
Isten véle lészen cseleködetiben,
Nem lészen hasonló hozzá erejében.
- Immár mikor asszon ez beszédet hallá, 25
Angyalnak beszédét urának megmondá ;
Urának egyemben nagy hálákat ada,
Udó rejá tölvén egy szép fiat hozza.
- Sámsomnak az gyermek neveztetett vala,
Mikor ember korban Sámson jutott vala, 30
Minden dolgaiban igen nagy bölcs vala,
Istennek szent lelke mert ő vele vala.
- Híre még Sámsomnak ez földön nem vala,
Mert senki erejét meg nem tudja vala.
Egy híres városban Sámson bément vala, 35
Az Filisteosok várost bírják vala.
- Imé az várasban egy leánt megláta,
Kit az ő szűvében magának választá,
Atyjának, anyjának róla Sámson szóla,
Megjelenté mi volna akaratja. 40

- Sámsomnak az atyja és anyja ezt mondá :
Hogy az gondolatot, akkoron elhagyja,
Mely nagy háborúban volnának jól látja,
Ne lenne továbbá ebből nagyobb gondja.
- Tökéllé ezt Sámson az ő szűvében, 45
Ne tenne egyebet semmiképen ebben ;
Atyjának megmondá bizon beszédében,
Társól hozzá venné leánt szerelmében.
- Olykor a városban Sámson béindúla,
Akkor egy oroslán eleiben juta, 50
Az oroslán es erős és kegyetlen vala,
Oroszlánnak ellene — hogy látá — járúla.
- Rettenetes oroslán mivolta,
De megmondhatatlan Sámsomnak hatalma,
Oroszlánt megfogá, am kettő szakasztá 55
Oroszlánnak testét út mellett elhagyá.
- Igen hamar Sámson városba beméne,
Ismét így gondolá, csak hamar megtére,
Oroszlán szájában raj méhet találá,
Egy rend lépes mézet szájában megláta. 60
- Az Sámson az mézet onnan kiszakasztá
Mikor benne evék az atyjának adá,
De hol ezt vette, atyjának meg nem mondá,
Csak az ő szűvében ezt titkon megtartá.
- De nem sok vártatván az nap közeléte, 65
Mennyeköznek napja mikor közel jőne,
Városba Sámson ő maga beméne,
Csak atyja, anyja es akkor véle vala.
- Ez város népének már hírével vala,
Harmincz fő-fő embert választottak vala, 70
Sámson örömeben beküldték vala,
Az lakodalomban Sámson így szólt vala :

»Látjátok fejenként nagy vígan lakozunk,
Egy egy jeles mesét mind fejenként mondjunk,
Az kinek meséjét meg nem oldhatandjuk, 75
Harmincz inget, köntöst mi mind annak adjunk.«

Igen nagy örömmel arra felelének,
Ott ők mind fejenként mesét beszélének
De azok csakhamar megleletének;
Sámson es felele, hogy mind veszteg lennének. 80

»Bölcsességgel — látom — fejenként mind beszélétek,
Én is mesét mondok, kit ha ti megleltek,
Tőlem harmincz inget, köntöst elvitetök,
De még annyét adtok, ha meg nem lelitek.

Rövid az én mesém: az ki eszik vala, 85
Annak ő szájából étel megyen vala,
Nagy sok állat között az mi erős vala,
Igen nagy édesség azból megyen vala.

Ódjátok mesémet, kit néktek megmondék, 90
Én az ember leszek, kit nektek fogadék,
Egy egy inget, köntöst, mind fejenként adnék,
Ha meg nem lelitek; én meg annét várnék.«

Immár az beszédnek hatodnapja vala,
Az lakodalomnak csak egy napja vala,
Az Sámson meséjét nem tudhatják vala, 95
Ő feleségének könyöregnek vala:

»Valamit te urad akar mindnyájan tudjuk,
Minket megnyomorít bizonynyal alítjuk,
Hol gondolta legyen az mesét, nem tudjuk,
De tőle megtudjad, tőled azt kívánjuk. 100

De ha bizont erről nem mondandasz nekünk,
Atyáddal, anyáddal házadban égetünk,
Ha penig minden jót tehendesz velünk,
Tisztességben nagyban bizon lész mi köztünk.«

Igen ijede Sámson felesége, 105
Szívében forgatja, mit mondott nemzetsége,
Urától kérdezi, mi legyen meséje,
Sámsonhoz jelenté így ő nagy szerelmét.

Gondolkodik vala Sámson feleségén,
Hogy ily hamar vette volna epeségét, 110
Végre ő megmondá társának kérdését,
Nékie megjelenté mi legyen meséje.

Valának fejenként nagy lakodalomban,
Heted napon nagy szomorúságban,
Sámson felesége juta bé a házban, 115
Mesét hogy megmondá, lének vígasságban.

Mikor vendégekhez Sámson bément vala
Mesének értelmét tőlök kérdi vala,
Harmincz vendég ember nagy örömben vala,
Sámson meséjére így feleltek vala: 120

»Te megmondád Sámson: a méz igen édes
És az oroslán legyen igen erős.«
Sámson így felele: »bizon nem tudnátok
Ha az én ökrömen ti nem szántanátok.«

Hamar el-kisiete Sámson, hogy ezt mondá. 125
Egy pogán városban Sámson el-béjuta,
Harmincz jeles embert Sámson ott levága,
Azoknak ruháit vendégeknek osztá.

Ezután vendégeket Sámson elbocsátá,
Az ő feleségét az atyjával hagyá, 130
Felesége szívét nem igaznak látá,
Ezen erős Sámson igen megbúsula!

Mene az országban mind széllal járnia,
Külemb-külemb földet Sámson mind járnia,
Az ő nagy haragját azzal mulatnia, 135
Nem tudja vala ipa mit gondolnia.

Az Sámsonnak ipa szüvében gondolá,
Sámson ő leányát hogy elhagyta volna,
Törvény feleségül más embernek adá;
Egy aratás korban Sámson hozzá juta. 140

Találá a Sámson ipát ő házánál,
De ő feleségét más társaságában,
Sámson hogy ezt érté monda haragjában:
»Bizon megbánjátok még üdő jártában!

Ez háborúságnak oka én nem leszek, 145
Mert feleségemet tőlem elvettétek.
Kiért ellenségték mind örökké leszek,
Nagy kárt, bosszúságot ti rajtatok tészek.«

De mikor ez szókat megmondotta vala, 150
Háromszáz rókákat Sámson fogott vala,
Rókáknak farkokra üszöget kötött vala,
Azért búza közé bébocsátta vala.

Ez tűz miatt minden földi vetemények,
Mind felgerjedének az olajfa kertek, 155
Mind semmié lőnek az sok szőlő kertek,
És sebes láng miá égnek minden helyek.

Senki ezt hertelen nem tudja mi legyen,
De végre megkérdek, hogy mi oka legyen,
Hogy minden ez földön szerte szerint égjen?
Népek ezt végezék, hogy egy példa legyen. 160

Veték be a szénbe az Sámsonnak ipát,
Véle egyetemben mind az ő leányát,
Hogy elvötte volna Sámsonnak házassát,
Hozzá tartozóval égeték meg házát.

Ment vala az Sámson Etámnak végére, 165
Mind az zsidó népet bírja ő kedvére.
Filisteosoknak hogy ebben lőn híre,
Szántalan nagy sok nép Sámson ellen gyüle.

Panaszolkodással mikor béjutának,
A zsidóországban népek így szólának: 170
»Adjátok közünkbe fejét az Sámsonnak,
Mert el kell vesznie érte országtoknak!«

Tevék ezt kételen mind az zsidó népek,
Mint háromezeren ők egybegyülének,
Etámnak hegyére ők el-felmenének, 175
Az erős Sámsonnak ígyen felelének:

»Oh te erős Sámson nem tudunk mit tegyünk,
Az te dolgod miatt ingyenmajd elveszünk,
Mert immár jött rejánk a mi ellenségünk.
Kötözve tégedet ellenségnek viszünk. 180

Parancsolnak nekünk hogy mi ezt műeljük,
Ha akaratjokat bé nem teljesítjük,
Ez országot Sámson! mi azzal elvesztjük
Azért mi kételen bizon ezt műeljük!«

Ezt az Sámson hallá, felele népeknek: 185
,Hogy ti meg nem öltek, mind megesködjetek,
Az két kezeimet bár hátra kötözzétek
Ellenség kezébe engemet vigyetek.‘

Rendenként, fejenként mind hütöt adának
Hogy meg nem ölnéjek, azt mind felfogadák, 190
Két erős istrángot am előhozának,
Az két kezét hátra köték az Sámsonnak.

Philisteus népek, kiket Jásznak mondnak,
Sámsonat hogy megláták, oly igen kiáltnak,
Hogy az hegyek, völgyek környül mind harsognak, 195
Sámsonra fegyverrel ők mind indulának.

Ezt az erős Sámson mikoron meglátá
Istenhöz fohászokodék magát megrándítá,
Az két erős istráng ottan elszakada,
Csak egy szamar állat Sámson felragadá. 200

- Tölök erős Sámson nám meg nem ijede,
Az egy szamár-állal azért agyon veré.
Az több nép ezt látá, igen megíjede,
Az lón hős közöttük ki futást vehete.
- Rémelle meg tőle az népnek soksága. 205
És igen fut vala ellenség táborra,
De Sámsonnak juta oly nagy szomjúsága,
Tetszik, hogy előtte volna immár halála.
- Vitéz Sámson kiált nagy szomjúságában,
Könyöreg istennek nagy szomjúságában, 210
Ne hagyná meghalni szomjóhol útában,
Isten meghallgatá őt kívánságában.
- Megnyílék szamár-állnak az nagyobb szepfoga,
Sebességgel szép viz belőle kifolya, 215
Kivel ott elmúlék Sámson szomjúsága
És néki megjőve minden bátorsága.
- Kezde minden népnek rettenetes lenni,
A zsidó országnak békeséget nyerni,
Minden ellenségi szertelen eltérni,
Minden ország tőle kezde igen félni. 220
- Az egy üdő korban mene egy városban,
Egy leány kedveért ő gondolatjában,
Váras neve Gáza vala pogánságban,
Hír lón, hogy az Sámson volna az városban.
- Köztök elvégezők, rejá támadnának, 225
Mikor hajnalkorban az íel jutnának
Sámson szállására együtt rohannának,
Ily nagy ellenségen bosszút állanának.
- Ott erős Sámsonnak hamar lón tudtára,
Ífelikor mene váras kapujára, 230
Kaput küszöböstül vevé fel vállára,
Vevé fel egy hegynek az magasságára.

- Nem vala világon bizon semmi állat,
Ki Sámsonnak ellene erejével állhat,
Isten adta vala néki az hatalmat, 235
Pogán ellenséget szertelen nyomorgat.
- Immár az országban igen bátor vala,
Az Sóret völgyében gyakran múlat vala,
Egy szép asszony embert megszeretett vala,
Neve szép Dalila az asszonynak vala. 240
- Igen nagy szerelmet Sámsonhoz mutata,
Az asszony szinetlen véle vígad vala,
Miként feleségét, Sámson úgyan tartja,
Annak mindenestől magát adta vala.
- Nagy inségben immár a jászok valának 245
Mert a Sámson miatt megnyomorodának,
Titkon könyörgének a szép Dalilának,
Könyörgések mellett sokat fogadának:
- »Szerelmedet tudjuk Sámson nagynak véli,
Tudjuk te kedvedet soha meg nem szegi, 250
Te valamit akarsz bizon mind azt teszi,
Ezt a te nemzeted nagy jó neven veszi.
- Érts meg nagy ereje miben áll Sámsonnak,
Mi ellene álljon az ő hatalmának,
Te békeséget lelsz ez egész országnak, 255
Kincset sokat adunk mint jó asszonyunknak.«
- Dalila ezt hallá, ottan reá hajla
Sámson hon nem vala, de hamar megjuta,
Sámson nagy erejét kérdezi Dalila,
Sámson erejének mi légyen az oka? 260
- Látá az erős Sámson, hogy nincs nyugodalma,
Az szép Dalilának Sámson ígyen monda:
Inból csinált kötél mikoron hét volna,
Azval ha megkötnék ereje nem volna.

- Ezt Dalila hallá, megmondá jászoknak, 265
 Hamar az hét ketélt hozák Dalilának ;
 Jászok ágyas házban titkon ott valának,
 Kezét hátra köté Dalila Sámsonnak.
- Sámson megriasztá, Dalila ezt mondá :
 »Ellenséged rajtad !« — Sámson hogy ezt hallá, 270
 Ottan erős Sámson kezeit rándítá,
 Az inköteleket Sámson elszakasztá.
- Mihelt az Dalila látá megharagvék,
 Az erős Sámsonra nagy haraggal feddék
 Hogy az ő szerelme semminek tetszenék, 275
 Sőt szép beszédekkel megcsúfoltatnéjek.
- Évvel az Dalila meg nem elégedék,
 Szép szóval környűle sokat hízelkedék,
 Kérdezi, hogy őtet művel megrettenjék ? —
 Sámson ő miatta soha nem nyughaték. 280
- Nem lón az Sámsonnak egyebet mit tenni,
 Mondá hét istráanggal két kezét megkötni,
 Azzal erejének kellene elveszni,
 Ereje nem lenne azt elszakasztani.
- Ezt Dalila hallá megmondá jászoknak, 285
 Az hét új istrángot hozák Dalilának,
 Jászok ágyas házban titkon ott valának,
 Kezét hátra köté Dalila Sámsonnak.
- »Ellenséged rajtad !« Sámsonnak ezt mondá,
 Sámson hogy ezt hallá, kezeit rándítá 290
 Az új istrángokat Sámson elszakasztá,
 Ő nagy erősségét istráng meg nem tartá.
- Feddnie kezdé Dalila Sámsonra,
 Ez szót mondja néki úgymint nagy haraggal :
 »Látom Sámson nem vagy hozzám igazsággal, 295
 Maga hozzád vagyok én nagy buzgósággal.

- Én szerelmem nálad, látom Sámson nem nagy,
 Noha mind korosként te én szívemben vagy,
 És minden dolgokban nálam te drága vagy,
 Hozzám szeretettel bizon látom nem vagy. 300
- Bátor uram Sámson nem láttalak volna,
 Hozzád nagy szerelmem soha nem lött volna,
 Azon özvegységben megmaradtam volna,
 Szívem te miattad nem kesergett volna.
- Rólad én szívemben uram gondolkodom, 305
 Mikor beszédedet elmémbe forgatom,
 Nékem igaz légyen bizon az alítom,
 De beszéded miatt én megcsalatkozom.«
- Véle sok ideig Dalila így feddék,
 Sámson ő miatta soha nem nyughaték, 310
 Szűve az Sámsonnak rajta keseredék,
 Asszony-ember miá végre megcsalatéék.
- Az Sámson igazán megmondá nékie,
 Hogy soha borotva nem száll ő fejére,
 Mert ottan elveszne ő nagy erőssége, 315
 Mint csak egy embernek lenne ő ereje.
- Rajta megörűle Dalila hogy hallá,
 Jászoknak tudtára hamarsággal adá ;
 Jászok eljövének, őket eltitkolá,
 Dalila térdére Sámson fejét hajtá. 320
- Juta egy nagy álom az erős Sámsonra,
 Magát bírta vala az szép Dalilára,
 Borotvát hozata Dalila urára,
 Hajában elnyíre nyomorúságára.
- Ottan az Sámsonnak ereje elvesze, 325
 Dalila Sámsonot hamar felserkenté,
 Sámson beszédével igen megrettenté,
 Az ő ellenségét ő rejája inté.

- Fogák meg az Sámson ottan az jász népek,
Szemeit kitolyák mint ellenségeknek, 330
Sámson Gáza nevő városban bévivék,
Egy száraz malomban örölnie veték.
- Azon a jász népek igen örülének,
Mind országok szerint lakodalmat tőnek, 335
Az Sámson látnia nagy sokan jövének
Bosszút és káromlást rajta sokat tőnek.
- Csodálkoznak vala Sámson állapotján,
Az ő nagy kezein, széles mellyén, vállán,
Az ő hosszú haján és hosszú szakálán, 340
De haja megneve nem sok üdő múltván.
- Tőnek lakodalmat az jász fejedelmek,
Igen áldozának az bálvány-istennek.
Nem félik erejét ő ellenségeknek,
Mert nincsen világa Sámson szemeinek.
- Az urak valának egy kő palotában, 345
Sámson hivatatták nagy vigasságban,
Őket vigasztalná Sámson az játékban,
És hogy megcsúfolnák minden dolgaiban.
- Vala az palota ékesen rakatván,
Csak három kőlábra magasan állatván, 350
Környül folyosója nagy szépen alkatván,
Háromezer ember vala környül állván.
- Eljőve az Sámson jászok eleiben,
Előttek hogy játsznék kételenségében, 355
Igen megcsúfolák cselekedetiben.
Am megkeseredék Sámson ő szívében.
- Nézik vala urak és mind az köznépek,
Sámson fohászodék mennybéli istennek,
Könyereg szívében, hogy ellenségének
Már bosszút tehetne, az pogán népeknek. 360

- Elteköllé Sámson, hogy együtt meghalna,
Az sok pogán néppel, ki az házban vala,
Az kőlábbhoz vinné, gyermeknek ezt mondá, —
Az ki szegén Sámson odavezette vala.
- Rettenetesség lőn nagy sok országoknak, 365
Kőlábaik megfogá az nagy palotának,
Kőlábak ellene mind egybe romlának,
Mind nyakok szakada szántalan pogánnak.
- Igy állá a Sámson az ő bosszúságát,
Noha elvesztette szemének világát, 370
Nem szánja ő vélek Sámson együtt holtát,
Csak ő megállhassa nagy nyomorúságát.
- Sámson erős vala, nagy hatalmas vala,
Hűsz esztendejében az zsidókat bírá,
Jász fejedelmekkel akkoron meghala, 375
Asszonyállat miatt Sámson így járt vala.

III.

HISTORIA ASTIAGIS REGIS ET CYRI POTEN-
TISSIMI MONARCHIAE FROG. C. POMPEI M.
C. NUMMANTIS DESUMPTA IDE PER PET-
RUM KAKONI FACTA etc.

Hatalmas urakról néktek emléközöm,
Gazdag királyoknak életit beszéllöm,
Elmúlt nagy üdökről mostan emlékezőm
Azért hallgassátok urak én beszédöm!

Írnak vala Trója törésének után, 5
Ötszáz esztendőben az kilenczven után,
Immár Róma vala a nagy Trója után,
Benne Numa királ az Romolos után.

- Solon Athenásban, Cressus Lidiában,
Az Alceros királ Macedoniában, 10
Sedechias királ vala Zsidóságban.
Astiages királ vala Médiában.
- Több királyok akkor kik uralkodának,
Mind ez világ szerént nagy sokan valának 15
De birodalommal küssebbek valának,
Az Astiagesnek azért udvarlának.
- Országá beü vala az Astiagesnek,
Nagy hatalma vala az ő erejének,
Mondhatatlan vala nagysága kéncsének,
Azért sok királyok néki engedének. 20
- Rettenetes vala, mert bírja Médiát,
Szerencsen országot, és mind Assiriát,
Lydia országot és Babilloniát,
Sidrát, Hircániát és nemes Persiát.
- Jóllehet firfiú magzatja nem vala, 25
Egy leán magzattal isten látta vala,
Szépen ü leányát felnevelte vala.
Leány emberkorban mikor jutott vala,
- Az királ egy álmot leányáról láta 30
Kin megszorodék az ü gondolatja,
Sok tudós bölceket hamar hívattata,
Látta álm felől bölceseknek ezt mondja:
- »Az elmúlt napokban én nyugodalmomban
Tetszik vala nékem én édes álmomban
Leányom méhéből nevekődött volna, 35
Magas szelö vessző kiterjedett volna.
- Sűrű sok ágának nagy árnyéka vala,
Mind egész Azsiát el-béfogta volna,
Álomnak értelme nem tudom mi volna,
Azért megmondjátok mi jövendő volna?« 40

- »Tudjad királ — úgymond, az bölcesek azt mondják,
Férfiú magzatja léssen leányodnak,
Ki ellene léssen hatalmasságodnak,
Ellened parancsol nagy sok országidnak.
- Jövendő üdőben az gyermek ha élhet, 45
Üdő forgásában ember kort ha érhet,
Nagy hatalmas léssen mert ü nagyot tehet,
Országod elveszi, mert ü néked véred.«
- Az királ ezt hallá, rajta szomorodék,
Nagy sokat szívében rajta gondolkodék. 50
Minden akaratja végre elváltozék,
Maradék ellen szíve keményedék.
- Gondolá szívében, úrfinak leányát
Hogy ü ne adnája sem penig kazdagnak,
Szívét ne emelné ü unokájának, 55
Mert ellene lenne ü királságának.
- Imé Persiában egy kis ember vala,
Hogy ki Cambisesnek nevezetik vala,
Ennek szép leányát királ adta vala,
Hogy kitül teréhből leán esött vala. 60
- Sőt meghagyá királ az ü szolgájának,
Hogy ha fia lenne az ü leányának,
Eleiben hozná mint édes atyjának,
Hogy ü is örülne mint unokájának.
- Rövid üdő múlva lön fia királynak 65
Az ü leányának, az tisztessé asszonnak;
Gyermekeket felvevék, vivék a királynak,
Mert így kellett vala ü akaratjának.
- Ezt immár a királ elvégezte vala,
Jeles fű tanácsát behívatta vala, 70
Tanácsának neve az Harpagus vala;
Királ ilyen szóval ennek szólott vala:

»Gyermeket felvegyed, előlem kivigyed,
Néked én azt hagyom, titkon elrekköntsed,
De soha senkinek te meg ne jelentsed,
Ha reád, akarod, haragom ne vegyed.« 75

Imé az gyermeket Harpagus felvévé,
Királnak előle úrfi el kivivé;
De az ő szívében ő ezt elvégezé,
Királ unokáját el ne rekkentené. 80

Soká semmiképen titkon nem lehetne,
Mert gyermek anyjának meg tudtára lenne,
Az Astiagesnek hogy halála lenne,
Királ után leán fejedelem lenne.

Ezért ő fejének kellene vesznie, 85
Hogyha a gyermeket ő elrekkentené;
Adá egy pásztornak, hogy tüle elvenné,
Hol néki tetszenék ütöt elvesztené.

Tüle az gyermeket hogy pásztor elvévé, 90
Egy erdő kebelben akkor el-bévivé,
Pásztor a gyermeket együtt el-letevé
Csak falevelekkel őt befedezgeté.

Csorda pásztor szegén ő feleségének
Erről emléközék, mint hú emberének;
Szegén asszony hallá, nehéz lón szívének, 95
Szíve keseredék, felele férjének:

»Im jól érted uram, az kiseded gyermeket
Királ elvesztené, nem nézné ő lelkét;
De kérlek tégedet hozd be nékem ütöt,
Kiért jövődöben nagy jót tüle vehet. 100

Reám veszem uram királnak haragját,
Ha ő megtudandja, hogy tartom magzatját,
Bizon reám veszem gyermeknek ő gondját,
Nem gondolok véle királ fenje kardját.«

Imé pásztort asszon mind addig untatá,
Az kiseded gyermeket béhozni bocsátá.
Gyermekhez a pásztor mikor el-béjuta,
Egy nagy csuda dolgot akkoron ott láta. 105

Pásztor nézi vala, gyermeket szoptatja
Egy fias kamondor és körül forogja, 110
Vadak, madaraktól igen oltalmazza,
És melegségével gyermeket táplálja.

Onnat a gyermeket pásztor el-felvévé,
Váras felé pásztor ütöt vinni kezdé,
A kamondor addig ugatva követé 115
Míg házacskájában pásztor el-bévivé.

Tüle felesége gyermeket elvévé,
És az kis gyermekre mihelt szemét veté,
Édest mosolyodék, asszonra tekénte,
Szíve rajta esék, asszon így felele: 120

»Ez gyermeket uram kérlek ne veszessed
Inkább gyermekünket érte el-kivigyed,
Királ gyermekejért gyermekünket kivesd,
Ez gyermeket inkább érte felneveljed.

Nem nézöm halálát az ennen fiamnak, 125
Csak lássam életét királ magzatjának!
Addég esedezék asszon a pásztornak,
Szavát megfogadá pásztor az asszonnak.

Tartá fel a pásztor gyermeket fiáért,
Ő fiát kiveté királ magzatjáért. 130
Nem bánkodik vala az ő magzatjáért,
És titkolja vala igen a királyáért.

Igen szépen gyermek el-felnevekődék,
Apró gyermekekhez gyermek társalkodék,
Az apró gyermekek Cyrusnak nevezék, 135
Gyermeki dolgában bölcsen cseleködék.

- Söt gyermekek köztök játékot szerzének,
És ű köztök Cyrust királylyá emelék,
Mint szokás, törvényben az gyermekek ülnek,
Egymással játékban szemszembe perelnek. 140
- Sokan kik bűnösök gyermekek közt lőnek,
Királnak Cyrusnak elejben vitetének,
Sokan ű közülök megverettetének,
Külömb-külömbképen megbüntettetének.
- Inkább nagyobb részént kik megveretének, 145
Mind főfő emberek gyermeki levének,
Azért panasolni királhoz menének,
Hogy paraszt gyermektől verést szenvednének.
- Meghallgatá király bosszonkodásokat,
Cyrust hivattatá, ki verte fiokat, 150
Királ Cyrust kérdé, adná ennek okát,
Miért megverette mind az úrfiakat?
- Imé ez dolognak végét várja vala,
Mind az udvar népe ezt hallgatja vala,
Cyrus az királnak ezt felelte vala: 155
Hogy méltán mívelte, mert ű királ volna.
- Mihelt királ gyermek feleletit hallá,
Ű nagy bátorságát oly igen csudálá;
Királ előtt pásztor gyermekkel áll vala,
Királ az pásztorinak ilyen szóval szóla: 160
- »Okot benne semmit szegén pásztor ne lölj,
Az én beszédemre bátorsággal felelj,
Elöttem hazudni hamisan te ne merj,
Hogy a te fejednek mostan kegyelmet nyerj.
- Nem tetszik az gyermek, hogy te fiad legyen, 165
Te természetéről ilyen bátor legyen,
Nékem megmondd azért, ki gyermeke legyen,
Ha néked akarod, hogy kegyelem legyen!«

- Az pásztor kegyelmet ű fejének kére,
Gyermek felől mindent igazán jelente, 170
Gyermeket Harpagus miként el-kivitte,
Ű fiáért gyermek ez világon élne.
- Rövidebben mondván, pásztor beszédéből
Megesmerék Cyrust ékes termetéről,
Királ unokája ű feleletiről, 175
Királ leányához való személyéről.
- Csak beszéddel királ gyermeket megfeddé,
Nemes Persiában előle kiküldé,
De éltét szívében gonosz szemmel nézé,
Azért Harpagusra nagy haragját veté. 180
- Harpagusnak vala királ udvarában
Egyetlenegy fia szép ifjúkorában,
Megöleté király ű nagy bánatjában,
Étkül megfőzeté egy lakodalmában.
- Az ifúnak testét felhozák egy tálban, 185
Asztalra letevék az lakodalomban,
Az atyját kénálja királ nagy búvában,
Benne úgyan egyék, mint fia húsában.
- Erre az Harpagus nagy bátron felele:
Királ mit akarna, arról nem tehetne, 190
Királynak haragját ű mind jóra vélné,
Noha ű fiáért nagy bosszút szenvedne.
- F ű tanácsán akkor ű haragját tölté.
Harpagus forgatja ű nagy bátorságát,
Szánja szép fiának méltatlan halálát, 195
De azért titkolja minden akaratját.
- Rövid üdő múltván el-felnevekedék,
Persiában Cyrus el-felörögödék,
Harpagus ű róla sokat gondolkodék,
Bosszú megállásban ű hozzája bízék. 200

- Okot ű magában Harpagus gondola,
Hamar az Cyrusnak egy levelet íra,
Hogy az királ űtet veszteti akarja,
És hogy megmaradott, látni sem akarja.
- Gyűlötségben érte az királynak esett, 205
És ű érte fia már halált szenvedett,
És ű ilyen bosszút és nagy kárt szenvedett,
Feddé, hogy magáról ű elfeledközött.
- Cyrus ezt megértvén hadat támasztana,
Anyjáért, magájért hogy bosszút állhatna, 210
Média ereje kezében juthatna,
Mert ű volna annak fõlsõ kapitányja.
- Panaszt ennél többet ű sokat számlála,
Kit mind a levélbe Harpagus beíra,
Nyúllal egy hû embert Cyrushoz bocsáta, 215
Kiben egy levelet szépen szerzett vala.
- Okosan Harpagus nyúllal cselekedék.
Nyúlat az hátára adá egy embernek ;
Az egy kis nyúlfiat mint vadászembernek,
Hagyá, úgy hordozná, meg ne jelennéjek. 220
- Mikoron Harpagus követe béjuta,
Nyúlat el-bévívé Cyrusnak mutatá,
Cyrus az levelet nyúlban megtalálá,
Harpagus tanácsát ottan jóvá hagyá.
- Persipolis vala neve az városnak, 225
Kiben lakóhelye vagyon az Cyrusnak,
Cyrus így gondolá rendit dolgainak,
Hogy végét érhetné ű gondolatjának.
- Egy nap váras népét dologra hívatá,
Nagy erõs munkával akkoron fárasztá, 230
Másnap vendégségben fejenként hívatá,
Vígán tartá űket, nékiek ezt mondja :

- »Imma jól tartalak, tegnap fárasztálak,
Két nap kettõt teszen — ha meggondoljátok,
Médiaiaknak amint udvarlátok 235
Tegnapi dologhoz hasonlót fáradtok.
- Mai jól-tartásom ha követenditök,
Minden dolgaimban vélem együtt léztek,
Felelek tinéktek kettõbõl kimentlek,
Médiaiaknak fejedelmi léztek!« 240
- Cyrustól ezt hallák, nagy örömost lõnek,
Fejenként ű néki fogadást tevének,
Valamit akarna a tévõk lennének,
Valahol mondaná, mind véle lennének.
- No nem vára üdõt Cyrus sokat ebben, 245
Népének meghagyá, gyülnének egy helyben,
Késedelem semmi ne légyen gyűlésben,
Láss! az ifjú Cyrus bízik erejében.
- Vitéz vala Cyrus ű ifjúságában,
Persiai urak vannak táborában. 250
Már mind elrendelé Cyrus ű szívében,
Királnak országát vennéje kezében.
- Minden gyorsasággal népét elindítá,
Média határban táborban szállítá,
Ellene az királ erejét indítá, 255
Cyrust ű ellene semminek alítá.
- Az Astiagesnek fû hadnagya vala
Az úrfi Harpagus, ki tanácsa vala,
Nem juta eszében mit véle tött vala,
Hadban királ dolgát reá bízta vala. 260
- Nem gondolá király, mit véle tött vala,
De az Harpagusra dolgát bízta vala,
Hogy Cyrus népéhez közelített vala,
Az Cyrus népével szembe szállott vala.

- Tevé az királnak kegyetlenségejért,
És az egy fiának szörnyű haláláért,
Az Cyrushoz hajla bosszúállásáért,
Népét néki adá nyomorúságaért. 265
- Imé királ hallá, rajta megbúsula,
Megújonnan népét ellene támasztá,
Seregét megszerzé hogy ű szembe juta,
Médiaiakat igen bátorítja. 270
- Senki már ne bízzék jó hamar lovában,
És az hadból el-kiszabadulásában,
Mert fegyveres népek vannak táborában,
Azok hátul lesznek ű diadalmában. 275
- Dolga lenne annak, ki futni akarna,
Hátul olyan erős népet ű találna,
Mint előtte való ellenség ki volna ;
Vini azért minden szorgalmatos volna. 280
- Egyben közelíte két úrnak ereje,
Hamar megrettene Cyrusnak ű népe,
Tábor helye felé fut vala ű népe,
Holott mindeniknek vala háza népe.
- Sokan asszony népek, akik ott valának,
Persiaiaknak ellene állának,
Kérik megtérnének, érettek vínának,
De szép beszédekkel űk nem használának. 285
- Vini asszon népek arczul fordúlának,
Minden futó népet így szidalmazának:
Az szükséges koron hogy hová futnának,
Anyjoknak hasában talán bábúnának. 290
- Megszégyenlé magát minden futó népe,
Ismét öszvegyüle hamar futott népe,
Az királra az nép nagy hamar megtére,
Királ ű erejét vinya készeríté. 295

- Persiabéliek győzödelmet vőnek,
Médiabéliek igen veretének,
Fűfő jeles urak sokan elesének,
Az királylyal foglylyá némelyek esének. 300
- Táborokban ismét mind el-bészállának,
Nagy sok nyereséget köztök elosztának,
Cyrust felemelék köztök királyoknak,
Kinek engedének, mint törvény uroknak.
- Astiages királt Cyrus béhozatá,
Nagy kegyelmességét hozzája mutatá,
Média országgal ismét megonszollá,
De az Médiában térni nem akara. 305
- Jámbor vala Cyrus ű királságában,
Nagy kegyelmes vala ű birodalmában,
Fejedelmül hagyá együtt országában,
Atyját Astiagest az Hirkániában. 310
- De médiaiak az Cyrus hadáig,
Csak uralkodának azon más ideig,
Háromszáz és ötven számos esztendeig,
Eufrates királtól az Astiagesig. 315
- Ellene Cyrusnak sokan támadának
Kik Astiagesnek régen udvarlának,
Első gondja esék Babilloniának,
Nem akar engedni az Cyrus királnak. 320
- Persiából Cyrus haddal reá indúla,
Babilloniának segítsége juta,
Gazdag Lybánonból Schergors királ juta,
Scherhorsnak megvevé nagy hamar országát.
- Ellene támasztá az Babilloniát 325
Megfeddé, bünteté mint hitlen országát,
Gazdag Lybanonra készitő ű hadát
Ez széles világon kazdag neve vala.

Róla Cresus király sokat gondolt vala,
És széles világon kazdag neve vala, 330
Az Görögországban széllal izent vala,
Minden veszedelmét már jól látja vala.

Persiaiakkal Cyrus gyorsan juta,
Cyrus az Cresussal gyorsan szembe álla, 335
Kinek nagy erejét már elverte vala,
Csak kevés népével megütközött vala.

Esék foglylyá Cresus a Cyrus királnak,
Kegyelmes az Cyrus a Cresus királnak,
Jóllehet országát foglalá magának,
Várasát örökké megadá királnak. 340

Tekélletes vala Cyrus ű dolgában,
Immár uralkodik egész Ázsiában,
Birodalma vala nagy sok országokban,
Híres neves vala ez széles világban.

Rettenetes vala hatalmasságában, 345
Nem nyughatik veszteg ű birodalmában,
Hadát kiindítá hideg Scithiára,
Hogy ezt es megvenné ű birodalmába.

Vala csak egy asszon akkor Scithiában,
Benestrungnak hiák az ű országában, 350
Az királné asszon bízik hatalmában,
Királt bebocsátá azért Scithiában.

Mikor királ juta el-bé Scithiában,
Csak előtte forog asszon ű magában, 355
Királ úgy végezé ű gondolatjában,
Sok bort és sok élést hagyta táborában.

Kiindúla királ, tetteté félelmét
Hogy közelb vehetné az ű ellenségét,
Kinek az asszonnak hozák futott hírét,
Az fiának adá népe harmadrészét. 360

Az királné asszon meghagyá fiának,
Ne hinne királnak pusztta táborának,
Valahol járnának igen vigyáznának;
Az ellenség után okosan járnának:

Királné asszonnak fia elindúla, 365
Pusztta táborában az Cyrusnak juta,
Sok borhoz, éléshez népe el-leszálla,
Az Cyrus királnak ez hírével vala.

Oly hirtelen királ népét megtérité,
Scithiai asszonnak népére ereszté, 370
Mind az egy fiával űket ott elveszté.
Asszon ezt meghallá, szívét keményété.

Nem tetteté asszon semmi bizodalmát,
De futni tetteté scithiai táborát,
Nem véli az királ asszony akaratját, 375
Utána indítá szántalan nagy hadát.

Immár Cyrus népe igen bátor vala,
Két magas hegy közbe el-béjutott vala,
Királné asszonnak népe lesben vala,
Cyrus nagy erejét közbe vötte vala. 380

Fene vad módjára reá rohanának,
Az scithiaiak, kik lesben valának,
Az királnak népe erőssen vívának,
De mind a királylyal földre vágatának.

Az királné asszon ám megkeresteté, 385
Cyrus királ testét elő vitetteté,
Az egy cseber vérben nyakra ereszteté,
Keserűségében néki ezt ivölté:

»Cyrus királ igyál eleget az vérben,
Kit te szomíhozál kegyetlenségedben, 390
Kiben nem ihatál eleget éltedben,
Legyen ez te neked nagy kevélségedben!

Táborbeli népe hétszáz ezer vala,
 Kit az Scithiában mind levágtak vala, 395
 Ebben egy hírmondó haza nem ment vala,
 De az illyő-fillő haza szaladt vala.

Az ezer ötszázban és negyvenkilenczben,
 Mikoron írának enni esztendőben,
 Az ki ezt szerzé az új víg kedvében,
 Nevét megjelenté verseknek fejében. 400

NÉVTELEN.

1546.

SZÉKELY BALÁZS.

1546.

és

FEKETE IMRE.

1546.

AZ ISTENFÉLŐ ELEÁZÁR PAPRÓL ÉS AZ
KEGYETLEN ANTIOCKUS KIRÁLYRÓL
VALÓ HISTÓRIA.

2. Machab. 6.

(Névtelentől)

Régen ő törvényben vala Jéruzsálemben,
Egy hatalmas király ő nagy kevélségében,
Hogy ki az zsidókat mind öleti vala,
Ő nagy kemenségében.

Az királynak neve az Anthiokhus király, 5
Kit kiúze Egyiptomból Farahó király,
Ki Jeruzsálemet igen elpusztítá,
Pogán kegyetlen király!

Sokszor az zsidókat szeretve kéri vala,
Bálvány-imádásra ő kényszeríti vala, 10
És az pogán hitre őket inti vala,
És erőlteti vala.

Az zsidók törvényeknek lám az ellene vala,
Antiokhus király ezt is látja vala,
Hogy ők minden kénra és kegyetlenségre, 15
Örömetst mennek vala.

Antiokhus király mikor ülne székiben,
Az zsidókat inté fejenként eleiben,
Hogy ők is élnének az pogán törvényben, 20
És az ő életiben.

Mikoron a zsidók áldozatot tennének,
Az áldozat közbe disznó-húst szerzének,
És megfenyegette, hogy azzal élnének,
Mind disznó-húst ennének.

Egy jeles bölcs ember a zsidók között vala, 25
És az írástudó papok nemzeti vala,
Régi ember vala, igen jámbor vala,
Eleázár pap vala.

Egész zsidóságban esmeretes vala,
Azért Antiokhus előhívatta vala, 30
Az ő életére ő Eleázárnak
Nagy tanácsot ad vala :

»Kérlek Eleázár fogadd meg beszédemet,
Hogy ha ez világban akarod te éltedet,
És te semmiképen meg ne tarts magadat, 35
Disznó-hústól étedet.

Mert meg vagyon írván az bölcsnek ő könyvében,
Semmi válogatást ne tegyünk az ételben,
Mert emberek vagyunk és az istennek
Azzal leszünk kedvében. 40

Nagy éktelen dolog ember törvént szerzened,
És a természetet tenéked megtagadnod,
Az istenek ellen az ő életekben,
Másképen az rendelni.

Azért vesd el tőled az nagy balgatagságot, 45
Inkább vegyed elő emberi okosságot,
Kérlek meg ne utáld istenek mint adták
Nekünk az szabadságot.

Hogyha hitőd ellen azt te bűnnek tartandod,
A te istenednek ő haragját látod, 50
Mely erős szag szerént evvel most megbántod,
Haragját elmúlatod.«

Eleázár hallá, az királynak azt mondá :
»Ez tanácsot király vallon neked ki adá?
Hogy te az zsidókat régi törvényekből 55
Már elszakasztanád.

Az mi törvéninket soha meg nem utáljuk,
És mi az egy istent soha hátra sem hagyjuk ;
Az mely törvént nekünk Mózes által adott,
Mindörökké azt valluk. 60

Semmi amannyiért tőle el ne szakadjunk,
Ezüstért, aranyért mi egyebet nem vallunk,
Félelmekért, kínokért az mi istenünket
Csak meg sem kell tagadnunk.

Az mi elcinkről a törvény rejánk szállott, 65
Kit a Mózes által isten minékünk adott,
Senki mű közölünk itt a zsidóságban
Még ebből ki nem állott.

Nem illik én nekem így áldozatot tennem,
Az áldozás közben es disznó-húst szerzenem, 70
Ez undok állatot nemhogy én megenném,
Sem akarom illetnem.

Az ti írástokat az mienk szidalmazza,
Az ti törvényteket es mindenben gyalázza,
Minden szokástokat és rehelyesteket (?) 75
Mindenben kárhóztatja.

Az pogánok szoktak nagy sok istent imádni,
Az árnyék világion mindent eleig kévanni,
Az ember halandó, ez világi jótul
Tudja el kell szakadni. 80

Atyámuak törvénit kell oly igen őriznem,
Az én istenemnek parancsolatit félnem,
Semmi félelemért, semmi adományért
Egyebet nem kell hinnem.

- Ha mit akarsz tenned, te én velem azt tegyed, 85
Ihon az én testem akár ugyan megegyed,
Az én halálomnak a te istenedtől
Bátor írdemit vegyed.
- Te kevélységedben látom felfúvaskodtál,
A te istenednek ereiben úgy bíztál, 90
És az egy istennek választott népére
Ím te előállattál.
- Kegyetlenségedben szememet kitolyassad,
Minden tagaimat borotvával hasogassad,
Minden tetememet, minden inaimat 95
Ízről izre szaggassad.
- Az én istenemnek az ő nagy szerelméjért,
Azokat békével elszenvedem kedvéjért
Ábrahám, Izsáknak, régi szent atyáknak
Az ő ígíretekért!« 100
- El-felfuháskodék Eleázár istenhez
Ragaszkodék akkor istennek törvényéhez,
Mert soha nem hajla holtig Eleázár
Pogán király hitire.
- Felsőval ezt mondá: »oh istennek törvénye! 105
Te vagy én lelkemnek bátorságos edínye,
Szántalan istennek nagy irgalmassága,
Mint tengernek fővénye.
- Vénségemig téged tisztán megtartottalak,
Hogy te böles löttél, azért megáldottalak, 110
Semmi adományért, semmi félelemért
Én meg sem tagadtalak.
- Kiért örök isten én velem oly jól tegyen,
Az én atyáimnak seregében ő vigyen,
Színe eleiben az nagy kínok után 115
Az én lelkem felvigye.

- Te kegyetlen király látom akaratodat,
Ki nem illetné az te királyságodat,
És nem néznek az éktelen dolgok
Az te királyságodra. 120
- Mondanád meg nekem, ellened mit vétettem,
Avagy néped között mi gonoszt cselekedtem,
Kiért én te tőled pogán fejedelem
Ezeket érdemlettem?«
- Az király ezt hallá, haragra indúltaték, 125
Egy kegyetlen hóhért előhívattata,
Antiokhus előtt lám az Eleázár
Mezítelen vetkezők.
- Eleázárt király erőssen kötözteté,
Ostorokkal ötet igen megveretteté, 130
Kegyetlen kínokkal az ártatlan embert
Antiokhus illeté.
- Igen kemén vala Eleázár hitében,
Isten akaratja! ként nem érez testében,
Minden kénja neki álmoképen esik, 135
Nem háborog szívében.
- Vérének hullását mindenek látják vala,
Tagja szakadását nagy sokan nézik vala,
De az ő hitében tekölletes vala;
Igen csudálja vala. 140
- Az kénnek nagy voltát állomm a nem szenvedheté,
Erőtelen testét lám a földre leejté,
Azon hálát adván ő az egy istennek,
Nagy hívségét jelente.
- Egy a hóhérek között, ki közelben áll vala, 145
— Nagy hívséget evvel királynak mutat vala,
Eleázár torkát megnyomódja vala,
Igen tapodja vala.

- Antiokhus ötet igen kéreti vala,
Hogy az pogán hitre ő melliek hajlana, 150
Disznó-hússal ilne, ha azt nem tenné,
Igen hamar meghalna.
- Szóla Eleázár mind az zsidók képében:
»Istennek törvényét igen tartom szívemben,
Útánnam valóknak gonosz példát adni 155
Nem akarok éltében.
- Az én kínaimnak király végít érheted,
Azért az istennek rajta nagy ítéleti,
Végzetetlen kinnal az Antiokhusnak
Isten ezt megfizeti!« 160
- Nagy bűdös állatot orraiban ütének
Az Eleázárnak nagy szemet tétetének,
A szegén martyrnak nagyobb kegyetlen kint
Oly nagy hamar szerzének.
- A szénben béveték, ott imádkozik vala, 165
Ő segítségére csak istent híjja vala,
Kiról Eleázár immár idvességét
Az kénban várja vala.
- »Ímé én levetem a szénben az én testem,
Tarts meg népeidet, légy irgalmas énnekem, 170
Népeid vétkéjért kérlek örek Isten!
Az kénnal büntess engem.«
- Az szóbeszéd közben ám megíge, meghala,
Az király haragja avval semmit nem szóla,
Am felfuhászkodék, igen megharagvék, 175
Oly igen megindúla.
- Az Eleázárnak hét gyermeki valának,
Eszesek valának, igen szépek valának,
Hogy kik egymás után Antiokhus miatt
Nagy kinnal meghalának. 180

- Salmana neve az gyermekek anyjának,
Makabeus neve vala az első fiának,
Abet, Makir, Akáz, Áret, Judás, Jákob,
Nevek hét fiainak.
- Eleibe király mind az hetet hívatá, 185
Az egyik előtte az többit megállatá,
Antiokhus király ott az gyermekeket
Erössen megrongálá:
- »Én tüteket kérlek én szerető fiaim,
Minden jóra intlek legyetek én gyermekim, 190
Az mit néktek mondok, azt szeretve mondom,
Szerető csomotáim.
- Szép személyek vagytok és nagy szép ábrázatóvak,
Az én törvényemet ti meg ne útáljátok,
Nagy birodalmokat én ti nektek adok, 195
Istenemet valljátok.
- Az ti törvénteket már semminek tegyétek,
Az én törvényemet semmire ne vegyétek,
Itt az zsidóságban szerető fiaim
Nevemet viseljétek. 200
- Mert ha ti énnékem szómat nem fogadjátok,
Az én istenemet es ha ti nem valljátok,
Rejátok jövendő kintól magatokat
Soha nem óhatjátok.
- Külömb-külömb kínzó szerszámokat hozatok, 205
Ahhoz hóhérokat nagy sokakat állatok.«
Az ifjakat ígygen iegeti vala,
Azzal rettentí vala.
- Antiokhus őket igen megfenyegeté,
Az ő akaratját önekik megjelenté, 210
Kegyetlen kínokkal igen megijeszté
Végre meg is öleté.

- Istennek kedvében az gyermekek valának,
Istennek malasztja igen vala ő nálok,
Ők az pogán törvént igen megútálák, 215
Az istenhez hajlának.
- Az kegyetlenségtől ők semmit nem félének,
Mert az egy istennek szeretetiben lőnek,
Sanyaróságától az kegyetlen kinnak, 220
Ők meg sem ijedének.
- Az nagy úristennek országában menének,
Nagy példát hagyának ők a keresztyéneknek,
Hogy mi is ezképen az keresztyén hitnek
Ótalmazói lennénk.
- Nem régen költötték ezeket bé énekben, 225
Úr születése után ennyi esztendőben,
Mikoron írának az ezer ötszázban,
És negyvenhat esztendőben.

AZ SZENT THÓBIÁSNAK EGÉSZ HISTÓRIÁJA
AZ SZENT BIBLIÁBÓL ÉNEKBESZERZETETT.

(Székely Balázstól.)

- Jersze emlékezzünk mostan mi nagy dolgokról,
Isten fiainak nagy békességekről
És mi atyáinknak ő erős hitökről,
Hogy ne feledkezzink soha mi ezekről!
- Uralkodik vala régen az Síríában 5
Egy hitetlen király ő gonoszságában,
Ki istennek népét elvivé rabságban,
Az Oziás királt veté nagy fogságban.
- El nem titkolhatjuk mostan ennek ő nevét,
Salmanazár neve kegyetlenségejért, 10
Ninive lakása fertelmességejért,
Kit végre megöle az isten ezekért.
- Neptalim városból rabbá esék egy zsidó,
Ki az rabságban vala istenfélő,
Tóbiás ő neve, mert békesség-tartó, 15
És ő szükségében vala istenhöz óhajtó.
- Mikor minden népek áldoznának bálvánnak,
Akkor Tóbiás másfelé magának
Kiáltja az istent atyjafainak,
Ez az ő tanácsa : ne bálványoznának ! 20
- Ezt az Salmanazár kedvelé szeretettel,
És ötet meglátá kedves szemeivel ;
Ada szabadságot neki tisztességgel,
És ötet böcsüllé aranynyal, ezüstvel.
- Az Tóbiás tudja istennek akaratját, 25
És szent házasságban foglalá ő magát,
Ő nemzetségéből választá egy leját,
Kinek Anna neve, szentelé magának.

- Tóbiásnak társát ám isten megtekinté,
Egy fiú magzattal ötet megszereté, 30
És neki adaték ő atyjának neve,
Ez az kis Tóbiás, ki az istent féli.
- Mikoron Tóbiás Rágesnek városában,
És ő szállott volna Gabellus házában, 35
Tíz gyra ezüstöt ott multságában,
Kölcsön Gabellusnak ada szükségében.
- Idő teljesedvén Salmanazár meghala,
Uralkodni kezde ő kegyetlen fia,
Sennakérib király, kin isten haragja
Akkor jelenteték és bosszúállása. 40
- Sennakérib hallá Tóbiásnak életét,
Mert isten angyala immár az ő népit,
Kit levágott vala az nagy káromlásért,
Mert meg nem esmeré akkoron ő vétkét.
- Ezen meggyühövék, öleti az szenteket, 45
Tóbiás es mert ám ott szánkivettetett,
Jószága, marhája immár elvétellett,
Mégis koporsóban szenteket eltemeti.
- Kegyetlennek napját isten hamar elhozá,
Megölé fiait az isten haragja, 50
És hosszú élettül am isten megfosztá,
Mert az kegyetlennek ezen ő virága.
- Szerze nagy Tóbiás innep nap egy ebédet,
Elküldé ő fiát, hivata vendéget,
Nemzetsége közül talála megöltet, 55
Kit az szent Tóbiás siralommal temet.
- Rejá emlékezvén az isten mit mondott vala,
Ámosnak általa ezt hirdette vala :
»Ti innep napotok leszen siralommal,
És ti vígasságtok leszen óhajtással.« 60

- Mikoron Tóbiást feddenék ő baráti,
Avval ő nem gondol, mert az istent féli
És megholt testeket házában elrejtí,
De nagy siralommal iel eltemeti.
- Törtínek egy napon neki nagy fáradása, 65
És ház fala mellett néki elalvása,
Szemeit megvakítá fecskének ganéa,
Isten megkésérté, hogy ő lenne példa.
- Békességes Tóbiás hálát ad az istennek,
És ki ötet követi, ezt mondja mindennek : 70
»Örök dücsösséget ád isten mindennek,
Kik igaz hitöket megőrizik istennek.«
- Tóbiásnak társa siet, megyen dologra,
Mert nagy az ő gondja nyomorult urára,
Egy kecske gödölyét hozza az kohnyára, 75
Isten akaratja az nyomorúttakra.
- Ennek mekegését Tóbiás meghallá,
Szóla családjának : »ne talám or-marha ?«
Ezen házastársa igen megindúla,
Am ötet dorgálja, feddi, pirongatja. 80
- No halljuk immáran Tóbiás ohajtását,
És nagy siralommal az ő imádságát,
Ebben kijelenté ő nyomorúságát,
Istennek ohajtja nagy irgalmasságát :
- »Igaz vagy úristen ítéled igazság, 85
És minden útaid csak nagy irgalmasság,
Könyörgünk tenéked örök hatalmasság,
Vedd el bűneimet, mert ez az bódogság.
- Sokképen úristen vétkeztem te ellened,
Ezért eltávozott tőlem te segedelmed, 90
De legyen én velem az te békességed,
Jobb nekem halálom, adjad békességed !«

Ugyanazon napon Rágesnek városában,
Az szolgáló leján Ráguel házában,
Sárát pirongatja: »te ágyas házadban 95
Hét ifjat megöltél és vagy gyilkosságban.

Nemde akaratod, hogy te megölj engem?
Azért légy magtalan, méhednek gyümölcsét
Soha te ne lássad azoknak életit,
Ilyen nagy liánzó ki nem szenved feddést.« 100

Sára békességét jelenté siralommal,
Imádja az istent akkor ohajtással,
Mert szenved káromlást az nagy hohajtással,
De ennek eleit veszi imádsággal.

Lássad! hogy tanítja Tóbiás ő kis fiát, 105
Mert az istenfélő hallgatja vén atyját,
És szépen böcsüllí az ő édes anyját,
Mert az istennek várja kedves akaratját.

Az fertelmes élet, kevélség, paráznaság,
Távol tőled legyen mert ez oly gonoszság, 110
Ki volt mindörökké istennek bosszúság,
Kéért elvitetett az örök bódogság.

Az te kenyeredet szegényekkel közeljed,
Hogy el ne felejtsen téged te istened,
Noha szegénységben leszen te íleted, 115
Akkort semmit ne félj, mert veled istened.

Isten az híveit soha el nem hagyja,
Ifjúnak képében eljőve angyala,
Kit az kis Tóbiás az atyjához híva,
Véle megszerződék lenne az ő társa. 120

Lőn első szállások Tigrisnek vize mellett,
Ott az kis Tóbiás mosogatja lábát,
Kiáltja társának az ő segítségét,
Mert halnak torkától megijedett igen.

Szóla Azáriás, bátorítja ő társát: 125
»Semit tőle ne félj, ragadd kopoltyúját,
Konczold fel ő húsát, csináljunk kocsonnyát,
Isten nekünk adta, csak kövessük útát.

Epéjét és szívéét az halnak megtartsad
Ennek orvosságát te kétfelé oszszad, 130
Atyádnak vakságát evvel meggyógyítsad
Te házasságodat evvel orvosoljad!«

Halljad! békességgel Ráguelhez jutának,
Életit kérdezi az nagy Tóbiásnak,
Lássad, hogy örvendez atyafainak 135
Ád istennek hálát irgalmasságának.

Isten akaratja Tóbiás házassága
Nuha az Ráguel ezt igen csudálá;
Felveték erőssen mint járt ő lejánja,
Ki mellett az Sátán hét ifjat megfojta. 140

Istennek angyala Ráguelét vigasztalá:
»Semmit mostan ne félj isten akaratja;
Mert könyörgésedet isten meghallgatta,
Hogy te mostan Sárát adjad házasságra.«

Engede Ráguel angyal tanácsának, 145
És fogá jobb kezét az ő lejánjának,
Nagy kegyes beszéddel szóla Tóbiásnak:
»Az irgalmas isten áldjon meg titöket!«

Halljuk meg immáran Tóbiás házasságát,
És mint cselekedett kövessük példáját, 150
Halnak ő szívével megfistölé házát,
De mi csak rettegjük istennek haragját.

Házasság ördögét isten megköztöteté,
Hogy keresztyéneknek soha ne ártana,
Nagy isten irgalma az ő fiaira, 155
De kik ötöt félik, azokon kegyelme.

- Halljad, serkegeti Tóbiás Sára asszont,
 »Kel fel Sára asszon dicsűrjük az istent,
 Mert szentek fiai imádják az istent,
 Kik vak hitőtlenek, tőle kirekeszti. 160
- Irgalmas úristen! mindeneknek istene,
 Tégedet dicsírjen földi és mennyei,
 Te vagy bizonságom én házasságomban,
 Mert te szerzésedet böcsüllem én ebben.«
- Ráguel szolgálait iffelikor hívatá,
 De isten kegyelmes, Tóbiást megtartá,
 Véle egyetemben ásának koporsót,
 Ez lón vígassággal két hétig az öröm. 165
- Szóla kis Tóbiás angyalnak ezt mondá:
 »Kérlek Azária! hallgasd meg beszédemet,
 Menj el Gabellushoz, ez kezében attam
 Adósságot kérlek hozzád (neköm) vissza. 170
- És kérjed Gabellust Rágesnek városában,
 Jöjjon mostan hozzám tisztességemben.«
 Értelmes Gabellus, ezt ő meg nem veté,
 Az adósságot es neki megfizeté. 175
- De halljad, Gabellus Tóbiásnak mit szóla:
 »Áldjon meg tüteket istennek irgalma,
 Hogy sok nemzetségig lássad unokáid!
 Erre dűcsűfíretre kiáltának amment. 180
- Keserves nagy Tóbiás számlálja az napokat,
 Keserűségében beszél ilyen szókat:
 »Mért fiam késik? nem értem az okát,
 De hiszem inkább, hogy Gabellus megholt.«
- Véle egyetembe házas társa szomorú,
 Mert egyetlenegy nékie keserű,
 Ki ő nekik vala szemeknek világa
 És ő vénségének tápláló estáppja. 185

- Mégis vígasztalván vígasztalja ő társát:
 »Veszttegj Anna asszony, hadd el te a sírást. 190
 Hív emberre bíztuk egyetlenegyünket,
 Kit nekünk az isten békeséggel meghoz.«
- Búcsúzik kis Tóbiás megköveté ipát,
 És nagy békességgel őket elbocsátá,
 Sárát néki adá, igaz házastársot,
 Véle egyetembe jószágának felét. 195
- Nagy örömben vagyon Tóbiás családjával,
 Sok az ő csordája, ékes leányokkal
 Útnak ő közöpin Sárát ám elhagyá,
 Hogy vón szüléjét hamar vígasztalná. 200
- Szüléje meglátá távol földén ő fiát,
 Siet vígasztalni ő keserves urát,
 De lássad, mint tapat az szegény vak ember,
 Ki nagy siralommal apolgatja fiát.
- Hálaadás után vevé halnak epéjét
 És avval megtörlé ő atyjának szemét,
 És atyja vakságát isten meggyógyítá,
 Kiről nagy hálákat istennek adának. 205
- Ez isten hatalma értsétek keresztyének,
 Mert ő kiket akar bizon megsanyargat,
 De nem az okaért hogy ők elvesznének,
 De hogy inkább értsék isten akaratját. 210
- Immáran Tóbiás atyjával tanácskoznak,
 Hogy mit fizetnének ők Azáriásnak,
 Kit ők vélnek vala csak tiszta embernek,
 Ki által ismerék istennek kegyelmét. 215
- Minden jószágoknak felével ők onszolják,
 De isten angyala nékiek ezt mondja:
 »Ti reátok szállott istennek irgalma,
 És siralom után istennek jó kedve.« 220

Ez beszédek után istennek anyala
Szemek látására előlök elenészek.
Lássad! isten gondja, mely nagy híveire,
Ha benne mérsz bízni keserűségben.

Jó kedvvel nagy Tóbiás istennek ő ezt mondja: 225
»Hatalmas vagy isten, tégedet dicsűrlek!
Te engem vesszözél és te meggyógyítál,
Légyen akaratod, adjad dicsőséged!«

Izráel fiai! kik vagyunk most rabságban,
Dicsűrjek az istent az ő fogságokban, 230
Én es dicsüretet mondok rabságomban,
Mert kegyelmes valál nyomorúságomban.

Átkozottak azok, kik téged megvetnek!
Jaj nagy siralommal látjuk mi ezeket,
Hol az keresztyének pogán hitre térnek, 235
Krisztust megtagadják, tisztelik Makhumetet.

Áldottak mindazok, kik téged tisztelnek,
És szent fiad által tégedet dicsűrnek
Ezek szükségében benned gyönyörködnek,
Mert kegyelmességed mutatod ezeknek! 240

De halljuk meg immár istennek nagy hatalmát,
Lássad ötöd évig Tóbiás vakságát,
Azután ő éle hatvankét esztendő,
És teljes ideje lön száz két esztendő.

Halála idején hívá hozzá két fiát, 245
És szépen tanítja az kicsin Tóbiást:
Hamar leszen immár Ninive veszése,
És zsidóság megyen az ő lakta földre.

Azért féljed és istent, böcsüljed ő nevét,
Hogy téged megtartson irgalmasságából, 250
Mert végét veti isten az sok gonoszságnak,
Fertelmességejért elveszti Ninivét.

Szépen eltakarván atyját kis Tóbiás
Ő ipa házához tére Ráguelhez,
Láták egészségben Sárának sziléit, 255
Tisztelik az istent teljes életekben.

Imé keresztyének! tanoljatok csak mostan,
Mert isten szerzése bizon az házasság,
Kiről az istennek vagyon oly nagy gondja,
Hogy ő szent angyalát kildi bajvívásra. 260

Most es vagy orczáját jelenti házasokhoz,
És irgalmasságát az nyomorultokhoz,
Azt ő felfogadta, hogy őket nem hagyja,
Kiről bizont vallunk, isten fogadása.

Azért nagy hálákkal tartozunk mi istennek, 265
És szent fia által azért esedezzünk,
Hogy ő szent szerzése maradjon meg bennünk,
Kit vak hitetlenek nuha nem böcsülnek.

Kérünk édes Jézus! esedezz érettünk,
Engeszteld atyádnak ő bosszúállását, 270
Adja ajándékol az szent lélek istent,
Ki szívünk siralmát nekünk vigasztalja.

Ezt emlékezetre az egy vadon erdőben,
Székel Balázs szerzé Erdőd vára mellett, 275
Kis karácson napján az új esztendőben,
Az ezeröttszázban és az negyven hatban.

AZ ERŐS ÉS ISTENFÉLŐ VITÉZ SÁMSON- RÓL HISTÓRIA.

Judicum 13.

Megemlékezhetünk, avagy Trója nótájára.

(Fekete Imrétől.)

Sokat szent írásból eddig emlékeztünk,
De Sámson dolgáról mi elfeledkeztünk,
Melynek ő mivoltát kell eszünkbe vennünk,
Emlékezetképen mostan véle élünk.

Régen ő törvényben egy ifjú vala, 5
Kinek népek között Mánue neve vala,
Annak felesége meddüképen vala,
De sokszor istenhöz fohászkodik vala.

Istennek angyala nekie jelenék, 10
És hogy fiat szülne, nekie mondaték,
Borotválás fejét kinek nem illetné,
És Nazareusnak gyermek hívattának.

Az angyal asszonnak ezt es megjelenté,
Hatalmassá lenni gyermeket jelenté,
Hogy szabadítója zsidóságnak lenne, 15
Jászok hatalmától megmentendő lenne.

Ez szót asszony hallván hamar elindúla,
Ura eleibe hamarsággal juta.
És ő ura előtt megállapék, monda:
»Istennek embere most én hozzám juta! 20

Kinek ő személye angyal szünő vala,
De maga én nálam rettenetes vala,
Kinek nevét kérdvén, nekem meg nem mondá,
De hogy egy gyermeket szülnék, ezt ő mondá.

Sernek italától és bornak megtilta, 25
Minden fertelmes étlettől megvona,
De Nazareusnak az gyermeket mondá,
Halála napjaig őt szenteltnek mondá.«

Istenhöz Mánue el felfoászkodék
És imádságában tőle az kérteték, 30
Az ember újjolan nékik megjelennék.
— Kérelem istentől ott meghallgattaték.

Az asszony egy napon mezőre kimene,
Mező közepiben asszony ott leüle, 35
Istennek angyala ő hozzája mene;
Asszony ezt urának megmondani mene.

Mánue asszonynyal hamar elindúla,
Úrnak angyalához mikoron ő juta,
Asszonnak a ki szolt, kérdé, ha ő volna? 40
Felele az angyal, mondá, hogy ő volna.

Mánue angyaltól ott egy dolgot kérde:
Hogy mikor beszéde bételjesednéjek?
És miképen gyermek tőlök tartatnéjek,
Münemő dolgoktól ő megtiltatnéjek?

Szólala az angyal, Mánuenek monda: 45
»Cselekedjél ugyan, mint az asszony meghallá,
Mit én parancsoltam neki, azt megtartsa.«
Mánue ezt hallván, angyalt kéré, monda:

„Kérlek hallgassad meg én könyergésemet,
És vegyed te hozzád én csináltam étket!“ 50
Az angyal szólala, monda Mánuének:
»Kínszerítvén engem nem eszem kenyeret.«

Angyal, Mánuének akkora szólala,
Áldozatot tenni ha akar — azt mondá:
»Csak az úristennek áldozzál — azt mondá, 55
Senkinek egyébnek« — ezt ő parancsolá.

Mánue az angyalt kérdeznie kezdé,
Hogy ki volna neve, azt megjelentené,
Hogy mikor beszéde bételjesednéjek,
Ótet ott mindketten akkor tisztelnéjek. 60

Az angyal ő nevét nékik meg nem mondá,
Mert csodálatosnak ő előttök vallá :
Mánue istennek áldozni akara,
Hamar azt felszerzé erős kösziklára.

Áldozatot hamar tüzzel el felgyújta, 65
Áldozatnak füstí az égbe feljuta,
Asszonygyal mindketten Mánue ezt látá,
Füst között az angyal mennyországba juta.

Földre ők mindketten hamar leesének,
Többé nem jelenék az angyal nékiek, 70
Mánue megérté ott voltát angyalnak,
És ez szót mondá ő feleségének :

,Immáran mindketten halállal meghalunk,
Mert az mü Urunkat szemeinkkel láttuk !'
Az asszony biztatá, urának ezt mondá : 75
»Ha az isten minket megölni akarna,

Mi áldozatunkat el nem vötte volna,
És mi dolgainkat meg nem mondta volna,
Jövendőre valókat meg nem jelentett volna !«
Asszony fiat szüle, nevezé Sámsonnak.

Mikoron az Sámson felnevedett volna,
Tamnata városba egykor bément volna,
Egy asszony-állatot ott ő látott volna,
Mely az jász nemzetségből akkor támadt volna.

Sámson ott az asszont igen megkedvelé, 85
Hogy neki megnyerné, atyját arra kéré,
Atyja, anyja őtet ezen igen feddé,
Hogy pogán nemzetet ő magának venne.

Mert az ő szüléi azt nem tudják vala,
Ez dolog istentől hogy adatott vala, 90
Jászok közé isten Sámsonot bocsátta vala,
Hogy ő vitézséggel ellenek támadna.

Atyjával, anyjával Sámson elindúla,
Egy szőlő högy közzé mikor juttak vala,
Sámson ő atyjától eltávozott vala, 95
Egy erős oroszlánt Sámson talált vala.

Ott semmi Sámsonnak kezébe nem vala,
Oroszlán ellene Sámsonnak támada,
Oroszlánt az Sámson kezébe ragadá,
Mint egy kecske ollót, ő ketté szakasztá. 100

Tamnata városban asszonyhoz menének,
Ő törvények szerént véle beszéllének,
Esmét azon úton haza eredének
És az ő házokhoz hamar sietének.

Egynehány nap múlván Sámson elindúla, 105
Tamnatába menni asszonyhoz kész vala ;
Atyjával, anyjával úton megyen vala,
Oroszlán testéhez ő maga tért vala.

Oroszlán szájában sok mihet találá,
Édes mézet gyűtvén benne ő találá, 110
Kezeiben Sámson mézet vötte vala,
És menő útában mézben észik vala.

Az ő atyját, anyját, hogy elérte vala,
Mert Sámson vélek ott közlötöte vala,
Az méz hozzá akkor honnat jutott vala, 115
Atyjának, anyjának meg nem mondta vala.

Vígan bémenének Tamnata városban,
Asszonnak menyekézöt szerének házában,
Városbéli népek az ő víg voltokban,
Harmincz firfiakat adának vígságban. 120

- Sámsom ott szólala ifjaknak ezt mondá :
 »Egy mesét én mondok, ha megtaláljátok,
 Heted napra nékem ezt ti megmondjátok,
 Fejenként tünetek ajándékot adok.
- Öltöző ruhákat számszerént harminczat, 125
 Azt megékesítsék ékes gyolcs ingekkel:
 De ha én mesémet ti meg nem lelitek,
 Annyi számó ruhát énnekem adjatok!»
- Ifjak ez szót hallván rajta búsulának,
 Sámsom feleségét utánna bocsáták, 130
 Fenyegetésekkel őtet szorgalmaztaták,
 Az mesében pedig ilyen szók valának:
- »Az evő állatból jó étek származék
 És az erősségből édesség adaték.«
 Harmincz ifjak ezen vetekedést tőnek, 135
 Sámsom meséjét soha meg nem lelék.
- Sámsomot az asszony kérdeznie kezdé,
 Az mese mi volna? azt megjelentené;
 Monda: »gyűlölsz engem és nem szeretsz engem,
 Mesét az okaért meg nem mondod nekem.« 140
- Szólala asszonnak Sámsom, azt felelé:
 »Atyámnak, anyámnak mesét meg nem mondtam,
 De ímé tenéked én megjelentettem,
 Mit mese jedzene én megbeszéllettem.
- Az hetedik nap immár hogy eljutott volna, 145
 Sámsomnak bánatot asszony jelentett vala,
 Az jelt az asszonyhoz Sámsom látta vala,
 Az mesét őneki hogy megmondta vala.
- Az mesét az asszony ifjaknak megmondá,
 Kik Sámsom meséjét előtte megódnák: 150
 »Mi legyen édesebb méznél, erősb oroszlánál!«
 Sámson hogy ezt hallá, ifjaknak ezt mondá:

- »Ha az én üszömön nem szántottatok volna,
 Az én mesémet ti meg nem leltétek volna.«
 Az Askalon helyre hogy alá ment volna, 155
 Harmincz öltözött firfiakat ott ő talált volna.
- Az harmincz firfiakat az földre leveré,
 Azokat fejenként az Sámsom megöle
 És ő ruhájokat rólok ott levevé,
 Mese megmondóknak városba bevíve. 160
- Ott igen Sámsom megharagudt vala,
 Tamnata városból el kiindúlt vala,
 Mert atyjához Sámsom menni akar vala,
 Ő nagy haragjában atyjához ment vala.
- Sámsomnak baráti az kik ott valának, 165
 Sámsom feleségét eleikbe hívák,
 Hozzája nem mentét Sámsomnak ők mondák,
 Egyiknek közzellek feleségtől adák.
- Kevés idő múltván ily dolog történék,
 Aratásnak ideje, hogy elközelgetnék, 170
 Sámsom feleségét meglátni akará,
 Ajándékon neki kecske ollót foga.
- Tamnata városba mikor bement volna
 Asszonyhoz bemenni Samsom akart volna,
 Feleségének atyja Sámsomot megtiltá, 175
 Asszonyhoz bemenni őtet nem bocsátá.
- Monda: »alítottam, hogy te nem szereted
 Az én leányomat és hogy te gyűlöled,
 A te barátodnak azért adám őtet,
 De az kisebb ő helyébe és szebb legyen néked.« 180
- Sámsom ott ezt hallá, felelé, ezt mondá:
 »Ellensége lenne érte jászoknak« ezt mondá
 És hogy gonoszt tenne érte, ő ezt vallá;
 Háromszáz rókákat a Sámsom ott foga.

- Azoknak farkokat mind egybe kötözé, 185
Égő üzekeket hozzájuk kötöze,
Jászok búzájára őket elereszté,
Azért búzáat tűzzel mind megégetteté.
- Jászok erről sokan tanácsat tartának,
Sokat erről köztök ők tudakozának, 190
Hogy ki volna oka ily szertelen kárnak,
Mondák ezt: dolgának kell lenni az Sámsonnak.
- Tőle feleségét hogy elvötték volna,
Ezen Sámson igen megharagudt volna,
Az tamnateusra jászok gyűltek vala, 195
És mind leányostól megégették vala.
- Ott Sámson szólala, jászoknak ezt mondá :
»Noha ezt ez dolgot ti most mívelétek,
De több bosszúságot még rajtatok tészek,
Magamnak ezután nyugodalmat vészek!« 200
- Szántalan sok népet Sámson ott levere,
És annak utána városból kimene,
Egy nagy kietlembe ő laknia mene.
Ezer jász nép ottan Sámson után mene.
- Zsidó népet jászok akkor bírják vala. 205
És az zsidó népnek parancsolták vala,
Sámson után zsidók hogy mentenek volna,
És kötözve őket kézben adták volna.
- Tüzezeren zsidók összevgyűltek vala
Sámsonot keresni elmentenek vala, 210
De hogy kietlenben őt meglelték vala
Sámsonnak az zsidók ez szót mondták vala :
- »Tudod-e mit jászok nekünk parancsolnak?
Mi gonoszt műveltél ellenek jászoknak ;
Parancsolnak nekünk, hogy téged megfogjunk, 215
És kötözve nekik mi kezekben adnánk.«

- Sámson ez szót hallá, zsidó népnek szóla :
»Mi gonoszt ellenem míveltenek — monda,
Azon gonoszságot én ellenek adám,
Tűzzel bosszúságomat én rajtok megállám. 220
- De énnékem fejenként ti meg eskedjete,
És igaz beszéddel nékem ígérjétek,
Mégkötözzvén engem, hogy ti meg nem öltek,
Hanem egészséggel ő nekik ti visztek.«
- Zsidók ezen neki fejént megeskőnek. 225
Két erős kötéllel őket megkötözzék.
Fogva az Sámsonot az jászoknak vivék,
Jászok őket látván, rajta örülének.
- Istennek malasztja őket kénszeríté,
Mint egy fonal-szálat, köteleket szaggatá, 230
Egy holt számárnak állát kezébe ragadá,
Véle az jászokat földre mind leveré.
- Sámson ott a csontot kezéből leveté,
Az viadal miatt szomjúhozni kezdé,
És az nagy istenhöz kiáltani kezdé, 235
Ő kiáltásában ez könyörgést tevé :
- »Felséges úristen ! te ma nékem adál,
Ez nagy viadalban győzödelmet adál,
De nagy szomjúságra most engem juttatál,
Szomjúval meghalnom kérlek, hogy ne hagynál. 240
- Az állsontból egy fog — Isten parancsolá, —
Szépen meghasada, belőle viz folya,
Sámson benne ivék, ereiben újola,
Erről az istennek Sámson hálát ada.
- Onnat elindúla, el Gázába méne, 245
Ott egy fertelmes asszont ő szemléle.
Melynek ő házához Sámson el-beméne,
És az ő bementén jászoknak hírek lön.

- Várasra őrzőket az jászok vetének,
Váras kapujára lakatokat vetének, 250
Hogy nagy csendességben éjjel ők lennének
És más napon reggel Sámsonot megölnéjek.
- Csak éffelikorig Sámson ott nyugovék,
Város kapujára hamarsággal lépék,
Kaput lakatostól vállára felvéve, 255
Az városon kívül egy nagy hegyre vivé.
- Söretnek völgyére mind ez után méne,
Egy asszonyállatot ott ő megszerete,
Jászok között melynek Dalila vala neve,
Mely miatt Sámsonnak lőn nagy veszedelme. 260
- Az jász fejedelmek asszonyhoz menének,
Nagy temérdek kincset neki ígérének,
Ha Sámson erejét ők megérthetnéjek,
És asszony után őt megölnéhetnéjek.
- Dalila szólala, Sámsonnak ezt mondá: 265
»Kérdlek én tégedet, ha szeretsz engemet,
Mondd meg miből legyen te hatalmas erőd,
Kötözés mű legyen, ki megbírjon téged?«
- Sámson Dalilának ily szóval felele: 270
»Hétszerő kötéllel ha megköttözz engem,
Elszakasztására nem lesz nekem eröm,
Embernek mint szokott csak léssen én eröm.«
- Hétszerő kötéllel Sámsonot megköté,
Jász fejedelmeknek asszon hírré tevé,
Házába nagy hamar őket el-bévivé. 275
Ezt az Sámson látá, csak semminek vélé.
- Mint egy fonál-szálat, kötelet szaggatá,
Jászokat ő tőle hamar eltávoztatá,
Asszon siralommal eleibe juta,
Nagy hízelkedéssel ezt Sámsonnak mondá: 280

- »Nám csak nagy csuffsággal engemet illetél,
Mert hamis beszédet énnekem jelentél,
Minden igazságot nekem jelentenél,
Hogy ha te engemet szűvedből szeretnél.
- Jelents kérlek nekem minden igazságot, 285
Müvel megbírhatom az te erősséged!«
Sámson ott szólala, monda Dalilának:
»Csak hét új ketéllel te megköttözz engem,
- Nem lesz nekem eröm kivel elszakaszszam,
És ellenségimnek esem hatalmába.« 290
Hét új kötelekkel megköté házában,
Mint egy fonál-szálat szaggatá hamarsággal.
- Dalila esmétlen eleibe mene,
»Megcsalál engemet — monda ő nekie,
De ha szeretsz engem, mondd meg most énnekem, 295
Miképen bírhatlak téged meg erődben?«
- Sámson ott szólala, monda Dalilának:
»Ha eppring selyemmel megkötsz hét hajszálat,
Egy erős vas szeggel földbe bészegezed,
Minden erősségem eltávozik nekem.« 300
- Dalila Sámsonot házban elalótá,
Mint megmondta vala haját megköttözé,
Egy kemény vas szeggel földbe bészegezé,
Hamar ezt jászoknak asszony hírré tevé.
- Mikoron az jászok házba mentek vala, 305
Sámson azonközbe el-felserkent vala,
Az vas szeget földből el-kivonta vala,
Ezt látván az asszon neki ez szót mondá:
- »Mü módon te mondog, igen szeretsz engem
Hogy ha az te szűved távoly vagyon tőlem, 310
Mert immár háromszor te megcsalál engem,
Semmi igazságot nem jelentél nekem.«

Nagy szomorúságot az asszon mutata,
Nyughatatlanságnak önnön magát adá,
És úgy mint halárra ő magát bocsátá,
Sámsom ezt a dolgot mikoron meglátá. 315

Kérlek, hallgassátok mit én nektek mondok,
Az Sámsomnak dolgát esztekbe vegyétek,
És minden szép szókat ti be ne vegyetek
Mert mikint Sámsomot, megcsalnak titeket. 320

Minden igazságot asszonnak megmonda,
Hogy borotva feit nem illette volna,
Mert ő az istennek szentelt vitéze volna,
Még anyja hasában választatott volna.

»Ha az én hajamat elborotválandják,
Erőim én tőlem ottan elmaradnak,
Csak mikint embernek nekem erőm marad.«
Dalila ezt látá, hogy igazat halla. 325

Jász fejedelmeket titkon hívatatá,
Az megígirt kincset asszonnak meghozák. 330
Sámsomot az asszon térdén elalóta,
Haját mindenestől elborotváltatá.

Sámsomot az asszon kezdé taszigálni,
Mert elfogyatoztanak vala ő erei;
Sámsom felserkenvén ki akara menni,
Mint annak előtte, úgy akara tenni. 335

Akkoron a jászok Sámsomot megfogák,
Erős kötelekkel ötet megkötözék,
Sámsomnak két szemét fejből kiváják,
Az Gáza várasba tömleczebe bétevék. 340

Haja idő múltván nevededett vala,
És az ő ereje megöregbölt vala. —
A jász fejedelmek özvegyültek vala,
Az Dágon istennek áldoztanak vala.

Hogy ő ellenségek Sámsom közben akadt vala, 345
Az ő isteneket így dicsirik vala,
Sámsomot az isten adta mi kezinkbe,
Ki az mi földünket megrontotta vala.

Mind az egész jászság oda begyülének,
Az áldozat után lakozni kezdének, 350
Sámsomot tömlöczből el-kivítették,
Hogy játékot véle akkor tétetnének.

Két erős kőlabon az nagy ház áll vala,
Az jász fejedelmek melybe gyűltek vala,
Vezetőjét Sámsom azon kéri vala, 355
Hogy két kőlab közé ötet állatnája.

Sámsomot az gyermek kőlab közé vivé,
Kőlabakat Sámsom tapogatni kezdé,
Egyiket egy kézzel, másikat más kézzel,
Könyergést az Sámsom istenhez ilyent tön. 360

Kérlek uram isten emlékezzél rólam,
És add meg énnekem elébbi erémet,
Állhassak én bosszút én ellenségimen,
Az én két szememért jász fejedelmeken.

Hallgasd meg úristen én kiáltásomat, 365
Mert nám idgyól látod én nyomorúságom,
Haljon meg én lelkem egyemben jászokkal,
Legyen bosszúállás tőlem az jászoknak.

Két erős kőlabat Sámsom megrándíta,
Egyszersmind az földre az ház leszakada, 370
Szántalam sok népet ház alája nyoma,
Ő maga is Sámsom ház alatt meghala.

Házban kik valának firfiek egyemben,
Asszoni állatok az fejedelmekkel,
Számlálja az írás, voltak háromezeren, 375
Kívöl házon nők nincsenek nevezetben.

Halálakor Sámson nagy sokkal több népet,
Házzal megölete, hogynemmint élteben,
Atyjafiainak akkor lőn hír ebben,
Atyjával Mánuéval lőn együtt temetésben. 380

Dalilának Sámson élteben hitt vala.
Elveszteni asszony őt kívánja vala,
És nagy somma pénzen őt eladta vala,
Végre halálára Sámsonnak járt vala.

Nyomorúság annak élte ez világban, 385
Ki felettébb hiszen asszoni állatban,
És ki egyet elhagy, ragaszkodik másban,
Annak nem öregbedik élte ez világban.

Bölcseket olvasunk, régen kik elvesztek
Asszoni állatban hogy kik igen hittek, 390
Sok veszedelmeket ő tőlök szenvedtek,
Sámsonot példájól ebben vehetitek.

Ezt most Bibliából fordítá magyaról,
Fekete Imre deák Sámsonnak dolgáról, 395
Adá most közinkbe emlékezetiről.
Ezer ötszáz negyven és most hatban szerzé.

SÁMUEL, SAUL ÉS DAVID HISTÓRIÁJA.

Az »Jersze emlékezzünk« nótájára.

(Fekete Imrétől.)

Emlékezhettek régen ó törvényben
Zsidóságból a Sámuel királyról,
Ephraym hegy mellett Ramataym városban
Hogy született vala,
Ki még gyermek korban a nagy Úristennek 5
Szolgálni kezdett vala.

De még az üdőben nyilván való látás
Sohol istentől nem adatott vala,
A gyermek Sámuel az ő atyja, anyja

Éli nevő papnak szolgálni adták vala, 10
Hogy az úristennek parancsolatjára
Még kicsin korában ő megtanítanája.

Szemei az papnak hosszú idő miatt
Igen meghomályosoltanak vala,
Az gyermek Sámuel az úr templomában 15
Egykor aloszik vala,
Hogy kit az úristen kétszer nagy felszóval
Nevén nevezett vala.

Hallván a Sámuel ágyából felkele,
Éli paphoz sietséggel futamék, 20
Mert nem tudja vala hogy a szózat hozzá
Istentől jelentetnék.
Miért hitta volna? Éli az gyermektől
Akkor ott megkérdeték.

Éli az gyermeket hogy nem hitta volna, 25
Beszédében néki ott megjelenté,
És hogy elnyúgónék, ágyába gyermeket
Éli ismét elküldé,
Kinek az úristen: Sámuel! Sámuel!
Kétszer ismét nevén őt kiáltotta vala. 30

Az gyermek futamék, ismét ura előtt
Ez szó mondván előtte megállapék:
»Miért hívál engem? ímé én tenéked
Parancsolatodra mindenre készen vagyok.«
Hogy nem hitta volna nékie megmondá, 35
Ismét nyúgonnia ágyába elbocsátá.

Szóla harmadszor is isten Sámuelnek,
Esmét nevén őtet kétszer nevezé:
Az gyermek siete, harmadszor urához
Sietséggel indúla. 40
Éli ezt megérté: szózat az gyermeknek
Istentől jelentetnék.

Éli az gyermeket tőle elbocsátá,
 Hogy ágyában esméig elnyúggonnéjek
 És ennek utánna, ha szózat hozzája 45
 Menne, megtanítá, mit ő akkor felelne,
 Mondván: »kérlek uram szól(j) a te szolgádnak
 Figyelmetességgel hallani most kész vagyok!«

Szóla az úristen esmét Sámuelnek,
 Negyedszer is ötet nevéen nevezé; 50
 Az gyermek felele, istennek ezt mondá:
 »Szólj uram énnekem, mert hallani kész vagyok.
 Isten nagy haragját néki megjelenté,
 Melylyel Éli papra ő megharagudt volna.

Mert annak előtte isten Éli papnak 55
 Látás miatt megjelentetett vala,
 Hogy ő két fiai sokszor ő ellene
 Nagy gonosz dolgokat cselekedtenek volna,
 De az Éli őket ő gonoszságokról
 Még csak beszéddel is meg nem feddette vala. 60

Isten feltámaszta nagy sok ellenséget
 Élinek és két fiának ellene;
 Élinek két fiát négyezer zsidókkal
 Nagy viadal miatt isten őket vereté.
 Éli ez hírt hallván az földre leesék, 65
 Feje meghasada, szörnyű halált szenvedede.

Az isten bárkáját pogánok elvívék,
 Fejenként nagy nyereséggel járanak,
 De minden városnak az pogánok között
 Az bárka látása vala rettenetes, 70
 Melyet az pogánok — köztök tanácskozáván,
 Hogy haza vinnéjek, — fejenként azt végezék.

Hét egész esztendeig az úrnak bárkája
 Tartattaték az pogánok között,
 Az pogán papoktól, jövődől mondóktól 75

Miként haza vinnék, azt megkérdezték vala.
 Drága ajándékkal bárkát ékesíték,
 Zsidóknak földökre ő magok haza vívék.

Az pogán országban még az bárkát tarták,
 Látásáért ennyi ember meghala: 80
 Hetven és ötven ezert az számlálás után,
 Holtat neveznek vala,
 Azért pogánok közt bárkának látása
 És isten hatalma rettenetesség vala.

De ennek utána szóla az Sámuel, 85
 Zsidóságnak im ezt mondja vala:
 »Ha az nagy istenhez tértie kívántok,
 És ez két bálvánt közöleték elrontjátok,
 Baalimt és Astorotot semmié tudjátok,
 Szívetekeket istenhez fohászkozáván adjátok.« 90

Sámuel parancsolá egész zsidóságot,
 Hogy fejenként eleiben hínájak,
 Hogy az nagy istenhez áldozatot tévén,
 Egész zsidóságért ott lenne könyörgendő;
 Ezt zsidók megérték, istenhez folyamának: 95
 Uram! csak te néked vétkezünk — ezt mondák.

Ott az két bálvánt az zsidók elronták,
 Csak tisztelni ők az istent kívánák,
 Szívbeli óhajást istennek adának,
 Néki szolgálának és csak ötet imádnak. 100
 Isten ott megmenté pogánok markától
 Az zsidó népeket és bálvány isten imádástól.

Sámuel ő népét egy seregben gyójté,
 Egy szép helyre, melynek Masfát vala neve,
 De az Sámuelnek hív könyörgéseért 105
 Isten pogánokat zsidókkal megvereté,
 Kik Sámuel ellen sereget szerzének,
 Ellen támadának, igen megveretének.

Még régi időben az mely városokat
 Pogánok zsidóktól elvették vala, 110
 Isten pogánokat igen megnyomorgatá,
 Esmét az zsidóknak kezekben adatta vala,
 De ennek utánna Sámuel idejében,
 Pogánok zsidókra soha nem törekedtek vala.

Hosszú idő miatt Sámuel vénhedék, 115
 Zsidóságban fiait bírnia hagyá,
 De hamar istentől ők elszakadának,
 Atyjok módja szerint ők nem cselekedének ;
 Azért az zsidóság Sámuelhez mene,
 Ország törvéniiben tőle királt kérének. 120

Végre az Sámuel népe kérelmését
 Ő urának, istennek megjelenté,
 Az nép kérelmesét isten Sámuelnek,
 Hogy közőjek királt adna, néki azt megengedé,
 Cis nevő zsidónak, kinek Saul neve, 125
 Királylyá annak fiát emelé.

Ott Sámuel Saulnak szólala, monda :
 »Hallgassad meg istenednek beszédét,
 Seregeknek istene néked parancsolja,
 Amalekitáknak mert gonoszságát látja, 130
 Tamadj ő ellenek, mind öreget, kicsint
 Asszoni állatokat, gyermekeket megöless.

Nékiek ne kedvezz és kívánságképen
 Még csak marhájokban es ne részesülj,
 Barmokat, juhokat, tevéket, szamarokat földre mind
 levágassad.« 135

És napnyugot felől ott Saul készülé
 Kétszázézer gyalogval
 És tízezer zsidókkal Amalekitákra mene.

Amalekitákat Saul ott vágatá
 Agag királt elevenen megfogatá, 140
 De isten beszédét Saul hátra veté,

Mert az barmoknak javát elevenen hajtató ;
 Annyi barmok között alávaló vala,
 Csak azt Saul királ levágattatta vala.

Isten nagy haragját Saulra bocsátá, 145
 Sámuelnek az isten megjelenté,
 Hogy akarna tenni zsidóságban oly királt,
 Hogy parancsolatját ki bétellesejtené.
 Isten akaratját az Saulnak, királnak
 Sámuel megmondá, kevésnek magát mondá. 150

Sámuel kíváná, hogy az Agag királt
 Elevenen eleiben hozatnája,
 Sámuel az királt nagy szörnyű halálra adá
 És parancsolá, halandónak ítíle.
 Isten akaratjából Sámuel, királnak
 Agágnak ő testét földre daraboltatá. 155

Ott az Sámuel Ramatába mene,
 Saul királ is el házához tére ;
 Az királ Sámuel elevenen tőle
 — Isten így akará, szemeivel nem látá. 160
 Sámuel az isten Ramataim városba
 Izsai zsidónak el házához bocsátá.

Szóla az úristen, Sámuelnek monda :
 »Menj el-bé Betleheniten városban,
 Izsainak fiát, kit én megmutatok, 165
 Azt válaszd énnékem zsidóságban királnak.«
 Sámuel elmene, Izsainak fiát
 A kicsin Dávidot királságra választá.

Jászok támadának Saul király ellen,
 Nagy sokasággal gyűlének, 170
 Szokot nevő hegyen ők mind megszállának
 És ott tábort járanak ;
 Saul király gyüle egész zsidósággal,
 Terebintim völgyén ők is tábort tárának.

- Az egész sereg közül egy vitéz támada, 175
 Magassága kinek csak hat sing vala,
 Ő vitézségéért és magasságaért
 Jászok között neki Góliád neve vala,
 Ki bajvívó kényi zsidók seregére
 És bosszúságokra gyakorta megyen vala. 180
- Izsainak, kiről előbb emlékezünk
 Nyolcz fiai emberré löttek vala,
 Melyeknek az hármát Saul király után
 Izsai bocsátá és segítségül küldé;
 Kérék a Dávidtól, hogy eledelt vinne 185
 Az táborba, küldé és hozzájok bocsátá.
- Mikoron az Dávid oda jutott volna,
 Ő bátyjait az táborban találá,
 Góliád akkor jászok közül mene,
 Hogy bajvívó társot Saul királtól kérne. 190
 Sokan zsidók közül tőle félemlének
 És az őrállásból táborba sietének.
- Nagy sok ajándékot Saul ott ígíre
 Annak ki Góliádot elvesztenéje;
 Az Dávid ezt hallá, kergetnie kezdé, 195
 Véle szembe menni és őtet megölnéje,
 Mert az úristennek nagy hatalmassága
 Őt büztatja vala, őtet viseli vala.
- Jóllehet az Saul önnön fegyverébe
 Az Dávidot akkoron öltözteté, 200
 Szokása Dávidnak fegyver viselésre
 És benne vinya azelőtt soha nem volt;
 Pásztori ruhában mint megszokta vala,
 Csak egy kézi bottal eleibe ment vala.
- Őt gömbölyeg köveket táskájába vete, 205
 Pásztori parittyáját kezébe vevé,
 Az Góliád látá Dávidot az botról

- Ott bolondnak alítá,
 És nagy távol földön Góliád Dávidot
 Fenyegetni kezdé és ímezt mondja vala : 210
- »Ingyen majdan adom te kicsin testedet
 Földi bestiáknak és földi madaraknak!«
 Dávid az szót hallván egy gömbölyes követ
 Parittyájába tön, Góliádhoz hagyítá;
 Góliád homlokát oly erőssen üté, 215
 Hogy kő homlokában szépen el-béeniszék.
- Az hagyítás miatt Góliád meghala
 És Dávid hamar ellene támada.
 Fegyvere Dávidnak akkoron nem vala,
 Góliád fegyverét kezébe vötte vala; 220
 A Góliád fejét Dávid derekától,
 Az üstökét fogván, csakhamar elválasztá.
- Saul király látá Góliád halálát;
 Jászok ellen hertelen rohanának,
 Népével egyembe jászokat kergetik, 225
 Sokat ő közölök az földre levágának.
 Saul király tére népével egyembe,
 Az jászok táborát mindenestől elronták.
- Az Góliád fejét Dávid ajándékon
 Saul királnak eleibe vivé, 230
 És micsoda nemből való Dávid volna,
 Akkor az Dávidtól Saul király megkérde;
 Ramataim városbéli hogy ő volna,
 Izsainak fia, — Saulnak megjelenté.
- Az Saul királnak ott egy fia vala, 235
 Kinek neve az Jonatás vala,
 Jonatásnak lelke és szerelmes volta
 Figyelmetességgel Dávidra jutott vala,
 És miképen lelkét, ugyan az Jonatás
 Dávidot szereté, őtet igen tisztelé. 240

Jonatás leveté az önnön ruháját
 És Dávidot belé felöltözteté,
 Minden dolgaira Saul király ötét
 Elbocsátja vala; tisztességgel jár vala,
 És minden dolgai Saul király előtt 245
 Az ifjú Dávidnak tiszteletes vala.

Dicsüretet Dávid néptől ott nagyot vön,
 Hogy tízezer nép ölésében részes lön,
 Városnak népei király hallására
 Ezt kiáltják vala és ímezt mondják vala:
 Saul király vere ott csak ezer népet,
 És az Dávid vere hamar tízezer népet. 250

Ezt az Saul hallá, Dávidra haragvék,
 Hogy megölné, Dávidra tanácskozáék,
 Egy hegyes láncsával hogy által vernéje
 Másod nap igyekezék és igen szándékozáék. 255
 Azt Dávid megérté, Saul király elől
 Hamar el-kilépék, úgy ő megmenekedék.

Dávidnak elmentét Saul hogy megérté,
 Ezen Saul nagy sokat gondolkodék, 260
 Mert jól érti vala, hogy isten Dáviddal
 Mind korosként volna, isten ötét tartaná,
 És hogy Dávid ötét ott elhagyta volna,
 Tőle elment volna, ötét haza hívatá.

És ennek utánna őt az Saul királ 265
 Hagyá ezer ember előtt járóvá,
 És ennek utána az nagyobb leányát
 Saul az Dávidnak adni kívánja vala,
 Hogy jászok kezébe hamarább adhatná,
 Mert elveszteni titkon kívánja vala. 270

Dávidnak az Saul adá egy leányát,
 Másodikat, kinek Mikol vala neve.
 Az Saul megérté, hogy isten Dáviddal

Volna mindenkoron és hogy csak ő viselné,
 Annál inkább Saul Dávidtól fél vala 275
 És ellenségévé őt Saul vötte vala.

Saul parancsolá az ő szolgálinak,
 Jonatásnak fiának es meghagyá,
 Dávidnak ellene hogy ők támadnának
 És elveszteniék és ötét megölnéjek. 280
 Dávidot Jonatás hogy szereti vala,
 Titkon ez Dávidnak ezt megmondta vala.

Dávidnak az Jonatás, atyja haragját
 Hogy eltávoztatná, néki ezt hagyá,
 És ő atyja előtt az másod nap érte 285
 Könyörgendő volna, Jonatás felfogadá.
 Másod nap Jonatás atyjához Dávidért
 Könyörgeni kezde, kegyelmet nékie nyere.

Jonatás Dávidot atyjához bévivé
 És az jászok királra támadának, 290
 Dávid az jászoknak ellenek támada,
 Erősen őket veré. Jászok elfutamának.
 Annál inkább Saul Dávidra haragvék
 És megölni ötét igen akarja vala.

Akkor veszteg Saul házában ül vala 295
 És egy láncsát ő kezében tart vala,
 Dávidnak — láncsával — testét általverni
 Ő kívánja vala és megölni kész vala.
 Dávid ezt megérté, az király házából
 Hamar el-kiméne és úgy megmenekedék. 300

Dávid elmene ő feleségéhez,
 Saul király es utánna bocsáta
 Hogy éjjel őriznék és reggel, másod nap,
 Ötét megfognájak és ötét megölnéjek.
 Dávidnak megmondá az ő felesége: 305
 Ha el nem mehetne, másod napon meghalna.

Ablakon Dávidot asszon kibocsátá,
 Ilyen módon Dávid ott elszalada ;
 Az asszony ágyába egy tőkét fekete,
 Bőrrel főtől azt bélepedé, 310
 Másod nap jövének az király szolgálái,
 Ötet az királynak eleibe vinnéjek.

Dávid felesége azoknak szólala,
 Beteg voltát urának jelenté ;
 Dávid beteg voltát királynak megmondák, 315
 Király parancsolá Dávidot oda vinni,
 Az király szolgálái hogy oda menének,
 Fekvén az ágyában egy tőkét találának.

Királynak megmondák, király ő leányát
 Mikholt ezért erősen feddi, 320
 Miért elbocsáttad én ellenségemet,
 És annak utána akartál megcsuffolni ?
 Mikholt magát menté, hogy félelem miatt
 Azt művelte volna, — atyjának ezt jelenté.

Dávid elszalada és nagy sietséggel 225
 Sámuelhez el Ramathomba mene,
 És miképen véle cselekedett volna,
 Sámuelnek Dávid mind renden megbeszélé;
 Saul király penig erős dihösséggel
 Dávid ellen vala és megölni kész vala. 330

Saul felkészüle, Dávid után mene.
 Saul es Dávidot megtalálá,
 De az isten ötet annyira megkötte,
 Hogy csak beszéddel is ellene nem állhata.
 Onnat Dávid mene Saulnak fiához 335
 Az kit szeret vala, az ifjú Jonatáshoz.

Jonátás szólala, Dávidnak ezt mondá :
 »Isten veled és én velem is legyen !
 Holnap atyám előtt érted én könyörgök,

Ha kegyelmes léssen néked, én megjelentem ; 340
 Holnap ebédkorban ahon te üléndesz,
 Három nyilat oda én lésszek bocsátandó.

És az nyilak után gyermeket bocsátom,
 Ő utánna ez szókat én kiáltom :
 Te gyermek az nyilak túl te rajtad vannak! 345
 Ezen én atyámnak haragját rejád értsed ;
 De ha én mondándom : az nyilak te gyermek,
 Rajtad innet vannak, — kegyelmességét értsed !

Másod napon Dávid hagyott helre méne,
 Ebédkoron Jonatás es kiméne, 350
 Mert Saul haragját Jonatás megérté,
 Dávidnak akarná látania ő halálát ;
 Nyilakat ellövé, gyermeknek kiálta :
 Túl az nyilak rajtad ! ez jelt Dávid megérté.

Fegyverét gyermektől Jonatás beküldé 355
 És ő maga Dávidhoz elsiete.
 Egymással szólának és ők beszéllének,
 Mogcsókolván egymást egymástól elválának.
 Dávid elindúla, egy városba méne,
 — Kinek Nobe neve — az Akhimbek paphoz. 360

Az Akhimbek pap ezen megijede,
 Hogy Dávidot ott csak egyedől látá.
 Az Dávid biztatá és Dávid éhezvén,
 Útra kenyereket kérnie tőle kezdé,
 De egyéb kenyere az papnak nem vala, 365
 Szentségnek kenyere hanem házánál vala.

Istenben az Dávid bizodalját vetvén
 Az szentségnek kenyere es elvivé,
 Dávidnak fegyvere akkoron nem vala,
 Az Góliád fegyverét pap néki adta vala, 370
 Mert Dávid Saulnak haragjától fél vala,
 Tőle retteg vala, azért búdosik vala.

- Akimbek papot Saul hívatatá
És hogy Dávid nála volt, ezt megérté.
Akimbek papra Saul haragvék 375
És ugyan előtte papot ott megöleté,
Feleségét, gyermekit, több nyolczvanöt papokat
Földre leváгатá és őket úgy elveszté.
- Az Dávid búdosék nagy erős helyeken,
És Saul ötet erősen kergeté, 380
De az nagy úristen Dávidot megmenté
Saulnak markától és őt megszabadíta,
Mert az úristennek nagy irgalmassága
És nagy bölcs hatalma vele Dáviddal vala.
- Tejlám városra jászok támadának ; 385
Dávid istenhez el-felfohászodék,
Az jászokra menne ha az isten ötet
Megsegítenéje, jászokat megvernéje.
Szóla isten néki, jászokra bocsátá,
Jászokat vereté, Dávid őket öleté. 390
- Tejlám városban hogy az Dávid volna,
Saul királnak filébe adaték,
Nagy sokaságával Saul igyekezék,
Dávidért az várost megszállani akará ;
Dávid ezt meghallván csak negyven magával 395
Városból kiméne, egy kietlembe méne.
- Saul ezt megérté, nagy sokaságával
Az kietlent néppel környöl vitété,
Hogy keresni kezdék, az Saul földére
Jászokat az isten hamarsággal indítá ; 400
Azt Saul meghallá, néppel visszatére,
Jászokat kergeté és el házához méne.
- Dávid ott felkele egy erős kőszálra
Ő népével, negyven magával méne ;
Saul ezt megérté, három ezer néppel 405

- Hamar felkészöle, Dávid után indúla.
Egy erős barlangban és nagy titok helyen
Dávid ő népével magát titkolta vala.
- Törtinék Saulnak ott jeles dolga
Szükségére barlangba bémenni, 410
Dávid ezt meglátá, lassúsággal méne,
Saulnak fegyverét oldaláról elmetszé.
Akará az Dávid az Sault megölni,
Isten akaratja rajta megkönyörüle.
- Saul ott felkele, után elindúla, 415
Kezde Dávid utánna kiáltania ;
Vissza Saul tekint, Dávid meglátá,
Dávid hanyott homlok eleibe leesék.
Felele az Dávid, Saulnak ezt mondá :
»Miért uram király reám így haragudtál ? 420
- Miért rejám szóló sok ellenségemnek
Ilyen igen szavokat te béveszed,
Kik mondják teneked : téged megölnie
Én igen igyekezem ; im ezt te ma jól látod,
Hogy az isten téged adott én kezembe 425
Véled most szabad volnék miképen cselekednem.
- De ne adja nekem azt az én istenem
És kegyelmes bár énnekem ne legyen,
Ha én támadandok én királyom ellen
És ha én bántandom istennek szolgáját.« 430
Saul ez szót hallá, Dávidnak felele :
»Ez szó fiam Dávid te tőled származék-e ?«
- Felele az Saul, Dávidnak ezt mondá :
»Az te igaz voltodat most esmerem ;
Az mit én műveltem Dávid te ellened, 435
Esmerem nem méltán ellened azt műveltem ;
Mert engem az isten ma adott kezédbe,
Látom az te kezéd hozzám engedelmes volt.

Vajjon kicsoda az, ki ő ellenségét
Úton lelvén békességgel bocsátja, 440
Viszontag az isten neked adjon oly jót,
Melyet ma énnékem fiam te cselekedtél,
Mert gonoszságomért jót ma énnékem adtál
Kegyelmességemért békességgel bocsáttál.

De ezt én jól tudom én jó fiam Dávid, 445
Én utánam az királyságot bírandó léssz!
Ezt kívánom tőled én szerető fiam,
Hogy az egy istenre te nékem megeskedjél,
Hogy halálom után az én gyermekimet
És az én híveimet te nem léssz elvesztendő. 450

Dávid megeskövék az Saul királynak
És Saultól akkoron eltávozték;
De mégis fél vala Dávid az Saultól,
És el-felment vala az kietlenné hegyre.
Az Zifeimbéliek Saulhoz menének, 455
Dávidot ott lenni Saulnak megjelenték.

Saul felkészüle haromezer néppel
És Dávidot megkeresni indúla.
Mikor jutott volna ő egy kietlembe,
Népét megszállítá, Dávid ezt hogy megérté;
Csak másod magával az táborba méne, 460
Saulnak táborát mindenestől megkémle.

Isten akaratja! egész tábor népe
Álom miatt megnehezédtek vala;
Király sátorába Dávid el-bémene, 465
Sault ő ágyában akkor alva találák,
Véle való monda: »ihon uram Dávid,
Te ellenségedet isten kezébe adta!«

Szóla Abisai ki Dáviddal vala:
»Ha akarod láncsával általverni, 470
Mert az király téged minden szándékával,

Igyekezettel korosként kész megöletni!«
Dávidnak ő lelke rajta könyörüle,
Az királt megölni ott Dávid nem engedé.

Az király fejénél az földbe felütvén 475
Hegyes láncsát ők találtak vala,
Az király ágyának az egyik szarvában
Egy palasz hideg vizet ők is leltének vala;
Az láncsát, az vizet Dávid parancsolá,
Hogy ők elvinnéjek, ki nékik nagy jel lenne. 480

Ketten felmenének és nagy távol földön
Királnak táborába kiáltának,
És hogy az hadnagyok királt nem őriznék,
Hadnagyokat Dávid igen erősen feddé,
Az király láncsáját és az palasz vizet 485
Az ő ottvoltagekről jelöl nékik mutatá.

Az király megérté méltatlan haragját,
Melylyel az Dávidra haragudt vala;
Ezt is ő megérté, hogy az isten őtet
Dávidnak kezébe kétszer engedte volna; 490
Azt is ő megérté, hogy az Dávid soha
Semmi dolgaiban néki gonoszszal nem volt.

Dávid az királnak egy szolgáját hívá,
Az láncsát és az palaszot megadá.
Dávid az királyhoz mennie nem mere, 495
Állhatatlan voltát mert igyól tudja vala,
Azért az királnak az ő haragjától
Az Dávid fél vala és igen retteg vala.

Mindennek utánna jászok támadának
Királnak és fiainak ellene; 500
Gyelboe hegyén Saul megvereték,
Fiaival öszve mind halált szenvedének,
Ezt az Dávid hallá, Saulnak, Jonatásnak,
Egész zsidóságnak halálokat siratá.

- Miképen az Dávid Saulnak haragját 505
 Sok háborúság szenvedvén eltávoztatá;
 Háborúságiban isten az Dávidot
 Kegyelmisségével, nagy böljséggel megtartá;
 Ada ezen példát: valaki istenben
 Bízik és őt hinné sohol őt el nem hagyná. 510
- Saul király vala, de csuda sokképen
 Istent sokszor ő megbántotta vala;
 Dávid pásztor vala, de az isten őtet
 Egész zsidóságban királylyá tötte vala,
 Mert ő az istennek kegyelmisségében 515
 Igen bízik vala, csak őt imádja vala.
- Ha mi es az istent nyelvönkkel vallandjuk,
 Teljes szüből ő hozzá foázkodunk,
 Csak őtet tiszteljük és őtet imádjuk,
 Minden dolgainkban és csak őtet dűcsűrjük: 520
 Isten megszabadít minden ellenségtől,
 Mint megszabadítá Dávidot Saul markából.
- Fordítá magyaról mostan Bibliából
 Istennek irgalmasságát megesmervén
 Fekete Imre deák, háborúság-szenvedő 525
 Hív keresztyéneket bizni istenhöz intvén,
 Születetnek utánna enni üdőben
 Ezer ötszáz negyven és csak hat esztendőben.

P ó t l é k.

(Az I. kötethez).

I.

AUDI BENIGNE CONDITOR.

Kegyes mindenható isten!
 Hallgasd meg könöröletest
 Mű siralmas onszollatonkat,
 Ez negyven-napi szent bejtőkben.

Szűveknek szent esmerője! 5
 Te tudod mű beteg erőnkét;
 Adjad te hozjád fordulóknak
 Bocsánattnak malasztját.

Bizon igen bűnhöttünk 10
 És gyetrelmeket kerestünk;
 De te ki mendeneket esmersz,
 Bocsáss minekünk sendőknek.

Adjad, hogy kívöl mű testünk 15
 Törödelm miatt megtörödjék,
 És mű elménk megjózanollon
 Bűnnek minden szeplőitől.

Bódog szent háromság
 És isteni egy állat!
 Adjad, hogy mű böjtönknek ajándoki
 Használának tieidnek. 20

Te neved tisztességére,
Mű lelkünknek üdvösségére,
És te szentegyházadbeli
Hívőknek öregbőletekre Amen.

II.

AD COENAM AGNI PROVIDI.

Éneklünk Krisztus fejedelmnek,
A bölcs báránnak
És a fejér stólákkal megfénésöltnek vacsorájára
A vörös tengeren által mentenek utánna.

Kinek a keresztfa oltárán 5
Magsült szentségő testét
Ó rózsáló vérével
Kóstolván élünk istennek.

A húsvét napjának estin
A megpusztejtő angyaltól megoltalmaztatván, 10
Farahónak keménségő
Hatalmából megmenekedvénk.

Immár mű húsvétönk Krisztus,
Ki mondatik áldoztatott báránnak;
Ő teste áldoztatott 15
Tisztaságnak pogácsájába.

Oh bizon méltó szent ostya,
Ki miatt poklok megtöretének,
A fogságbéli nép megszabadólván
Megfordóla életnek érdemébe. 20

Mikor Krisztus felkele a koporsóból,
A győző megfordóla pokolból,
Megszorejtván kötéllel a kegyetlent
És megnyitván paradicsomot.

Kérünk mendeneknek teremőjő 25
E húsvétnek örömében,
Hogy ótalmazjad te népedet
Menden hirtelen haláltól.

Dicsőség néked uram,
Ki felköltél halottaidból, 30
Atyával és szent lélekkel
Mend örökkel örökké Amen.

III.

CANTIO PETRI BERIZLO. 1515.

Mind ti népek bánkódjatok pispék veszedelmém,
Mert tudjátok, míg isten segélé az ő jó szerencsáját,
Nem uralkodék terek császár soha az ő fején.

Im látjátok, ellenségit sok helen meggyőzte,
Terekeknek sokaságit rólatok elizte, 5
Mellettetek megholtát ingyen ő nem nézte.

Kitek tudja itthon ölvén az ő sok költségét,
És koroskint mindenféle nagy gondviselését,
Mert az tívi ő fejében ő megőszölését.

Hadakozó soha nem nyer egy viadalban es, 10
Ha nem léssen igaz-hitő még az nyereségben,
Vagy tisztaság kivel nincsen akár mikoron is.

— Az szót mondja szandsák-vajda az ő fogságában:
»Jaj! hogy veszek, szégyent vallék én bátorságomban,
Egy pap miatt nagy kárt vallék én vajdaságomban. 15

Én nem valék i(g)az hitő szegín horvátoknak,
Soh rabolást én is töttem az ő velalokban,
Azért fogván tart most engemet egy haragos pap-bán.

Lám nincsen most mi engemet megszabadítana,
Menthet isten, ha mikor-e? azt megtudhatnája, 20
És én reám ő szemeit vajha fordítanája.

De ha engem ő ezúttal itt meg nem segíllend,
És innejten ez fogságból engem ki sem viend,
Többé néki én nem hiszek ha itt elfeletend.

Én ki valék Szendörőben egy haragos nagy bán, 25
Sokat dúltam mindenfelé az én lovam hátán,
Azért fogván tart most engemet egy haragos pap-bán.

Szeretném azt, ha engemet magyarok nem látnának,
Bátor inkább az fogságban itten levágnának,
Az angyalok mennyországba ottan ragadnának. 30

Az sem csoda, hogy én vagyok most itt nagy fogságban,
Mert lakozik nagy sok isten az Magyarországon,
Kik segítették az pap-bánt az ő bánóságban.

Bátorsággal ők segílik és nagy nyereséggel,
Tisztességgel, vitézséggel, pénzzel és bévséggel, 35
Avagy peniglen terek vajdáknak az önnek fejekkel.

Ahol vának ő huszári, ott vígan osztoznak,
Ő szolgálai az marhaért csak meg sem bántatnak,
Gyakor helen vígan laknak, mind magyaról szólnak.

Tegetlen ím az patyolatot mind kopjával mérék, 40
Némel terek fa tetejéről azt orozva nízék,
Nem merínek leszállani, mert ők az

Keves kár nekil nem lehetnek zegén keresztyének,
De meghalának immár kétszer oly nagy sok terek
Siralmas mast Terekországban az ő énekek. 45

Kenyeregjönk az úristennek mi mind fejenkint,
Hogy ne hagyjon tereknek dúlnia koroskint,
Bátorítson viadalhoz minket mind fejenkint.

Ez éneket ezerötszáz tizenöt esztendőben,
Szabatkay Mihály szerzé egy nagy jó kedvében, 50
Egy Szent Gyergynek innepének némes kezdetében.

IV.

VERSE SZEDETT NAPTÁR.

Kis karácsontól keresztvíz
Lött Pal remete mint nagy dísz.
Antaltól Fáb Annos kézben
Pál fordóla fénességen.
Már, Balás, Ág, Dorotyánál, 5
Kolosként jár Bálint váránál.
Nyilon nyere Péter, Mátyás,
Apostollá tevé Keffas.
Csudáalom ha menel Gheregel sert,
Mire teszen ez illen pert. 10
Ogy végy Maria kéntol
Irgalmad hallám Amburóstól
Vagy angyaltól idvezletet,
Nekenk ótalm felel vetett.
Al, Gyergy, Mark jó zeld búzával. 15
Filep, Kereszt szent János.
Szolgálatra magam adám,
Mo neked kemény Irodám.
Orbán pápát várja Petror,
Ki nem herel háboróságnak. 20
Szent Borrobás, Vid látván
Mondám szileték Szent Iván.
Jám, Laszló, Pet, Pál jek Mariben,
Kenír, pilis, lapát, ben.
Wed Margit apa zonitra, 25
Illyés, Magdalna, Iak, Anna.
Vas, Lász, szakat Péter, István,
Damokos szóla Lérincz Klárának.

Szíz Mária, magyar István Hívá Bartát, Ernét, ag Ivánt.	30
Szent Eg, Embre szizességvel, Mária szilé szent keresztet. Lompért vermet Máté ása; Gelért és Kozma, Mihál társa.	35
Szól Ferencz ám néked Dienes, Bak Budán száll Gálnál Lukács. Vedd Orsolát, vitéz Demét, Simont hagyjuk menszenth kemén.	40
Emre úrnak hoz bort Márton, Bereck láta mikent Eles fon. Cec, Kele, Katlen itt adós, Andorjás Borbár, Miklós. Mária mongyad Lúciának, Hirdessen jó hírt Tamásnak Nagy kar, Ist, Já ap, Tamás Syl.	45

J E G Y Z E T E K.

I.

CSÁTI DEMETER.

Csáti Demeter nevét ezen ének-töredék végső strófáján kívül még egy helyen találjuk, t. i. a krakkai egyetemen megfordult magyar tanulók névsorában. A *Registrum hursae cracoviensis hungarorum* (Budae, 1821) 16. lapján Demetrius Chath-nak van írva azon név, melyet az övével egynek vehetünk. Abból, hogy a tanulók névsora 1493-tól 1509-ig megszakítás és a közbeeső évek megjelölése nélkül egy tömegben van közölve, csupán annyi tűnik ki, hogy Csáti Demeternek ezen 15 évi időköz alatt kellett ott tartózkodnia: de azon körülményből, hogy az előtte álló nevek viselői közül Debreczeni Péter, Czeglédi István, Temesvári Gáspár, Kamarás Mátyás 1502-ben, Péteri Márton és Pesti Ferencz 1503-ban; az utána következők közül pedig Szikszai János 1503-ban, Patai Tamás, Dévai Gergely, Kisvárdai Tamás stb 1504-ben lettek baccalariussokká (Jos. Muczkowski, *Statuta nec non Liber promotionum phil. ord. etc. Cracoviae, 1849. pag. 134—140*), az látszik valószínűnek, hogy Csáti D. 1502-ben vagy 3-ban járhatta a krakkai egyetemet. Az ő nevét a promóveáltaké közt híjába keressük, minek oka szűkes vagyoni helyzetében is rejthetett, tehetségeihez mért szerényebb törekvésével is függhetett össze. Visszatérte után, vagy legalább énekének szerzésekor a Szilágyságban élt s folytathatott valamely vágyainak megfelelő s tehetségét feljül nem haladó olyas életmódot, mint az ugyanazon század közepe táján szintazon vidéken énekelgető Hosvai Péter.

Énekét akkor szerzette, »mikort nagy bú vala Magyarországon.« Ez a kifejezés azon körülménnyel együtt, hogy Csáti D. tanuló kora jóval előzi a mohácsi vész idejét, — valószínűvé teszi, hogy az ének épen 1526 után nem sokára írathatott. — A ránk maradt töredék eredetijéről nincs tudomásunk. E három versszak, a »Pannonia megvételéről« szóló énekkel egy papíron, egy — nem tudni, mely korból származott — kései másolatban volt meg Horvát Istvánnál oly formán, hogy ez a töredék amaz után, némi hézag hagyásával következett: míg azon éneknek Pray-Subich-féle másolatán ezen töredéknek semmi nyoma sincs.

A »Pannonia megvételéről« szóló ének szövegét illetőleg hibás azon vélekedés, mintha az két önálló másolatban maradt volna fenn, t. i. Pray és Subich-féleiben is (I. k. 227 s. köv. l.). Pray egy kelet nélküli, de bizonyosan 1785-ből származó levelében ugyanis ezt írja Cornideshez: *Can. tlenam, de qua cl. Révai quaerit, communicaverat mihi defunctus causarum regalium Director Subich, dum Posonii degeret, qui mihi affirmavit, gothico caractere fuisse exaratum. Locum obscurum Tibi explicandum relinquo, ego enim nunquam me antiquariis accensui.* E szerint az eredetit csak Subich látta.

A mit eddig elmúlasztottunk, tegyük meg az összehasonlítást e két emlék közt. Először is a töredék utolsó versszakáa olyan, a milyennel történelmi énekeink rendszeren végződni szoktak. Ily befejezése nincs az »Emlékezzenek« kezdetű éneknek. Ebben, a 137. sor után, felfogásom szerint kétségtelenül lézag van; ilyet látok végén is, mely a Horvátféle másolatban ki is van tüntetve. Az abban kimutatható tévedések mindig megférhetnek egy gyékényen az Árpád és Buda névnek ebben feltűnő párosításával. Egy strófa elégnék látszik arra, hogy a két ének rész közt szükséges átmenetet pótolhassa, minek sem az események sorrendje, sem a tartalom és előadási mód, sem a nyelv és verselés ellene nem mondható. Bizonyítsa ezt a következő összeállítás:

<i>Töredék.</i>	<i>Pannonia megv.</i>
Egyiknek neve Buda vala.	21. s. Az egyik kezettek jelesb vala, 22. s. Kinek neve Árpád vala.
Ki ez országot megvette vala.	155. s. Magyarországnak nevezteték, 156. s. Némettől mert megvívék.
Árpád után ő kapitány vala.	24. s. Azért keztek fő kapitán vala.
Pest ellenében, fenn egy hegyben.	152. s. Ő megszálla fenn egy hegyben.
Arról nevezték ott a várost	91. s. Arról nevezték ott az várost,
Duna mentében kincses Budának.	92. s. Szamos mentében az nemes Dézsnak.

Hasonlóan jön elé a: *lakóhel és mikort* szó is mindkét részben.

A székely hagyomány szerint *Rava* község (Keresztur-fiszék) határában *Buda béreze* nevű erdős hegy is Buda hunvezérről vette nevét (Ny. Őr. III. 143. l.)

Ezeknél fogva azokhoz képest, miket az I. k. 227—231, és 247. lapján mondtunk, itt azon két lehetőségre gondolhatunk, hogy a »Pannonia megvételéről« szóló ének mai szövege Csáti Demetertől származik s e három strófával kiegészítendő, vagy pedig hogy Csáti D. a maga nagyobb részében elveszett (?) énekének szerzése közben azt annyira szemé előtt tartotta és követte, a mennyire csak valamely tárgy folytatóságos versbe szedésekor az előttünk már készen fekvő részt követni és másolni lehet.

Kiadta: *Révai, Elegyes versei* mellé adott Régiségek közt (Pozsony, 1787) 288 l. *Toldy, Handbuch d. uny. Poesie* (Pest u. Wien, 1828) I. k. 10. l. stb.

II.

PÉCHY FERENCZ.

Péchy Ferencz 1529-ben kazári plebánus volt. Ennyit mond magáról azon ének második utolsó versszakában, melylyel helyet foglal régi magyar költőink sorában. Ő maga vette-e fel — a kor szokásához képest — születése helyének nevét, vagy már azon Péchy család egyik ivadéka volt, mely — úgy látszik — Nógrád megyében a XVI. század előtt is a törzsökösök közé tartozott? nem tudhatni. Neve a XV. és XVI. századbeli tanulók névsorában nem jön elé.

Az ének, melynek latin czíme a versfejekben is olvasható, latinból van fordítva. Latin szövegével együtt találtatott 1836-ban a gyöngyösi ferenczrendiek könyvtárában, hol *De continentia sacerdotum 1510. De Sacramentis 1512.* stb. című ösnyomtatványok közé volt kötve. Eredetije ez idő szerint lappang, azért csak azon szövegre támaszkodhatunk, melyet Döbrentei tett közzé a RMNYEmlékek II. k. 42. lapján. Ugyanő közölte a M. T. Társaság évkönyvei III. k. 115. lapján a latin eredetinek is első strófáját:

Anthonii Mancinellj Weliterni hymnus in divum Nicolaum pont.

Esto tutela Nicolae nobis
Qui tuum festum colimus, subinde
Esto defensor Nicolae rerum
Discipulorum.

Többi részét nem sikerült megtalálnom. Szerzője olasz származású, XV. századbeli (1452—1505) latin grammaticus és verselő, a kinek Magyarországon is kellett némi ismeretségének lenni, mivel latin nyelvtudományi munkájának 8. levelén kitüntető jó indulattal emlékszik egy magyar nemes ifjúról »Michael Pannonius«-ról. Romában nagy szegénységben halt el 1505-ben.

A latinnak sapphói mértékét Péchy 11-es sorokban igyekezett magyarrá tenni, miről nem mondható, hogy sikerült volna. A 11 szótagból álló sorok helyett nagyon sűrűn fordulnak elé a 12, 13 sőt 15 tagúak is. Az adonicus sor helyett is többször mint nem 6 s 7 szótagú sort találunk. A sorok szótag számán kívül, azoknak strófáinkint egy rímbe szedésével is méltánylandó terhet vett magára a fordító s nem csuda, hogy e kettős súly alatt léptei nehézkesek, a legenda részleteit magába foglaló hymnus magyarítása darabos s néhol majdnem érthetetlen.

1. 4. 28. 62. 63. s. V. Ő. Sz. Bern. hymn. 4. s.

9—12. s. *Érdy c. legendája* szerint: *mikoron ez világra született vóna és feresztenék, lábára állta az feredőben, mely csoda dolog — két hétnék utánna kezdé az szerdát és pénteket bejtelni, mely napokon csak egyszer vészi vala szájában ő anyjának emleét.* 157. l. V. Ő. Temesvári Pel-

bátrnál a Sz. Miklós innepére irt I. préd. **D**; valamint a Debr. codex-beli prédikációt.

13—16. s. v. ö. T. Pelbárt I. préd. **F**.

17—18. s. Érdy c. 157. l. *mikoron Myrra nevő várasnak pispoke megholt vóna* — — *pispekké tévék minden akaratjánál kil. v. ö. T. Pelbárt I. préd. F.*

25—28. s. v. ö. Pelbárt I. préd. **G**.

29—40. s. v. ö. Pelb. II. préd. **P**. A *huallott pálcza* itt így jön elé: *ipseque fecit fieri baculum cautum. A hüvely, hüely, Kemenesalján: höl* (NYÖR. III. 88. l.) szóhoz látszik a *huall* alak legközelebb állni.

41—61. s. v. ö. Pelb. II. préd. **K**.

81—92. s. v. ö. Pelb. II. préd. **L**. *Aranyos pohár* = *scyphus aureus*. v. ö. Balassa B. Költ. XII. 17. s.

93—112. s. v. ö. Pelb. II. préd. **M**.

106. s. *Hogy járjon* v. ö. Balassa B. költ. XXX. 93. s. és Lucr 1183. s.

108. s. *Fene szél* Pelbátrnál: *ventus vehemens*.

116. s. *tisztellek* e. h. *tiszteljelek*.

119 s. v. ö. Csáti D. éneke 8. s.

III.

FARKAS ANRDÁS.

Farkas András — Andreas Lupus Strigoniensis néven jegyeztetett be a wittenbergi egyetemi tanulók közé 1531. október 18. napján. Nem kell összetévesztetni — mint Bartholomaeides tette — Lupinus azaz Komlós Andrással, a kinek 1569—1575-ig könyvnyomtató műhelye volt Debreczenben, melyet özvegye az ő halála után is fentartott. Tanulmányait szülőföldén Esztergomban kezdhetette és folytathatta, sőt a hazai első reformátorok nagyobb részének élete folyamát tekintve az sem lehetetlen, hogy Wittenbergbe jutása előtt már valamely szerzetes rendnek is tagja volt. Az akkori körülményeknél fogva feltehető, hogy esztendőnél rövidebb időt még azon esetben sem igen volt szokás valamely egyetemen tölteni, ha valaki meglett korban szánta is arra magát; Farkas Andrásra nézve azonban van egy különösebb jel is, mely arra mutat, hogy esztendőnél tovább időzött a wittenbergi egyetemen. *Gálszécsi István* ugyanis, a ki 1524-ben a bécsi, 1526-ban pedig a krakkai egyetemet látogatta, hol 1528. sept. 16-án baccaláriussá is lett (primus, qui solus se submisit examini, et contentos fecit examinatores pro labore — mondja a *Liber promotionum*, 182. l.); 1532-ben ősszel iratkozott be a wittenbergi egyetemen. Szinte bizonyos, hogy a két, ugyanazon célra törekvő, tudomá-

nyos és irodalommal foglalkozó férfiú közt szoros barátság fűződött, melyet hazájokba való visszatérésök után is állandóul fen kellett tartaniok. Gálszécsiről tudjuk, hogy Gyulán tanított s hogy 1543 után már nem élt. Farkas reformatori munkálkodásáról azonban semmi tudomásunk sincs, ha csak nem ő azon András pap, ki egy Péter nevűvel együtt 1547-ben debreczeni pap volt (*Révész J. Dévay Bíró M. 58. l.*) Hihetővé teszi ezt Farkasnak, legkevesébe sem titkolt politikai pártállása is, melylyel magát János király hívének vallja. Ennek ily határozott kifejezése, sőt politikai álláspontjának indokolt és részletező fejtegetése arról győz meg, hogy tartózkodása helyét a János királyhoz ragaszkodott vidékeken kell keresnünk. Gálszécsivel fentartott szorosabb összeköttetése is ezt gyaníttatja, mert ennek *A keresztényi Tudományról való rövid Könyvecskéje*, Farkas Andrásnak *Cronica de introductione Szyttarum in Vngariam et Iudeorum de Aegypto* című verses munkájával együtt nyomtatott ki Krakkóban 1538-ban s azzal összefűzve jelent meg úgy, hogy a nyomtatási hely és évszám is csak Gálszécsi munkájának czímlapján állott; Farkas Cronicája pedig mint függelék, helyet és évszámot nem viselő czímmel csatoltatott hozzá. — Amaz végképen elveszett; tartalmát Bod Péter és Sinai Miklós jegyezték fel. Sinai nyomán közli Révész I. azon öt sort, melylyel Gálszécsi a maga elveszett munkáját befejezte (*Erdösi János 106. l.*)

Farkas A. Cronicának nevezett verse három szöveg szerint maradt fenn. Első egy múlt századi s nem Cornides által irt másolat a m. t. akademia könyvtárában őrzött Cornides-féle kéziratok Q jegyű kötetében az idézett latin czím alatt. Cornides a czím alá ezt jegyezte: *Est typis impressum in forma, quam vocant octava, sine mentione loci. Absolvitur 8. plagulis sive philyra una.* Második azon 1552. után készült lenyomat, mely az akademia és erdélyi muzeum könyvtárában található Hoffgreff-féle ének gyűjtemény M3—O4 levelén ily czím alatt látható: *Miképpen az ur isten izraclnac nepet egiptombol es hasonlokeppen az magyarokat szithiabol kihosza.* Harmadik az, melyet Bornemissza Péter énekes könyve (Detrekő 1582) 261—267 levelén olvashatunk ily czím alatt: *Az sido es magyar nemzetről. Miképpen az Vrsten stb.* — A Cornides-féle másolattól a leíró hibája miatt nem csak egyes szavak, hanem sorok — sőt egy egész versszak (a 325—330 sor) is hiányzik; a Hofgreff gyűjtemény csonkasága miatt az utolsó előtt való versszak végső sorával szakad meg a szöveg; Bornemissza pedig, mint más esetben is, egyszerűen elhagyja a szerző nevét magában foglaló végső strófát. A másolat számos gyarlósága mellett is sok oly sajátságát őrizte meg a régi nyelvnek, melyet a két lenyomatban nem találunk: ezért a jelen kiadásnál azt kellett alapul vennünk, mint a mely különben is az eredeti kiadásról másoltatott.

Cornidesnél és Hoffgreffnél különböző némileg módosított hangjegyek állanak az ének kezdetén, melyek közül az eredetinek tartható Cornides-félét megfejtve, énekre és zongorára átírva kiadta Mátray Gábor (*Történeti, bibliai és gányoros magyar énekek dallamai a XVI. szá-*

zadból. Pest, 1859). Ezek tudunkkal a nyomtatásban megjelent legrégibb magyar hangjegyek s nemzeti zenénk fejlődését tekintve csak sajnálni lehet, hogy a Mátray által megfejtett s néhányszor »meglepő sikerrel« nyilvánosan is előadott többi históriás énekkel együtt ma már alig jut eszébe az ahhoz értőknek.

A mi a versalkatot illeti, alapja a tizenkét szótagú sor, melyből hat képez egy versszakot. A páratlan sorok (1, 3, 5) e szótag számot ép-ségben is tüntetik elé, de a 2. csak tizenegyből áll, a 4. és 6-dik sor pedig tizenháromra bővül. A második sor kivételével mondhatni, rendszeren megvan a hatodik szótag után a sormetszet s 4+2 és 4+3-mal fejezhető ki a szótagok csoportosulása; míg a másodikban a miatt, hogy a sormetszet többször hiányzik, 4+4+3-nak látszik az ütemezés. A sorok rimelve nincsenek; az ének VII. szakaszra osztása Toldytól származik s megtartható, noha a régi szöveg strófái egy végtében folynak.

Azon verses maradványok közül, melyek a hazai reformáció korából származnak s a vallásos alaphanggal és tartalommal együtt a politizáló hazafiságot is költői tényezőként mutatják fel; ezt mondhatjuk legrégibbnek. Lehet, hogy vannak vele egykorúak, de az évszámmal kifejezett idő ennek biztosítja az elsőséget. Bornemissza P. Énekeskönyve LXII—LXVIII. levelén s más helyen is találunk néhány éneket, melyekről nem lehet tagadni, hogy hasonló hang és tartalom mellett a nyelv régies színe és sajátosságainál fogva is versenyezni látszanak Farkas A. énekével. Azonban régi énekes könyveink tartalmának nagyobb része olyan, hogy az ezen kötetbe foglalt s 1526—1546-ig szerzett verses művek közé bízást fel lehetett volna venni, ha a biztosan követhető időrendi sorozatnak nem kellene elsőséget adnunk. Míg itt lehető szigorúsággal e szerint haladunk, azon énekekre nézve, melyeknek szerzetési idejéről semmi bizonyosat sem lehet tudni, sokkal czélszerűbb, hogy külön gyűjteménybe csoportosítva nyelvi és verselési sajátosságaikból következtethető sorrendbe szedessenek. Ugyanazért, — bár a traditio azt tartja, hogy azon *Tekénts veánk immár nagy úristen* kezdetű ének, mely »Magyarország siralma« czím alatt ismeretes, a mohácsi veszedelem miatt kesereg s mindjárt az után szerzetett: minthogy szorosán véve, tartalmából ezen két állítás mindenike be nem bizonyítható, — innen annak is ki kellett maradnia. Midőn azon kötetre fog kerülni a sor, melyben ez a többiekkel együtt helyet talál, akkor lesz helye és ideje azon kérdések fejtegetésének: mily összefüggés volt a mohácsi veszedelem által létrejött állapotok s elidézett nemzeti hangulat és a terjedő reformáció, ennek szelleme és hatása között; vajjon ez amaz nélkül mennyire lett volna képes hódítani s mily irányba terelhetette volna az oly mélyen fel nem zavart közérzülettel együtt a meg nem bolygatott költői szellemet; a két fő tényező közül akármelyik is egy magában létre tudta volna-e hozni a nemzeti költészetben a vallásos és hazafias érzelmek közt azon összhangzást, teljes egybeolvadást, azon másfélszázadon keresztül csaknem kizáró-

lag uralkodott szint és hangot, mely első rendű költőink nagyobb részének művein maig jellemző sajátosság, sőt lényeges alkatrész gyanánt ismerhető fel? — Farkas A. énekében teljes mértékben feltaláljuk ezt az anyagot, csak hogy még alak nélkül. A váltogatva, párhuzamosan egymás mellett haladó kettős történeti elbeszélés inkább s kevésbé egyező eseményeinek egymáshoz viszonyításából, az előadás kezdetleges módja miatt az alakítási törekvésnek nyoma sem látszik. Mint az átlátszó folyam medrében a kavicsok, úgy tűnnek fel a közönségesen ismert s itt elősorolt események, feddő, dorgáló intésekkel vegyítve, miknek egész összességökben a Toldy által említett naivság és bensőség s a nyelv régisége adja meg azt a zománczat, mely a belső értéknél sokszorta becsesebb.

Feltűnő sajátossága Farkas A. nyelvének, hogy az helyett rendszeren *ah*-t használ, mint codexeink közfűl a debreczeni c. A *-val, -vel v*-je nem olvad össze az előtte álló consonánssal; *is* h. *es*; *mint* és *minden* helyett a régies *ment, minden* fordul elé nála; *kirád* h. *kerád*; *vildg* h. *velág*; *küld* h. *köld*; *előtte* h. *előttö*; *kenyerü* h. *kenyerö*; *keserü* h. *keserö*; *sanyarú* h. *sanyaró*; *idő* h. *üdü*; *-unk, -ünk* helyett *-onk, önk, p. o. szóljonk, emlékezzönk, érthessönk*; *-ul, -ül* helyett *-öl, -öl* a szokottabb p. o. *gazdagól indöl, sokasól, örül* h. *öröl*; *könyörül* h. *könyöröl*; ellenben *ö* h. *ü, ök, ünékik, ütöt* stb. gyakran fordul elé. Megjegyzendő, hogy a rendelkezésünkre álló szövegek közül csak a Cornides-féle másolat közelíti meg az eredeti nyomtatványt s ez is több ingadozást árul el, mint a mennyit az eredetiről fel lehet tenni.

3. s. *Melyvel* helyett H. *Mellyel*. A Cornides-féle szöveg csaknem rendszeren megtartja a *-val, -vel*; a mi egy pár esetben Hofgrefnél is előfordul.

4. s. *olyan módon*. H. *illyn keppen*. B. *olyan képpen*.

5. s. *Ment* — — *ah*. H. *Mind* — — *az*. A Toldy által lenyomatott Cornides-féle szövegben is többször találunk *mint-, mind-,* és *minden-t*; a mi hihetően csak nyomtatási hiba.

6. s. *inségéből*. H. *ünségéből*. Döbr. c. 172. l. *elároltaték vnségébe*.

9. s. *Először* — — *ah*. H. B. *Előszér* — — *a*. Hofgrefnél alább is mindig *a'* van *ah* helyett.

10. s. *Ment öket*. H. *Mint öket*. — 12. s. *Ment öket*. H. *Mind öket*.

13. s. Régi költőink »ó törvény« névvel nevezik az ó testamentomi könyveket.

14. s. *született*. H. *született*. — 16. s. *Izrahel*. H. *Izrael*.

18. s. *Kanaánnak földében ün*. h. H. *Kanaannak földében vön* (vén.) B. *Kanaan földében vén*.

20. s. *el-bémenének* h. B. *el-kimenének*.

22. s. *békességbe* h. H. B. *békességgel*.

25. s. *bátyjával*. H. B. *bátyjaival*.

26. s. *vén* h. B. *vön*.

28. s. *Megsokasódnak*, h. B. *megsokasodnak*.

33. s. szolgálatcal, kényszerítésekkel H. szolgálattal, kényszerítéssel.
 35. s. Téglaverésekkel. H. B. Téglavetésekkel.
 36. s. munkákkal. H. munkákkal. — 39. s. vezérül. H. vezérel. B. vezérül.
 40. s. kimentse. H. B. kimentenék. — 42. s. rettenetes. B. röttenetes.
 44. s. elbocsátani h. H. elbocsátania. B. elbocsátnia.
 45. s. Moizses. H. Mósest. B. Moysest.
 46. s. egyetemben — — népeket. H. B. egyembe — — népekkel.
 47. 58. s. indóla. H. B. indúla. 66. s. indólnak h. H. B. indúlnak.
 51. s. bíztatja helyett C. talán csak leírás hibából: *byztya*.
 52. s. ő minket, H. B. minket ő.
 58. s. hertelenséggel h. B. hirtelenséggel.
 60. s. A Corn. féle másolatban *zudola* helyett is *indóla* áll. H. B. *zúdula*.
 62. s. De. H. És — 65. s. édes éneklésekkel. H. ídes éneklésekkel.
 67. s. C. sem ösvények nem vala stb. — 68. s. köd. H. ked.
 69. s. egy oszlop fényes tűz. H. B. egy fényes oszlop tűz.
 70. s. őket vezérli vala. H. B. előttek mégyen vala. v. ő. a 68. sorral.
 73. s. el-bévívé. H. B. el-béhozá. — 74. s. megigért. H. megigirt.
 75. 76. az ő bőségejért, Nagy kövérségejért téjjel mézzel folyúnia. H. B. ő ke(ö)vérségejért És nagy bövségejért téjj mézzel folyó földnek.
 77. s. megörökdének. B. megszaporodának.
 78. s. Elszaporodának és meggazdagodának. H. Elsokassodának és megszaporodának. B. Birodalmat vőnek nagy urakká levének.
 79. s. De immár, H. B. Immár itt. A Debr. c. Katalin legendájának írója is e szavakat használja elbeszélése közben, midőn egyik eseményről a másikra megy át: *No immáran hagyjok el ez kirádné aszszont stb.* — 80. s. elő. H. elé.
 82. s. C. ilyen bő — — magyarrá el-kihozá. B. Magyarországra hozá.
 84. s. h. H. B. Fúrahó királ(y)nak markából ü(i)nségéből. V. ő. a 6. sorral.
 86. s. férfaktól h. H. férfaktól. B. férfaktul.
 87. s. Egyik férfiúnak. H. Az egyik férfiúnak. B. Az egyik férfiúnak.
 91. s. anyja. H. annya. B. annyi.
 92. s. Űk mind széllel bétölték. H. B. mindszéllel ökbétölték. B. betölték.
 94. s. H. Moldova országban belől. B. Erdélnak Moldva országának belől. — 97. s. ebben. H. el-ben Szityában. B. el-ben Szytiában.
 98. s. nagy sokan. H. B. nagy urak.
 99. s. ismerik. H. ismerik. — 102. s. Űk is. H. B. Űk mind.
 104. s. Ű közikbe. H. Ű szüvökbe. B. Ű szivekben.
 108. s. C. Tízszázezeren azért indúlnak, Mind feleségestől először kijövének. — 110. s. H. születése B. születése.
 112. s. Szolgától kiválóan esméllen. H. B. Szolgáktó(u)l megdáván isméllen.

113. s. C. pogán országban. — 115. s. Tanais vizre. H. Tanais vizére.
 118. s. megnyózzák. H. B. megnyúzzák.

119. 120. s. A hólyagok vagy tömlők segítségével eszközölt átkelés már az assyroknál szokásban volt. A Britisch Muzeumban Assurnaszirhabal (Kr. e. 884—859) egyik hadjáratának kőbe vésett képe látható, melyen az assyr harcosok egy víz által körül vett bátya megostromlására külön-külön egy-egy tömlőt tartva bal hónuk alatt — úszva indulnak. A fényképi másolatokon ez igen tisztán kivehető. — Hazánkban őseink betelepülése előtt, a rómaiak idejében ez rendes módja lehetett a vízi átkelésnek. Erdélyben két felirásos kő találtatott, mindkét felírás közölve van a Corpus Inscriptionumban L. III. 944. és 1547. szám alatt, melyekből kitetszik, hogy a közlekedést fentartó révészek *utriclariusok*-nak nevezettek, collegiumot alkottak, Nemesis volt istennőjük stb. K. Gooss, *Untersuchungen über die Innerverhältnisse des Trajanischen Daciens* című értekezésében ezt írja rólok: »Genossenschaftlich organisirt waren die *Utriclarii*. Dieses Wort, von *uter* abgeleitet, bezeichnet auch sonst gesellschaftlich organisirte Fährleute, welche mittelst Schläuchen die Reisenden über die Flüsse setzten. Dass die *utriclarii* in Dacien sehr ansehnlich waren zeigt der Stein, welcher sich bei *Marga* (Pons Augusti) in der Nähe des eisernen Thores gefunden hat und einen eigenen Tempel des Collegiums erwähnt. Es mag hier also der Mittelpunkt einer Gesellschaft von Fährleuten zu suchen sein, welche die Ueberfahrt über Temesch und Donau, velleicht über alle dacischen Flüsse besorgten. Hat sich doch ein anderer Stein dieses Collegiums in Mikháza unweit der Mündung des Nyárád in Marosch gefunden. Die Gottheit des Vereins war die Nemesis; denn ihr sind beide Steine gewidmet, nur dass sie auf dem letzt-erwähnten unter ihrem Beinamen *Adrastea* erscheint. (*Archiv des Vereines für siebenbürg. Landeskunde. Neue Folge. 12. Band. 119. lap.*) — Hasonló átkelésről olvasunk Firdúsznál, Iszfendiár VII-dik kalandjában:

Parancsolja a hős, hogy egymásután
 Űritsék a tömlőt s degezzé fúván,
 Lovuk hátain átkötözzék le jól.
 Felülvén, a ló lett a tömlőn alól,
 S ezen mód' a nép a folyón átkele,
 A jobb szárny elébb s majd a had bal fele.

121. s. köztök. H. köszték. V. ő. Ének Panmonia megvételéről. 11. sorával.

123. s. bő. B. bőv.

124. s. dejákol neve panis. H. diákol panis neve. B. deákol panis neve.

125. s. Ah panistól híják. H. B. Az panistól híák, — híják.

126. s. bő kenyerő. H. B. bő (bőv) kenyeres.

130. s. H. B. *óvval, vassal, érczvel, lóval.*

131. s. H. B. előbb *Makra* borát említi, azután *Somogy-ét*. *Makra* alatt Toldy a *Mátrát* értette; *Mátra bora* alatt e szerint Gyöngyös és Eger vidéki bor volna értendő. Helyesebb a *Makra* nevet sajtóhibának nem tekinteni s a *Makra bora* alatt nem »felföldi bort» — mitől Farkas A. is megkülönbözteti, hanem az alföld végében emelkedő Arad megyei hegycsúcs (Ménés stb.) borát érteni. Imre királynak 1199-ben kelt oklevelében világosan ezt olvassuk »*Ecclesiae Sancti Spiritus, Monasterii videlicet Dyenus Comitis, quod super fluvium Crisii iuxta Macra situm est.*» (Fejér, Codex dipl. II. 374. l.) Szerémi György 1537-ről tehát költőnkkel egyidejűleg írja János király utjáról, hogy: *mane surrexerat Rex de Lippa, venimus ad Kowazy (ma Kovasincz) sub monte Makra oppidulus erat, et ibi pernoctavimus. Et unde surreximus, venimus ad Symand etc.* Ezekből kitűnik, hogy *Makra* hegység alatt a mai ménési-világosi hegyeket kell értenünk; Farkas A. éneke pedig azt bizonyítja, hogy a ménési bor csak mint aszúbor híresedett el a múlt századtól kezdve, különben pedig már azelőtt sem kellett neki czégér. Betlen Gábornak 1612. január 12-én kelt leveléből az látszik, hogy még a XVII. század folyamán is használatban volt a *Makra* vagy *Mokra* hegy név: »Az istenben üdvözült Magochy Ferencz uramnak atyánkfának ott a *Mokra* allyán az minemű jószágai voltak stb.» (*Mogyoróssy J. Gyula hajdan és most 232. l.*) Az itt említett Mágócsi Ferencz, M. Gáspárnak és Massai Euláliának volt fia. Atyai ágon békés megyei, anyain pedig aradmegyei birtokok is illették. — A szerémi és somogyi borokról már a sajtó sz. péteriek végzése így nyilatkozik: *miérthogy az szerémi és somogyi borok mindenütt kedvesek, mi sem akarjuk megaláztatani stb.* RMNYE. II. 2. 1.

132. s. *borokval.* H. B. *borral.*

134. s. *vizivel.* H. B. itt is *vizével.*

135. s. *Erdőkkel, mezőkkel* — — *fűvekkel.* H. *Erdővel, mezőkkel* — — *fűvekkel.* B. *Erdővel, mezőkkel.*

136. s. *Johokkal.* H. B. *Juhokkal.* — 138. s. *népet.* H. *népeket.*

139. s. *esmét.* H. B. *ismét.* — 140. s. *Vegyük.* H. B. *Vegyük.*

143. s. *im ah* H. B. *és az.*

147. s. *istent.* H. B. *ötet.*

149. s. *De hogy* helyett a Corn. féle szövegben csak *De* áll.

154. s. *Nabuchodonozor királt.* H. *Nabugodonozort.*

157. s. *megfogattatá.* B. *megfogatá.* — 161. s. *Szemét.* H. *Szemét.*

162. s. *veté,* helyett a Corn.-féle szövegben itt is *vereté* áll.

163. s. *kerál.* H. B. *királ.*

164. s. *Hatszáz.* H. B. *Hétszáz.* — *zsidók esének.* H. *zsidó népek esének.* B. *zsidó nép esék.*

165. s. *Szomoró bánattal, keserő sírással.* H. B. *Keserű sírással, szomorú bánattal.*

168. s. *Éhségben.* H. *űnségben.* B. *Inségben.*

169. s. *esmét.* H. B. *ismét.*

172. s. *Ez országba.* B. *És országokba.* — 173. s. *is.* H. *es.*

175. s. *Első kijövésben meg.* H. B. *Első kijövésekben nagy.*

178. s. *félelme.* B. *fenyétélke.*

179. s. *ah.* H. *a'.* B. *jó.* — *Estván.* H. B. *István.*

183. s. *vajddát* H. nél hiányzik.

185. s. Farkas A. II. Ulászlót mondja Lengyel Lászlónak, míg az Érdy codex írója szent Lászlót említi úgy, mint »ki méltán hívatatik anyjáról lengyel Lászlónak nevezvén az ő ősínek nevére« (396. l.) A gyermekdalban maig hallható »lengyel László jó király« eredetileg szintén Szent László lehetett s később a pusztá név Dobzse Lászlóra is ráragadt.

186. s. *kerályoknak.* H. az — — *királt.* B. az — — *királynak.*

188. s. *ah jó.* H. B. *áldott.* — 189. s. *isten.* H. B. *igen.*

192. s. *sok kulcsos.* H. B. *hatalmas.*

194. s. *Havas elve* helyett a Cornides féle szövegben *havasaly* áll.

196. s. *Szegén Tót* — *ah bő Horvát.* H. B. *Az bő Tót* — *az jó Horvát.*

198. s. *tartománt.* H. B. *országot.* Az egész versszak azon területet írja le, mely I. Mátyás és a Jagellók idejében alkotta a magyar birodalmat.

201. s. *jóvoltáról.* H. *voltáról.* — 202. s. *téteményéről.* H. B. *adományáról.*

204. *Háldatlanok.* H. B. *Hála adatlanok.*

206. s. H. B. többes szám helyett egyes használ.

207. s. *Kezdők.* H. *Kezdek.* B. *Kezdénk.*

208. s. H. B. többes helyett egyes szám.

210. s. H. B. többes helyett bírt. többest ír.

213. s. *irigység gyűlötség.* H. *tritség, gyűlötség.* B. *irigység, gyűlötség.*

214. s. *kezdők.* B. *kezdénk.*

216. s. *isten tőlünk.* H. B. *tőlünk isten.* — 217. s. *Végezetre.* B. *Végre.*

218. s. *az hitellen.* B. *az nagy hitellen.*

220. s. *Nabugodonozort.* B. *Nabuchodonozor királt.*

223. s. *kejtásokkal-bántók.* H. *kiáltásokkal.* B. *kiáltásunkkal bántak.*

224. s. *akaránk.* H. B. *akarunk.*

227. s. *elveszteté.* H. *mind elvesztők.* B. *mi mind elvesztük.*

228. s. *Jeruzsálemben ah.* H. B. *Jeruzsálemet és.*

232. s. *Zarlóköz* — — *földéből.* H. B. *Sarlóköz* — — *földéről.* — Csallóköz nevét illetőleg v. ö. *Lugossy J. Egy szombatos énekes könyvről cz. értekezését. Uj magy. Muzéum 1850. II. k. 123. l. U. o. Jászay Pál közl. 1850. I. k. 355. l. Ipolyi A. Magy. Mythologia. 98. l. gr. Teleki J. Hungariák kora. VI. k. 20. 178. l.*

236. sortól kezdve a Corn. féle másolatban a *kerál* szó *kyrál*-ra van igazgatva.

237. s. *bírhajta*. H. B. *bírhátná*.
 244. s. *emelének em*. H. B. *választádnak im*.
 246. s. *annál is* — — *megnyomorodék*. H. *annál es* — — *nyomorodék*.
 249. s. *törökökkel*. H. *törekektől*.
 250. s. *és ah sok*. H. *im az sok*. B. *és im az*.
 255. s. *Ez* — — *midőn* — *volna*. H. B. *az* — — *mikort* — *vala*.
 257. s. *újonnan szállítá*. H. *szállítá*. B. *szépen leszállítá*.
 258. s. *Nékiek építé*. B. *Nékiek megépíté*.
 259. s. *Öközések*. H. B. *Öközikbe*.
 260. s. *tanítsák és*. B. *jó tanácsval*.
 262. s. *nékiek ő*. H. *nékiek*. B. *bűnöket*.
 263. s. *És annak felette*. H. *Őket örölteték*. B. *Örüljenek ezen*.
 265. s. *Mikoron az üdö*. H. *Mikor az üdö*. B. *Mikor az idő*. — *vala*.

H. B. *volna*.

267. s. *izene mindennek*. H. B. *mindennek izene*.
 268. s. *bűnöknek*. H. *bűneknek*. B. *bűnöknek*.
 269. s. *hűnek*. H. *hívnek*. B. *hűnek*.
 271. A Corn. féle másolatban *Jobb* helyett *ygb* áll, talán = egyéb?
 276. s. *őket elveszté*. H. B. *ők elveszének*.
 283. s. *csókolgatni*. B. *nyalogatni*.
 284. s. *Az galambszart*. B. *Galambganajt*. V. ő. Királyok II. könyve, 6. r. 25. versét.

286. s. *Számszerih* — — *saruok*. H. *Számszerüh* — — *Sariok*. B. *Szamszerid* — — *Sariok*. Régi szótáraink a számszeríjat »balista«-nak is mondják. Pesti Gábornál: Zamzerjgy = armbrust, balista. Úgy látszik, hogy egyaránt jelentett követésre és nyíl lövésre használt íjjat. Kamuthy Balázs ingóságai közt 1603-ban: Vagyon egy pusdra, vagyon 2 zamzirigh. B: Radvánszky B. Magyar Családélet II. 104. l.

288. s. A Corn. féle másolatból hiányzik az: *eszik*. Lásd: Királyok II. k. 6. r. 28. v. V. ő. a magyarországi tatárjárásról fenmaradt latin ének (*Planctus destructionis regni Ungarie per Tartaros*) 55. versszakát *Tört. tár.* 1878. 375. l. — Ily esetekről írtak a lapok a legközelebbi szerb-orosz-török háború alatt s legutóbb gr. Széchényi Béla Chinában kelt levelében az ott pusztító éhség jellemzéseül.

289. s. *közzölök*. H. B. *közzülek*.
 290. s. *Benyelének*. H. B. *Elnyelének*.
 291. s. *kétezeret*. B. *kétezret*. — 292. s. *kiszedék*. H. B. *kivevék*.
 293. s. *hoggy mind*. H. B. *őket*.
 294. s. *egy pénzen adnak vala*. H. B. *egy pénzért vesznek vala*.
 296. s. *ő soha ezt*. H. B. *ő ezt soha*.
 297. s. *mikor megútdlják*. H. *mikor útdlják*. B. *mikoron útdlják*.
 300. s. *Kik nem engedének*. H. B. *Kik ellent tartottak*.

- ? s. *herdetik*. H. B. *hirdetik*.
 304. s. *üdvösségnek*. H. *üdvességnek*. B. *üdvösségünknek*.
 305. s. *engesztelte*. H. *engesztelé*. B. — *engesztelje*.
 307. s. *elégesznek*. H. B. *elégednek*. Itt a Cornides féle másolatban a 308. s. helyett tévedésből ismét a 304. 5. 6. sor van leírva s csak a 309. sorral következik ismét a helyes szöveg.
 309. s. *akarnak*. H. B. *várnak*.
 313. s. *üdvözölök*. H. *üdvözülünk*. B. *üdvözülünk*.
 316. s. *nagy H.-nél hiányzik*.
 317. s. A Corn. féle másolatból hiányzik.
 320. s. *üldözzék*. H. *üldezzék*. B. *üldözzék*.
 321. s. *ha mi azt*. H. *ha mi ezt*. B. *ha ezt mi*.
 323. s. *jeles nagy urakat*. H. B. *hatalma; urakat*.
 325–330. sorból álló versszak hiányzik a Corn. féle másolatból.
 327. s. *És minket*. H. *Ki minket*. — 328. s. *Mi nagy*. B. *Nagy*.
 329. s. *szívünket*. B. *szemünket*.
 332. s. *az istennek*. H. *istennek*. B. *istenünknek*.
 333. s. *Esmérhessük*. H. B. *Esmérjük*.
 336. *Esmét feltámasztja*. H. B. *Nékiünk megépíti*. A sor második fele helyett a Corn. féle másolatban ismét tévedésből a 334. sor második fele áll.
 338. s. *szívüket csak az*. H. *szívüket csak*. B. *szíveket csak*.
 339. s. *és nagy hamarsággal*. B. *nagy hatalmassággal*.
 342. s. *össző egyenesíti*. H. *össze egyenessütheti*. B. *egyességbe hozhatja*. — V. ő. Istvánfi 812. s.
 343. s. *istent mint atyánkat*. H. *istent mi atyánkat*. B. *szüntelen az istent*.
 344. s. B. *Jámbor királt hogy nekünk is rendelne*.
 345. s. *pártoló*. H. B. *ő kemén*.
 346. s. H. *Egyesítse immár stb*. B. *A nagy jámbor király mellé egyesítse*.
 348. s. *egytembe dicsérhessük*. B. *dicsérhessük egytembe*.
 Az utolsó versszak hiányzik a m. t. Akademia Hofgref-féle gyűjteményéből; illetőleg a 347. sor végső szava már a kiszakadt levélen állott. Bornémisza egyszerűen elhagyta ezt a szerzőre vonatkozó versszakot.

IV.

ISTVÁNFI PÁL.

Kisasszonyfalvi Istvánfi Pál ősnemes családból származott. (Lásd: Nagy J. Magyaror. családai V. k. és Hatos G. Az Istvánffyjak címere. Századok. 1875. 323. l.) Atyja István 1494-ben az erdélyi sóaknák gond-

viselője, 1495-ben pedig ugyancsak Erdélyben kir. adószedő (dicator) volt; testvérébátyja János, II. Lajos király udvari embere s a királyllyal együtt Mohácsnál esett el; fia Miklós az államférfi és történetirő. Kisasszonyfa Baranya megyének ma is fennálló helysége volt a család fészke s hírhedően Pálnak és Miklósnak is születése helye. Pál tanulói pályáját a pécsi egyetemen kezdette, de már serdülő ifjú korán a páduai egyetemre kellett mennie, hol Szentgyörgyi Gábor sirató verse szerint (l. alább Tőke F. művével) 12 éven keresztül időzött. Öt éven át tanulta ott a latin és görög nyelven kívül a természettant, csillagászatot s ekkor a jogtudományra adta magát. Tanulmányai végeztével Olaszországot beutazván, 1530 körül visszatért hazájába. Itt úgy látszik, ősi birtokára vonulva élt, míg ismeretségébe jutott a Valpó és Siklós környékén hatalmas és nagy birtokú Perényi Péternek, ki hol János, hol Ferdinánd király felé hajolva titokban arra törekedett, hogy a török császár oltalma alatt a maga részére biztosítson némi önállóságot. Midőn Perényi 1532-ben a helyett, hogy czélját elérte volna, a mohácsi mezőn póruul járt és török fogságba jutott, — a kíséretében volt Istvánfi Pálnak is ez lett sorsa. Fia írja (Hist. Lib. XI.), hogy aranyon váltotta ki magát.

Fogságából történt kiszabadulása után úgy látszik, ismét birtokára vonult, hol tudományos és irodalmi foglalkozásnak s családjának szentelte életét. Első neje Gyulai Hedvig volt, kivel nem tudjuk, mikor kelt egybe. de a ki 1546. júl. 1-én még élt (Arch. ért. 1878. 389. l.) Fia Miklós 1538. december 8-án született. Ez idő tájban 1539 elején készült el rájuk maradt nagyobb költői munkája Volter és Grizeldis históriája. Van róla szó, hogy Baranya megyének alispánja lett volna (Lehoczky. Stenmatographia. II. 203. l.); mely hivataloskodása szintén csak ezen idő tájra eshetett s leghihetőbb, hogy Volter és Grizeldis utolsó sora szerint mint ilyen »indála hertelen király örömeben« azaz János királynak Izabellával történt egybekelése ünnepére Székesfejérvárra 1539-ik évi február havában.

János király halála után Ferdinánd pártján találjuk. Az 1542. évi 28, 29 és 30. törv. cikk alapján Pozsonyban újra szervezett helytartótanács törvénytudó tagjai közt Révai Ferencz, Mérei Mihály, Zsibrik Gergely kitűnő jogtudósok sorában ötet is ott látjuk. Nincs ugyan rá biztos adatunk, de csaknem kétségtelennek vehetjük, hogy hazai törvényeink átvizsgálásában Méreiivel, Zsibrikkel s másokkal együtt neki is része volt s így a »Quadripartitum« munkásai közé számíthatjuk. A tanács tagjai az egy vasárnapot kivéve naponként hat óráig ültek együtt (délelőtt, délután 3—3); azért ily foglalkozás mellett nem esuda, ha Istvánfi végkép felhagyott a költészet művelésével. Volter és Grizeldis históriáján kívül csak azon hat sorból álló latin sírversét ismerjük, melyet Nádasdi Tamás által 1542-ben Dunába fojtatott unokaöccsének Istvánfi Istvánnak halálára írt s melyet 1545. augusztus 28-án Pozsonyból kelt és sógorához Zay Ferenczhez a végtisztesség megadása felől intézett levelével együtt 1875-ben Thaly K. tett közzé a »Századokban« (205. l.)

Megbízataiból, hivatalos dolgaiból ítélve hova tovább, mind kevésbé térhetett vissza a költészethez. Pétervárad Balázs főadószedő kamarásnak s később szepesi prépostnak a n. muzeum könyvtárában látható számadásából (Registrum subsidionum regni et Lucri camerae 1544/s. 75. lap.) kiténik, hogy Istvánfi Pálnak mint »gentium lustrator«-nak 1546-ban 300 frt évi fizetése volt, fuvarra s egyébre pedig 46 ft 40 dénárt kapott. A 300 frt. évi fizetésről 1547. szept. 18-án kelt kir. resolutiót lásd: Kamarai lev. tár. Resol. reg. 84. l. Ezen év szept. 7-én két forint úti költséggel Nagy-Szombatból Nyitrára küldetett, hogy a lázadók ellen felkelést rendezzen; december 23-án pedig három forint úti költséggel azon pozsonymegyei birtokok elfoglalására, melyeknek számbavétele nem bízott a dicatorokra. 1547. Szept. 23-án Somogyvár átvételére; nov. 12-én pedig Bornemisza Gergelyvel Eger elfoglalására küldetett ki, mi azonban akkor nem sikerült. 1549-ben kora tavasszal Szigetvárt jelent meg mint királyi biztos, hogy az ottani tisztartó Szeged György ellen beadott panaszok tárgyában vizsgálatot tartson, s a törökkel folyton tartó somogy-zalai határvillongásokat kiegyenlítse. (Szalay Á. 400 magy. lev. XIII. XLIX. LII. sz.) Még azon év nyarán a Murány vára melletti táborból Martinuzzihoz küldetett a Nyír-Bátorban történt találkozás és egyezkedés előkészítése végett. (N. Istvánfi Hist. I. XVI.) Szigetvári küldetésének csak folytatása volt azon megbízata, melynél fogva az 1550. 53. törv. cikk értelmében az ország határai vizsgálása végett Kőszegre küldött bizottság tagjai közé soroztatott. Folytonos munkásságának nyomai láthatók még 1551 s 1552-ben az ezen évekről fenmaradt kamarai számadásokban, melyek bizonyága szerint a várak védelmére kiadott összegek jó része az ő relatiói alapján utalványoztatott. 1552-ben ápril 8-án 16 hónapon át ki nem adott fizetése utalványoztatott, mi miatt adósságot volt kénytelen felvenni; apr. 13-án az érseki épületekben nyert lakást; szept. 27-én az érseki jövedelmekből 50 veder bor és 50 köből búza utalványoztatott számára s ugyanazon évben még a hűtlenségbe esett Magassy János birtokait kapta adományba; 1553-ban már meghalt. Azon levélben, melyet Zay Ferenczhez 1545-ben írt, panaszkodik, hogy »én bizon az fulladástól csak meg nem halék;« különben halála körülményeiről azon kivonat sem ad bővebb felvilágosítást, melyet gr. Kemény József elébb az Új M. Muzeum 1858-dik évi folyamában, az után pedig a Toldy által kiadott Tört. és Irodalmi berek II. k. 155. lapján közöl (v. ő. Századok, 1875. 502. l.) Tőke Ferencznek, Istvánfi Pál kor- és költőtársának munkájából. (Epitaphium Clarissimi Viri, Nobilitate Generis, Virtute, et Eruditione praestantiss. Domini Pauli Istvanffij a Kysasszonffalva, Sacrae Regiae Majestatis Consiliarii, scriptum a Francisco Theuke. Viennae Austriae excudebat Michael Zimmermannius. Anno. MDLIII. 4. r.) E szerint második neje Garai Erzsébet maradt utána özvegyen, ki Erzsébet nevű leányát férje halála után néhány napra szintén eltemette.

Istvánfi Pál egyéniségét ezen adatok alapján meglehetősen kivethető körvonalokban látjuk magunk előtt. A páduai egyetemből — mint számos fiai hazánkknak — ő is jeles jogtudományi képzettséggel tért vissza. A török zaklatásnak leginkább színhelyül szolgált Baranya megye alispáni hivatalában nemcsak jogi, hanem közigazgatási tekintetben is oly gyakorlatra tett szert, mely a helytartó-tanácsosságra nyitott neki útát. Ez állásában nyert különféle megbízatásai sok oldalú képzettségéről s ügyességéről tesznek tanúságot. Olaszország termékenyítő levegője fejleszthette ki benne azon nem közönséges költői tehetséget is, mely hivatalos elfoglaltatásai miatt talán csak egyetlen gyümölcsét érlelhette meg Volter és Grizeldis históriájában. Maga költeményének tárgya is olasz rege; hősnője 1025 vagy 1103 körül élt. Az olasz nép ajkáról két első rendű olasz író t. i. Boccaccio és Petrarca vette át a regét, kik közül amaz Decameronjának utolsó elbeszélésévé tette, emez pedig 1373-ban Boccaccio kidolgozása nyomán, de önálló felfogással alakította latin nyelvű novellává *De obedientia ac fide uxoria mythologia* cím alatt azért, hogy más nemzeteknél is ismeretessé váljék. Már mint a Decameron legkedveltebb darabja húsznál több francia fordításban forgott közkezen a XIV. században. 1393-ban mint mysterium is előadatott. (*F. Liebrecht, J. Dunlop Geschichte der Prosaedichtungen. Berlin 1851. 253. l.*) Chaucer a nagy angol költő *Canterbury Tales* című művében Petrarca szerint fiktette át az angol irodalomba; Istvánfi Pál szintén Petrarca elbeszélését vette alapul, mint ezt már Toldy állította s legújabbban Pauer Károly alaposan behizonyította (*Egyet. philologiai közl. 1879. 332. l.*).

Istvánfi mint verselő, ha nem emelkedik is magasan a vele egykorú magyar költők mindegyike fölé, határozottan ügyes elbeszélőnek mondható. Annyi szabadság mellett a mennyit mint fordító magának megengedett, mindig méltánylandó az a szabadság és folyékonyosság, mely Volter és Grizeldis históriáját a magyar népnek is kedvelt olvasmányává tette. Legrégibb kiadásunk (Debreczen) 1574-ből való, s így bizonyosnak vehető, hogy nem ez volt az első; ez után 1580-ból maradt fen a második (Kozlovsvár) s végül még egy harmadik (Lőcse) évszám nélkül (*Szabó K. Magyar könyvt. 105. 169. 1595. sz.*) Ezen kiadások alább az eltérések kitüntetésénél D. K. L. betűvel vannak jegyezve. Ezt megelőzőleg azonban álljon itt összehasonlíthatás végett Petrarca latin szövege.

DE OBEDIENTIA AC FIDE UXORIA MYTHOLOGIA.

Est ad Italiae latus occiduum Vesulus ex Appennini iugis, mons unus altissimus, qui vertice nubila superans, liquido sese ingerit aetheri, mons suapte nobilis natura, sed Padi ortu nobilissimus, qui eius e latere fonte lapsus, exiguo Orientem contra solem fertur, mirisque mox tumidus incrementis, breui spacio decurso, non tantum maximorum unus amnium, sed fluuiorum a Virgilio Rex dictus, Liguriam gurgite violentus intersecat, de hinc Aemiliam atque Flaminiam, Vene-

tiamque discriminans, multis ad ultimum et ingentibus ostiis in Adriaticum mare descendit. Caeterum pars illa terrarum, de qua primum dixi, quae et grata planitie, et interiectis collibus ac montibus circumflexis, aprica pariter ac iucunda est, atque ab eorum quibus subiace Pedemontium nomen tenet, et ciuitates aliquot, et oppida habet egregia. Inter caetera ad radicem Vesuli, terra Salutiarum, vicis et castellis satis frequens, Marchionum arbitrio nobilium quorundam regitur virorum, quorum unus primusque omnium et maximus fuisse traditur Gualtherus quidam, ad quem familiae ac terrarum omnium regimen pertineret: et hic quidem forma virens atque aetate, nec minus moribus quam sanguine nobilis, et ad summam omnium ex parte vir insignis, nisi quod praesenti sua sorte contentus, incuriosissimus futurorum erat. Itaque venatui aucupioque deditus, sic illis incubnerat, ut alia pene cuncta negligeret, quodque in primis aegre populi ferebant, ab ipsis quoque coniugii consiliis abhorrebat. Id aliquandiu taciti cum tulissent tandem cateruatim illum adeunt, quorum unus, cui vel auctoritas maior erat, vel facundia, maiorque cum suo Duce familiaritas: Tua, inquit, humanitas optime Marchio, hanc nobis praestat audaciam, ut et tecum singuli, quotiens Rex exposcit, deuota fiducia colloquamur, et nunc omnium tacitas voluntates, mea vox tuis auribus inuehat, non quod singulare aliquid habeam, ad hanc rem, nisi quod tu me inter alios charum tibi multis iudiciis comprobasti. Cum merito igitur tua nobis omnia placeant, semperque placuerint, ut foelices nos tali Domino iudicemus unum est, quod si a te impetrari sinis, teque nobis exorabilem praebes, plane foelicissimi finitimorum omnium futuri sumus, ut coniugio scilicet animum applices, collumque non liberum modo, sed imperiosum legitimo subiicias iugo, idque quam primum facias. Volant enim dies rapidi, et quanquam florida sis aetate, continue tamen hunc florem, tacita senectus insequitur, morsque ipsa omni proxima est aetati. Nulli muneris huius immunitas datur, aequae omnibus moriendum est, utque id certum, sic illud ambiguum quando eueniat. Suscipe igitur oramus eorum preces, qui nullum tuum Imperium recusarent: quaerendae autem coniugis studium nobis linque: talem enim tibi procurabimus, quae te merito digna sit, et tam claris orta parentibus, ut de ea spes optima sit habenda, libera tuos omnes molesta sollicitudine quaesumus, ne quid humanitas tibi forsitan accideret, tu sine tuo successore abeas, ipsi sine notino rectore, remaneant. Monuerunt piaec preces animum Viri, et cogitis, inquit, me amici, ad id quod mihi in animum nunquam venit, delectabar omnimoda libertate, quae in coniugio rara est. Caeterum subiectorum mihi voluntatibus me sponte subiicio, et prudentiae vestrae fisus, et fidei. Illam vero quam offertis quaerendae curam coniugis, remitto, eamque humeris meis ipse subeo, quid unius enim claritas confert alteri saepe filii dissimillimi sunt parentum, quicquid in homine boni est, non ab alio quam a Deo est. Illi ergo et status et matrimonii mei sortes sperans de sua solita pietate, commiserim, ipse

mihī inueniet, quod, quieti meae sit expediens ac saluti. Itaque quando vobis ita placitum est, uxorem ducam, id vobis bona fide polliceor, vestrumque desiderium nec frustrabor equidem, nec morabor: unum vos mihī versa vice promittite, ac servate, ut quamcunque coniugem ipse delegero, eam vos summo honore ac veneratione prosequamini, nec sit ullus inter vos, qui de meo unquam iudicio aut litiget, aut queratur: vestrum fuit mei animum quos novistis liberrimum, iugo subiecisse, coniugii mea sit iugi ipsius electio, quaecunque uxor mea erit illo, ceu Romani Principis filia domina vestra sit. Promittunt unanimiter ac laete nihil defuturum, ut quibus vix possibile videretur, optatum diem cernere nuptiarum, de quibus in diem certum magnificentissime reparandum, Domini iubentis edictum alacres susciperent. Ita a colloquio discessum est, et ipse nihilominus eam ipsam nuptiarum curam domesticis suis imposuit, edixitque diem. Fuit haud procul a palatio villula paucorum atque inopum incolarum, quorum uni omnium pauperrimo Janicole nomen erat, sed ut pauperum quoque iuguria non nunquam gratia coelestis inuisit, unica illi contigerat Griseldis nomine, forma corporis satis egregia, sed pulchritudine morum, atque animi adeo speciosa, ut nihil supra, haec parco victu, in summa semper inopia educata, omnis inscia voluptatis, nil molle, nil tenerum cogitare didicerat, sed virilis, senilisque animus virgineo latebat in pectore, patris senium inexistentiabili refovens charitate, et pauculas eius oues pascēbat, et colo interim digitos atterebat, vicissimque domum rediens, oluscula et dapes fortunae congruas praeparabat, durumque cubiculum sternebat, et ad summam angusto in spatio, totum filialis obedientiae ac pietatis officium explicabat. In hanc virgunculam Gualtherus saepe illac transiens, quandoque oculos non iuuenili lascivia, sed senili gravitate defixerat, et virtutem eximiam, supra sexum supraque aetatem, quam vulgi oculis conditionis obscuritas abscondebat, acri penetrarat intuitu: unde effectum, ut et uxore habere, quod nunquam ante voluerat, et simul hanc unam, nullamque aliam habere disponderet. Instabat nuptiarum dies, unde autem ventura sponsa esset nemo nouerat, nemo non mirabatur, ipse interim et annulos aureos, et coronas et balteos conquirebat, vestes autem pretiosas et calceos et eius generis necessaria omnia, ad mensuram puellae alterius, quae statura suae persimilis erat, praeparari faciebat: venerat expectatus dies, et cum nullus sponsae rumor audiretur, admiratio omnium vehementer excreuerat, hora iam prandii aderat, iamque apparatu ingenti domus tota feruebat. Tum Gualtherus aduentanti velut sponsae obuiam profecturus domo egreditur, prosequente virorum et matronarum nobilium caterva, Griseldis omnium quae erga se pararentur ignara, peractis quae agenda domi erant, aquam e longinquo fonte conuectans, paternum limen intrabat, ut expedita curis aliis, ad visendam domini sui sponsam, cum puellis comitibus properaret, dum Gualtherus cogitabundus incedens, eamque compellans nomine. Ubi nam

pater eius esset, interrogauit. Quae cum illum domi esse reuerenter atque humiliter respondisset: Iube, inquit, ad me veniat: venientem seniculum, manu prae-hensum, parumper abstraxit, ac submissa voce: Scio ait, me Janicola carum tibi, teque hominem fidum noui, et quaecunque mihī placeant, velle te arbitror, unum tamen nominatim nosse velim: An me quem Dominum habes, data mihī hac tua in uxorem filia generum velis? Inopino negotio stupefactus senex obriguit, et vix tandem paucis hiscens: Nil, inquit, aut velle debeo aut nolle, nisi quod placitus tibi sit, qui Dominus meus es. Ingrediamur soli ergo, inquit, ut ipsam de quibusdam interrogem te praesente. Ingressi igitur, exspectante populo, ac mirante puellam cura patris obsequium satagentem, et insolito tanti hospitii aduentu stupidam inuenere, quam iis verbis Gualtherus aggreditur. Et patri tuo placet, inquit, et mihī, ut uxor mea sis. Credo id ipsum tibi placeat, sed habeo ex te quaerere, ubi hoc peractum fuerit, quod mox erit. An volenti animo parata sis, ut de omnibus tecum mihī conueniat, ita ut in nulla unquam re a mea voluntate dissentias, et quicquid tecum agere voluero, sine ulla frontis aut verbi repugnantia te ex animo volente mihī liceat. Ad haec illa miraculo reatremens: Ego mi Domine inquit, tanto honore me indignam scio, at si voluntas tua, sique sors mea est, nil ego unquam sciens, ne dum faciam, sed etiam cogitabo, quod contra animum sit, nec tu aliquid facies, et si me mori iusseris, quod moleste feram. Satis est, inquit ille: sic in publicum eductam populo ostendens: Haec, ait, uxor mea, haec domina nostra est, hanc colite, hanc amate, et si me charum habetis, hanc charissimam habetote. Dehinc, nequid reliquiarum fortunae veteris nouam inferret in domum, nudari eam iussit, et a calce ad verticem nouis vestibus indui, quod a matronis circumstantibus ac certatum sinu illam gremioque fouentibus verecundiae ac celeriter adimpletum est. Sic horridulam virginem, indutam, laceramque comam reollectam manibus comptamque pro tempore insignitam gemmis et corona velut subito transformatam, vix populus recognouit, quam Gualtherus annulo pretioso, quem ad hunc usum detulerat, solenniter desponsauit, niueoque equo impositam, ad palatium deduci fecit, comitantem populo, et gaudente ad hunc modum nuptiae celebratae, diesque ille laetissimus actus est. Breui de hinc inopi sponsae, tantum diuini fauoris affulserat, ut non in casa illa pastoria, sed in aula Imperatoria educata atque edocta videretur, atque apud omnes supra fidem chara et venerabilis facta esset, vixque his ipsis, qui illam ab origine nouerant, persuaderi posset Janicolae natam esse, tantus erat vitae, tantus morum decor, ea verborum grauitas, ac diledo, quibus omnium animus nexu sibi magni amoris astrinxerat. Jamque non solum intra patrios fines, sed per finitimas quasque Prouincias, suum nomen celebri praeconio fama vulgabat, ita ut multi ad illam visendam viri ac matronae studio feruente concurrerent. Sic Gualtherus humili quidem, sed insigni ac prospero ma-

trimonio, honestatis summa domi in pace, extra vero summa cum gratia hominum vivebat, quodque eximiam virtutem, tanta sub inopia latitantem, tam perspicaciter deprehendisset, vulgo prudentissimus habebatur. Neque vero solers sponsa, muliebria tantum ac domestica, sed ubi res posceret, publica etiam obibat officia viro absente, lites patriae nobiliumque discordias dirimens, atque componens, tam gravibus responsis, tantaque maturitate et iudicii aequitate, ut omnes ad salutem publicam demissam coelo foeminam praedicarent. Neque multum tempus effluxerat, dum gravida effecta, primum subditos anxia expectatione suspendit, dehinc filiam enixa pulcherrimam, quamvis filium maluissent, tamen votiva foecunditate, non virum modo, sed totam patriam laetam fecit. Coepit ut sit, interim Gualtherum cum iam ablactata esset infantula, mirabilis quaedam, quam laudabilis doctiores iudicent, cupiditas, sat expertam charae fidei coniugis experiendi altius, et iterum atque iterum retentandi. — Solam igitur in thalamum se vocatam, turbida fronte sic alloquitur: Nosti o Griseldis, neque enim praesenti fortuna te praeriti tui status oblitam credo, nosti inquam, qualiter in hanc domum veneris, mihi quidem chara satis ac dilecta es, at meis nobilibus non ita, praesertim ex quo parere incepisti, qui plebeiae Dominae, subesse animis ferunt iniquissimis. Mihi ergo, qui cum eis pacem cupio necesse est, de filia tua non meo, sed alieno iudicio obsequi, et id facere, quo nil mihi posset esse molestius. Id enim vero te ignara nunquam fecerim, volo autem tuum mihi animum accommodes, patientiamque illam praestes, quam ab initio nostri coniugii promisisti. Iis auditis nec verbo mota nec cultu: Tu inquit, noster es Dominus, et ego et haec parva filia tuae sumus, de rebus tuis igitur fac ut libet; nil placere enim tibi potest, quod mihi displiceat, nil penitus, vel habere cupio, vel amittere metuo, nisi te hoc ipso mihi in medio cordis affixi, nunquam inde vel lapsu temporis, vel morte vellendum, omnia prius fieri possunt, quam hic animus mutari. Lactus ille responso, sed dissimulans visu moestus abscessit, et post paululum unum suorum satellitum fidissimum sibi, cuius opera gravioribus in negotiis uti consueverat, quid agi vellet edoctum, ad uxorem misit, qui ad eam noctu veniens: parce inquit, o Domina, neque mihi imputes quod coactus facio, scis sapientissima, quid est esse sub Dominis neque tali ingenio praedictae quamvis inexpertae dura parendi necessitas est ignota, iussus sum hanc infantulam accipere, atque eam hic sermone abrupto, quasi crudele ministerium silentio exprimens subticuit: suspecta viri fama, suspecta facies, suspecta hora, suspecta erat oratio, quibus et si clare occisum iri dulcem filiam intelligeret, nec lachrymulam tamen ullam, nec suspirium dedit, in nutrice quidem, ne dum in matre durissimum, sed tranquilla fronte puellulam accipiens, aliquantulum respexit, et simul exosculans, benedixit, ac signum sanctae crucis impressit porrexitque satelliti: Vade, ait, quodque tibi Dominus noster iniunxit exequere, unum quaeso cura, ne corpusculum hoc fere laceant

aut volucres, ita tamen, nisi tibi contrarium sit praeceptum. Reuersus ad dominum, cum quid dictum, quidue responsum esset exposuisset, et ei filiam obtulisset, vehementer paterna animum pietas mouit, susceptum tamen rigorem propositi, non inflexit, iussitque satelliti obuolutam panis, cistae iniectam, ac iumento inpositam quieto omni quanta posset diligentia Bononiam deferret, ad sororem suam, quae illic comiti de Panico nupta erat, eamque sibi traderet alendam materno studio, et charis moribus instruendam, tanta praeterea occultandam cura, ut cuius filia esset, a nemine posset agnosci. Iuit ille illico, et sollicite quod impositum ei erat impleuit. Gualtherus interea, saepe vultum coniugis ac verba considerans, nullum unquam mutati animi perpendit indicium, paralarictas atque sedulitas, solitum obsequium, idem amor, nulla tristitia, nulla filiae mentio, nunquam siue ex proposito siue incidenter nomen eius ex ore matris auditum. Transiuerant hoc in statu anni quatuor, dum ecce gravida, iterum filium elegantissimum peperit, laetitia patris ingentem, atque omnium amicorum, quo nutrice ab urbe post biennium subducto, ad curiositatem solitam reuersus pater, uxorem rursus affatur: et olim, ait, audisti, populum meum aegre nostrum ferre connubium praesertim ex quo te foecundam cognouere. Nunquam tamen aegrius, quam ex quo marem peperisti: dicunt enim et saepe ad aures meas murmur hoc peruenit, obeunte igitur altero, Janiculae nepos nostri dominabitur, et tam nobilis patria, tali Domino subiacebit. Multa quotidie in hanc sententiam iactantur, in populis, quibus ego et quietis audus, et ut verum fatear, mihi metuens permoueor, ut de hoc infante disponam, quod de sorore disposui, id tibi praenuntio, ne te inopinus et subitus dolor turbet. Ad haec illa: dixi, ait, et repeto, nihil possum, seu velle, seu nolle nisi quod tu, neque vero in iis filiis quicquam habeo praeter laborem, tu mei et ipsorum Dominus, tuis in rebus iure tuo utere, nec consensum meum quaeras; in ipso enim tuae domus introitu ut pannos, sic et voluntates affectusque meos exui, tuos indui, quacunque ergo de re, quicquid tu vis, ego etiam volo, nempe quae si futurae tuae voluntatis essem praescia, ante etiam quicquid id esset, et velle et cupere inciperem, quam tu velles, nunc animum tuum, quem praenire non possum, libens sequor: fac sententiam, tibi placere quod moriar, volens moriar, nec res ulla denique, nec mors ipsa nostro fuerit par amori. Admirans foeminae constantiam, turbato vultu abiit, confestimque satellitem olim missum ad eam remisit, qui multum excusata necessitate parendi, multumque petita venia, si quid ei molestum aut fecisset aut faceret, quasi immane scelus acturus poposcit infantem. Illa eodem quo semper vultu, qualicunque animo filium forma corporis atque indole, non matri tantum sed cunctis amabilem in manus cepit, signansque eum signo crucis, et benedicens ut filiam fecerat, et diuticula oculis inhaerens atque deosculans, nullo penitus signo doloris edito, petenti obtulit. Et tene, inquit, fac quod iussus es, unum nunc etiam precor, ut si fieri po-

test, hos artus teneros, infantes egregios, protegas a vexatione colu-
crum ac ferarum. Cum iis mandatis reuersus ad Dominum, animum eius
magis in stuporem egit, ut nisi eam nosset amantissimam filiorum, pau-
lominus, suspicari posset, hoc foemineum robur, quadam ab animi feritate,
procedere, sed cum suorum omnium valde, nullus erat amantior quam
viri. Jussus inde Bononiam proficisci, et illum tulit, quo sororem tulerat.
Poterant rigidissimo coniungi, haec benevolentiae et fidei coniuga-
lis experimenta sufficere, sed sunt, qui ubi semel inceperint non desi-
nant, immo incumbant haereantque proposito. Defixis ergo in uxorem
oculis, an ulla eius mutatio erga se fieret contemplabatur assidue, nec
ullam penitus inuenire poterat, nisi quod fidelior illi in dies, atque obse-
quentior fiebat, sic ut duorum non nisi unus animus videretur, isque non
communis amorum, sed viri duntaxat unius, uxor enim per se nihil vel
velle ut dictum est, nihil nolle firmauerat. Coeperat sensim de Gualtero
decolor fama crebrescere, quod videlicet effera et inhumana duritie, hu-
milis penitentia ac pudore coniungi filios iussisset interfici. Nam neque
pueri comparebant, neque ubinam gentium essent ullus audierat, quo
se ille vir alioquin clarus, et suis charus, multis infamem odiosumque
reddiderat, neque ideo trux animus flectebatur, sed in suspecta seueri-
tate experiendique sua dura illa libidine procedebat. Itaque cum iam ab
ortu filiae duodecim annus elapsus esset, nuncios Romam misit, qui
simulatas inde literas Apostolicas referrent, quibus in populo vulgaretur,
datam sibi licentiam a Rom. Pont. ut pro sua et suarum gentium quiete,
primo matrimonio reiecto, aliam ducere posset uxorem: nec operosum
sane fuit alpestribus rudibusque animis quilibet persuadere. Quae fama
cum ad Griseldis notitiam peruenisset, tristis ut puto, sed ut quae se-
mel de se suisque de sortibus statuisset, inconcussa constitit, expectans
quid de se ille decerneret, cui se et sua cuncta subiecerat. Miserat iam
ille Bononiam cognatumque rogauerat, ut ad se filios suos adduceret,
fama undique diffusa, virginem illam sibi in coniugium adduci. Quod ille
fideliter executurus, puellam iam nubilem, excellentem forma, praeclaro-
que conspicuam ornatu, germanumque suum simul, annum iam septimum
agentem ducens, cum eximia nobilium comitina, statuto die iter arri-
puit. Haec inter Gualtherus solito, ut uxorem retentaret, ingenio, dolo-
ris ac pudoris ad cumululum, in publicum adduc'ae coram multis: Satis,
inquit, tuo coniugio delectabar, mores tuos non origine respiciens, nunc
quoniam, ut video, magna omnis fortuna, seruitus magna est, non mihi
licet, quod cuilibet liceret agricolae; cogunt mei et Papa consentit, uxo-
rem me alteram habere, iamque uxor in via est, statimque aderit. Esto
igitur forti animo, dansque locum alteri, et dotem tuam referens, in
antiquam domum aequa mente reuertere, nulla homini perpetua sors
est. Contra illa: Ego inquit, mi Domine, semper sciui, inter magnitu-
dinem tuam et humilitatem meam nullam esse proportionem, neque nun-
quam tuo, non dicam coniugio, sed seruitio dignam duxi, inque hac

domo, in qua tu me dominam fecisti, Deum testor, animo semper au-
cilla permansi. De hoc igitur tempore, quo tecum multo cum honore longe
supra omne meritum meum fui, Deo et tibi gratias ago, de reliquo,
parata sum bono pacatoque animo, paternam domum repetere, atque ubi
pueritiam egi, senectutem agere et mori foelix semper, atque honorabi-
lis vidua, qua viri talis uxor fuerim. Nouae coniugi volens cedo, quae
tibi utinam foelix adueniat, atque hinc ubi iucundissime degebam, quando
ita tibi placitum est, non inuita discedam. At quid iubes dotem meam
mecum ut auferam quale sit video: neque enim excidit, ut paterna olim
domus in limine spoliata meis, tuis induta vestibus ad te veni, neque
omnino alia mihi dos fuit quam fides et nuditas, ecce igitur ut hanc
vestem exuo, annulumque restituo, quo me subarasti, reliqui annuli et
vestes, et ornamenta quibus te donante ad inuidiam aucta eram, in tha-
lamo tuo sunt, nuda e domo patris egressa, nuda itidem reuertar, nisi
quod indignum reor, ut hic uterus, in quo filii fuerunt, quos tu genu-
isti, populo nudus appareat: quamobrem si tibi placet, et non aliter,
oro atque obsecro, ut in precium virginitalis, quam huc attuli, quamque
non refero, unicam mihi camisiam linqui iubeas, earum quibus tecum
uti soleo, qua ventrem, tuae quondam uxoris operiam. Abundabant viro
lachrymae, ut contineri amplius iam non posset: itaque faciem auer-
tens, et camisiam tibi unicam habeto, verbis trementibus vix expressit,
et sic abiit illachrymans, illa coram cunctis sese exuens, solam sibi re-
tinuit camisiam, qua contacta, nudo capite pedibusque nudis coram cun-
ctis egreditur, atque ita prosequentibus multis ac flentibus, fortunamque
culpantibus siccis una oculis, et honesto veneranda silentio, ad paternam
domum remeavit. Senex qui has filiae nuptias, semper suspectas habu-
erat, neque unquam tantam spem mente conceperat, semperque hoc
euenturum cogitauerat, ut satietate sponsae tam humilis exorta domo,
illam quandoque vir tantus et more nobilium superbus abiiceret, tunicam
eius hispidam, et attritam senio, abditam paruae domus in parte serua-
uerat. Audito ergo nom tam filiae tacitae redeuntis, quam comitum
strepitu: occurrit in limine et seminudam antiqua veste cooperuit. Man-
sit illa cum patre paucos dies, aequanimitate atque humanitate mirabili,
ita ut nullum in ea signum animi tristioris, nullum vestigium fortunae
prosperioris exstaret: quippe cum in mediis opibus inops, semper spi-
ritu vixisset, atque humilis. Jam Panicus Comes propinquabat, et de
nouis nuptiis fama undique frequens erat, praemissoque uno ex suis, diem
quo Salutias peruenturus esset acceperat. Pridie igitur Gualtherus ad se
Griseldam euocans, deuotissime venienti: Cupio ait, ut puella cras huc
ad prandium ventura magnifice excipiat, virique et matronae qui secum
sunt, simulque et nostri qui conuiuio intererunt, ita ut locorum verbo-
rumque honor integer, singulis pro dignitate seruetur, domi tamen foe-
minas, ad hoc opus idoneas non habeo, proinde tu, quamuis veste inopi,
hanc tibi quae mores meos nosti, optime, suscipiendorum locandorum-

que hospitum curam sumes. Non libenter modo, inquit illa, sed cupidae et haec et quaecunque tibi placita sensero faciam semper, neque in hoc unquam fatigabor, aut lentescam dum spiritus huius reliquiae velle supererunt, et cum dicto, servilia mox instrumenta corripuens, domum revertere, mensas instruere, lectos sternere, hortarique alias coeperat, ancillae in modum fidelissimae. Proxime lucis hora tertia Comes superucenerat, certatimque omnes et puellae et germani infantis, mores ac pulchritudinem mirabantur, erantque qui dicerent, prudenter Gualtherum ac foeliciter permutasse, quod et sponsa haec tenerior esset et nobilior, et cognatus am speciosus accederet. Sic feruente conuiuii apparatus, ubique praesens omniumque sollicita Griseldis, nec tanto casu deiecta animo, nec obsoletae vestis pudore confusa, sed sereno vultu intranti obuia puellae, flexo poplite seruilem in modum, vultuque demisso reuerenter atque humiliter: Bene venerit Domina mea, inquit. Dehinc caeteros dum conuiuias laeta facie, et verborum mira suauitate susciperet, et immensam domum multa arte diserneret, ita ut omnes et praesertim aduenae unde ea maiestas morum, atque ea prudentia sub tali habitu, vehemētissime mirarentur, atque ipsa inprimis puellae pariter atque infantis laudibus satiari nullo modo posset, sed vicissim modo virginem, modo infantilem elegantiam praedicaret. Gualtherus eo ipso in tempore, quo assidendum mensis erat, in eam versus, clara voce, coram omnibus, quasi illudens: Quid tibi videtur, inquit, Griseldis de hac mea sponsa? satis pulchra atque honesta est? plane, ait illa nec pulchrior ulla nec honestior inueniri potest, aut cum nulla unquam, aut cum hac tranquillam agere poteris ac foelicem vitam, utque ita sit cupio et spero: unum bona fide te precor ac moneo, ne hanc illis aculeis agites, quibus alteram agitasti. Nam quod et iniuriosius et delicatius enutrita est, pati quantum ego auguror non valeret. Talia dicentis alacritatem intuens, atque constantiam totiens tamque acriter offensae mulieris examinans, et indignam sortem non sic merita miseratus, ac ferre diutius non valens: Satis, inquit, mea Griseldis cogitata, et spectata mihi fides est tua, nec sub coelo aliquem esse puto, qui tanta coniugalis amoris experimenta perceperit: simul haec dicens, charam coniugem laeto stupore perfusam, et velut e somno turbido experrectam cupidus vultu amplectitur, et tu, ait, sola uxor mea es aliam nec habui, nec habeo, istam autem quam tu sponsam meam veris, filia tua est, hic qui cognatus meus credebatur, tuus est filius, quae diuisim perdita videbantur, simul omnia recepisti. Sciant qui contrarium credidēre, me curiosum atque experientem esse, non inpium, probasse coniugem, non damnassem, occultasse filios, non mactassem. Haec illa audiens pene gaudio exanimis, et pietate amens, iucundissimisque cum lachrymis suorum pignorum in amplexus ruit, fatigatque oculis, pioque gemitu madefacit, raptimque matronae alacres ac fauentes circumfusae, vilibus exutam suis, solitis vestibus induunt, exornantque, plaususque lactissimus et fausta omnium verba circumso-

nant, multoque cum gaudio et fletu, ille dies celeberrimus fuit, celebrior quoque quam dies fuerat nuptiarum. Multosque post per annos ingenti pace concordiaque vivere, et Gualtherus inopem socerum, quem hactenus neglexisse visus erat, ne quando conceptae animo obstaret experientiae suum in domum translatum in honore habuit, filiam suam magnificis atque honestis nuptiis collocavit, filiumque sui Domini successorem liquit, et coniugio lactus et sobole.

1. s. A kezdő két sort csaknem változatlanul s többször találjuk Tinódinál p. o. Egervár viadaljáról való ének 4—5. s:

Im egy Cronikát mondok meghalljátok,
Talám mássát soha nem hallottátok stb.

2. s. ti. K. tü. — 3. s. leánval. K. leánról. L. leányról.

4. s. K. példádül adgydtok. — Az asszony-házias (l. 134. 794. s.) kifejezésnél szokottabb az asszony-feleség (l. 190. s.) Ez fordul elé a Góry c. 45. l. valamint a székely balladákban is, p. o. Nyiss ajtót, nyiss ajtót asszon-feleségöm! (Vadr. 8. l.) Legutóbb Arany, Toldi szerelmében Az ezekkel egy jelentésű asszony-hölgy Pázmánynál, Balázsfínál s ugyancsak a székely regesek dalában jön elé. (V. ö. I. k. 355. l.)

6. s. ü. kerületiben K. ö. kerületiben. L. ö. kerületiben. A D.-ben rendezen ü. áll, a K. és L.-ben ö.

7. s. városok. K. városok.

8. s. mentiben. K. mentében. 21. s. kedvinek. K. kedvének. — Szín nép mint színarany, színbor, szín méz, színe java valaminek. Színes régi magyar nőnév, már 1146-ban előjön. A színes némely vidéken ma = kővér (állat.)

9. s. K. Azt az egész népek a kik bészállották. L. is: Azt.

10. s. K. Kócsos városokat rajta rakatának. L. is: Kolcsos. Szintén így a 16. sorban is.

11. s. nevezik. K. nevezék. — 12. s. Magyarul. K. Magyaról.

14. s. K. Sulciának.

15. s. K. nagy morkolóságnak. — Szerémi György Emlékiratában olvassuk: Ladislaus rex Kazimir habebat unum fratrem germanum, nomine Georgium Markolab (azaz György brandenburgi Markgróf). (45. l.) — Pesti Gábor szótárában is morkoláb a markgráf, mi tótul: markgráb.

20. s. K. És magatartása kedves, díszesb vala. L. díszesb s ékesb vala.

22. s. K. Vadászás madaárszás igen kedves vala.

25. s. K. Noha csak egy főre nemzetéből vala. L. Noha csak egyedül nemzetéről vala. E három variáns az értelemre nézve eléggé felvilágosít; a többire nézve v. ö. alább a 727. sort, továbbá a szegrül végrül

atyafi és szent-főre kifejezéseket. A *nemzet* szó, *nem*, *család* értelemben alább is jön elő, p. o. 316. s. *paraszt nemzet* míg a 317. sorban *paraszt nem* mi arra mutat, hogy a csupán a K. kiadásban található 317—320. sor későbbi beszúrás, Gyöngyös vidékén ma is meg kell lenni a *nemzet* szó ezen értelmének, honnan a Nyör. IV. 470. lapján ezt olvassuk: *A nemzeték* (családtagok) *osztoszkodnának velé*. Lásd Batízi, XII. 40. 41. s.

27. s. K. *kötélbe*. Lásd: I. k. 327. l. s. Batízi A. I. 51. 60. s.
 28. s. K. *sok ideig*. — 29. s. K. *sokat*.
 30. s. K. *szolgái csendesen*. L. *hívei csendesek*.
 32. s. K. *maradnak*. L. *árvául maradnának*.
 36. s. K. *szóvol nékie szoltanak*. — 38. s. K. *vétünk*.
 39. s. K. *tégedet szeretünk*. — 40. s. k. *Erre hozott minket*.
 42. s. L. *bóldognak*. — 43. s. K. *megnyerhetjük*.
 44. s. K. L. *Szélés ez világon*.
 46. s. K. *Törvén házasságra te magadat adjad*. — *Törvényes* helyett csaknem rendszeren *törvény* áll a XVI. századi nyelvben; a Münch. codexben pedig a 43. 44. 49. 85. 185. lapon *törvéntörét*, *törvéntörés*, *törvéntörő* stb. épen *házasságtörést* jelent. Bécsi c. 186. l. *paráználkodnak tü leánytok és tü vötegentek törvéntörökké lesznek stb*. V. ö. a népdalt:

Aggyon isten ojan törvént,
 Léán kérje meg a legént stb.

47. s. K. *nálad nekünk látni hagyjad*.
 48. s. K. *még éltedben lássad*. L. *élted után hagyjad*.
 49. s. K. L. *kévdünk*. — 50. s. K. *Mert az idők mint az*.
 52. s. K. *És vénség utánad mint farkas ballagnak*.
 55. s. K. *napról — előbb-előbb*. — 56. s. K. *mindaddég*.
 57. s. K. *tekénts kérésünkre*. L. *tekints könyörgésünk*.
 58. s. K. *Kik parancsolatodban*. — 59. s. K. *illendőt kit*.
 60. s. K. *megszerzését már mirednék venniünk*.
 62. s. L. *ingyen helyett ingyen*.
 64. s. K. *Keserü inséget*. L. *Nagy keserüséget*.
 65. s. K. *vala szüve rajta hajla*. L. *lévén szüve rajta vala*.
 68. s. K. *akkor felélt vala*. — 69. s. K. *Szerető hüvecim*.
 75. s. K. *tütöket*. L. *tütöket én ezzel*.
 76. s. K. L. *mert az csak én gondom* — 77. s. D. *emberben ez világon*.

79. s. K. *Én igyemet azért mostan reá hagyom*.
 L. *Én igyemet most is azért reá hagyom*.
 81. s. K. *Bízam én mindenkor*. — 82. s. K. *fogyatkoztam meg semmi*.
 84. s. L. *énnekem ezekben*. — 86. s. K. *Abból én tütöket*.
 87—88. s. K. *Akarok tölleték hogy én is egyet halljak*,
És erről hit szerént megbizonyuljak.
 L. *Akarom tölleték én is egyet halljak*,
És arról hit szerént ti vallást tégyetek.

89. s. K. *valahol meglelek*. L. *keresvén valahol meglölek*.
 91. s. K. *tisztelitek*. — 92. s. K. *úgy vegyétek helyett: elöttetek*.
 94. s. K. *Közönséggel örömet fejenként felövék*.
 96. s. K. L. *írnek h. érnék*. — 98. s. K. *felkészülni*.
 99. s. K. *És az menyegzőbe fejenként hívatá*.
 100. s. K. *ki helyett: kiki*.
 101—104. s. *Ez a versszak csak a kolozsvári kiadásban van meg*.
 Lásd: I. k. 294. 313. l.
 105. s. K. *Nem messze az vártól*.
 107. s. K. *Legszegényebbnék neve Janikula vala*.
 108. s. K. L. *Az ő szegénységét isten (látja) látta vala*. — V. ö. az eredetivel.
 109. s. K. *Annak egy leánya szép természet vala*.
 110. s. K. *nece jó Gr. vala*. — 111. s. K. *Termete*.
 112. s. K. *felől múlt vala*.
 115. s. D. *semmi vagságában*. L. *nagy vastagságában*. V. ö. az eredetivel.
 118. s. K. *ő vénségét ő táplálja vala*.
 120. s. L. *Rokkáját kezéből le nem*. — *Közönség* (interim)-re nézve I. I. k. 349. l.
 122. s. K. *étket készít vala*.
 123. s. K. *szalma-ágyat felrázogat vala*.
 126. s. K. *vaddászni ment vala*.
 128. s. K. *Az egy ért emberség őt viseli vala*. L. *De hogy ember-sége őt stb*.
 129. s. K. *Nagy jószág Griseldisben*. L. *Nagy jószág Grizeldhen*
 Lásd: I. k. 312. 371. l.
 130. s. K. *Kit az nép szemmel nem ismerhet vala*. L. *Kit az köznép nyilván meg nem értett vala*.
 131. s. L. *Eszes ember által Volter látta vala*.
 133—136. s. *Ez a versszak csak a kolozsvári kiadásban van meg*.
 138. s. K. *honnán helyett: honnat*.
 140. s. K. *Grizelddel helyett: Grizeldissel*.
 141. s. D. *Ezekhez szép ruhát*. K. *csináltatott vala helyett: Volter szabata*.
 142. s. K. *Szép arany koronát, gyűrőt készíttete*. — Geszty Ferencz 1593. jan. 11. kelt végrendeletében írja: *Az én szép gyöngyös koszorúmat, úgy valamint mostan az készen vagyon megcsinálva stb*. B. *Radovanszky B. Magy. családélet. III. 148. l.* — Babay Máté pedig 1542-ben írja: *ha az levelet megadták, izend meg kedig vagy írd meg az gyengy fizénének* (Becsbe) stb. Szalay Á. 400. magy. lev. 14. l.
 143—146. s. *Ezen sorok csak a kolozsvári kiadásban vannak meg*.
 A *pártaöv* eléjön a Peer c. 2. lapján: ennek utanna ő aran gyűrűit és *párthaövének* csatját és fejét kivel övecgyk vala stb. — Maghy Pál

ingóságai közt 1529-ben: Vagyon egy férfúnak való *pártaöv* ezüst és aranyas. — Horvát Gáspárei közt 1579-ben: egy öreg aranyazott *pártaöv* asszonyembernek való. — *B. Radvánszky B. M. Csal. é. II. k. 4. 28. l.* A *násfa* szóra nézve lásd: Balassa Bálint költeményei 271. lapját, hol annak »diadema« értelmet tulajdonítottam, mint ahogy itt is olvasható Batizi A. XIV. 93. s. Az a násfa, melyet Balassa B. küldött volt XXII. sz. versével szeretőjének, vagy legalább annak párja *függő* név alatt fordul elő gr. Thurzó György kincstárának összeírásában (*B. Radvánszky B. id. m. II. 156 l.*) s alkalmat ad azon homály felderítésére, mely eddig a násfa szó tulajdonképeni jelentését borította. A kincstár összeírása gr. Thurzó Borbála férjhez menetelekor történt 1612-ben. A menyasszonnyal adott ékszerek (149. l.) közt a nyakbavetón lógó ékszer *násfának*, az összeírásban pedig *függőnek* nevezetik. Ez abból bizonyos, hogy az összeírásban az is meg van jegyezve, melyik *függő* adatott az »ifjú asszonynak«, s ugyanaz megtalálható az odaadottak jegyzékén a *násfák* közt. Alább a 194. lapon *egy násfát avagy függőt* olvasunk. Ráttkai Gáspár ingóságai közt pedig 1626-ból (*Arch. értesítő 1879. 117. l.*) »*Egy függő násfa*« fordul elő. Ebből a függőből csináltak *fülbe valót* a szótár írók, pedig B. Radv. II. k. 211. l. a násfa mellett egy lapon van említve a *fülben való*. A *násfa* u. o. a 165. lapon mint női süveg vagy (299. l.) *főkötő* mellé tűzött ékszer is jön elő. A 311. lapon nyakra való *násfát* olvasunk stb. Említsük még fel Szerémi Gy. (cap. LXXV.) köv. helyét: unum *násfa* id est armilla, qui (!) vehunt super capita regis et principes terre. — Ezek után azt mondhatjuk, hogy a násfa eredetileg jelenthette azon lógó ékességet, mely a nyakbavetőről függött; ezt a *függőt* vagy ehhez hasonlót viseltek később férfi és női süvegek mellett s mint ilyen is *násfa*, (diadema, armilla (?)) avagy *függő* név alatt volt ismeretes, míg a *függő*-ből *forgó* lett, a mit 1697 előtt nem találok.

148. s. K. már szerevén h. megszerezve.
 149. s. L. az nász mind h. az násznép.
 152. s. K. Onnat nagy vígsággal.
 153. s. K. ebben híre sem lött vala.
 155. s. K. Dolgaít házánál megszerzette vala.
 156. s. K. Az kútürül h. Kútürül.
 157. s. K. Az atyja kapuján el-belépi vala.
 158. s. K. megüresült h. üresülhet.
 159. s. K. Több leány társival el-kikészül vala.
 164. s. K. neki h. ved.
 165. s. K. Volter neki hagyá: kiszóltánája.
 166. s. K. Némi dolga velle neki megmondand.
 168. s. K. Kezén fogá ötet, magának így szóla.
 169. s. K. Janikula tudom, hogy stb.
 171. s. K. dolgomat gondolom éretted. L. gondomat közlöttem tevéled.
 172. s. K. De ez egyet tudnom akarom tetülled.

173. s. K. jóakaróm.
 175. s. K. Hogy engemet kit te eddéglen uraltál.
 176. s. K. Leányodat adnád, vödnek választand.
 180. s. K. A medgyen alakra azonkívül mi az I. k. 335 l. s Balassa B. költ. 238. l. olvasható v. ö. a mit Arany J. mond a Nyőr. VIII. 322. l. A *metszesz* alak ma is hallható az *Örségen osztán metszesz a füles bagujje, Estak* (Vass J. a Magyar. Nyelvészet V. 162. l.)
 182. s. K. Én az vagy kedig abban ellent sem tarthatok.
 185. s. K. — — monda vén embernek.
 186. s. K. Az Grizeldiszt is erről mi megkérdjük. L. Grizeldiszt ezekről előtted megkérdjük.
 187. s. K. Násznépe indula. — 192. s. K. Azt majd megtekéljük.
 193. s. K. Ha tennen magadot arra bírhatandod. A ha helyett ma: vajjon-t vagy ha vajjon?-t mondanánk.
 194. s. K. Minden akaratodat.
 195. s. K. — — te nem bántogatod. — 196. s. K. végezek L. végezek.
 200. s. K. Nem késék az kérdés, kire felelt vala.
 202. s. K. Méltatlannak véltem.
 203. s. K. De ha reá tökéltted akaratodat.
 204. s. L. Nem tartóztathatom az én szerencsémét.
 205. s. K. — — nemhogy mit mivelnék.
 206. s. K. — — — hogy esnék. L. — — — hogy essék.
 208. s. D. Annak örömet. K. Annak is és (!) örömet.
 209. s. K. — a szót mondá. — 210. s. K. ihol h. imhol.
 211. s. K. — — az barátom lézen. — 212. s. D. — — — énnekem.
 214. s. D. — — — öltözteték. K. — — és kiöltöztetnék.
 217. s. K. Az egy borzas szüzet nagy jön megszépíték.
 218. s. K. — — — felépték. — 219. s. K. — — közlősleg.
 221. s. K. Üdö rövid vala gyorsan felépték.
 223. s. K. Az népek nehezen immáron ismerék.
 225. s. K. Egy dróga szép koszorót Volter kivitt vala.
 227. s. D. — — haza vötte vala. K. Grizeldisznak ott azt jegyül vitte vala. L. Grizeldiszt ágyában hozzá vötte vala.
 229. s. K. — — násznépe indula.
 230. s. K. — — lassan lépik vala. L. — — gyorsan íromkodék.
 231. s. K. — leányi mind selyemben vala. L. — leányzó selyemben állapék.
 232. s. K. — — leány udvar vala. L. — — lovon ott állapék. — Az egyes és többes számnak a szövegben látható használati módja, mire Tinodinál is számtalan példát találunk, ma is meg van a baranyai s különösen a szlavóniai tájszólásban. Lásd Szarvas G. értekezését Nyőr. V. 64. lap.
 233. s. K. Vígságtévő köztök külömb-külobb vala. L. Az vígságtévő külömb-külobbféle vala.

234. s. K. *Az ég immár abban ugyan zeng vala.*
 235. s. K. — *szavát tülle. K. — szavát tülle. L. — szavát tölök.*
 241. s. *Holtá kelve a Münch. c. 170. l. holdá kelvén. 196. l. holdá kelve. Nád. c. 643. l. holvalra kelvén. 503. l. holvalra jutván. Jord. c. 670. l. hotakelve. Debr. c. 44. 85. 102. 176. l. holtekelve. hol ekelveig. 189. l. holte kelve regvel stb. Itt a 84. 118. l. Egy levél dátuma: Adatott Kani-zsán szent Lucza asszonnap holtakelve kedden 1557. (400 m. lev. 273. l.) V. ö. Nyelvt. közl. III. 345. 349. l. (Mátyás Fl. Régi magyar családi és idő-nevezetek) továbbá Budenz I. Magyar-ugor összesh. szótár 105. l. — Az udvart tétel kifejezést illetőleg l. I. k. 299. 325. l. A 241—252. sorból semmi sincs az eredetiben, úgy hogy ez csupán Istvánfi betoldásának tekinthető. Nevezetes annyiban is, hogy a Szent Iván tűzét magyar nyelvű könyv ennél előbb nem említi.*
242. s. K. *ajándékokat. L. arra h. abban.*
 244. s. K. *És gyalog futókat ott ő megnézte.*
 245. s. K. — *ülközések.*
 246. s. K. *Jeles kezű népek földre lehullának.*
 247. s. K. — — — *mondának.*
 248. s. K. *Híres szökölések. L. Híres széles tollok.*
 249. s. K. *Az szent Iván szénét.* Lásd: Temesvári Pelbárt élete és munkái. 76. l.
 250. s. K. *Mester állgyúsokkal megrakatták vala.*
 251. s. K. *Udvarból. — 252. s. K. Az nap vígasság közben.*
 253. s. D. L. *menyek helyett menyeknek. K. Az új menyét akkor isten meglátogató. I. Balassa B. is használja a meny szót a menyecske vagy nő helyett, lásd: 257. 317. l.*
 254. s. K. L. — — — *méltóztatd. V. ö. I. k. 265. l. Még 1560-ban kelt levélben is: könyörgene kegyelmed az urnak, hogy méltottatnyék. (400. m. lev. 388. l.)*
 256. s. K. *Sok jószággal, jóval.*
 258. s. K. *Maga társaságban ért erkölése vala.*
 260. s. K. L. *Minden emberéknél.*
 261. s. K. *magát oly jó h. magát öt jó.*
 262. s. K. — — *kévánkoznak hozzá.*
 264. s. K. — — *csodálkozni. — 265. s. K. — — ismerték vala.*
 266. s. K. *Ez a sor a K.-ban áll, míg a D. és L.-ben itt is a 270 sorbeli szöveg olvasható.*
 267. s. D. *Jancula. K. Janicula. L. az Jankula.*
 268. s. K. *Hogy ez a.*
 269. s. K. *Mert őbenne minden ékesség megevala.*
 271. s. K. *Hogy azt.*
 272. s. K. *Hanem császár udvarát aki látta volna.*
 275. s. K. *Belől háza nélkü nyugodalmas, ékes lön.*

276. s. L. *Kivel mindeneknél. K. Háza körül mindennek ő igen kedves lön.*
 277. s. L. *jóságot h. joságot.*
 279. s. *Mindhárom kiadás szövege hibásnak látszik. D és L. Méltatlan bölcs emberekkel mindeneket látott. K. Méltán bölcs embernek mindenek ötet.*
 280. s. K. *És mindenek előtt nagy stb.*
 281. s. K. — *kediglen — — bírja. A ref. énekeskönyv egyik virágvasárnapi énekében is: Vasvesszővel bírja ellenségét, De szelíden őrzi örökségét.*
 282. s. K. *Hanem az községet is, L. — — — oktatta.*
 283. s. K. *Ura hon nem voltába. — 1560-ban kelt levélben is: az én udvarbíráim mast hon nem vótomban, (400 m. lev. 389. l.) Ma voltán, volta helyett létében-t írának, pedig a régen is használt mivolta (l. 312. s.) szintén arra mutat, hogy amaz a helyes. A hon már Szabács viadalában előfordul: Kinek anyja é- naponkéd sir hon sorban. Hibás olvasásomat s magyarázatomat helyesen igazította meg Komáromy L. Budap. Szemle. 1878. 17. k. 397. l.) A per-szállítás törvénykezési nyelvünknek maig élő t. terminusa.*
 284. s. K. — — — *háborúját. — 285. s. K. — ebből.*
 289. s. K. — — — *mikort.*
 290. s. K. *Asszony viselne, jelensége volna. V. ö. I. k. 252. l.*
 291. s. L. — — *csendesen. K. Sok jó udvara csendességben vala. A csendesben helyett az eredetiben, s talán az elveszett kiadásokban is csendesben állhatott, mint a Münch. c. 194. lapján. Egybevethető itt az, hogy a Münch. c. idézett helyének megfelelőleg a Jord. c. 666. lapján csendességgel fordul elé.*
 292. s. K. *De im nem későre.*
 293. s. K. *Jöllehet az leány igen széped vala.*
 294. s. L. *De mégis az stb. K. — — — nézik vala.*
 295. s. L. — *voltával inkább nyerte vala.*
 296. s. K. *Hogy mind ura, hazája megörvendett vala.*
 297. s. K. — — — — — *volna. — 300. s. K. — — — dícsíretesb.*
 301. s. K. — *feleségét megkesergetnéje.*
 303. s. K. — — — *míg nem kesergeté.*
 305. s. K. *El-bément vala ő ágyas házába.*
 306. s. K. — *magát veté.*
 307—8. s. K. *Ily szókat ott szóla nyomorúságában, Hogy ő hozhatnája asszont nagy bánatban.*
 309. s. D. L. *Azonközben arrul, hogy megemlékezniék. K. Asszony kérlek azon hogy megemlékezzél.*
 310. s. K. *szegénységből.*
 317—320. s. *Ez a versszak csak a kolozsvári kiadásban van meg. — A paraszt nemre egy ormánsági népmesében ezt olvassuk: azok nem*

akarik, hogy egy szeggyöntelen utófutót vögyön é, ha lehet nőbb nembü valót is. (Nyör. II. 131. l.)

321. s. D. *Azért ha akarsz. K. Azért ha akarod békösségge. énem.*

322. s. K. — — *megegyesülöm.* — Régen mind a két alak használatos volt. A kecskeméti katolikus és protestáns hívek 1564-ben kelt egyességében is így olvassuk: A kftemplom felől egyaránt úgy *egyenesedtiünk meg.* stb. (Nyör. IV. 131. l.) V. ö. Farkas Andr. 342 s.

323. s. K. — — — *így nékem végezzenem.*

325. s. K. L. — — *nélkül.* A *nélkül-t* legtöbb vidéken *nélkül-nek* vagy *nékü-nek* ejtik, ha az *l* kimarad; azonban Veszprém megyében *nekün,* *nekü* (Nyör. VII. 325. l.); Slavóniában *nekün,* *nekü* (Nyör. V. 61. l.)

326. s. K. — — *adjad nékem kérlek.* — 327. s. K. *téged én h. tégedet.*

328. s. K. *Kire téged mostan én stb.*

329. s. K. *Grizeidisz ez szókat, hogy stb.*

330. s. K. *Bátor semmit rajta stb.*

331. s. K. — *beszédéket urának szólt vala.*

334. s. K. — *urunkat tégedet úgy félünk.*

335. s. L. *Ki minden marháunkkal szabad stb.*

340. s. K. — *megvdni senkütől stb.* — 341. s. K. *kedvvel h. szüvel.*

344. s. K. *Asszontól ezzel akkor kiment vala.* — 345. s. K. *küldé h. szóltá.*

346. s. K. *Kire az ő dolgát az előtt ő bizá.*

347. s. L. *meglölé. K. szolgálá. A korosként alább az 579. sorban is eléjön rendszeren, mindig értelemben. V. ö. I. k. 378. l. Balassa B. köll. 262. l.*

348. s. K. *el-béköldé h. béböcsátá.*

349. s. D. *Az asszonhoz asszony. K. Az ember asszonyhoz.*

351. s. L. *nehéztelj. K. — — — néki mondja vala.*

354. s. K. — — *kéltelen fogatja (!),* Lásd: I. k. 327. l. V. ö. még

Júdás 6. versét a Jord.-c.-től kezdve minden biblia fordításban.

355. s. K. *Urunknak parancsa értellen futtatja.*

357. s. K. — — *gyermeket elvinnem.*

358. s. K. *És ezzel ötet meg stb. L. És az éjjel ötet én oly helyre tenném. A még oly helyett valami más kifejezés lehetett az eredeti szövegben.*

359. s. K. *Uram parancsának kell stb.*

361. s. K. *végezé h. helyhezteté.*

362. s. K. *Nagy kegyetlen dolgát titkon közben ejté.*

364. s. K. *Ő semmit nem szóla, az embert veszteglé. A vesztegel-re lásd: I. k. 292. 349. l.*

366. s. L. — — *néki kettős vala. K. Mint szemé állása rettenetes vala. A kétes csak oly régi szó, mint a kettős, s mindkettő mellett kezdetől fogva megvolt az itt is nyomban következő kétséges.*

367. s. K. *ábrázat h. ábrázatja.*

369. s. K. *csordula h. gördüle.* — Könny helyett nemcsak XVI. XVII. sőt XVIII. századi iratokban olvasunk, hanem a nép nyelvében ma is gyakran hallhatunk *könyvet.* V. ö. Nyör. II. 229. l.

370. s. K. *sem h. nem.* — 371. s. K. *türe h. türne.*

372. s. K. *És h. De.*

375. s. K. — — *rá vetette vala. L. — nevét redja vette vala.*

376. s. K. *kézben helyett kezében. L. Áldását elmondván kézben adta vala.*

377. s. *megszerezzed = megcselekedjed, véghezvigyed.*

378. s. L. *Egyre h. Erre.*

379. s. D. *És gyenge. K. Ez gyenge testecs két.*

380. s. D. — *ezt meg ne —. K. Vaddal és madárral azt meg ne étessed.* V. ö. a 22. és 492. s.

381. s. K. *Ezt h. Azt.*

382. s. K. *Uradtól ez ellen valami parancsba.*

385. s. K. — *elvivé urához ő tére.*

386. s. K. *Szó felelet mint lött eleibe terjeszté.*

387. s. L. *kézben adta. K. kézben adta megbeszélé.*

390. s. K. *Semmit ő abban meg nem tagadott vala.*

391. s. K. *Az ő keménységében.*

394. s. D. L. *öszvérrre helyett: közhelyre.*

395. s. K. *mentiben bévinné h. nénjéhöz elvinné. A visel-re nézve v. ö. I. k. 252. 345. stb. l.*

397. s. D. L. *Panitné h. Pantue. K. Konde Panitné.*

398. s. K. *Szóval úgy kérlette hogy felnevelteté. A -na, -ne helyett -nája -néje van, valamint a 401—403. sorban is. Ez a sajátága maig meg van az őrségi tájszólásnak, lásd. Nyör. II. 467. l. VII. 420. l.*

402. s. K. *Hogy oly. — 403. s. K. hogy ne h. meg ne.*

409. s. K. *gyorsaság h. szeretség.*

410. s. K. *Úrához hallgatás, nagy szemérmesség.*

412. s. K. *Kis leánykájáról eml. — 413. s. K. tölték h. mentek.*

414. s. K. — — *isméglen terhes vala L. — — ismét nehézkessült vala. — A nehézkés szó ily értelemben jön elé a Münch. c. 110. l. Márid-val, ő neki menyezett nehézkés feleségével (felmene József).*

415. s. D. L. *szépet h. szépen. — 417. s. K. — — csak bétölt vala.*

418. s. K. — — — *elfogatták vala. — 419. s. K. Azon izetlenség.*

422. s. L. — — *nehéztelnek. A szövegbeli nehezél régi alak. Nád. c. 270. l. Látván az sziz Mária ő szent fiát, hogy immár mindönöstől fogva megfogytokzik vala, és semmit nem mond vala neki, nehezeltén hogy a tolvajnak szólna, igön megkezdé nehezülni stb.*

423. s. K. *Magzatnak téged jelesből.*

424. s. L. — *magzatunk. K. — magzatot látván ugyan megdühödnek. A szöveggel v. ö. Duna látni bocsátának. I. k. 4. l. 10. s.*

425. s. D. L. *köztök h. közöttök.*
 426. s. L. — — *zugódnak. K. — — ekképen zajaognak.*
 427—8. s. K. *Hát Volter után mi az Janiculának.*
Udvarlunk és az ő sok unokájának.
 432. s. K. *ezekből h. hogy ebből.*
 433. s. K. *Az népnek én azért nyugolmát akarom.*
 435. s. K. *igaz úgy h. ugyanúgy.*
 436. s. K. — — *úgy kell útára bocsádnom.*
 438. s. K. *hirtelen h. szüntelen. — 439. s. K. es h. azt.*
 440. s. K. — *ezekekről most veled helyett: veled ezekekről.*
 441. s. K. *Szóla asszony néki.*
 442. s. K. — *egyébbel én semmit nem bírok. A kétféle szöveg nevezetes adalék a bi: íge vonzatának maig vitatott kérdéséhez.*
 444. s. K. *Gyermekekben többet munkánál nem vallok.*
 445. s. K. *Énnekem.*
 447. s. K. *Azon kell maradnunk csak mit kegyelmed hagy. Különben pedig az utána következő sorral helyet cserélt a K. kiadásban. A rimet tekintve ez látszik eredetinek.*
 449. s. A *követ ígének két értelmű használatáról lásd az I. k. 319. stb. lapját; mai szokottabb értelemben áll alább a 466. sorban.*
 450. s. D. L. *kijöttem h. bójöttem. — 451. s. D. L. Az te ruháidat.*
 452. s. K. *Minden akaratomat. — 454. s. K. Házadnak kapuján.*
 456. s. K. *Minden akaratodat azokkal felvöttem.*
L. Minden akaratoddal ezeket rám vöttem.
 457. s. K. — — *nálam h. nyilván. — 459. s. K. — — semmi h. soha*
 460. s. L. — — *nekem nem h. semmi nem. Az alkoszik-ra nézve lásd; I. k. 316. l. — Mátyás Fl. Szótár. 42. l.*
 463. s. K. *Az mit te akarnál valami az volna.*
 465. s. K. *De ha értelemmel elő.*
 469—472. s. E *versszak csak a K. kiadásban van meg. A nagyobb-ban lásd I. k. 322. l. — 474. s. K. Asszony-hazasságban.*
 476. s. K. *Megint azont. A hozzá választ-ra nézve I. k. 305. l.*
 478. s. K. *Nagy kegyellenségét. A veti vala alatt ellenvetés értendő. A népi beszédmód maig is gyakrabban mellőzi mint használja az ellen-t. Vetett neki, lökött neki stb. mind az ellenvetést fejezi ki.*
 480. s. K. *Gyermekek megölni.*
 482. s. K. *Maga-ra lásd: I. k. 303. l. Általfolyta = általjarta, áthatotta.*
 483. s. K. *Az gyermeket szépen. — 485. s. K. Fídt ott megadá, nagyon.*
 492. s. K. *Vadnak s — — szaggatnia. V. ő. 22. és 380. s.*
 493. s. K. *Az gyenge testecskeit foltonként hordozni.*
 494. s. K. *Érté feleletből, hogy.*
 496. s. K. — — *Volter: rajta eleget csudálni. A csudálni helyett*

régibb codexeinkben rendszeren *csudálkodni* áll. A *csudálkozni* alak későbbi. A *csudálni*-t ily közép értelemben találjuk a Nád. c. 106. l. *csudálok azon hogy.* 474. l. *csudálnak vala néki mondhatatlan szépségén.* Épen így egy régi, lóbetegségre való ráolvasásban is: Én nemes asszonyom sziz Mária, én nem *csudálok* azon hogy stb. — de én azon *csudálok* stb. (Tud. Gyűjt. 1835. VI. 112. l.); s ugyanezen betegségre való ráolvasás 1656 körüli feljegyzésben már így hangzik: nem *csudálkozom* én, hogy stb. — de *csudálkozom* azon stb. (Ipolyi, Magy. myth. 399. l. — Századok. 1872. 5. l.)

498. s. K. *Két kis fiacskát L. — — — segítségül menti.*
 500. s. K. *Valami vadságból. L. Vala keménységéből.*
 501. s. K. *küldeni h. menni.*
 502. s. L. — — *eltenni K. Az gyermeket nénjéhez oda vinni.*
 503. s. K. *Megént. — 505. s. K. Nincs oly derzés ember.*
 507. s. K. *Ő hasonló szerelmetességének.*
 508. s. K. *Hogy kesergetésén. — 510. s. K. ha mi jelt h. mi jelt ha.*
 512. s. K. *Változást magához. Az előbbi sorral fel van cserélve.*
 513. s. D. L. *Volterhoz. K. kiterjedni h. erednie.*
 514. s. L. *kélnie h. hírhedni. — 515. s. K. igen h. ígyen.*
 516. s. L. *Ő édes magzatját ő elrekcentené. Lásd. I. k. 245. 322. l.*
 518. s. K. *Senki hol. — 519. s. K. — — magát híresíti vala. A letölt híres kifejezést nem ismerem, de a letenni valóban használatos a népnél, rágalmazni, kisebbiteni értelemben. Tinódinál: gonosz hírösök fordul elé.*
 520. s. K. *Gyülöségben gonosz névben magát stb.*
 521. s. D. L. *De mind egy. K. Oh de mint asszonyállat az kegyetlen lehet, Semmit meg nem enged mint az gonosz ördög. — Egyik variánst sem lehet eredeti sornak tekinteni.*
 524. s. v. ő. *Kat. leg. 3351. s. s azontúl I. k. 335. l.*
 526. s. D. — *lete. K. L. — léte. Ezek ellenére is helyesebbnek látszik a: lette. V. ő. I. k. 315. l. — D. L. ü. ő. K. úgy.*
 530. s. K. — — *hogy volna engedve. L. Hogy romai — — volna megengedve.*
 531. s. L. — — — *nyugodalmára.*
 533—4. s. K. *Az goromba néppel — — — azt elhíttetnie.*
 535. s. D. *már. K. im. L. ám.*
 536. s. K. *Képzé. L. Hiszem. — A képz-ről szó van az I. k. 312. l.*
 540. s. K. *Mit végezne rólla.*
 543. s. K. *Maga vellek lenne őket haza vinné.*
 544. s. K. — *alítandk. — 545. s. K. De Panit — — jelenti.*
 546. s. K. — — *öltözeti. — 548. s. K. készit h. késéré.*
 549. s. K. *De ez közben. — 555. s. K. — magát nekem jól mutatja.*
 556. s. K. — *néztem — láttam.*
 557. s. D. *hiányzik a: meg. K. De ingyen most ismerem, hogy stb.*
 558. s. K. *Ingyen semmi egyébb stb. L. Semmi nincsen egyéb.*

559. s. K. — *szabadság*. — — 560. s. K. — — *adna az kívánság*.
 562. s. K. — — *Az pápa is h. És az pápa*.
 563.—4. s. K. — — *hozzák hercegeknek; Útban vannak immajd azzal elérkeznek*.
 566. s. *Helt adj az másoknak = dans locum alteri — a latinban. Másoknak talán hiba másoknak helyett, vagy az egyitek-másótok féle kifejezés maradványa*.
 567. s. D. *Egben L. Egyben hozdad. — vigyed meg helyben. K. Hoztad jegyruhádat vigyed meg helyben*.
 569. s. K. *Grizeld ott. — 570. s. K. Tudtam egy — te nyásságnak*.
 572. s. K. *Jól értem. — 573. s. K. magam h. mondom*.
 574. s. K. — *szolgádnak. — 581. s. D. — hogy meg. K. — mikor meg*.
 582. s. D. — *véled lakoztam. K. Még — — tevéled lakoztam*.
 583. s. K. — *én azt állítottam. L. — én azt úgy tartottom*.
 584. s. K. *Hálat úristennek. — 587. s. K. — az ifjuságban*.
 588. s. K. *Ott én vénségemnek úgyan*.
 591. s. K. *mondhatom h. vallhatom*.
 594. s. K. *És azon az istent jó kedven imádok*.
 L. *És azon én istent örömet imádok*.
 595. s. K. *Hogy tü. L. Hogy ti*.
 596. s. K. *És ti magzattokat úgyan láthassátok*.
 599. s. L. *Ebben is tenéked engedni. — 600. s. D. L. útam h. uram*.
 601. s. K. *Az én régi ruhámat hol hagyod elvinnem*.
 603. s. K. — — *ruhám levettem. — 604. s. K. Tied öltözetem*.
 608. s. K. — *nagy tiszta. — 609. s. K. Azért im minden r*.
 610. s. L. *Gyűrődöt. K. Gyűrődöt megadom kivel jedzettél*.
 611. s. K. — *gyűrődöt egyben. L. Több gyűrődöt is e*.
 612. s. K. — *ruhádat levettem. L. ruhádot letöttem*.
 613. s. K. — *kazdagságod — öltözeted. — 614. s. K. — — ékességed*.
 615. s. K. — *vetém az nagy i*.
 618. s. K. *Mezítelen megyek házamhoz ismétlen. A mezítelen szóra nézve lásd: I. k. 260. l.*
 619. s. D. — — — *éktelen ok. L. De — — nekem úgy éktelen*.
 620. s. K. *Én méhem köznépnek léssen hogy ingetlen. — Mih, méh = uterus; alább: venter*.
 621. s. K. *Az te gyermekeid. L. — gyermecskeid. — A baranyai szójárás ma is szereti a kicsinyítő képzővel alkotott szókat*.
 622. s. K. L. *És. A zúgódik-ra lásd: I. k. 324. l.*
 623. s. D. — *ú haragjoknak. K. Ne légy te is oka már új haragoknak*.
 624. s. D. L. *Uram útat adott. — Ennek a kifejezésnek nincs az eredetiben megfelelő; különben rokonértelmű a mai: kiadni az útat valakinek (elutasítani) szólás formával*.

625. s. K. *Ennyi dologra kérlek csak immár tégedet*.
 L. *Egy dologra kérlek immár csak tégedet*.
 629. s. K. — — *vajha neked tetszik. — 630. s. K. — ingemben l*.
 631. s. K. *Csak ezt azok közül. — 632. s. D. L. Végy házasonak*.
 636. s. K. — — *elegy mondta vala. — 637. s. D. L. Az egy*.
 640. s. D. — *szeméből köny igen megyen. K. Mert ő szeméből könyv megyen vala*.
 642. s. K. — — *rajta megm. h. magára marasztá*.
 643. s. K. *Mez. fővel. — 644. s. K. Mez. lábbal*.
 646. s. alább a 768. sorban is. *Keserületi-re nézve lásd: I. k. 236. 260. lap*.
 649. s. K. *Egy könyű-esetlen. — A könyve-esellen-hez hasonló összetételt látunk ezen példabeszédben: Vert viszen veretlent, agya-fej-töretlent. V. ő. Nyőr. IV. 141. l.*
 652. s. K. — — *hírével is ebben nem lött vala*.
 653. s. K. — — *ő nagy kétes vala*.
 662. s. K. *Háza szegletibe*.
 663. s. K. *Ki az nagy üdötől el is avélt vala. Az avult és avélt helyett ma sok helyen avélt hangzik*.
 664. s. K. *Ha mikor kellettnek előhozhatnája. — A kellettik-re nézve lásd: I. k. 313. l.*
 665. s. D. — — *leányának m*.
 666. s. K. *Mint véle való népnek ő zengését*.
 667. s. K. — — *lassan hogy kilépék. — A lépik-re nézve lásd: I. k. 260. 327. l.*
 668. s. L. *Mezítelen asszonyt. K. Meztelen leány ruhával belépék*.
 671. s. K. *Állhatosságban csodálatos vala. L. Alázatosságban magát hordozza vala*.
 673. s. K. *De mi jó erkölcsnek nyomdoka nem vala*.
 675. s. K. *lélek h. lelke. — 676. s. K. példája ü h. példájára*.
 677. s. K. *Hamar az Kond Panit elközelget vala*.
 L. *Immár az Compányi is felkészültek vala*.
 678. s. K. *Az új menyegzőnek. — 679. s. K. — Panit-hoz*.
 680. s. K. *Saluciába jutott t. — Nagyon hihető, hogy az eredetiben: Saluciába jöttél — állott*.
 682. s. K. *Egy nappal el vitél. L. Egy nappal azelőtt*.
 683. s. L. *Szerelmével assz. K. Nagy szerelemmel assz.*
 685. s. K. *Az leány, mely. — 686. s. K. Ebédkoron*.
 688. s. K. — *férfiak mifélek is léssen*.
 689. s. K. *Akarom azokat nagy kedven fogadni*.
 690. s. K. *Helyét*.
 692. s. K. *Nincsen asszony házamnál ki ezt megszerzent*.
 693. s. K. *Ennek gondját kérlek azért reád vegyed*.
 694. s. K. *Ki az én e. — 695. s. K. Noha neked mostan*.

697. s. K. — *tenéked kedvedre ismerék.*
 699. s. D. *Ez csak nem. K. És nemcsak — — én elmegyek. L. És minden.*
 700. s. K. — — *mindent reám veszek. L. Söt — — én cselekszek.*
 702. s. K. *Avval f. — 703. s. K. Miglen én lelkemben.*
 704. s. K. *hozzád h. holtig. — 705. s. K. L. násznépét.*
 707. s. K. *Ott az asztalokat mind renddel r. L. Minden asztalokat szép renddel r.*
 709. s. K. — *immár két mise közt vala.*
 710. s. L. *Az Compani mikor elbújtak vala.*
 711. s. K. — — *kiki mind úgy csudálja.*
 712. s. K. *Öcsce véle vala, látnia kívánja.*
 714. s. K. *nyilván V—hoz h. akkort V—nak.*
 715. s. K. *cserélte h. dícsírte.*
 716. s. K. *Mert az leány gyenge, nagy szép állatja annak.*
 717. s. K. *készület h. közelet.*
 718. s. K. — *szorgalmatosan ott forgódik vala. L. szorgalmatos mindenben ott vala.*
 719. s. K. — *esetivel ő nem gondol vala.*
 720. s. K. *Megviselt ruháját nem szegyenli vala.*
 721. s. K. *befogadá h. ő fogadá.*
 723.—4. s. K. *Isten hozta őket, szóval néki monda. — Az én asszonyomat, többét is megáldja. — A szövegbeli két sor szépen alkalmazott régi magyar üdvözlő mondat, melylyel a költő szerencsésen helyettesíté a rövid latin kifejezést.*
 725. s. K. — *nagy vigan ő látja.*
 726. s. K. *Nagy ékes beszéddel őket vigasztalja.*
 730. s. K. *Jelesben vendég nép róla ímezt mondja.*
 731. s. K. — *szólást ő nagyon találja.*
 732. s. L. — — *kinek ilyen szova. 733. s. L. feljebb h. inkább.*
 734. s. K. *Az leánt, az ifjat. 735. s. K. Dícséretben — — felvüeti.*
 736. s. K. *Lelkét nagy örömmel.*
 738. s. K. — — *szemének az fényét. — 739. s. K. — — reája nézne.*
 740. s. L. — *nevetnének. K. monda job nénjének.*
 741. s. K. — *tünéktek.*
 742. s. K. *Vagyon-e — — kit vélhet. A val-ra nézve lásd. I. k. 320. 326. l.*
 744. s. K. — *látta-e.*
 745. s. K. — *sem termettel szebbet te nem lelnél.*
 746. s. K. *kereskednél h. kerengenél.*
 747. s. K. — *tudom is mint. — 751. s. K. Ha a szép.*
 752. s. K. *És gyűlölséget is sz. — Régi íróinknál szokás a feltételes mondatból kihagyni a ha szócskát.*

757. s. K. — — *nagy bosszúságokkal.*
 760. *A gyengébben tartott (latinban: delicatius enutrita) vagy gyöngén tartott, nevelt kifejezés a népköltészetben gyakran előforduló gyenge karom, gyöngye testét, gyenge vállát stbire emlékeztet. Kőmíves Kelemené balladájában:*
*Szép gyöngén fogjuk meg, dobjuk bé a tűzbe,
 Keverjük a mézbe gyöngye teste hammát.*
 764. s. D. L. — — — *tekintené. V. ö. Balassa B. költ. 330. l.*
 765. s. D. L. *kétszer: kesergését. — 767. s. K. — — látja. L. látta.*
 773. s. K. *Nem hiszek én mostan ég alatt oly embert.*
 774. s. D. L. *Ki az ő háznál úggyan.*
 775. s. K. — — *bizonyoságot vött.*
 776. s. K. — *mindent végre. — 778. s. D. L. Tetszik.*
 782. s. K. *Nem volt más énnékem, sem léssen azt vallja.*
 783. s. *alítás (latinban: veris). Lásd az I. k. 316. l. — Figyelemre méltó a 789 és 790. sorbeli: véltenek, véltek (latinban: credidere), mivel az alítani igét többnyire a vélni-vel szokás magyarázni.*
 785. s. K. *Az fiú peniglen kit rokonnak mondnak.*
 786. s. K. — — *fiadnak.*
 787. s. L. *nehéztelnek. K. Két népek Volterról elneveztek vala.*
 789. s. K. — *kik énrólam sokkal mást véltenek.*
 790. s. K. *Az nagy kegyetlenek kik engem hittének.*
 791. s. K. — — *az én igeimben. — 792. s. K. Nem kegyetlen voltam*
 793. s. D. — — *hogy én nem. K. fohászokdtam.*
 797. s. K. *A szókat — — volna.*
 798. s. K. *csak meg nem h. csaknem meg.*
 800. s. K. *Drága zálaginak. — 801. s. K. kik ezt h. hogy ezt.*
 802. s. K. — *szeretelben. — 803. s. K. — ruháiból.*
 805. s. K. *immáron h. ottegyen.*
 808. s. K. *Örvendő. L. Örvedetes. A következő sorban: örvedetesb jön elé; de különben is azt hiszem, hogy az ervendes-t nem mellék; hanem főnévnek kell venni s mint a 22. sorban: vadász-, madarászást olvasunk, itt örvendés-, sírással a helyes olvasás.*
 810. s. K. — — *tisztesb, ékesb v. L. kedvesb, jobb is v. A dicsesb-re lásd az I. k. 336. l.*
 811. s. K. — — *menyegző lött vala. — 813. s. K. Felesége apjának*
 814. s. K. *eszéből. L. Hogy régi eszéből kivitetett vala.*
 815. s. K. — *béhozatta vala. — 817. s. K. Leányát Volter kazdagon.*
 820. s. K. *Menyegzővel nagy vig és örökes vala.*
 822. s. L. — *szerzék így énekben. — 823. s. K. — mikoron.*
 824. s. *Már az életírásban említve volt, hogy a Hertelen indúla király örömében sor Szapolyai János mennyekzőjére vonatkozik. A mi a kifejezés értelmét illeti, arra nézve megemlíthető Sybryk Ozsválnak*

1526-ban Szent András napján Szarvaskenden költ leveléből ez a pár sor: »Soha nem érthetem okát, hogy te kegyelmed az én *euremembe*, az leányom menyegzérében ígyen nyomorejta engemet; — — isten bizomságom benne, hogy mindeniknél nagyobb bizodalمام volt kegyelmedben, hogy engem az én *erwmemben* kegyelmed az sok jámbor előtt megtisztessejt.« (Szalay Á. 400 magy. lev. 3. l.) 1563-ik évi menyekzőre hívóban is olvassuk: legyen jelen, hogy az én *örömem* és tisztességem öregbüljen RMNYE. II. 178. l. Az *öröme napja* kifejezés ma is használatos a lakodalmi, névnap stb. rigmusokban. Az *örömanyja* (pronuba) szót már Molnár Albertnél megtaláljuk.

V.

BATÍZI ANDRÁS.

Batízi András születése helyének rendesen a szathmármegyei Batíz helységet szokás tartani. Lehet, hogy úgy van, de épen nem bizonyos. A Batízra vonatkozó adatok még egy általában nincsenek egyeztetve. Azt írja Keresztyéni tudománruul való könyvecskéje előszavában, hogy »többen is irtanak én előttem ílyetén könyvecskét, egyik az én tisztelendő mesterem, az Gálszécsi István mester, ki immáran istenben nyugszik, másik az tiszteletes Dévai Mathyas, Krisztusnak igaz predikátora.« — Gálszécsi Batízinak vagy 1524 előtt vagy 1528 és 29-ben volt tanítója, mert Gálszécsit 1524-ben a bécsi, 1526-ban a krakkai egyetemen találjuk, hol 1528 szeptember 16 án — mint a 374. lapon is láttuk — baccalaureussá lett; 1532-ben szeptember körül pedig már ismét a wittenbergi egyetemre iratkozott be. Azt, hogy Gálszécsi hol töltötte idejét az 1528-dik év végétől addig, míg 1532-ben Wittenbergbe ment, nem tudjuk: de az bizonyos, hogy Batízi már 1530 elején mint protestáns énekszerző tűnik fel Kassán, s alig képzelhető, hogy Gálszécsinek még csak azután lett volna tanítványa. Gálszécsi a felföldön kezdetett tanítani s csak később 1532. után mehetett Gyulára. Igen hihető, hogy a Miczbántól származott gazdag Gálszécsi család utolsó sarja volt s ősi fészkeben, a Kassától nem messze eső Gálszécsen, vagy talán épen Kassán tanított, mivel a kassai tanítók névsorában Coxe Lenárdtól Fridericius Andrásig 1521 után 1529-ig hézag van. (*Frankl V. A hazai és külf. iskolázás. 103. l.*) Midőn Batízi a fent idézett sorokat írta, Gálszécsi már nem élt, de Dévai még életben volt. B. könyvének ma csak 1550, és 1555-dik évi kiadását ismerjük. Az előbbi eredeti kiadásnak szokás venni, de semmiesetre sem az. 1550-ben ugyanis már Dévai sem élt, mert 1546-on innen róla semmi szó sincs. De meg Batízi a maga előszavát Wittenbergben írta, hol 1542-ben márczius 19-én iratkozott be az egyetemi tanulók közé s onnan legfeljebb pár év múlva már visszajött, mivel az 1545. szeptember 20-án tartott

első erdői zsinaton, mint a tokaji gyülekezet papja vett részt s írta alá az ott alkotott hitvallást. 1542 és 1545 között kellett tehát írnia amaz előszót, melyben mondja, hogy: »Irtam vala én, istenbe szerelmes atyámfiai, ennek előtte magyar nyelven egy kised könyvecskét ez végre, hogy valahol scolában lennék, az szegén tudatlan gyermekkének eleikbe adnám, hogy ők is az istennek ismeretiben épülhetnének, gyarapodhatnának és az istent dicsírhetnék. *Ez elmúlt napokba peniglen jöve Wittenbergbe mi hozzánk az Bártfai Kristóf*, magyarországi, jámbor könyáros, ki engemet kére, hogy ha valamit magyarul irtam volna, kibocsátánám. Mert mostan az nyomorodt Magyarorszában nagy sok keresztyén atyafiak kívánának magyar nyelven irattatni egy rövid könyvecskét, melyből a keresztyéni tudománnak első fundamentomit megtanulhatnák még a tudatlanok is, és az igaz hitben épülhetnének. Annak okáért, hogy Kristóftól én megértém az szegén atyafiaknak kívánságokat, énnékem az mely írásom vala a keresztyéni tudománnak első fundamentumiról, azt én kezlém több tudós keresztyén atyafiakval, kik hogy mind jóvá hagyák, én is az nyomtatásra teljesen kész leék, és íme mostan kibocsátam istennek akaratójából stb.« Bártfai Kristóf tehát megkapta a kért kéziratot s bizonyosan nem kellett neki 5—6 év annak kinyomtatására. Kiadását nem ismerjük. Az 1555-dik évi kiadás Kolozsvári könynyomatója (Hofgref Gy.) azt írja előszavában, hogy »ennek a Catechismusnak kinyomtatására készertett engemet másodsor (mert minden írtség nélkül az igazat kell mondani) igen hamissan, néhol kedig ugyan egész ígikben való fogyatkozások és vétkek vadnak (valahol és valaki által nyomtottak) mert a ki nyomtotta nevét meg nem jelentette.« — Minthogy az 1550-ik évi kiadás »Christvs vronknak 1550. eszendeiben Crackoba nyomtatot Strikovia beli Lázár által«; Hofgref semmi esetre sem erről szolt. Bártfai Kristóf kiadásán is hiányozhatott a hely és név, de másfelől az is igaz, hogy az 1550. évi krakkai kiadás szintén telidesteli van sajtóhibával. Azon vélekedésből, hogy az 1550-dik évi kiadás az első s az előszóban maga Batízi által elősorolt körülményekből Bartholomaeides (*Mem. Ungarorum. 15. l.*) azt következtette, hogy Batízinak 1550 körül is meg kellett Wittenbergben fordulni. Ezt, mint semmivel sem támogatható állítást bátran mellőzhetjük. Bártfai Kristófról Batízi első kiadójáról csak tegyük kérdésbe, hogy vajjon nem azon Kristóf-e ez, ki 1526-ig bártfai plebánus volt s akkor valamely vétségeiért a tanács által börtönbe vettetett, de a kinek életeért s szabadulásáért Henckel János akkor kassai plebánus 1527 őszén, Péter jászói prépost pedig 1528 elején kérő levelet intézett a bártfai tanácshoz? (*Frankl, Henckel János, Mária királyné udv. papja. 8. és 18. l.*) — E közbejárás visszaszerezhetette Kristóf szabadságát, ki azután mint pap nem, de mint könyvárus szolgálhatta a reformáció ügyét, melynek Henckel is barátja volt. Nem lehetetlen, hogy az 1530-ban Kassán tartózkodó Batízival már ekkor megismerkedett s később ezen ismeretség révén kereste fel Wittenbergben.

Nagyobb jelentőségű ezen viszonynál az, mely Batízi és Dévay közt fenállhatott. Révész Imre kifejezett kétsége ellenére is (*Dévay élete 61. l.*) valószínűnek kell ezt mondanunk s bizonyosan ő is annak nyilvánította volna, ha Batízi énekének szerzetési helye és ideje ki nem kerüli vala figyelmét. Dévaynak Wittenbergből a hazába való visszatérésének idejét eddig nem sikerült kimutatni. 1529. decz. 3-án iratkozott be az egyetemen s Bebek Imréhez intézett ajánló levele szerint 1531-dik évi pünköszt táján Budán időzött s tisztében forgódott. Miben állott e tiszt vagy hivatal? Ő maga nem írja; Révész budai papságnak véli. »Dévay budai működése — így folytatja R. (29. l.) — nem sokáig tartott, mert őt, még az 1531-dik év folyamán meghívta Ielkészfűl a Ferdinánd uralma alatt álló Kassa városának tanácsa és pedig kiválólag az ígéhirdetésre.« Oda hivatásának ideje épen oly bizonytalan, mint hazatéréseé. Budai tartózkodása — nekem úgy tetszik — inkább csak átütás volt, mert azon kérdésből és feleletből, mely legbiztosabb alapja kassai papságának szinte azt lehet kiokoskodni, hogy egyenesen Wittenbergből hivatott meg a kassai papságra (*Quod regressus a Wittenberga non missavit, cum fuerit sacerdos Romanus, sed sub utraque specie ab altero ministro accepit Eucharistiam?* — *Felelet: Me ad solam praedicandi provinciam fuisse vocatum, non ad missandum, ut testis est Senatus Cassoviensis.*) Különbösen akár Kassára menetele előtt, akár pedig már mint kassai pap fordult meg Budán, 1531. november 6-ig tartott kassai papsága kétségtelen bizonyos: s így nem merész azon feltevés, mely szerint Dévai ha elébb nem ismerte volna, Kassán találkozhatott Batízival, ki ott 1530-ban éneket írt s mint katechizmusának Wittenbergben írt előszavából világos, oda menetele előtt itthon több iskolában tanított. Ez a körülmény csakugyan némi alapot látszik szolgáltatni azon állításnak, mely szerint Batízi Dévayval együtt is reformált, mivel 1542-ben együtt érkezhettek Wittenbergbe. Mintha csak egymást kiegészítő munkálkodási körük volna feltüntetve Schesaeusnek, ki már 1556 elején (febr. 6.) Wittenbergben tanult, Révész által is idézett eme soraiban:

Excellens etiam Dévay pietate Mathias
Dicendi valuit tanta ubertate, Lutheri
Ungarici ut vulgo praeclarum nomen haberet.
Huic etiam Andream Batysi junxisse licebit.
Is verum ardenti flagrabat amore docendi,
Non aliis virtute minor, pietate vel arte.

(*Ruinae Pannonicae Lib. I. Witeberg. MDLXXI.*)

A munkálkodási kör különböző voltában rejthetik annak oka, hogy míg a szószéken nyilvánosan működő Dévay, fogságba jutott, elhurcoltatott; addig az iskolai tanítással csendesen és az ellenzetűek által is méltányolhatott sikerrel működő Batízi háborítatlanul élhetett hivatásának. 1530—41 közt Perényi János részeltethette a netalán szükség-

ges oltalomban, mert abból, hogy Melanchthon egy dátum nélkül kelt levelében, (*Révész, Erdősi 9. l.*) melyet Perényihez intéz, nemcsak ajánlja hanem dicsérő bizonyosságot is tesz arról, hogy Wittenbergben a bölcséleti s hittani tudományokat végezte és szerény magaviseletű volt: egyenesen azt következtetem, hogy Perényinek kellett lenni a Batízit költséggel ellátó pártfogónak. Ezt a pártfogást 10—11 évi buzgó és hűséges munkálkodásával érdemelhette ki, melynek folytatása visszatértekor abban nyilvánult, hogy Iratosi T. János bizonyítása szerint (*Az ember életének bol logul való igazgatásának módgyáról. Lőcse (1637.) 1641. ajánlás 10. l.*) tokaji predikátorságra alkalmaztatott. Mint ilyen vett részt a Drágfi Gáspár védelme alatt 1545-ben tartott első erdői zsinaton is.

Azon kiváló fontosságú kérdésre nézve, hogy Drágfi Gáspárral ki ismertette meg a reformált vallás elveit? Révész azt látja valószínűnek, hogy egyedül Batízi és pedig csak azután, mikor Wittenbergből visszatért. Az ő művének (*Dévay 62. l.*) megjelenése után jött köztudomásra azon nevezetes adat, mely szerint Dévay 1539. körül Nádasdy Tamás udvarából Perényi Péterhez ment s 1540 elejéig ott tartózkodott. (*Frankl, Révai F. fainak isk. 23. 56. l.*) Ez a körülmény, hogy t. i. Dévay még egyszer visszatért felső Magyarországra, a mikor még Batízi sem ment Wittenbergbe, némi valószínűséget kölcsönöz ugyan azon tradíciónak, mely szerint Drágfi, Batízi Dévayval együtt ismertette meg a reformált vallástudományt: de még is inkább hajlandó vagyok Révészszel tartva azt hinni, hogy Drágfi megnyerése egyedül Batízi műve volt. Az a viszony ugyanis, mely Perényi János (Drágfi sógora) és Batízi közt ennek már Wittenbergbe utazása előtt is meg volt, hihetővé teszi, hogy az ifjú Drágfi, sógora házában már 1539. előtt érintkezett Batízival. Ennyiben tér el vélekedésem Révészétől, a ki Drágfi és Batízi érintkezését csupán ennek Wittenbergből történt visszaérkezése után gondolja lehetőnek. Azonban Melanchthon bizonyítványához képest Batízi nem sokkal térhetett vissza az erdői zsinat előtt, a mikor nyomban megkezdett tokaji papsága miatt erre az idő is rövidnek, az alkalom is kevésbé látszik kedvezőnek. Drágfi életének R. által közölt adataira nézve, melyeket már más is átvett, azt kell megjegyeznem, hogy nősülési ideje aligha sajtóhibából nem esett 1529-re mikor ő még csak 13 éves volt s hihetően 1539-re teendő.

Batízinak szikszai tanítósgára, ujhelyi, erdői papságára s arra, hogy Ujhelyt és a Szilágyságot ő reformálta, pozitív adatot nem ismerek. Hogy azonban ezen állítások egyikére másikára nézve a tradíciónak igaza lehet: az saját nyilatkozatából, mely szerint több iskolában tanított, feltehető. — 1546-on innen semmi bizonyosat sem lehet Batíziról tudni. Ebből az évből két éneke maradt ránk s ha csak az évnélküliek közül valamelyik nem későbbi, mai tudomásunkhoz képest az 1546-dik évvel Batízi írói pályáját befejezettnek tekinthetjük. Élete sem sokkal terjedhetett ennél tovább. A Beregszászban 1552-ben tartott zsinat vég-

zései alatt már nem az ő neve áll, hanem Batízi Mihályé. Ember Pál ugyan elkövette azt a tévedést s ő utána Bod Péter is, hogy ezen Mihály-nak tulajdonította a Keresztyéni tudományról való könyvecskét, de ezen tévedés kiigazítása alkalmából sehogy sem lehet azt következtetni, mint sokan teszik, hogy ahol B. Mihály neve fordul elő, ott mindenütt Andrást kell olvasni. Ha András élt s jelen lett volna valamely zsinaton, bizonyosan az aláírók közt állana neve s irodalmi munkásságának is volna nyomai. Igaz, hogy Mihály névvel máshol nem találkozunk, de mivel azon idő tájban Benedek, Demeter, István, József, Lőrincz, Miklós mindannyian Batízi nevet viseltek s iskolázott emberek voltak: hitelesnek tarthatjuk Mihály nevét is ott, a hol van már csak azért is, mert nem bizonyíthatjuk, hogy András még akkor is életben volt. Azon állításhoz, hogy az óvári zsinatban azon papok vettek részt, kik az erdődiben és beregszásziban jelen voltak, kétség nélkül hozzá tehetjük, hogy — az elhaltak kivételével. Egy helyen, Zsuzsánna historiája végén Batízi maga említi, hogy »az bibliából betegségében fordítá,« de ez még Wittenbergbe utazása előtt 1541-ben volt. 1546 az az esztendő, melylyel a hazai reformáció két első rendű ígehirdetőjének, Dévaynak és Batízinak egyszerre nyoma vész az élők között s munkálkodásuk további folyamának ekkorig semmi jele sincs.

Batízinak itt közlött tizenöt énekén kívül még szokás neki egy éneket tulajdonítani, melyet — mivel az általam használt énekes könyvekben nem az ő neve alatt áll — a többi sorába nem vettem fel; ide azonban szükségesnek láttam beiktatni. Ez azon húsvéti ének, mely olvasható: Huszár Gál énekes k. 112. l. — Régi unitárius ének. k. 164. l. Bornemisza P. én. k. XXI. l. — Bártfai én. k. 125. l. — Gönczi Gy. ének. k. (1635.) 227. l. — Újabb unitárius én. k. 201. l. — Várad (1648.) én. k. 210. l. Várad (1651.) 210. l. — Lőcsei (1675.) 229. l. — Lőcsei (1691.) 337. l. — Debreczeni (1697.) 158. l.) — Kajoni (1719.) 184. l. — Uj Zeng. mennyei kar (1770.) 190. l. — Reform. én. k. (1791.) 363. l.

A Huszár Gálnál olvasható szöveg így hangzik:

AZ „CHRISTUS SURREXIT“ NÓTÁJÁRA.

1. <i>Christus feltámadá,</i>
<i>Ki értünk megholt vala,</i>
<i>Mi bűnünkért ként valla,</i>
<i>Minket megigazéta;</i>
<i>Kérünk téged urunk Jézus</i>
<i>Irgalmazz nekünk! [Krisztus</i>	3. <i>Ott elvesze szentségünk,</i>
<i>És ártatlan életünk,</i>
<i>Isteni bölcsességünk,</i>
<i>És minden igazságunk;</i>
<i>Kérünk stb.</i>
2. <i>Egy Ádámnak vétkejért,</i>
<i>Engedelenségéjért,</i>
<i>Az alma megételért,</i>
<i>Örök halált érdemlénk;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	4. <i>Természetünk megromla,</i>
<i>Szépségünk megrútula,</i>
<i>Nagy bűn ott reánk szálla,</i>
<i>Istennek nagy haragja;</i>
<i>Kérünk stb.</i>

5. <i>Küzeténk az kerből,</i>
<i>Tisztességnek helyéről,</i>
<i>Kiesénk az épségből,</i>
<i>Az istennek kedvéből;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	12. <i>Testben értünk meghala,</i>
<i>Büntelen nagy ként valla,</i>
<i>Harmadnap feltámadá,</i>
<i>Minket megvigasztala;</i>
<i>Kérünk stb.</i>
6. <i>Mennyország bezárlaték,</i>
<i>Ádám földre vettetek,</i>
<i>Hogy ő ott verejeznék,</i>
<i>Ekképen kenyért ennék;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	13. <i>Egy embernek vétkejért</i>
<i>Estünk vala haragba,</i>
<i>Az Krisztusnak kedvéjért</i>
<i>Esénk nagy bódogságba;</i>
<i>Kérünk stb.</i>
7. <i>De irgalmas az isten,</i>
<i>Bűcs, hatalmas mindenben,</i>
<i>Okot lele ezekben,</i>
<i>Megszána elvesztünkben;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	14. <i>Ellenségünk megromla,</i>
<i>Lucipernek tábora;</i>
<i>Halál az bűnök zsoldgyo,</i>
<i>Az törvének hatalma;</i>
<i>Kérünk stb.</i>
8. <i>Igéretet akkor lön,</i>
<i>Megmentene ördögtől,</i>
<i>Ki nekünk nagy jó hír lön,</i>
<i>Mert remétségünk ott lön;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	15. <i>Immár nekünk tisztartónk,</i>
<i>Isten előtt szószólónk;</i>
<i>Egyedül közbejárónk,</i>
<i>Egyetlenegy ótalmunk;</i>
<i>Kérünk stb.</i>
9. <i>Akkor ilyen szót szólla:</i>
<i>Asszoni állat magva,</i>
<i>Kigyó fejét megronlja,</i>
<i>Mert őt kigyó megcsalta;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	16. <i>Nincsen nekünk félelmünk</i>
<i>Semmi nyomorúságtól,</i>
<i>Kárhozattól, ördögtől,</i>
<i>És az testi haláltól;</i>
<i>Kérünk stb.</i>
10. <i>Sok esztendő bételek,</i>
<i>Az magzat megadaték;</i>
<i>Szüztől gyermek születék,</i>
<i>Jézusnak nevezeték;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	17. <i>Már mi es feltámadgyunk,</i>
<i>Minden gonoszt elhadgyunk,</i>
<i>Igazságnak szolgáljunk,</i>
<i>És a bűnök meghaljunk</i>
<i>Kérünk stb.</i>
11. <i>Ez gyermek lön hatalmas,</i>
<i>Isten-ember és igaz,</i>
<i>Mindenekhez irgalmas,</i>
<i>Sok gonosztól óttalmaz;</i>
<i>Kérünk stb.</i>	18. <i>Halát adgyunk istennek,</i>
<i>Mi édes mesterünknek,</i>
<i>És szent lélek istennek</i>
<i>Mind örökkön örökké:</i>
<i>Kérünk stb.</i>

Ez az ének mind az ünnepi alkalmat, mind a rhythmust tekintve közei rokonságban áll az V. alatt olvasható énekkel, mely található: II. 112. l. RU. 167. l. B. (Batízi Andrásé) XX. l. Bártf. 125. l. G. (Batízi Andrásé) 230. l. ŰU. 204. l. Vár. 213. l. Cant. cath. (1674) 353. l. (változtatva). — Lő. (1675) 232. l. — Lő. (1683) 41. l. Lő. (1691) 391. l. Deb. (1697) 160. l.

K. 186 l. ZMk. 199. l. Ref. 366. l. Ev. én. k. (1822) 78. l. — Kiadta Toldy, M. Költészet kézi k. Első kiad. 38. l.

Ezen ének felett Bornemissza é. könyvében ez áll: *Az Christus surrexit nótájára*. Ugyanott több ének felett olvassuk: *A Surrexit Christus pridie nótájára*; vagy *Nótája: Surrexit Christus etc.*; vagy *Az Christus jam surrexit nótájára*; vagy: *Nótája: Christus surrexit, mala nostra texit etc.* — Ezen ily kezdetű himnuszok mind egy XIV. századi névtelen írótól származott *De resurrectione Domini* című s *Surrexit Christus hodie Humano pro solamine Alleluia!* kezdetű latin himnusra vihetők vissza, melynek igen sok átdolgozott alakja maradt fen. Ezeket a kisebb-nagyobb eltérés mellett a két első szóról mindig meglehet ismerni. A szöveg és dallam egyenlő kedveltségének lehet tulajdonítani, hogy nálunk is annyi változatban terjedt el, s hogy ezek oly nevezetes íróink neve alatt fordulnak elő, mint Batízi és Erdősi. A XIV. századbéli latinhoz legközelebb áll azon magyar ének, mely a lőcsei (1683) Lugossy-féle én. könyv 48. lapján olvasható. A németek a latint is megelőzték s már a XIII. században volt egy *Christ ist erstanden Von der Marter alle* kezdetű énekők, melyet a nép a misében énekelt. (*Beck, Gesch. des kath. Kirchenliedes. Köln. 1878. 146. l.* — *Fischer, Kirchenlieder Lexicon. Gotha. 1878. 74. l.* A mi reformátoraink hihetően Luther példáját követték, kinek *Christ lag in Todes Banden* kezdetű 1524-ben megjelent éneke szintén a régi *Christ ist erstanden* kezdetű ének átdolgozásának vehető, melybe azonban a XI. századból való *Victimae paschali laudes* szavakkal kezdődő husvétii sequentia motívumait is beszötte. Luther ezen énekének magyar fordítását lásd H. 117. l. B. XXIII. l. *Bártf.* 130. l. G. 240. l. ZMk. 189. l. Ev. én. k. 76. l.

Batízinak itt I. alatt közölt éneke megvan: H. 187. l. *Bártf.* 162. l. Az utóbbinak csak az alsó sebesi zárdában őrzött példányát láthattam; abban az ének vége hiányzik, s így csupán a 36. sorbeli hiányt egészíthetem ki belőle így: *Holtunk után mindörökké véle vígadoznunk*. Ugyanott a 6. sorban: *hirdeté h. hirdetteté*; 8. s. *El-leszálla h. El-beszállá*; 9. s. *lejánnak h. annyánk*; 17. s. *vízben h. vízében*; 20. s. *jövetek h. jöjjetek*, — olvasható. A *jövetek* alakra megjegyzendő, hogy G. Katona, Váltság titka I. kötet 174. lapján is: *Innen jön immár ki. s 596. l. Bejövét az istennek fia*. A versfejekből ez jön ki: ANDREAS BATISINVS KASS.VEE. Ha feltehető, hogy az utolsó előtt való strófa első szava az eredetiben nem *Életünkben* hanem *Íletünkben* volt, hogy *Kassovie*-t lehessen olvasni; ez olyasmit mutatna, hogy talán Batízi is a szatmári szójáráson írt, mint Erdősi s így csakugyan a szatmármegyei Batíz lehetett születése helye. Az utolsó sorban olvasható *kis karácson*, (*circumcisio domini*) új év első napja. Az ének verselésbeli fogyatkozásai okozhatták, hogy csupán e két énekes-könyvben maradt ránk. Első strófája a legszabatossabban van megalkotva a négyes ütemekre oszló 13 szótagú sorokból, azontúl azonban 14—19

szótagnyi hosszúságban váltakoznak a különben hármanként rímelő s versszakot képező sorok. Lásd az I. k. XIII. sz. s az arra tett jegy.

A II. számú karácsonyi ének megvan: II.(-nál a 96., 97. l. hiányozván, csak vége van meg a) 98. l. *RU.* 120. l. — *B. V. l. Bártf.* a hiányzó leveleken állható. G. (Batízi Andrásé) 172. l. *UU.* 137. l. (Az unitarius én. könyvben mindazon ének, melyben Krisztus istensége van érintve, csak az illető helyek megváltoztatásával vétetett fel. Így ez is, melynek a változtatott helyeken kívül 61—63 sora egészen kihagyta.) — *Vár.* 167. l. *Canth. Cath.* (1651) 19. l. (49—66 és 73—75. s. híjján.) *Lő.* (1675) 173. l. (1691) 310. l. *Debr.* (1697) 120. l. — K. 60 l. (de a 49—66 és 73—75. s. híjjával.) ZMk. 48. l. (58—60 s. híjjával.) — Ref. 289. l. — Az itt közölt szöveg Bornemiszából van véve s 17. és 20. sorban (-)be tett szótagok Gönczinél hiányoznak. A versforma az, a mi az I. számnál, csak hogy annál jóval korrektebb, bár nem hibátlan; a sorok azonban ebben nem rímelenek. 2. s. v. ö. I. k. LIV. 58. s. — 18. s. v. ö. I. k. XXXV. 25. 28. s. — 22—24 s. v. ö. I. k. XXIII. 144—146. sor.

A III. sz. ének megvan: II. 139. l. B. (Batízi Andrásé) LXXVI l. — *Bártf.* 13. l. G. 285. l. *Vár.* 257. l. *N. Dobszai* gr. 295. l. *Lő.* (1675) 286. l. *Lő.* (1691) 453. l. *Debr.* (1697) 194. l. ZMk. 320. l. Ref. 430. l. A 13. sorban *Természetnek* helyett *Teremtésnek* kellene állani. 30. s. Huszár G.-nál: *miatt h. miá.* — 34. s. H.-nál: *halálba h. halálra.* 38. s. H.-nál: *téged akkor h. akkor téged.* 46. s. H.-nál: *büneinkből h. büneinkben.* 47. s. H.-nál: *Szent lelkeiddel h. Szent lélekked.* 61. s. H.-nál: *Te vagy nekünk minden h. Te vagy nekünk mi nagy.* 80. s. H.-nál: *sírva h. síróán.* 110. s. H.-nál: *kívánságunkat h. kívánságunkat.* — A *Felix-namque decoris* kezdetű latin éneket, melynek nótájára Batízi énekét szerezte, nem ismerem, de nekem úgy tetszik, mintha a szerző előtt Vásárhelyi András (1508.) éneke (I. k. 174. l.) lebegett volna, melylyel nem csak sor és strófa szerkezetre nézve egyez, hanem egyes versszakai is, p. o. a 2. 16. 17. strófa amannak ötödik; 18. strófája, annak hatodik strófájához; 22. strófája amannak kilencedik strófájához annyi rokonságot árul el, hogy egyiket olvasva, lehetetlen a másikra nem emlékezni. — Mint Vásárhelyi szabad folyást enged énekében hazafias érzelmeinek, Batízi sem fojthatja el azokat 97—110. sorában. Ezenkívül érdekes összehasonlítani ezen ének tartalmát Batízi katekizmusának »A Christusról és az megváltság-ról« szülő szakaszával is, miből a dogmatikai felfogásnak néha szószerint való azonossága — világosan kitűnik. — 40. s. v. ö. az V.-ének 3. s. — 78. s. *arczul leborútunk.* A Nád. c-ben még: 195. l. *arczel leeseek.* 196. l. *arczel csapa iesost.* 197. l. *miere veersz arczel engemet.* V. ö. I. k. 282. 345. l. — 92. s. *gyűrözél.* A bécsi codexben is *gyűrö a gyűrű.*

A IV. sz. ének megvan: Gönczinél a 226. lapon. A cím alatt ez áll: *Bat. And.* s ennél fogva az ének csak Batízié lehet. Ezenkívül megvan mint húsvétii »introitus« a *Vár.* 89. l. *Lő.* (1675) 228. l. *Lő.* (1691)

386. 1. *Debr.* (1697) 24. 1. és a *Ref.* énekes-könyv 362. lapján, hol a *Lő.* (1675)-vel egyezően a 9. s. így hangzik: *Idvezítő Krisztus szűz Máriának szent fia.* 12. s. *Ki halottaidból.* 14. s. *szenvedtnek* h. *szenvedettnek.*

Az V. számú énekről már fentebb volt szó.

A VI. sz. megvan: *H.* 152. 1. *RU.* 176. 1. *ÚU.* 218. 1. (Tetemes változtatásokkal. Kezdet: *Jövel örök atyaisten stb.*) — *B.* (Batízi Andrásé) XXVIII. 1. — *Bártf.* 149. 1. — *G.* 268. 1. — *Vár.* 238. 1. — *Cant. Cath.* (1651) 159. 1. *Lő.* (1675) 259. 1. (1683) 58. 1. (1691) 427. 1. — *Debr.* (1697) 179. 1. *MZk.* 246. 1. *Ref.* 397. 1. — Mint a IV. számú ének a *Christus surrexit* kezdetű himnusznak egyik szabad átdolgozása, úgy ez az I. k. 368. lapján olvasható *Veni creator spiritus* és egy más *Veni sancte spiritus* kezdetű latin himnus egyes versszakai és sorai felhasználásával készült ének. Az I. kötetben közölt darabok mutatják, hogy ezen általánosan kedvelt, sőt esodatevő hatásának is hitt énekek nálunk már a reformáció előtt is énekeltek magyarul: itt látjuk, hogy reformátoraink, épen úgy mint a németek, fordítás és átdolgozás által szintén igyekeztek az újon alakult gyülekezetek énekes könyveibe iktatni. A 8. és 7. szótagú sorok már sokkal jobban gördülnek, mint az I. és II. számú énekek hosszabb sorai s rím nélkül is elég hangzatosak.

A VII. sz. ének megvan: *H.* 184. 1. — *B.* (Luther Mártoné) XXX. 1. — *Bártf.* 6. 1. — *G.* 265. 1. — *Vár.* 244. 1. — *Lő.* (1675) 270. 1. (1691) 435. 1. — *Debr.* (1697) 184. 1. Az újabb énekes könyvekben nem találom, valamint azon adatra sem bírtam ráakadni, mely szerint Batízi A. írta volna. Minthogy azonban Toldy egy jegyzetében ezt is Batízi énekei közé sorozza, nem tehettem fel róla, hogy ok nélkül tulajdonítaná neki. Még ha Batízié nem volna is, figyelmet érdemel azon viszonynál fogva, mely van a VI. számú ének és e között. Vesd össze: VI. 27. s. VII. 8. s. VI. 29—30. s. VII. 13—15. s. VI. 33—39. s. VII. 19—23. s. Hogy az összevetés még sikeresebb legyen s talán valamely latin eredetire vezethessen, álljon itt egy más ének is, mely a VII. számúval rendszeren együtt fordul elő a régi énekes könyvekben. *H.* 184. 1. *B.* XXXI. 1. *G.* 266. 1. *Lő.* (1675) 271. 1. Első strófája betűről betűre egy a VII. számú énekével:

2. *Oh igaz világság!*

Taníts minket az igazságra,

Hitellenségünket hagyjuk el

hátra,

Légyen az úristennek szent

akarata,

Jézus irgalmazz!

3. *Nagy irgalmasságból,*

Hozzánk való nagy szerelmedből

Krisztust alá küldéd az magas

mennyből,

Minket megszabadítál ellenség-

günktől

Jézus irgalmazz!

4. *No azért keresztyének,*

Hálát adjunk az úristennek,

Mondjunk mind ellene mi bü-
neinknek,

Légyünk örök fiai az úristen-
nek,

Jézus irgalmazz!

6. *Hála néked atyáristen,*

És fiadnak Jézus Krisztusnak,

És az vigasztaló szent léleknek,

Kinek szenteléséből mi hivat-
tatunk.

Főtig szenteknek.

5. *Ne hagyj minket úristen!*

Tévelgenünk a selétségben,

De taníts meg minket az igaz
hítre,

Vallhassuk idvességünket már
csak te benned.

Jézus irgalmazz!

7. *Dicsértessék szent háromság*

És az bizony istenség,

Ki szent lélek által az szent
írásból

Megjelenté ő minékünk az igaz
hítel.

Jézus irgalmazz!

A VIII. sz. ének megvan *B.* (Batízi Andrásé) CLXIII. 1. — *Bártf.* 404. 1. *Cantiones funebres* 12. 1. *Újfalvi I.* (1635.) (Batízi Andrásé) 9. 1. *Vár.* 358. 1. — *Lő.* (1676) 429. 1. (1683) 266. 1. (1691) 611. 1. — *Debr.* (1697) 286. 1. — Ma nem ismerünk Batízinak több halotti énekét. Tóth Ferencz, Prot. ekkl. története 392. lapján olvassuk, hogy: »A halotti énekeknek löcsei, 1676-dik esztendőbeli kiadásában, mely az ezelőtt valóknál mint íratik helyesebb, lehet *Skarítza Máténak* és *Batízi Andrásnak* mint szerzőknek némely énekek felett látni a neveket, valamint azon deák verseket is, melyekből némely szebb halotti énekeink készítették.« Tóth F. tévedett, mert az általa idézett helyen is csak ezt az egy halotti éneket találjuk Batízi neve alatt. — Az ének versalakja az, a mi az I. II. sz. éneké. A 3. 8. 21. sorbeli *ingyenmajdan*-ra lásd az I. k. 332. 1. A *holval reggel*-re itt a 400. 1. A n. muzeum könyvtárában található *Cantiones funebr.* szövege 5. s. *megvirágozik* — *elhírvad.* 8. s. *Földből lettél földde is még ingyenmajd elcállozol* 20. s. — — *az istennek szent fídt.*

A IX. sz. megvan *B.* (Batízi Andrásé) CXVII. 1. *G.* (Batízi Andrásé) 68. 1. A régi énekes könyvekben ezen zsoltárnak más fordítása is található: *H.* 30. 1. *Bártf.* 217. 1. *G.* 71. 1., melynek versfejeiből Németi Ferencz neve jön ki, a ki 1565. febr. 5—11. közt mint tokaji kapitány a vár védelme közben homlokra lövetve esett el s Szent-Jogon temettetett el. (*Verancsics II.* 109. l. — *gr. Mikó, Erdélyi tört. ad. III.* 19. l.) A kettőt összehasonlítva, Batízié minden tekintetben felette áll emennek. Mindaz, a mit csaknem szószerint való hűséggel fordít, mind pedig az, a mit különösen a 65. sortól kezdve az akkori vallási és politikai viszonyokra alkalmaz, akár a tartalmat, érzésteljes hangot, akár a rhythmust, verselést tekintsük, egyaránt a legszebb helynek kell tartanunk Batízi költészetében. Kilenec szótagú sorait néha egy tizedikkel szaporítja, de a három szótagos, legtöbbször sormetszettel is kitétetett ütemek baktatása jól illik a búslakodó tartalomhoz. Lásd *Lő.* (1675) 67. 69. (79.) lapján is.

A X. sz. megvan: a Hofgref-féle énekeskönyv $Q^2 - R^2$ levelén hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint megfejtve és átírva kiadott Mátray G. *Tört. bibliai és gúnyos magyar én. dallamai a XVI. századból. Pest, 1859. 18. 19. l.* — A rímtelen négysoros versszakok 11, 12 és 13 szótagú sorokból állnak, melyeknek közepén az ötödik illetőleg a hatodik szótag után rendszeren megvan tartva a sormetszet. A szárazon előadott bibliai történet a Birák könyve 6., 7. és 8. részéből van merítve. Ugyanazt a tárgyat szedte versbe 1607-ben Földvári Ambrás is, kinek műve fennmaradt a Lugossy c. 174—179. levelén.

34. és 155. sorral v. ö. I. k. 243. l.

42. s. *tudni* = tudniillik. A bécsi c. I. lapján: *tudni mert*; Góry c.- és Winkl. c.-ben: *tudnia miért*; Nád. c.; *tudnia mint*; Batizínál alább is (84 l.) csak: *tudni*.

78. s. *fattig* = fogytig v. ö. I. k. 313. l. Balassánál is igen gyakran *fottig*.

87. s. v. ö. Jord. c. 85. l. *Kik azért kezekkel felhányván ittanak vala*.

96. 97. sorbeli különbség okának a több szó látszik; különben mindkét esetre számos a példa.

102. 105. s. *Az apród szóra nézve* lásd az I. k. 320. 348. l. — Jord. c. 85. l. mennyen el veled az te *aprodod*.

104. s. *üthess* = üthess. XVI. századi iratokban s nyomtatványokban gyakran előforduló hang- és betű-csere. 115. sorban itt is: *megüté*.

108. s. Bizonyosan egész sor volt, csak Hofgref szedője hagyta ily csonkán.

113. 114. sorral a helyzetre és hangra nézve összevethető »Júlia szép leány« székely balladának eme két sora: *Egy szép gyalog ösvény hát ott jődögél le, Azon ereszködék stb.*

125. s. köv. sorban eléjövő *palasz* szóra l. I. k. 237. l.

145—6. sornak megfelel a Jord. c. 85. lapján, *hogy eleiben kelének az Madyánnak és elfoglalák az Jordán vizének révét*. Különben a *rév* szó már 1067. körül eléjűn a zasztyi apátság alapító levelében *Kuurew* helynévben s attól kezdve: *reu, rev, rew* és *reh* alakban található.

152. s. Jord. c. 85. lapján is: *és ő fejöket Gedeonnak vivék az Jordán vize elvee*.

155. s. Jord. c. 85. l. *Által kele Gedeon a Jordán vizén, ízvén az Madyan királyt*.

165—9. s. Jord. c. 85. l. *Mikoron nyugodnának Nobe hegynek alatta megíté őket Gedeon és elszaladának az két királyok Zebee és Salmana, Gedeon kedeg utánnok váltta és megfogó őket*. — *Az utánna váltta ma is megvan a nép szójárásában: üzöbe veszi* — értelemben. G. Katona, Váltáság titka I. 195. l. *néki vált egy felé valjában vezér nélkül* — úgy látszik példabeszédszerű alliteráló kifejezés. Csengery Andrásnál:

Vagyon azért ő is nagy gondolatban,
Nem tud mely felé vállani útában.

182. s. még inkább a 196. sor közmondásoknak látszanak. Thurzó Gy. is így írja 1594. júl. 22-én: mint adja az úristen ezután is való dolgunkat, ő tudja, miérthogy a had verését csak ő magának választotta. — Ma így hallható: *hadverés, házasság isten dolga*.

195. s. Kis karácson = új év első napja. Az *ennye* = ennyi-re lásd I. k. 239. 280. 311. l.

A XI. sz. ének megvan: Hofgrefnél $A^2 - C^2$ levelén hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint, megfejtve és átírva kiadott Mátray G. idézett m. 46—47. l. — Bornemisza P. é. k. CCCXXV—CCOXXVII. lev. — Léteztetett külön kiadásai közül csak egy maradt fen, mely címlap nélkül Lőcsén 1628-ban jelent meg egy 4r íven. — Ezekon kívül megvan még a Lipcsei codex 75—78. levelén (1615. körül másolva.) Kiadta Toldy, *A Magyar Költészet kézi k. Első kiad. 34—38. l.* A különböző szövegek összevetéséből kitűnik, hogy azon egyes szavakbeli eltérések, melyek a Hofgref-féle kiadás és a későbbiek közt mutatkoznak, vagy oly lényegtelen szóalakbeli változtatások, vagy elvetendő, mert szövegromtó újítások vagy épen tévesztések és hibák, miknek az eredeti szöveg helyreállítására nézve semmi értékök sincs. Ugyanazért e helyen az elég correct Hofgref-féle szöveg mellett egyszerűen mellőzendők voltak. A tizenkét szótagú s négyenként összerímelve strófát alkotó sorokban alig hiányzik a sormetszet.

A történet azon bibliai apokryphus részből van véve, mely Dániel könyvéhez XIII-dik fejezetképen szokott csatoltatni. E történetről alapos dolgozat jelent meg legközelebb Dr. N. Brülltől (*Jahrbücher für Jüdische Geschichte und Litteratur. III. Jahrg. Frankfurt, 1877. 1—69. l.*), ki szerint e régi monda már a babyloniai fogság idejében átalakult. (lásd, Jerem. XXIX. 22. 23.) Szintűgy változáson mentek át a Talmud és Midrasbeli erre vonatkozó tradíciók is; arról azonban semmi kétség, hogy a történet először is Judeában, s eredetileg zsidónyelven íratott. Ezen feldolgozás azon pártkülzelmek gyümölcse, melyeket a farizeusok és sadduceusok vívtak a Krisztus születését megelőző század elején. Az utóbbiak szerint a hamis tanú büntetetlenül maradt, ha a vádlott ártatlansága a büntetés végrehajtása előtt kiderült. A tanúzásnak ezen tűrhetetlenné vált rendszerét a kormányon levő sadduceusok tovább is fenn akarták tartani, míg a velök küzdő farizeusok megdönteni igyekeztek. Ben Szakkai és Szimon ben Setakh, mindketten oly eljárást követeltek a tanúk kihallgatására nézve, mint a milyet Dániel alkalmazott Zsuzsánna históriájában. Valószínű, hogy az előbbi is, de Szimon b. Setakhról, kinek fia is áldozatul esett ezen rendszernek, illetőleg maga áldozta fel magát, hogy azt megbuktathassa (Kr. e. 94—89 közt) — bizonyos, hogy Hyrkanus János és Alexander Jannai alatt élt s testvére Salóme ez utóbbinak neje volt. A könyv farizeus szempontból íratott a

közvélemény felvilágosítására s előkészítette a párt felülkerekedését, mi Salome királyné uralkodása alatt meg is történt.

A monda ügyes szerkezetében kell keresnünk annak okát, a miért a zsidó nép történetéből vett elbeszélések közül ez az általánosan elterjedtebbek egyike. A németeknél három dramatizált alakban maradt fenn ezek közül egy a XV. századból való. (A. v. Keller, *Fastnachtspiele aus dem fünfzehnten Jahrhundert*, Stuttgart, 1858, 231. l.) Nálunk mostanában tétetett közzé ily dramatizált alakban Hantz Gyula által Magyar Ittebéről, »hol — a közlő szerint — a reformatus gyermekek nagy bőjten szoktak házról-házra járni s ezt úgy eljátszani, mint a katolikusok a betlehemes játékot.« (M. Nyör. V, 131. l.) Nyelve nem régi, verselése a rimes alexandrin daczára sem népies, rigmus-készítő falusi poéta szedhette versebe — talán épen Batízi históriájának nyomán. Különbön a nép által használt ilynemű versezetek közt megállja helyét. Jegyezzük meg itt, hogy a gr. Thurzó György-féle ékszerek közt egy násfárról vagy függőről van szó, melyen az Susánna históriája vagy. (B. Radvánszky B. id. m. II. k. 157. 244. l.)

Visszatérve Batízi históriájához, ennek

5—8. sorában arra van ezézés, hogy Zsuzsánna zsidóul lilomot jelent.

19. s. *gyűrezé* = gyűrűzé, jegyezé. Csangó dal: *Jegyesszem, gyűrűszem, jegybeli szép mátkám.* (Népd. és m. II. 423. l.)

21. s. *gyümölcs-kert* e. h. *gyümölcsös*. 1299 dik évi oklevélben: ad unum virgultum *fywzkert* vulgariter nuncupatum. 1275-ben: pomerium *wlgo wegkerth.* — 28. s. v. ö. Volter 52. s.

60. 63. s. *egybetalálnak, egybetalálkoztak*. XVI. században többször az első. Tinódinál is igen gyakran.

108. s. *asszonyokhoz többé nem hallották*, mai beszédmod szerint: *asszonyok felől többször nem hallották.*

109. Sorra nézve lásd a 400. lapot.

141. s. *Az kert szurdokából*. A *szurdok* itt szöglet, régen mint ma is szoros hegyi útát is jelentett. 1267-dik évi oklevélben: *ascenditur per locum Zurdukut vocatum, ubi in capite ipsius Zurduk ut.* Ugyanezen oklevélből kiténik, hogy a *szurdok* és *horhagy* egyet jelentett: *ascendendo quoddam Zurduk vel horhag; transit ipso horhag; super ipsam horhag sunt due mete terree.* (Árpk. új okt. III. k. 174—6. l.) — M. Nyör. VIII. 549. l.) Tudtommal a *horhagy* szó ma csak a Fertő vidékén ismeretes *horhagyra fagy* kifejezésben, mit akkor mondanak, midőn a tó vize szélről felcsapkodva fagy a nád szárára. Helynév gyanánt nemcsak az oklevelekben, hanem ma is minden hegyes vidéken, a székelyföldön csakúgy mint Nógrádban vagy Gömörben sűrűn előfordul. Abonyi L. egyik novellájában: *szurdok*, az az a mindkét oldalon meredeken felmagasló mészkőfalak között vitt egy hegybe vajt szűk sikátor, melyen két embernél több jóformán nem mehetett el egymás mellett, (Fővdr. Lapok 1873. 239. sz.).

159. 192. s. *maga* = ámbár, jóllehet. Lásd: I. k. 303. l.

A XII. sz. megvan: Hofgrefnél *Dd³—Ee⁴* levélben (csak hogy a *Dd³* és *Dd⁴* hiányozván, Bornemisza szövegét kellett lenyomatni a 69-ik sor utolsó szaváig). — Bornemisza é. k. CCCXXXI—CCCXXXIV. lev. — Külön kiadásából szintén csak egyet ismerünk ekkorig, mely 1596-ban Debreczenben jelent meg egy 4 rét íven. (Szabó K. 280.) — Ezekon kívül megvan még a Lipcsei c. 78—81. levelén. — Lugossy c. 70—72. levelén. — Bornemisza szövegében az utolsó strófából ki van hagyva Batízi neve s e miatt a versszak átalakítva. A Lugossy c. szövegéből — azon kívül, hogy az egész versezet merőben át van dolgozva, — hiányzik a 9—12. és 145—176. sor; az utolsó versszak előtt pedig egy strófa (doxologia) van betoldva. — A versalak egy az előbbi sz. a. olvasható énekével, de a rímelésre annyi gond sincs fordítva.

40—41. s. v. ö. Istvánfi, Volter. 316. 429. s.

49—55. s. v. ö. Kőműves Kelemenné, székely balladával.

106. s. v. ö. I. k. 336. l.

111. s. *küsdéd*. 124. s. *münkel*.

126. s. *mejtörének* = *mejtérének*. 135. s. *törhető* = *türhető*.

150. s. v. ö. 400. l.

191—2. sorban szépen egyesül a vallásos hit a hazafiúi érzésből származó óhajtással.

A XIII. sz. megvan ebben az alakban Bornemisza CLXVII—CLXXIV. levelén. Hofgrefnél két külön ének gyanánt fordul elő. Az egyik magában foglalhatta az itt adott szöveget a 249-dik sortól végig. Kezdődhetett a *G₃* levélen s végződött az *I₃* levélen; ebből azonban a ma ismeretes két példányban csak a *H₃* *H₃* és *I₂* *I₃* levél van meg. Az *I₄* levélen kezdődik: *Mas historia az Nabulcodonoszor kiralyról, es az negy fő biradalmokról, Daniel propheta irasabol énekbe szerzetet, egyan azon notara.* Ez kezdődik az itt közölt szöveg 41. sorával s a 248-dik sor után ezzel a strófával végződik:

Ezt a Bibliából szerzették versekben,
Az keresztyéneknek kiadták énekben.
Az Batízi András ő gondolatjában,
Özer ötszáz negyvenegyedik esztendőben.

Bízást hihetjük, hogy ez a versszak nem Batízitól származik, valamint a két énekre való osztás sem, mert szövegünk elején a versefejekből ez jön ki ANDREAS BATHISIINUS, miből a Hofgref második énekének versefejeiben ennyi maradt meg: HISIINUS. A Hofgref gyűjtemény szerkesztője követhette hát el ezt a szétदारabolást s lehet, hogy az első énekhez bajosan illeszthető, 10 első strófa helyett maga szerkesztett egy vagy két bevezető versszakot, vagy pedig a 249-dik sort, mely így hangzik: *De szent lélek isten nyilván megmondotta* — így alakította át: *A szent lélek isten stb.* — s az éneket ezzel kezdte. A második ének czi-

mébe ezt írta: *ugyanazon nótára*; s ez szintén vélekedésünket erősíti. A hangjegyek az elveszett leveleken voltak. A versalak a XI. és XII. számú énekekével egy.

Toldy azt mondja, hogy ez az ének »nem annyira eposzi, mint didaktikai darab, mert benne a Nabukadnezár álma csak kiinduló pontnak használtatik a világ közel elmúlása hirdetésére, de az emberiségben ez okért isteni félelem gerjesztésére.« Igaza van a didaxisra nézve s ezt Batizinak minden versére, sőt egész életére lehet mondani. Azonban ha ezt az éneket a maga egészében tekintjük, egyebet is kell benne látnunk. Czime megmondja tartalmát. Az ő világ történeteinek bibliából merített krónikája ez fő vonásaiban, melyhez a szerző akkori magyar protestáns szempontból a maga korának viszonyait fűzi szintén csak általánosságban. Az ő és új szövetségi jövendöléseknek a megtörtétekkel való egyeztetése folyamán, a III-dik század végén élt sz. Methodiusnak tulajdonított jövendöléseknek is érintésével (318. s.), a próféták kor- és időfelosztását veszi alapul s az Apocalypsis chiliasmusára emlékeztető felfogással mutat a közelgető ítéletnapra. — A régi egyházi költők egyik legkedvesebb témája ez. A jövendölések magyarázata és alkalmazása mindig a költő korára vonatkozik s a jóra intő befejezés soha sem hiányzik. Batizínál az alkalmazás előre jelezve van a 11. 12. sorban. — Pelbártnak *Serm. de Tempore* című beszédei közt az utolsó sermóban épen ezt a felfogást találjuk. A próféták jövendömondásai mellett ő is a Methodius-féle jövendöléseket tartja figyelemre méltóknak, melyek szerint a világnak 1800-ban végének kellett volna lenni. Megemlíti Eusebius számítását is, mely szerint annak már 1540-ben be kellett volna következni; azonban leghelyesebbnek tartja Augustinus nézetét, a ki az új szövetségre hivatkozva, hijáavalóságnak mondja eme számításokat.

56. s. H. *szavárván*. B. *szovárván*. Ma is így a székely földön. A münch. c-ben: *zovárván* = Spongia.

59. s. *büntetétk* = büntetteték v. ö. a 88. s. — Lucr. éneke, 623. sorában is: *Te meg ne büntessél*, azaz büntetessél. Nád. c. *binhódttetetik*. Jord. c. 718. l. *binhet* = büntet.

63. s. *megülék*, azaz megszállák. Régen a megszállott, települt helyek *illés*, *üléseknek* neveztettek s ezt a szót helynevekben ma is gyakran lehet találni. 1247-ben már előfordul: villa *Woffa illeyse*, que alio nomine *Kvkenyer* vocatur (*Árp. okt. VII. 220. l.*).

87. s. *ériznék* = Őriznék.

185. s. *egyelített* ma: *ögyelített*, *elegyített*, *vegyített*.

216. s. *egyes*-re lásd: I. k. 233. 321. l.

261. s. *nyilóbb*-ra lásd: I. k. 358. l.

267. s. *felhágtat* e h. *felhóg*. Épen így ma is: *fullat* e h. *fat*.

324. s. a Münch. c. is *gyolkosságot* ír; Erdősínél: *gyalkosság*; ma: *gyilkosság*. V. ö. az 56. sorban; *szivárván* stb.

344—8. s. *sátor kívül*-re lásd: I. k. 336. l.

351. s. *kerengellek*-re lásd: I. k. 305. 318. l.

355. s. *vész*. Hofgr. *vész*. Born. *vész*.

358. s. *Fások*, azaz kopjások. Tinódi gyakran használja így a *fa* szót: *Vessük fel mi fánkat*. III. k. 253. l.

381—2. sorral v. ö. Bornemisza IV. r. 808. l. a »hasfájásról« való ráolvasás eme sorait: »*Mink is elmegyünk ez fekete földnek színére, áldott ez testbe, teremett ez lélekbe, hűvát, gyomrát öszveháborgatom, piros vért megiszom, szálas húsdát megszaggatom* stb.

386. s. *temetség* = temetés. Így lehet hallani ma is *fizetség*-et *fizetés* helyett. Estwan déák 1552-ben: *sydo temetés hel-ről* ír. (400. m. lev. 97. l.) Régi határjárásokban említetnek — de tudtommal magyarul nem — a temetés helek p. o. sepultura Bissenorum. V. ö. *Arch. ért. 1878. 85. l.*

395. s. *gyihősíti* = dühösíti. Palóczosan ma is több vidéken lehet így hallani. Pesti Gábornál: *gyehes* = rabiosus, wütiq.

428. s. *szörérvöl*, az az *szer* vagy *sor* szerint.

459. s. *bolcsó* = búcsú.

466. s. *képutalásnak* kellene állni *képutálás* helyett. *Képmutatás* helyett régibb codexeinkben *képmutalás*-t olvasunk, de a Jord. codexben már *keputalás*-t találunk s XVI. sőt XVII. századi írónknál is ezt találjuk.

499. s. *káromlatik*-ra nézve lásd: I. k. 345. l.

517. s. *kezéhez békélni* = szelidülni, simulni. XVI. és XVII. században gyakran használt kifejezés.

524. s. *áróba foglal* = árúl, eladóvá tesz.

525. s. *sokadalom* = vásár; — mint még ma is némely vidéken.

549—556. s. v. ö. Lukács evang. XXI. 25. 30.

A XIV. sz. megvan: Hofgref L₁ — M₃ levelén; Born. CCCXVII—XX. lev. hangjegyekkel, melyeket eredetiben, megfejtve s átírva kiadott Mátray G. jd. m. 14.15. lapján. — Külön kiadásaiból ekkorig csak egy hely és év nélkül valót ismerünk, mely azonban kétség kívül Debreczenben 1596-ban jött ki ugyancsak Batizinak *Jónás prófétának históriájával* egyszerre, szintén egy 4r. íven. Ezekon kívül megvan a Lugossy c. 194—196. levelén az 5 végső strofa híjával ily cím alatt: *Az nagy Abraham patriarcha fjanak, az Isaknak hazassagaról való historia*. — Négy soros strófái két 12 és két 13 szótagú sorból állnak, melyek közül a 13-as (2-dik s 4-dik) sorok rímelenek.

20. és 119. s. *megvénhölt*. A münch. c. *vénheszik* alakot használ, mint B. is a 23. sorban.

23. s. *igyl*. Lásd: az I. k. 336. l. — 25—36. s. v. ö. 121—132. s.

27. 123. s. *laktam földembe*, *lakta földébe*.

29. és 125. s. *medgyek* = mit tegyek. Lásd: I. k. 335. l.

39. 156. 176. s. *Tüz* = tíz. Gyakran a XVI. században.

43. s. v. ö. XIII. 344—8. sorára tett jegyz.

46. s. *Szűzek és virágok*. Synonym kifejezés. Lásd: I. k. 339. l.

84. s. megszerencsél. 165. s. megszerencséz.

93. s. nádfa. Lásd : 398. lapon.

142. s. v. ö. I. k. 321. s.

199. s. Angyalí romlás = ruina angelorum.

A XV. sz. megvan : Huszár G. é. k. 205. l. *Cantio de Matrimonio* cím alatt, de a péld. csonkasága miatt csak 4 első strófája. B. CL—LII. lev. (Batízi Andrásé). Bártfai é. k. 71. l. MZK. 525. l. (az utolsó strófa híjával). Ezekon kívül fennmaradt a Lipcsei c. 39—41. levelén. — Lugossy c. 88—89. lev. — Decsi c. 50—55. lev. — Vasadi c. 142—150 lapján, valamint számos kézirati ének gyűjteményben. Egy ilyenből adta ki legújabbán ezt az éneket Barla Szabó István (a 89—93. sor híjával) a Vasárnapi ujság 1864-dik évi folyama 10. számában (97. l.). Több ily házasságról való ének maradt fen a XVI. századból, melyek közül ez volt leginkább elterjedve s az a Nyilas István és Zsámboki Anna nevéől ismeretes ének : *Sokszor kértem én az istent nagy szívem szerént. A négy soros strófa legtöbbje egy rímet tart, de néha a két első sor más rímben végződik mint a két utolsó. A tíz szótagú sorok mintha két adonicus sorból állanának, melyekben azonban csak a szótagszámra ügyelt a szerző, s a mértékkal mitsem törődött. Ebben a versnemben van írva az *Adhortatio mulierum* is (Mostan egy ifjú meglázasodott), csakhogy a strófa negyedik sora egy szótaggal hosszabb a többinél. Régi magyar versor, gyermek-dalokból is ismerhetjük.*

Huszár G. szövegében a 2. sorban : *Tü* helyett *Tü*; 8. sorban *szerént* h. *szerint*; 12. sorban *öt helyhezteté* h. *ötet helyheté* áll.

5—8. sort v. ö. 37—40 sorral.

22. s. *alalutá*, az *altat* régi formája. Bécsi c. 184. l. *alotom öket*. Melius, Herbar. 29. l. Az fa mohának boráról igyál, ez felette igen *alut*, és minden *alatlanságot* elűz. Telegdinél : *alullanság*; Pázmánynál : *alutlan*; még Baróti Sz. Dávid is : Hús forrás *alutó* csörgedezéséről — énekelt.

43. s. *áldomás*-ra, lásd : I. k. 324. l. A 43. sortól kezdve v. ö. a XIV. 195. s. köv. soraival; az ott mondottakat itt bővebben fejt ki.

Batízinak, tizenöt énekében tizenhét évre terjedt énekszerzői munkásságának gyümölcse áll előttünk. Énekeinek tárgya, szelleme, tartalma és hangja utolsó betűig a bibliából van merítve. Képeit, hasonlatait még akkor is onnan veszi, midőn vallásos buzgólkodásába hazafias érzés vegyül. Nyelve próza, verselése alig több versírási gyakorlatnál s mégis midőn e didaxisba merült lélek mindennapi eleme színvonalán szíve által feljül hagyja ragadtatni; nyelve bizonyos rhythmikus tömörségre tesz szert, gondolatai mélyebbről fakadnak, képei a természetesség színében tűnnek fel, melyeken itt-ott megvillan a költőiség egy-egy sugara. Elbeszélő darabjairól jellemzőleg mondható saját sza-

vaival, hogy azokat »a bibliából írta magyar nyelvre és rendölte verssekbe.« Mint bibliai epikát híven jellemzi Toldy (*Költészet tört. 2. kiad. 164. l.*) Nyelve itt is küzd a verses formával, de azért helylyel-közzel szerencsésen használ egyes töröl-metszett eredeti kifejezéseket. Pünkösdi éneke s annál is inkább XLIV. zsoltára válik ki a többi közül.

VI.

DÉVAY BÍRÓ MÁTYÁS.

Dévay Bíró Mátyás életrajzát s irodalmi működését Révész Imre írta meg (Pest, 1863.). Ő utána csak az ő műve nyomán készült kivonatnak van értelme, melyhez a Fraknoi V. által napfényre hozott adatoknak kell kiegészítésül járulni. — Születése idejét a XV. század végére tehetjük. Születése helyének Dévát (Hunyadm.) tarthatjuk, honnan előnevét vette. A Bíró név a wittenbergi egyetem anyakönyvében áll s egyébutt nem található. Első iskolázatására abból, hogy Johannes de Dewa és Gregorius de Dewa 149^{2/4} és 1504-ben s Franciscus de Dewa szintazon időtájban tanultak a krakkai egyetemen, azt következtethetjük, hogy születése helyén tanulhatott mielőtt Krakóba ment s ott 1523-ban egyebek közt Kálmáncsehi S. Mártonnal együtt beiratkozott. 1—2 évi ott tanulás után valamely (ferenczi ?) szerzetes rendbe lépett s mint ilyen 1527. végén Boldogkő várában Tomori István udvari káplánja volt. Két év múlva 1529. decz. 3-án a wittenbergi egyetem anyakönyvébe mint e. hallgató jegyeztetett be, a mikor — későbbi adatok szerint még legalább nyíltan nem vált meg a szerzettől. Németül, mint maga vallja — nem beszélt s nem is értett. Wittenbergben Melanchthonnal élt közelebbi ismeretségben. Alig egy évi ott tanulás után már 1531 tavaszán itthon volt s Budán is töltött valamennyi időt, mialatt »Szentek aluvásáról« (De sanctorum dormitione) című, reformátori szellemű — ma ismeretlen — művet írt. Innen vagy talán már Wittenbergből hívta meg Kassa városa tanácsa magyar prédikátornak. Faber püspök vallató kérdéseiből kitűnik, hogy Dévay Wittenbergből visszatérvén, többé nem misézett s hogy itthon az úrvacsoráját más lelkésztől két szín alatt vette fel. Kassai papsága 1531. nov. 6-ig tartott, a mikor Szalaházy Tamás egri püspök eszközlésére Pekri Lajos huszárai elfogták s a kassai magyar nép fellázadása ellenére Likava várába, majd Pozsonyba s onnan Bécsbe hurcozták. Ott Fáber bécsi püspök vette szigorú vizsgálat alá, visszatérítésére mindent elkövetett, s mi azonban három izbéli kihallgatás után sem sikerült. Az 1533. jul. 15-én történt harmadik kihallgatás után a királyi biztosként működő püspök jelentést tett Ferdinándnak, jelentéséhez csatolta a kérdő pontokat, valamint Dévaynak azokra

adott feleleteit; s egyszersmind azt javasolta, hogy Dévay küldessék vissza Magyarországra, hogy ott illetékes főpapja — az egri püspök — szolgáltatson ügyében igazságot. Ferdinánd rögtön értesítette az egri püspököt, hogy Dévay hozzá fog küldetni, azonban elébb mint ez megtörtént volna, Dévay a kassaiak segítségével, kik fogsága ideje alatt több ízben s különösen 1532. február 22-én a magyar helytartótanáchoz folyamodtak kiszabadítása végett — július 18—21. napjai valamelyikén bécsi börtönéből megmenekült. Újra elfogatása iránt azonnal szétküldetett a rendelet, de hijába. Dévay feltartóztatás nélkül ért Budára, ámde itt ismét János király parancsára vettetett szintén reformatori működéseért fogságba. Azon levelében, melylyel Bebek Imre székesfehérvári prépostot s pártfogóját ezen két ízben szenvedett fogságáról is (Sárvár 1535. pünkösztör, máj. 16-án) értesíti: olyformán hivatkozik a két Pannoniára, azaz felső és alsó Magyarországra, mintha nemcsak Kassa vidékén, tehát felső Magyarországon szolgálta volna a reformáció ügyét, hanem az alföldön is. Ha így kell azon kifejezést érteni, akkor alsó-magyarországi működése alatt az eddig napfényre került adatok alapján csak budai predikátorságát (?) tekinthetjük ilyennek. 1532—1535-ig szenvedett fogságai után ez utóbbi év pünkösöd innepekor már Nádasdy Tamás sárvári udvarában volt. Predikatori hivatalt viselt-e ott, vagy kizárólag műve írására fordíthatta idejét? nem bizonyos. A Szentek aluvásáról 1531-ben írt munkája után mindjárt, vagy azzal egyszerre írhatta meg — eredetiben szintén elveszett — Propositióit, melyekre, valamint amarra is 1535-ben bocsátotta ki Szegedi Gergely, ferenczrendi szerzetes *Apologia* és *Censurae* című bírálatait. Az *Apologia* kéziratban volt s elveszett, mint Dévay azon műve is, mely ellen készült; a *Censurae* stb. ellenben nyomtatásban is megjelent Bécsben 1535-ben s kivonatossan közölve Dévay Propositióit is fentartotta. Ezen megtámadott két műve védelmét írta meg Dévay sárvári időzése alatt, s később 1537. június után ki is adta Bázelen: *Disputatio de Statu in quo sint beatorum animae post hanc vitam, ante ultimi iudicij diem. Item de praecipuis articulis Christianae doctrinae. Per Matthiam Dévay Hungarum. His addita est Expositio examinis quomodo a Fabro in carcere sit examinatus* czímmel. Ezen általános czim alá foglalva: *Confutatio apologiae etc.* és *Apologia quarundam propositionum etc.* alcímek alatt felelt meg Szegedinek. Az *Expositio*t Vitus Theodor nürnbergi lelkész, jó barátja kérésére csatolta a könyvhöz. A mit Dévay akkor csak emlékezéséből írhatott össze, ma már a hívataltos irományokból is olvashatjuk. Fraknói Vilmos (*Tört. tár. 1880. 6—10. l.*) Faber jelentésével együtt ennek kérdéseit s Dévay feleleteit is közzé teszi a bécsi állami levéltárból. Ezekkel egybevetve, Dévay *Expositio*-ja még érdekesebbé és becsesebbé válik. — 1536. végén elhagyta Sárvárt s Nürnbergben át, hol most említett barátját látogatta meg, ki-nek kedvéért az *Expositio*t akkor foglalta írásba, Wittenbergbe ment, hol 1537. április és május hónapokat töltötte. Juniusban Bazelbe

ment műve kinyomatása végett s októberre visszatért Wittenbergbe, hol október 7-dikén írta meg Melanchthon a haza felé utazó Dévay kértére Nádasdy Tamáshoz azon levelét, melyben őt »mint kitűnő tudományyal, bölcsességgel ékes férfit ajánlja« Nádasdynak. Dévay az év vége előtt visszaérkezett Sárvárra vagy Ujszigetre, hol ugyanazon évben Nádasdy már nyomdát is állított az 1535-ben épült iskola mellé. Visszatérte után 1538- s talán 1539-ben is itt tartózkodhatott egy ideig s kétségtelenül munkálkodva töltötte napjait. *Orthographia Ungaricája* első kiadásának megjelenését legkésőbb erre az időre lehet tenni, bár Erdősi idézeténél (*Corpus Gramm. 28. l.*) fogva hihetőbb, hogy jóval az előtt történt. 1539-ben Perényi Péternek volt udvari papja, kitől azonban 1540 első negyedében már megvált, mivel az úrvacsorabeli kenyér felől táplált vélekedések közt kiegyenlíthetetlen volt a különbség. Kétségtelen, hogy ez a legelső nyilvános jele azon felfogásnak, melyet e kérdésben Bázelenből való visszatérése és a helvét reformátorokkal történt érintkezése után vallott és itthon sokak tetszése ellenére hirdetett. — Különben ő maga azt írja Stöckel Lénárdhoz 1540 áprilisében intézett levelében, hogy egyedül ez volt Perényitől való megválásának oka, a kitől semmiféle méltatlanságot sem szenvedett, mint akkoriban híre járt. Perényi és Dévay emez összeköttetése most már valósnak mutatja Révész azon sejtelmét (63. l.), hogy csakugyan Dévay volt Perényinek azon predikátora, a ki ama feltételeket írásba foglalta, melyek alatt Perényi késznek nyilatkozott arra, hogy János királytól Ferdinánd pártjára tér át. Perényitől azonnal Serédi Gáspárhoz ment, ki a szikszai iskola tanítását bizta rá. Itt másfél évig működött s bizonyára nagy része volt a szikszai iskola hírneve gyarapításában. A reformáció felvidéki pártfogói és terjesztői nagy részével összeköttetésben állott. Ez az első sárvári tartózkodása hosszúságával egyenlő időre terjedt helyben maradás nem telhetett el a nélkül, hogy Dévay irodalmi munkásságát is ne folytatta volna. Én részemről erre az időre teszem az 1544. előtt okvetlenül megjelent s Krakkóban nyomtatott magyar nyelvű hittani kézi könyvének »*At tiz parantsolatnac stb. rövidenvaló magyarázatya*«-nak elkészülését nem csak azért, mivel a tanítással való foglalkozás közben ily könyv szükségességéről inkább meggyőződhetett mint egyébkor, hanem azért is, mivel Batízi wittenbergi tartózkodása alatt (1542. márcz. 19. után) úgy ír Dévay ezen könyvéről, mint a mely akkor már (leghihetőbben 1543-ban) megjelent. Egy másik, látszólag talán csekély ok erre az, hogy Révai Ferencz 1541 elején Werner György által 50 forintot küld Dévaynak (*Frankl V. Révai Ferencz fiainak iskoláztatása 24. l.*). Serédi bizonyosan illően gondoskodott a kevéssel beérő Dévayról midőn a szikszai iskolát reá bizta s az az 50 forint annál is hihetőbben könyvnyomatási költség fedezésére lehetett szánva, mert Dévay e szívességet azonnal viszonzta azzal, hogy Révai Bártfán tanuló fiainak szikszai bort küldött ajándékban. Frankl írja, hogy »Dévay Szikszón élénk tevő-

kenységet fejtett ki, mely nem szorítkozott az iskolára. Buzgón terjesztette a protestans tanokat. De az által csakhamar magára vonta Frangepán Ferenc egri püspök üldözését. Ez a királytól rendeletet eszközölt ki, mely Dévayt 1541 végén menekülni kényszeríté. Maga panasolja ezt Réwai Ferenczhez intézett levelében. (i. m. 24. l.) Dévaynak 1541 vége előtt kellett menekülni, mivel december 28-án már Wittenbergben volt, a mely napon kelt Melanchthonnak azon levele, melyet az ő és menekült társai ügyében írt Heller Sebestyénhez, György brandenburgi határgrof kancellárjához. Hirtelen történt menekülése késleltethette munkája megjelenését, melynek nyomtatását csak akkor végezhetette be, vagy legalább a könyvet akkor bocsáthatta közre, midőn Wittenbergből visszatért. 1542. márczius 8-áról két Wittenbergből kelt levele maradt fen, melyekből Fr. szerint — elkeseredés és csüggedés szól mind saját, mind hazája sorsa miatt. Fájdalmát csak Melanchthon részvéte enyhíti. 1543 közepe előtt már ismét haza érkezik, hogy a miskolczi protestánsok meghívását elfogadva, azok között predikátori tisztet viseljen. Onnan azonban, mint Stöckel Lénárdnak Réwai Ferenczhez 1543. június 30-áról keltezett levele bizonyítja, a szerzetesek mesterkedése folytán elűzetett. Ugyancsak ez a levél bizonyítja azt is, hogy Réwai Ferenczcel, a ki az úrvacsora felől Dévayval egy értelemben volt, folytonos összeköttetésben állott. Dévay ezen visszatérése alkalmával hozott magával Luthertől valami iratot, melyben ez épen azon nézetet ostromolja, melyet Dévay Perényivel szemben védelmezett, és a mely felett Réwai és Luther már 1539-ben váltottak levelet, a mikor Luther (*Ribini I. 43. l.*) a maga válaszában erősen törekszik Réwai felvilágosítására. Ez az újabb, Dévay által hozott irat szintén Réwainál volt, tőle kapta meg 1544 elején nem tudni milyen másolatban Stöckel, kinek észrevételéből világosan kitűnik, hogy Dévayval szintén nem értett egyet. »Szeretném — írja 1544 febr. 2-án — ezt a kérdést vele barátságosan megvitatni, ha közelebb volna, azonban mint hallom, szinte Brassóig távozott.« Azt a jó Stöckel nem is sejtette, hogy maga a síma Réwai szintén Dévayval tartott s erről a tárgyról egyenesen Lutherrel folytatott vitatkozó levelezést. Hogy Dévay utolsó wittenbergi tartózkodása alatt — legalább Luther előtt nem nyilvánította nézetét, az onnan bizonyos, mert Luther csak 1544. első hónapjaiban értesült erről az eperjesi és azon vidéki papok leveléből, kiknek azon év ápril hava 21-én válaszolt s fájdalmas csudálkozását fejezi ki a felett, a mit levelükből lát, hogy t. i. Dévay, ki eddig Wittenbergben a legjobb hirben állott, a sakramentáriusok (helvéták) felé hajlik. Meggyőződése felől nem csak Dévay, hanem Melanchthon sem nyilatkozott Luther előtt, mert erről azt írja, hogy ellene semmi gyanú sem foroghat fenn. A mi már az eperjes-vidéki papok leveleit illeti, arra bizonyosan a magyarnyelvű hittani kézi könyv megjelenése szolgáltatott okot s mivel az is feltehető, hogy azok eme fontos híradással épen nem akartak késni; a könyv megjelenését bizvást 1543-ra tehetjük.

Visszatért-e Dévay miskolczi elűzetése után a felföldre vagy sem, ingerelte-e személyes megjelenésével s predikálásával is az eperjes-vidéki papságot? erre még ezután nyerhetünk felvilágosítást. Ha — mint Stöckel 1544. febr. 2-án írja — már akkor Brassó felé járt, erre alig jutott ideje. Hogy Stöckelnek ezen állítása nem felel meg egészen a valóságnak, és hogy ezt csak az az eperjes-vidéki hangulat mondathatta vele a Miskolcra hívott s onnan elűzött Dévayról: nyilván kitűnik Ferdinándnak Prágából 1544. február 12-én Várday Pál esztergomi érsekhez és királyi helytartóhoz írt leveléből, melyben ezt arról tudósítja, hogy ő már két levélben szólította fel Drágyf Gáspárt, hogy Dévayt s a hozzá hasonló eretnekeket ne tőrje meg jószágaiban; s fel is teszi Drágyfyról hogy engedni fog felszólításának. (*M. Sion 1866. 606. l.*) — Dévay e szerint Miskolcra történt elűzetése után Drágyfynál talált oltalmat s a következő események azt mutatják, hogy Ferdinánd leveleinek semmi hatása sem volt Drágyfira. Nem képzelhető ugyanis, hogy ő, a ki csakhamar 1545-ben az erdődi zsinatot legnagyobb részben saját birtokain tanító református papokkal tartatja meg; ezek legnevezetesebbikét, Dévayt kiutasította volna. Igaz, hogy Dévay neve ezeké közt nem fordul elő; de ennek sokkal természetesebb oka lehet az, hogy még 1544. folytán máshova nyert meghívást. Dévaynak egészen be nem bizonyítható, de legalább két hitelt érdemlő adat szerint épen erre az időre tehető debreczeni papsága nagyon valószínűnek látszik. Hihetően ott végezte be már 1547 előtt viszontagságos, munkás és hasznos életét, mert ebben az esztendőben már Péter és András nevű papjai voltak Debreczennek.

A magyarság ezen fő reformátorától egyetlen templomi éneket tudunk felmutatni. Lehet, hogy többet is írt, de azok a már említett művein felül még legalább egy munkájával együtt elveszettek, vagy nevé nélkül foglaltatnak énekes könyveinkben. Elveszett ama kétség kívül róla szerzett ének is, melynek első sora így hangzott: *Magyar nyelven Mátyás vala az predikátor*, mely hihetően kassai papságára vonatkozott s talán onnan történt elhurczoltatásáról szólt. Nótájára egy nemzeti elnyomatás miatt kesergő ének készült s ennek czímében maradt ránk emlékezete (*Born. én. k. LXIII. lev.*). — Mikor szerezte Dévay egyetlen énekét? nem tudjuk, de hogy tőle származik azt a régi énekes könyvek szerkesztőin kívül a versfejek is mutatják, melyekből ez olvasható ki: MATTHIAS DEVAI F (ecit). »A keresztyén hit főbb ágazatait adja benne elő és pedig mint a praedestinatiót érintő pontból ki lehet venni, református felfogással.« (Révész.) Nyelve, az első strófában olvasható s régi írónknál szokásos, ma azonban latinismusként tartott szokást kivéve, erőteljes, világos, soronként rövid mondatokból áll s régi szók, törzsökös mondatok és praegnans kifejezések nélkül nem szűkülődik. Mintha a szerző határozott jellemét tükröznék vissza e nyomós, imperatív rövidség; pártatlan nyíltsága, követelése sulyát fokozza; személyt nem válogató szigorúságából hitének ereje sugárzik s végül hívő lelke re-

ménységével fohászkodik istenéhez, hogy »Ótalmazza nyomorult orszá-
gunkat!« A tartalom nehézkes volta mellett is oly alakot tudott adni
énekének, melynél fogva az nem csak tanítja, hanem egyszersmind buz-
dítja is a hívő lelket. 11 szótagú sorai 4+4+3 tagú ütemekre oszlanak
s négyenként alkotnak egy strofát, melynek hol mind a négy, hol csak
két sora rimel s ezek is hol párosan, hol keresztbe. A sormetszet kevés
kivétellel meg van tartva.

Maga az ének található: Huszár Gálnál a 176. lapon a *Foelix
namque nótájára*.

Bornemisánál (Dévai Mátyásé) a XL—LXI. levélen az *Im egy
szép historiát etc. nótájára*. — *Bártf.* énekes könyvben kétszer (!) a 243.
és 295. lapon. — *Vár.* 265. l. — *Lő.* (1675) 294. l. (1683) 106. l. — *Debr.*
(1697) 200. l. s általában a reform. énekes könyv utolsó szerkesztése előtt
annak majd minden kiadásában. Révésznel is a 122—124. lapon. — Ezek
közül a legrégebb sem követi Dévay orthographiájának azon tételét, me-
lyet Sylvester czáfol s mely szerint *ab barát, ap pap, em mester, ed deák*
volna irandó az *pap, ez mester* stb. helyett.

7. s. *feslhet.* I. I. k. 369. l.

13. s. *állat.* I. I. k. 249. l.

37. s. *Eskésedet.* Bécsi c. 88. l. *escuel erőseiti vala.* Münch. c. 22.

1. *ne eskegygyél hamisan, de megogygyad te esédet urnak,* 66. l. *Esmég
esével megtagadá.* 110. l. *Az esről kit eskölt mü atyánknak.* Virg. c. 135. l.
eskés alatt fogadtátok. Jord. c. 444. l. *Esmég megtagadá nagy eskeessel.*

38. *fejtsed.* I. I. k. 369. l.

40. s. *teremtsed e h. teremjed.* — Münch. c. 160. l. *Lássátok a fige
fát és minden fákat mikor immár ő belőlök gyimölcsöt teremendnek.* 197.
l. *a buzának magva sok gyimölcsöt terem.* — Göry c. 17. l. *három vesz-
szével egy szőlőből nevekődött és ez szőlőt teremt.*

VII.

ERDŐSI SYLVESTER JÁNOS.

Erdősi Sylvester János 1504 körül született Szinyérváralján Szath-
már megyében. 1526-ban a krakkai egyetemre iratkozott be, hol az 1527-
dik év nyári felében a magyar tanulók seniorává lett. 1528. téli felében
már nem ő volt a senior, és mivel nevét később a *Liber promotionum*-ban
sem találjuk, ez idő tájban onnan vissza kellett térnie. Ha annak, hogy
az egyetemen több időt nem töltött, különösebb oka is volt: akkor ez
házasságával összefüggő körülményekben is kereshető. Nejének nevével
s nemzetiségéről semmit sem tudunk; az a mit Bornemissza Péter jegy-
zett fel róla (IV. rész 535. lev.), nem válik becsületére. »Hallottam —

így ír B. — Bécsbe egy Sylvester Jánost, magyart, az ki előszer magya-
rul fordította az új Testamentomot, hogy feslett felesége miatt sokat
szenvedett.« Nincs rá adat, hogy ez a szenvedés mindjárt elkezdődött az
1528-ban vagy —29-ben megkötött házassággal, de annyi igaz, hogy
maga Sylvester úgy említi házas életének első idejét, mint a melyet
számkivetésben volt kénytelen tölteni. Ugyanott, t. i. abban az ajánlás-
ban, melyet nyelvtani műve elején fiához intéz, azt is írja, hogy őstől
maradt és szerzett vagyonát nem hagyhatja fiára, mert azokat részint
rosszlelkű polgártársai, részint magokat papoknak tartó emberek bitan-
golják. Bárki és mi volt is Sylvester felesége, arra, hogy férjének vagyona
elfoglaltassék s egy része épen papi kezekbe jusson, okot nem szolgáltat-
hatott. Ezt csak az 1523: 54. és 1525: 4. t. cikk tartalma magyarázza
meg. A lutheránusokra mért halálos büntetéstől önkéntes vagy kényszerít-
ett száműzetés által ugyan megmenekülhetett Sylvester; birtokainak
elvételeéről azonban évek multával is volt oka panaszkodni. Lehet, hogy
az ellene támadt gyanúnak, birtoka elvételekor még igen csekély alapja
volt, de az a körülmény, hogy épen Gálszécsi Istvánnal egy időben tanult
a krakkai egyetemen, inkább arra mutat, hogy a reformáció eme buzgó
munkásának társaságában már akkor hive volt az új iránynak.

Nem jegyezte fel a helyet, hol bujdosó fejét lehajthatta, de azon
hála, melylyel nyelvtani művében (*Corp. gramm.* 21. l.) Perényi János
nevét említi, azt gyaníttatja, hogy a reformáció tanítóinak eme nagy-
lelkű életetője volt az, ki a földönfutót befogadta s későbbi pártfogójának
Nádasdy Tamásnak is ajánlotta,

A mi tudományos készségét illeti, annak már Krakkóba mene-
telekor oly mértékűnek kellett lenni, hogy az ott töltött egy vagy másfél
év is elégséges volt befejezésére. Bujdosása alatt szintén folytonos tanulás
között folytak napjai addig is, míg Nádasdyhoz jutott, a kit bizonyosan
tudományos érdemei győztek meg arról, hogy pártfogását nem méltat-
lanra vesztegeti s benne terveit kivitelére alkalmas embert talál. Ezért
történhetett az, mit fiához intézett ajánlásának végén 1536. okt. 14-én
mintegy fia vizsgatásására s maga megnyugtására említi, hogy Nádasdy
már régebben (*iam olim*) megígérte, hogy róla fiával együtt nem közön-
séges módon fog gondot viselni. Ekkor — mint írja — s lihetően bujdo-
sása egész ideje alatt is, elemi iskolás gyermekek tanításával viszonozta
pártfogóinak védelmét. Azon panaszos hangból, melyen említi, hogy a
sors változása erre juttatta, mégsem magasabb tudományos képzettséggel
való kérkedés, hanem birtokától való megfosztatása miatt érzett keserű-
ség vehető ki. — Krakkai költségei még saját vagyonából teltek ki, mert
különben nőülésre sem igen gondolt volna; Wittenbergbe utazása és ott
tartózkodása azonban Nádasdy segélyével történt.

1534. szept. 19-én iratott be a wittenbergi egyetem anyakönyvébe
Lucas Sylvestris név alatt, a mi csak tévedésből történhetett. Hogy va-
lóban ő rejlik e név alatt és nem más, az mind Melanchthonnak 1537.

okt. 7-én Nádasdy Tamáshoz intézett leveléből kilátszik, melyben Sylvestert mint »tudós embert« ajánlja, mind pedig abból, hogy ő maga is tanítójának (praeceptor noster) vallja Melanchthont magyar nyelvtanában (*Corp. gramm.* 26. l.)

1536-ban már Új-Szigeten gyermekek tanításával foglalkozva írta meg fiának ajánlott nyelvtanát. Már ekkor készen volt az új testamentum magyar fordításával, de annak kiadása előtt szükségesnek látta a nyelvtan kinyomtatását, melylyel az 1537-ben felállított újszigeti sajtó 1539-ben készült el. A könyv szerzője — mint maga mondja — annak nyomtatásában is részt vett. Ez a gyermeknek ajánlott könyv nem gyermekek kezébe volt szánva. Fejlett kor, érett ész s tudományos képzettség kellett ahhoz, hogy belőle az olvasó tanulhasson. Ezt a gyermektanító Sylvester bizonyosan jól tudta, érezte s még sem ereszkedett le az iskolás gyermekek kezébe való kézikönyvírás színvonalára. Céljait maga bevallja, midőn magyar új testamentoma előtt propaedeumata gyanánt adja ki. Fiához címzett ajánlásában az apai szív melegsége érinti a fiút s keserű gúny legyintí az alap nélkül való tudakosságot. Ez elé tükör gyanánt állítja művét, hogy belássa tökéletlenségét s tudja meg mit néz le, mit kicsinyel. Az ő könyvéből az ő korában rajta kívül kevesen taníthatták volna sikerrel az iskolás gyermekeket. — A fennmaradt egyetlen példánynak csak első része jutott ránk, mely 1875. óta a n. múzeum könyvtáráé. Ebből adta ki először Kazinczy F. (*Pest. 1808*) másodsor Toldi F. (*Pest. 1866*). Figyelemre méltó tanulmányt közöl róla legújabbán dr. Jancsó Benedek (*Figyelő 1879. VI. 139. 177. stb. l.*)

Új testamentuma magyar nyelven 1541-ben jelent meg szintén Új-szigeten. Nyomatását jóval előbb megkezdhette, mint a könyvnyomtató Abádi Benedek utószavából kitűnik: »ez könyvet — úgymond — nem én kezdettem el, hanem más, kit az jó úr (Nádasdy), sok ideig nagy költséggel itt tartott. És mikoron el-kisén hozzá fogott volna és látták volna, hogy az nehezen írhetné vigit, úgy hívata engemet hozzája, hogy ez mennél hamarább az keresztyéneknek kezekbe juthatna.« Abádinak ez volt első nyomtatása s feltehető, hogy 1542-ben még egyebet is nyomtatott, bár ebből az évből ma magyar könyvet nem ismerünk. Könyvnyomtató ügyessége kétség nélkül méltó elismerésben részesült s lehetővé tette neki, hogy ő is mint Sylvester a krakkai egyetem után a wittenbergi is meglátogathassa, hol 1543. márcz. 22-én frakozott be. — A tudós fordító sem maradt jutalom nélkül. Gyermekek tanítójából a bécsi egyetemen a héber nyelv nyilvános rendes tanárává lett s 1544. januáriusában már ott mint ilyen tanított. Nádasdy költségen megjelent új testamentomát Ferdinánd fiainak ajánlotta s ha egészben Nádasdy közbenjárásának lehetne is felróni bécsi egyetemi tanárságra történt kinevezését, ennek az ajánlásnak értéke akkor is betudandó, mert az okvetlenül Nádasdy tudtával és tanácsa folytán történhetett. Nádasdy ugyanis épen 1540. és 1541-ben tette erdélyi követségeivel Ferdinándnak a legfonto-

sabb szolgálatokat. Egy szava elég lehetett arra, hogy a szakképzettség szempontjából vissza nem utasítható Sylvestert a zsidóból keresztyénné lett Margarita üresen maradt tanszékére juttassa: de annak a magyar könyv elé latinul írt ajánlásnak s a királyi hercegek a fölött álló névnek szintén meglehetően illető helyen a maga hatása. Nem Ferdinánd közvetlen közelében, mert ott Nádasdy és Sylvester protestans elvei alig találtak akadályra. »Négy minisztere közül — írja a modenai püspök, mint bécsi nuncius Romába küldött jelentésében — egy nyilvános lutheranus, kettő csak alattomban az, de a sz. szék s papok iránt ezek is igen kevés jóakaratot mutatnak.« (*Századok. 1877. 9. l.*) Az a rendelet is, mely szerint a bécsi egyetemen tanárokul csupán katolikusok alkalmaztathattak, jóval később adatott ki Sylvester kinevezetésénél t. i. 1546-ban.

Az egyetem körében is aligha volt arra szükség, mert épen ez időben ott is általánosnak mondható a reformáció terjedése. Az egyetemi hallgatók által követett irány jellemzésére különösen érdekes azon levél, melyben Ládonyi Demeter 1543-ban pünkösdi szombatján panaszkodik anyjának, hogy bátyja »Gyergy uram immáron tiszta luter annyira tanult stb.« (*Házai okmt. I. 406. l.*)

De bello turcis inferendo című elégiáját, melyhez a 79-dik zsoltár paraphrasisát csatolta s melyet Ferdinándnak ajánlott, 1544. elején, mint a héber nyelv tanára írta és adta ki Bécsben; de azon évi október 13-án már Stankár Ferencz tilt ezen tanszéken s ő valamely más tárgy tanítására helyeztethetett át. Stankárnak, mint a héber nyelv tanárának 1546-ban protestans elvei miatt történt elbocsátásáról Dankó (*Jo. Sylvestro panno. Wien. 1871. 41. l.*) is említést tesz, de úgy akarja a dolgot feltüntetni, mintha Sylvester e közben mindig a héber nyelv tanára lett volna egész 1552-ig (*46. l.*); holott Anna királyné halálakor írt s 1547-ben Bécsben megjelent Epitaphiumának 3. lapján már csak *Joanne Sylvestro Pannonio auctore* áll s nem egyszersmind *professore hebraicarum litterarum publico* mint az 1544-ben kiadott *Elegia* 7. lapján. Az epitaphiumot leopoldsdorfi Beck Márk osztrák cancellariusnak — »*mecaenati suos*« — ajánlja.

Sylvester latin nyelven írt verses műveihez számítható a nyelvtana előtt állókon kívül még azon rövid vers is, melyet Mamminger Vilmos nevű ifjú halálára írt s mely Bécsben 1550-ben másoknak is erre az alkalomra készített verseivel együtt jelent meg *In mortem praematuram nob. ac humanissimi adolescentis Guilielmi Mamminger Epitaphium* cím alatt.

Querela Domini Jesu resurgentis cím alatt hely és év nélkül kiadott s Ferdinándnak ajánlott húsvéti latin énekeinek címében is csak: *Autore M. Joanne Sylvestro Pannonio*-nak írja magát. Itt az M. betű annál bizonyosabban is Magister-t jelent, mivel bécsi tanártársának Reischer Bertalannak *Doctorum in Viennensi Academia brevis Depictio* cím-mel 1551-ben kiadott versei közt is ennek neveztetik azon 10 sorból álló

vers felett, melyet R. épen Sylvester dícséretére szerzett. (*Ad perdoctum ac Humanum virum Joannem Sylvestrum, artium et philosophiae Magistrum.*) E versben is fel van említve, hogy S. a latin, görög és héber nyelvet teljesen bírta s ezenkívül az is, hogy sántasággal vagy valami egyéb láb-bajjal küzdött:

Et quamquam pedibus fatis vexeris acerbo,
Artibus at praestas, ingenioque vales.

(*Kazinczy, gr. Kemény J., Toldy az egészséget lenyomatták.*)

Reisacher műve megjelenésének évében 1551-ben adta ki Sylvester is *Querela Fidei* című színtén latin nyelven írt költeményét, melynek Ferdinándhoz intézett előszavában írja le életének egyik sok tűrés, szenvedéssel teljes szakaszát 1551. október 8-án. Panaszolja ugyanis, hogy midőn kevéssel azelőtt azon kisdud birtok átvétele végett, melyet a királytól nyert, a hely színén megjelent volna, onnan az ellene fellázadt parasztság által elfüzetett. Elmondja, hogy ezen lázadás alkalmával, mely tisztviselők bujtogatása következtében támadt, élete is veszedelemben forgott s ő felesége, gyermekei s minden vagyona hátrahagyásával kényszerült menekülni. Családja — úgy mond — az napság is bujdosóban van s ő ily lelki állapotban írta jelen művét s mint az üldözött hit, melynek panaszát énekli, úgy ő is a királyhoz fordul oltalomért.

Bécsi egyetemi tanárkodásáról oly kevés és hézagos adataink vannak, hogy 1544-től 1552-ig, a midőn egy tanári sorozatban mint történelmet tanító Magister 52 forint évi fizetéssel van felvéve — hivatalosan sehol sem találjuk megemlítve. Áthelyeztetéséről is csak onnan van tudomásunk, hogy a héber nyelv tanszékén már 1544. októberében Stankár, 1552-ben Plancus András ült. Hogy élt s mit tanított ezen idő alatt? azt csak ezután előkerülő adatokból tudjuk meg, de addig is alig tévedünk, ha eme maga által említett királyi adomány ügyét tárgyja s tanszéke elvételeivel hozzuk kapcsolatba, s az adomány kieszközlését színtén Nádasdy közbejárásának tulajdonítjuk.

Mit s meddig tehetett érte Nádasdy? volt-e valami eredménye a *Querela fidei* elé írt panaszos ajánlásnak? teljességgel nem lehet tudni, mert amaz 1552-dik évi névsoron innen semmi nyoma annak, hogy a bécsi egyetemen tanított volna. A fenforgó körülményekből arra lehet következtetnünk, hogy midőn Sylvester a szünni nem akaró méltatlanságokat és mellőztetést megúnta, önként hagyta oda az egyetemet, melyhez már különben is igen csékély munkakör csatolta. Nádasdy is valami rövid ideig éppen 1552-ben vesztette el Ferdinánd kegyét s lehet, hogy e miatt Sylvesternek is oda kellett Bécsset hagyni. Ez év augusztus hava végén Komáromból kelt levélben írja Telekessy Imre, hogy »csoda hírnök vagyon Nádasdy uram felől, hogy mivel király reá haragutt volna — de Nádasdy uram felől oly hírek vannak, hogy kegyelmednek meg nem merem írni.« (400 m. lev. 100. l.) Akármí volt is a dologban, Ná-

dasdy pártfogása mégis találhatott abban módot, hogy a hazába visszaköltözhesse. Itt Debreczenben, a reformátusoknak már akkor fővárosában s virágzó iskolájában nyert tudományosságának megfelelő alkalmaztatást. Oda költözésének idejét nem tudjuk meghatározni, de Türk Dániel naplójából kétségtelen, hogy 1557. végén onnan hívatott meg Lőcsére subpraedikatornak, hol lakáson és kerten kívül az először ajánlott 24 frtnyi fizetés helyett, mint a mely felesége és gyermekei eltartására valóban kevésnek látszott, 32 frt évi fizetésben részesült. Ezen hivatal elfogadását hosszabb ideig tartó egyezkedés előzte meg, mire Méliusz Péter magatartása adott okot, aki úgy látszik mindent elkövetett, hogy Sylvestert Debreczenben marasztalassa. Bizonyos ebből az is, hogy Méliusz már 1557-ben Debreczenben volt, kinek ottani papsága kezdetét Révész csak körülbelől tette 1558-ra. Méliusz akarata ellenére csakugyan teljesült Türknek abbeli reménye, hogy Sylvester 1558. február elején akár tetszik Méliusznak akár nem — elfoglalja hivatalát, mert 1558. március 10-én Türk naplója szerint már mint lőcsei pap két elitelt tolvajt készített halálra. (*Századok. 1871. 29. l.*) Ezek folytán helyes Fabónak azon vélekedése, hogy ha Sylvester Bécsbe menetele előtt nem értette is a német nyelvet, ott tartózkodása alatt annyira sajátjává tette, hogy mind a lőcsei papságra vállalkozhatott, mind pedig Luther néhány énekét fordíthatta magyarra, a mit már Vallaszky állít. (*Conspectus reip. litt. hung. 113. lap.*)

Sylvester debreczeni tanítókodása és lőcsei papsága mindazok kétségét eloszlathatja, akik még mindig ellenemondanak Sylvester protestans voltának. Bécsben is az volt ő a mi Sárváron s mint olyan ment Debreczenbe, onnan pedig Lőcsére. Különös, hogy az Erdősi nevet vagy egyáltalában magyar nevet ő maga soha sem használ munkái alatt s mások is mindig csak Sylvester néven említik. Zarka és Wietorisz nevezik először 1770-ben »Sylvester alias Erdősi«-nek s nem tudni mi alapon: de mivel az Erdősi név ma már közönségesen el van fogadva, mi sem mellőzhetjük.

Lőcse volt-e utolsó pontja S. földi vándorlásának? ismét oly kérdés, melyre feleletet nem adhatunk. Idáig sikerült öt elkísérnünk, élete további folyamáról, halála idejéről nincs tudomásunk.

Sylvesternek fő művei t. i. Grammatikája és Uj testamentuma alapos tudományosság gyümölcsei. Mint grammatikus, a classica philologia azon korbéli színvonaláról mélyen belát anyanyelve szerkezetébe s egybevető vizsgálódásai folytán helyes elveket alapít meg. Nyelvészkező grammatizálása kétségtelenül hatott stílusa fejlődésére s a nyelvet öntudatosan használó író, mikor új testamentuma fordításával elkészült egyszersmind annak tudomására is eljutott, hogy anyanyelve nemcsak arra képes, hogy héber, görög és latin szöveg néhol szabatos, általában pedig értelmes fordítására használtathassék, hanem arra is hogy a classicus versforma korlátai közt is értelmesen és tűrhető csinnal szerközzék. Ezt mu-

tatja azon jegyzet, melyet az itt 134—140 lapon olvasható szöveg után iktatott új testamentomába, írván hogy: *Es summáriumot hogy helyin nem velök ez lün oka, hogy kísén vívök eszünkbe az mü nyelvünknek mindenben való nagy nemess voltát.* — Midőn tehát fordítását bevégezte vagy befejezéséhez már közel volt, akkor szerkesztette ezen verseket, melyekben az illető könyvek tartalma van röviden összefoglalva. Ebben — Révész szerint — Erasmust követte, a ki a maga fordításában minden rész tartalmát két sornyi versbe foglalta s közvetlen a részek elé nyomatta; de mint ugyancsak Révész megjegyzi s be is bizonyítja, Sylvester versei eredetiek s nem Erasmusnak fordításai. Kétségtelen, hogy ezekkel együtt készült az itt 133. lapon olvasható ajánlás is.

Sylvester első kísérletének ily sikere mindenesetre megérdemli, hogy a nyelv és irodalom történet egyik legnevezetesebb eseményének tekintessék. Azonban bármily méltó elismerés illesse is a forma nehézségeinek leküzdésében nyilvánuló kitartást; ennél is többet érdemel azon nyilatkozata, melylyel nemcsak igaz hazafiságot, önálló felfogást s helyes érzéket, hanem csudálni való bátorságot is mutat. Kora előítéleteit tekintve, erkölcsi és tudományos hírnevét tette kockára, midőn az előtte és utána századokon át üldözött s megvetett magyar népköltészet egyik sajátját egyenesen a sz. írás, sőt éppen Jézus beszédmódjával, hasonlataival állítja párhuzamba. Azon cikkében ugyanis, mely *Az olyan ighik-rül tanuság, melyek nem tulajdon jegyzisben vitetnek* címet visel s közvetlen a most említett versek után áll Új testamentumában, így ír a képes kifejezésekről: *az ilyen besziddel teli a szent írás, mellyhez hozzá kell szokni annak, az ki azt olvassa. Könnyü kediglen hozzá szokni az mü nípünknek, mert nem idegen ennek az ilyen beszid neme. Il ilyen beszidvel naponkid való szóllásában. Il inekében, kiváltkipen az virág-inekében, mellyekben csudálhatja minden níp az magyar nípnek elmijinek éles voltát az lelisben, melly nem egyib, hanem magyar poësis.* — Maga e nyilatkozat s azon nyelvtanában kimondott elv, mely szerint az anyanyelv tanulásának meg kell előznie az idegen nyelvek tanulását; elegendő arra, hogy Sylvester a nemzeti irodalomtörténet legbecsültebb alakjai közé számíttassék. Mélyebbre ható gondolkodással, fejlettebb műérzékkel ilyen bátorságot egyetlen írónk sem tanúsít. A ki azokat a virág énekeket ennyire tudta becsülni, lehet, hogy gyűjtötte s össze is írta. Mit érne ma egy ily gyűjtemény, s mennyit pusztíthattak el ezekből, a Pelbátok, Bornemisszák, Magyariak és Pázmányok!?

Latin verszi írásában ő maga is a kor ízlését követte s akár a 79-ik zsoltár paraphrásisát, akár elégiáit tekintsük, egyikkel sem emelkedik feljül hasonlókat bőséggel zengő kortársain. A *de bello turcis inferendo* — címűben is az akkor szokásos kidolgozási modort tartja szem előtt, de felöleli a nép babonás képzeit, melyekből anyanyelvén, nemzeti schemákat követve sokkal becsesebb örökséget hagyhatott volna számunkra.

A mi már itt közzétett húsvéti énekét illeti, ez is azon *Surrexit Christus* kezdetű latin énekek valamelyike után készült, melyekről a 416. lapon szóltunk. A vers alakja megegyez Batízi V. számú énekének strófa-szerkezetével, csupán a refrainben mutatkozik némi eltérés. Tartalma, a feltámadás történetének s jelentőségének dogmatikai előadása, lélekben való áldozatra int, Krisztus közbejárásáért esedezik s hálaadással végződik. Vele egyező kezdetű s tartalmú énektársain nem emelkedik feljül, de azoknál nem gyengébb; ugyanazért csudálni lehet, hogy csak Bornemissza énekes könyvében van meg a XXIV. lapon (Sylvester Jánosé) s a későbbiekől kimaradt. Itt azt tehetjük kérdésbe: nem ez az ének adott-e okot azon állításra, mely szerint Sylvester Luther énekei közül néhányat magyarra fordított? A 416. lapon kimutattuk, hogy Luther is írt a *Surrexit Christus*-féle énekek formájára egy éneket s hogy az valósággal le is van magyarra fordítva s különbözik ettől, mely Bornemisszánál határozottan Sylvester neve alatt áll. A kettő közt B-nál egy szintén *Surrexit*-féle éneket találunk s úgy következik Sylvesteré, harmadiknak. Lehet, hogy itt van az állítás és talán tévedés alapja. Sylvester ezt az éneket is bizonyosan azon tiszai nyelvjáráson írta, melyen egész új testamentuma s így distichonai is reánk maradtak; Bornemissza azonban szükségesnek látta átírni. — 15. sorát v. ö. alább III. 53. IV. 45. V. 37. sorával, valamint *az nehéz ighiknek magyarságáru* stb. című egybeállításának *Golgotha* cikkét.

A II. szám alatt olvasható ajánlás eléggé ismeretes. Sylv. Új testamentoma eredeti kiadásának A 3 levelén áll; de 1574. évi szerfelett hibás nyomtatású bécsi kiadásából kihagyatott. Az eredetiben ez van alatta: *Sylvester János írta.* 1787-ben két külön munkában jelent meg, t. i. *Ribini, Memorabilái I. 52. 53. lapján* és *Révai Miklós, Elegyes versei*-hez csatolva 301—325. l. Ez utóbbi helyen betű szerint és átírva az itt utána következő III. IV. V. VI. számú darabokkal együtt. — Azóta részben vagy egészen minden irodalomtörténeti kézi könyv lenyomatta, míg emezekről ritkán történt említés. A minden tekintetben érdemes munkához méltó ajánlás. Emelkedett hangon szól a magyar néphez, melynek javaért dolgozott; s az előtte magyar író által nem használt idegen versmérték korlátai közt tárgyához illő nyomatékossággal fejezi ki a mit elgondolt. Szébb és jobb ajánlást aligha írhatott volna.

8. s. *nyomos* = állandó, maradandó.

10. s. *Hütre hiu* = hitre hív. Így kell igazítani a VI. 17. 43. és 51. sorában is. A *hiu-ra* nézve lásd I. k. 333. l.

15. s. *rejte* *kines*-re ugyancsak Sylvesternél azt olvassuk *az nehéz ighiknek magyarságáru* stb. című szakaszban: Rama = magas hej, rejte magyarul, görögül tezauros, hova ember valami drága marhat rejt; innét vagyon eredete az kevetkezendő igiknek: rejte ház, rejte láda, rejte marha, rejte kines stb. A *kifolyó víz* = forrás, Molnár Alb. szóarában: *Kifolyó kút* = scaturigo, fons vivus.

24. s. *eljövetek* = eljöjjetek. Ugyanez a sor olvasható alább: III. 50. V. ö. Batízi I. 20. sorát, hol hibásan áll *jövetek* helyett *jövétek*. — Münch. c. 54. l. *jövetek a menyeközbe*. 82. l. *Jövetek magatoknak*. 95. l. *Jövétek öljük meg ötet*. 215. l. *Jövetek ebélljete*.

III. sz. Az Új testamentum *Yy* 2, *Yy* 3. levelén.

11. s. *alamozsna. büjtöl*. E két szót a bécsi és Münch. c. *alamisna* és *büjtöl*-nek írja. A Döbr. c. írója már váltogatva hol *alamisnát* hol *alamosnát* használ. — A Bécsi, Münch. Winkl. c. *büjtöt* ír; a Jord. Ehr. és Érdy c. *bejtet*. Ma közönségesen *böjt*, egyes vidékeken *böt* és *büt*.

12. s. *csendesz*. A Münch. c. is így írja; a XVI. században általában, a XVII.-dikben is némely ír.

24. s. *viszhát von*. A Góry c. 32. levelén is így: *az szeretet senkivel visszat nem vonson* I Kor. XIII. 4. — Münch. c. 46. l. o hütötlen nemzet és *vizha* vívó. 131. l. o hütötlen nemzet és *vizza* vívó. — V. ö. IV. 22. s.

23. s. *üdnep* = ünnep. Ugyancsak Sylvesternél I Kor. 5. 8. Annakokáért *üdnepet üdöljünk* nem az régi kovászbán. Ugyanő nyelvtanában (Corp. Gramm. 26. l.) az összetett szavak közt említi az *üdnepet*, a mi szerinte = *üds nap*. A codex irodalomban *üdnep, idnep, ünnepe, innep*, felváltva jön elé.

25. s. *hasonlik* = hasonlóvá lesz, azaz hasonlítatik. Lásd a 39. sorban is. Münch. c. 50. l. Mennyeknek országa *hasonlatik* emberhez, házi atyához. V. ö. IV. 15. V. 29. s.

28. s. *lakik* = lakozik, vendégeskedik. Lásd a 43. sorban is.

46. s. *Tettetések* = képmutató. Debr. c. 208. l. a gonosz sátán akarát elveszteni a keresztyén hitöt — — hamos keresztyénöknek *tettetős szentségökkel*. Münch. c. 57. l. *Jaj tünettek képmutatók, kik egyenlők vattok a megfejtett koporsókkal, kik embereknek kívül szépeknek tetnek* — — *küvöl igazaknak tettettek, de belöl telljesek vattok képmutalattal*. Ugyanez Jord. codexben: *Jaj tünettek képputatók, kik hasonlatosok vattok* — — *kik kívül láttatnak* stb. — Lásd: VI. 9. s.

46. s. *gyalkos* = gyilkos. A Münch. c. *gyolkosságot* és *gyilkosságot* ír. Jord. c. *gyilkosság*. Ehr. és Winkl. c. *gyolkos*. — V. ö. IV. 39. s.

51. s. *Húsít*. Eszót Sylvester nyelvtanában (Corp. gr. 26. l.) az összetett szók közt említi: *húsít* = *hús ítel*. V. ö. IV. 43. s.

56. s. *müre* = műre, munkára bocsát, v. ö. IV. 39. — Itt az 51—56. sor egy a IV. 43—48. sorral.

IV. sz. Az Új testamentum *Yy* 3. *Yy* 4. levelén.

20. s. *sokgyű* = sok bajú, szorgalmatoskodó.

29. s. *könyörül* helyett az eredetiben csak *könyörül* áll.

33. s. *Használattan*. Münch. c. Luk. 17. 10. *kelleiten*; de a Jord. c. megfelelő helyén szintén *használattan* áll. Az újabb fordítások *hasznalatant* írnak.

V. sz. Az Új testamentum *Yy* 4 *Zz*. 1. 1. levelén.

18. s. *szemtelen* = vak. Münch. és Jord. c. *vak*-ot ír. — Ján. IX. 39.

20. s. *lator*. Münch. és Jord. c. *lator* helyett *orvot* és *tolvaj*-t ír. Ján. X. 8.

24. s. *esik* = esedezik. Az I. kötetben gyakran található.

35. s. A Münch. c. 207. l. *ki mene ő tanejtványival Cedronnak áradatja elvé*; Jord. c. megfelelő helyén: *mene ki Jézus hű tanejtványival Cedron nevű víznek átala*. Félegyházinál: *kimene az ő tanítvánival Cedron taván túl*. — Székely Estván, sőt későbbi írók is *Havasalföldet* írnak még a mai *Havasalföld* helyett.

38. s. *gyakák*. Lásd: I. k. 13. 323. lapját.

VI. sz. Az Új testamentum *Zz*. 1. *Zz*. 2. levelén.

22. 26. 46. s. *fene níp* = pogány nép. A Jord. c. *pogánt, népet* s *idegen népet* ír. — Bécsi c. 106. l. *hozott ő rejájok nemzeteket messzöl, fene nemzetet sib*.

50. s. *maga* = noha, jöllehet.

VIII.

DOBAI ANDRÁS.

Dobai András nevét az első reformátoroké közt említi ama régi kézirat, melyet a hagyomány Pesti Gáborénak mond. Ezt a kéziratot Geleji Katona István — mint maga mondja — egy tudományokkal foglalkozó ember könyvtárában találta s tartalmát *Preconium Evangelicum* cím alatt 1638-ban Gyulafejevárt kiadott latin prédikációinak előbeszédébe a magyarországi reformáció története gyanánt szötte be. Utána Pósházi János, Igazság istáppja stb. című munkájában (*Sárospatak 1669. 174. l.*) szintén ezen a nyomon beszéli el a hazai reformáció történetét; valamint Tolnai F. István is Kalaúza (*Kolosvár, 1679*). 562. lapján. Ezek mindegyike G. Katona előbeszédére hivatkozik s Pósházi nyíltan kimondja, hogy »ezt onnan leírni nem restellém, nem is szégyenlém.« A *Preconium*-ot egy évvel előzte meg Iratosi T. János, *Az ember életének boldogul való igazgatásának módgyáról* című fordított műve (*Löcse 1673*), melynek ajánló levele más forrásból, bővebben, de G. Katona forrásával egyezően adja elő a hazai reformált egyház első viszontagságait. — E művekben Dobai András neve mindenütt Abádi Benedek, Batízi András Gálszécsi, Huszár Gál stb. neve mellett áll s jöllehet munkásságának részletes leírása sehol sem található, azok közé tartozását eddig senki sem vonta kétségbe.

Bornemisza Péter, ki Dobainak ránc maradt s itt közlött egyetlen költeményét Énekes könyvébe iktatta, ennek czíme alá ezt írta: *Dobai András Sáros pataki pastor által szerzetet*. Bornemisza ezen tudósításának hitelességét legkevésbé sem ingathatja meg az, hogy Ember Pál,

Szombathy János, Szirmay Antal egyiránt kihagyja Dobait a sárospataki predikátorok sorából. Dobai ugyan maga sem nevezi magát annak, de énekének általunk lenyomatott szövegében az utolsót megelőző strófában világosan írja, hogy Patak városában az Bodrog mentében ezerötszáz után negyven esztendőben szerzett énekét. E szerint bizonyos, hogy Dobai akkor és csakugyan Patakon írta énekét. Ha ezt a körülményt állítólagos pataki papságával vetjük össze, s visszagondolunk az ezen kötet 429. lapján mondottakra, alig lehet az iránt kételkednünk, hogy Dobai 1540-ben Perényi Péter udvari papja volt Patakon. Ez év elején történt ugyanis Perényi és Dévay közt azon összeütközés, mely miatt Dévay Perényit elhagyván, Serédi Gáspárhoz ment s ez által a szikszai iskola tanításával bízott meg. Dobai tehát Dévay helyét foglalta el Perényi udvarában. Ugyanaz a hitágazati vita vagy más körülmény okozta-e? nem tudjuk, de Dobai sem maradt esztendőnél tovább Perényi udvarában. 1541. tavaszán már Révai Ferencz nádori helytartónak Bártfán, Stöckel Lénárd vezetése alatt tanuló fiai mellett találjuk, hol a három Révai fiú nevelője Gyulai Gábor elbetegesedvén, egy maga nem igen volt képes a dolognak megfelelni s ezért Dobai osztozott vele a fennivalókon. Midőn Gyulai az év vége előtt határozottan lemondott s Bártfáról el is távozott; Stöckel ideiglenesen Dobait ajánlotta nevelőnek addig, míg saját testvére Péter, ki 1536. óta a wittenbergi egyetemen tanult, visszaérkezik. Stöckel Dobait, kivel teljesen meg volt elégedve, nem könnyen tudta megmarasztalni. A Révai fiúk házi gazdája Eck Bálint lártafi főbíró és Dobai közt ugyanis valami ellenkezésnek kellett lenni, melynek kiegyenlítésére mindent elkövetett. 1542. június 2-án kelt levelében tudósítja erről Stöckel a fiúk atyját, kit egyszersmind arról is biztosít, hogy testvére Péter nem sokára meg fog érkezni. Ez azonban még 1543. június 30-án sem érkezett meg, a mikor Dobai már épen nem akart tovább maradni. Stöckel Révaihoz e napon kelt levelében írja, hogy habár betegen is, igyekszik őt visszatartani, míg testvéréről valami bizonyos hírt hall.

Stöckelnek ezen leveléből kilátszik, hogy Révai is becsüléssel viseltetett Dobai iránt, mert arra kérte, hogy midőn Bártfát elhagyja, látogassa meg. Stöckel Dobai nevében köszöni Révai eme kegyességét, melynek elfogadásától csupán szülőföldére való vágyakozása tartja vissza, mit az akkori viszontagságos időben Stöckel is természetesnek tart. — Mindemellett Dobai még 1544. február 2-án is Bártfán volt, mikor azt írja róla Stöckel Révainak, hogy nem tudja rábeszélni, hogy — ha csak rövid időre is — elvállalja a Bártfán dühöngő pestis miatt már ekkor onnan hazament fiúk mellett való nevelősködést. Egészsége változásán kívül — így írja — sok más kifogása is van; különben Bártfán sem akar maradni, mivel naponként várja, hogy valahova a Tisza mellé hívják meg valami nyilvános tanítóságra.

Ez a meghívás még az év közepén sem történt meg. Másfelől az is bizonyos hogy Dobai nemcsak Révainak becsülését, hanem fiainak bi-

zalmát is meg tudta nyerni. Erre mutat azon levél, melyet Révai Mihály a legidősebb testvér 1544. első felében írt Dobaihoz a végett, hogy ez Stöckellel közölvén a dolgot, valamely jövőjét illető ügyre nézve kérje ki tanácsát. Erre Stöckel június 20-án maga is ír R. Mihálynak s tudatja vele, hogy Dobai eljárta abban, a mit reá bízott s egyszersmind megemlíti, hogy az ő és a bártfai tanács kedvéért Dobai a hallgatók nagy megelégedésére magyar egyházi szónoklatokat kezd tartani. (*Frankl V. Révai Ferencz fiainak iskoláztatása. Pest. 1873.*)

Meddig maradt Bártfán s onnan hova ment? nem tudjuk. Lehet, hogy az óhajtott meghívás végre megérkezett s valamely tiszavidéki város iskolájában szolgálta a reformáció ügyét, és bár ismeretlen is előtünk munkásságának sikere, bizvást hihetjük, hogy kora nevezetesebb nevelő és tanító férfiai közé tartozott az, a ki ezen a téren három év alatt Stöckel Lénárd folytonos megelégedésére forgolódott.

Születése helye vagy a szilágysági Kis- és Nagy-Doba nevű helység egyike lehetett vagy Szatmármegyében keresendő. Az idézett adatok szerint a Szepességéről szülőföldére kívánczolt s talán épen onnan várta a meghívást is a Tisza mellé (circa Tibiscum). Ez utóbbi feltevés támogatására szolgálhat egy körülmény, melyre énekéből leszünk figyelmesek. Ennek versfejeiből ugyanis ezt olvashatjuk ki: ANDREAS DOBAI DOMINO MICAAELI VAS SE KOMMENDABAT UNICE ED. Vas Mihályról fel van jegyezve, hogy Perényi Péternek siklósi várában kapitánykodott s azt a töröknek ellenállás nélkül adta fel 1543-ban (*Istvánfi, Hist. XV.*) Lehet, hogy egy azzal a Vas Mihállyal, ki 1552-ben a veszprémi várat sem sokkal nagyobb szerencsével védelmezte, minek leírása Tinódnál olvasható. (Lásd a *RMKT. III. 90. l.*) Istvánfi világosan írja, hogy az a siklósi kapitány Nagykárolyból való volt s mivel Dobai 1540-ben ajánlja magát neki, nem lehetetlen, hogy ezzel az ajánlással azt a pártolást kívánta megháálni, melylyel Perényi meghitt embere őt, földiét (?), a Dévay távoztával megüresült udvari papságra segítette.

Bártfai szereplése után nincs róla emlékezet, ha csak nem ő azon Andreas Dobay, a ki 1560-ban iratkozott be a wittenbergi egyetem hallgatói közé.

»Az utolsó itéletről« című éneke három helyen maradt fenn. 1. Bornemissza P. Énekes könyve CCVIII—CCX. levelén. 2. Csonkán a 45. sortól kezdve a Lugossy c. 51—53. levelén. 3. Csoma c. 85—89. levelén. Évszám szerint: 1582. 1629. és 1638. évből. A Csoma codexbeli szöveg Bornemisszáénak egyszerű másolata, míg a Lugossy c. több rendbeli figyelemre méltó eltérést tartalmaz. Tárgyát, mely Máté ev. XXV. r. 31—46. verséből van véve, mások is feldolgozták a XVI. század folyamán, mint például a csallóközi Névtelen 1552-ben, de Dobaival egy sem mérkőzhetik. Nyelve, verselése, alakítása a XVI. században élt első rendű költőink közé sorolható velünk. Tárgya mellett marad s tud belőle alkotni: a bibliai szöveget minden ízében felhasználja, semmit sem hágy

el belőle s még sem lesz betű-másolóvá; aláveti magát a feldolgozótól várható hűség teljes követeléseinek, de tisztában van azon különbség felől, melynek a próza és verselés nyelve közt kell lenni. Hangjában drámai erő nyilatkozik s a biblia más részeiből vett momentumok felhasználása helyes érzékre, sőt ízlésre mutat. Szerencsés gondolatnak mondható mindjárt az L-dik zsoltár első verséből kiinduló kezdet, mely után ügyes fordúlattal, a próféták és apostolok tanításainak említésével azonnal az idézőtől szól meg s beszél mindvégig, hol a költő magának egyetlen strófát tart fen az intésre, egyet a kor szokásához képest lakhelyének és az énekszerzés idejének megemlézésére s egyet — ha ugyan ez is tőle származik — a szintén szokásos doxológiára.

Jól alkotott strófái egy rimet tartó négy sorból állanak; a hatodik szótag után rendszeren sormetszet választja ketté a 12. szótagból álló sorokat. B = Bornemissza. L = Lugossy c. Cs. = Csoma c.

19. s. *felvöm* = felvevém. Cs. *fölvém*.

42. s. *gyűlölség* helyett Cs. *gyűlölség*-et ír.

48. s. *Hogy azt önnék, innák emléközetömre*; míg B. és Cs. megtartották a régies *innájokat*.

50. s. L. *ezt szerzém h. készétém*. — 51. s. *evőknek e mellett h. élőknek mellette*. — 59. s. *érték megfeszülék h. értők meghalék*.

59. sorral v. ö. Batizi András I. 64. sorát.

63. s. L. *doktorokat hagyék h. tanítókat szerzék*. — 64. s. *közöttök hirdetének h. köztök hirdetének*. — 67. s. *közéjük h. közöttök*. — 68. s. *nékiek h. ő köztök*.

72. s. L. — *kárhozik valaki nem hinne*. — 73. s. B. és Cs. *Bár stb. L. Már vesse szönmövre*. — 75. s. L. *Miből h. Melyben*. — 76. s. *Vagy irgalmasságom tölök elrejtöttem*. — 77. s. *Jer. h. Júj*. — 78. s. *az hamis h. ez csalárd*.

81. L. *mondá h. mondgya*. — 82. s. *Érette megölék h. Örökké megöli*. — 83. s. *aléták h. allítgya*. V. ö. Apáti F. Feddő éneke 33. s. — 84. s. *Nem hiszi bizonynyal én itéletömet*. — 85—88. s. két strófával alább így hangzik a Lugossy codexben:

Nosza mast lássa meg én istenségömet,
Nosza tanolja meg az én szent ígémet,
Nosza ismerje meg hatalmasságomat stb.

89. s. L. *felindítom h. megindétom*.

90. s. L. *feltámoztom h. megmozdítom*. — 92. s. *fogságból kimentem h. májd megszabadítom*. — 94. s. *gonoszoknak h. gonosságnak*. — 95. s. *állatimat h. állatim*. — 96. s. *töltöm h. állom*. — 99. s. *mit most h. mit én*.

101. s. L. *fűjtatok h. fútatok*. A 101. és 105. s. Máté ev. XXIV. 31. versének felel meg. — 102. s. *zászlómat h. zászlóm kitétetöm*. — 104. s. *székemet tételtem h. széköm helyheztetöm*. — 108. s. *hívok h. hívak*.

112. s. L. *Az ő érdemöket mindönnek kiadom*. — 114. s. *az én szómat hitték*. — 115. s. *holtokiglan engömet vallottak*. — 116. s. *Semmiben*

engömet meg nem tagattanak. — 117. s. *Szóm először azért imez*. — 118. s. *áldottai velem*. — 119. s. *Vegyétök immáran az*.

120. s. L. *atyámbul h. atyámmal*. — 121. s. *ételt ti adátok h. éledelt adátok*. — 124. s. *és h. ti*. — 129. s. *tesznek ilyen feleletöl*.

130. s. L. *közöttünk tögödet*. — 131. s. *töttök ezöket teveled*. — 133. s. *ezt igazán h. én bizonynyal*. — 134. s. *Az én h. Hogy ti*. — 135. s. *kisesebbikkal h. kissebbikknek*. — 136. s. *nékem h. nyilván*. — 137. s. *hitellenek-höz h. hitelleneknek*. — 138. s. *ezekhöz h. ezeknek*. A L-ben a 139. s. megelőzi a 138. sort.

140. s. L. *Melyek h. Melylyel*. — 141. L. *ezeknek h. azoknak*. Cs. *ezekhez*. — 142. L. *innét h. immár*. — 143. s. *az h. föl*. — 144. s. *szerzet-tetett h. készítettött*. — 146. s. *nem h. sem*. — 149. s. *fekvén h. fekvém*.

150. s. L. *engemet köztetek h. engem közzületek*. — 152. s. *így meg h. ezzel*. — 155. s. *Kezdik kérdöznie hol láttak engömet*. — 156. s. *Avagy h. Vagy*. — 157. s. *énnekem h. ezöknek*. — 159. s. *híveimmel h. híveimnek*.

160. s. L. *emagammal h. emagammak*. — 161. s. *ezekeket vettem*. *h. én vetöm azokat*. — 162. s. *nagy örök h. örök nagy*. — 163—4. sorban a rim: *-ban*. — 165. s. *intelek h. én inllek*.

174. s. L. *senkit h. ötet*. — 175. s. *Nám apostolokat h. Mert apostolimat*.

182. s. L. *Mindön emlör magát igön jó meglássa*. — 183. s. *hittel h. hitben*. A 185—188. sor nincs meg a Lugossy codexben; viszont a 189—196. sor csak abban olvasható.

IX.

TAR BENEDEK.

Tar Benedek név olvasható ki a »Házasságrul való dícséret« versfejeiből, noha épen nem bizonyos, hogy ez és nem más név lappang a BENEDICTVS THAARARE betűkben. Tar Benedeket ép oly kevéssé találó a XVI. század közepe körül külföldi egyetemet látogató magyarok névsorában, mint akármely más nevet, melyben a Thaar, Thara vagy Tharar Benedek felismerhető volna. — Ismeretlen szerzőnk Mező Szegeden vagyis a ma újra épülő Szegeden írta meg, tárgyát tekintve Batizi András »Házasságrul való énekére,« hangjára, irányára nézve pedig Apáti Ferencz feddő énekére emlékeztető dícséretét. — Szegedről Gyulai Torda Zs. leveléből tudjuk, hogy ott 1546-ban Abádi Benedek mint reformatus pap és iskolatanító a szegedi basa védelme alatt működött (*Bindseil, Philippi Melancthonis epistolae etc. Halis Saxonum. 1874. 270. l.*); azért nem lehetetlen, hogy énekünk írója már 1541-ben ugyanott tanítókodott. Művét egészséges észjárás, gondolatai és képei szabatos kifejezésén kívül magyar népi humor jellemzi. Egy magában is egyike XVI. századi költői irodalmunk legbecesebb darabjainak s ha a

korabeli ferde szokások hű rajzában nyilvánuló tehetséget s csipkedő gúnyolásának hangját, modorát tekintjük, igen sajnálhatjuk, hogy szerzője csak ezzel az egy énekkel foglal helyet azon századbeli humoristáink között.

Versé alakja a szokott 12 szótagos, közepén metszett sorokból négyesével alkotott egy rímet tartó strófa.

Megvan a Bártfai (1593) énekes könyv 85. lapján.

10. 22. s. *Jelesben a jelesül középfoka*. Szabács v. 129. s. *Jelesül kediglen* stb. — 16. s. *álljél*. Így van az énekes könyvben, azért megtartottam, noha egynek kell venni az *alít, alét* ígével, mely a 14. sorban szintén előfordul.

18. sorra lásd Volter és Gr. 25. sorára tett jegyz.

25. s. V. ö. I. k. 233. 321. l. Ilosvai, Ptolomeusában is: *Mondhatatlan egyessék ők egymással*. — Bóldi Pál 1672. aug. 17-én írja: *bizony nem vélem, hogy magok között is egyesek legyenek*. Tör. Magy. okmt. V. 141. l.

27. s. *Publikán* = pelikán.

32. s. sorral v. ö. *Ecclesiast. XIII. 20. v. Micsoda társasága lehet az farkasnak az báránynyal?*

35. s. Az *Adhortatio mulierum*-ban is:

— — — — Isten ne mentsön,
Bottul, pálczátul az te hátadat,
Piros orczádat szégyönvallástul,
Hátadnak hosszát szép sudár pálczátul.

Az »Igen hasznos és drága nemes receptum«-ban is »mikoron az asszonyi állaton avagy az szolgáló leányon tunya, rest avagy csácsógó szín vagyon,« *bot-lé és pálcza-facsarék* is említetnek. (*Toldy, Adalékok a régi magy. irod. Pest. 1869. 23. l.*) — Tinódi a lantosok és hegedősökről szintén írja, hogy: *Meg is ütök néha történi bottal az hátát*. — Melotai Ny. István már csak így kiált fel: *Vesszöt asszonykának! S megróvja: kiknek nem elég az vesszö, de ballával, vizes istránggal, és akármilyen fával roncsolják, bénítják feleségeket*. Agenda. 302. l.

36. s. *jargalni* = nyargalni. XV. és XVI. században széltére így íratott. — Az asszony nép piacra járását az *Adhortatio* írója is korpázza:

Ha az piacra el-kilépendesz,

Sokat ne késsél és ne terécselj stb. — Itt az 51. sorban: *Ihagtok-vihagtok piacra ha mentek*.

47. s. *lakodalom* = vendégség.

57. s. *meny* = menyecske. Istvánfinál is 253. stb. valamint Balassa B-nál is többször.

60. s. Melotai Ny. István írja Agendájában 307. l.: *Nem szégyen ám asszonykának az rokkát kezébe venni s fondogálni és az gyenge ajakkával az szöszet nyálazdogálni*.

64. *Simon bíró* nevezet gyakran található régibb íróinknál. Az *Adhortatio* írója is alkalmazza a férje dolgába avatkozó nőre. Ma is mond-

ják, ha nő kocsiskodik: *Simon bíró hajtja a lovakat*. Így idézi Prágai is a Fejedelmek serkentő órája 344. lapján. Melotai Ny. J. Agendája 305. lapján olvassuk: *Vélkeznek amaz engedellen, szófogadatlan asszonyállatok, kik Simon Bírókká akarnak lenni, hogy ők hajtsák elől az lovat, sőt gyakorta az kuczikból az hamu-székéről akarnak regulát szabni, az ő férjeknek az asztalfőre. Vesszöt asszonykának! Mert hosszú az ő haja, rövid az elméje. De ez is nem igen kicsin erkölcselenség némelyekben, hogy az ő férjeknek beszédekkel, mordságokkal s nem tudom micsoda szokott rosz mester-séggel sok emberek jelenléteket tesznek bosszút. Oldal tetemem mit zörgesz?* — Szirmay A. Hungaria in parabolis (Buda. 1804) 39. lapján azt írja, hogy ez a példabeszéd valami Simon nevű, Miskolcz-városi bíróról maradt fen, a ki egykor felesége helyett mindenféle asszonyi dolgot végzett volna.

X.

CSIKEI ISTVÁN.

STEPHANUS CIKKEI. Ennyi az, a mit értelemmel lehet kiolvasni »Az Ilyés próphetáról és Áckáb királyról 1542-ben Nyígtótfalvában szerzett ének versejeiből. Toldy a vezetéknevet Csikeinek olvasta s ő utána mind annak írjuk, a mi ellen azonban azt lehet felhozni, hogy Csike nevű hely ma nem ismeretes, míg Cseke és Cséke ma is van. A 45. sor első szava, mely az I betűt adja e névhez, az *Ismég* szó, eredetileg *Esmég* is lehetett és csak Hofgrefnél változhatott *Ismég-gé*. A külföldi egyetemekeket látogató magyarok névsorában sem Csekei sem Csékei sem Csikei nem fordul elő. Lehetne még Csíkire s ez esetben arra a székelyre gondolni, a ki 1560-ban *Siculus Czikiensis* néven Dobay Andrással együtt iratkozott be a wittenbergi egyetem hallgatói közé. Az ének szerzetésének helye sem vezet bennünket nyomra, mivel Nyígtótfalva nevű helységről ma semmit sem tudunk. Talán Nagy Tótfalu volna Baranyában, mely Siklós környékén korán bevette a reformációt? vagy azon Borsod megyében esett Tótfalu, mely 1549-ben Perényi Gábor birtoka volt (400 m. lev. 56. l.) vagy Misztótfalu?

Nagyon hihető, hogy a szerző, mint korabeli költőink legtöbbszörre, pap és tanító volt s tanítványaitól leste el verse rhythmusát, a *Kis kácsa furdik fekete tóba-féle* gyermekdalét, melyre maig több verset dalolnak a játszó gyermekek. Hogy ez a versalak nálunk már elébb is kelendő volt, mutatja a Sz. László hymnus (I. k. 279. l.). V. ö. itt a 426. lapon mondottakkal. — Feldolgozta ezt a közönségesen ismert bibliai történetet Sztárai Mihály is sokkal bővebben 1549-ben s később Csikeiénél is rövidebben a Lugossy c. egy névtelen szerzője (87. l.) Csikei la választott versforma rövidnek mondható soraiiban élénken tudja elbe-

szélni a történetet. A sormetszet megtartása, kortársaiénál nem rosszabb rímei, javára vannak a szószaporítás nélkül versbe szedett tárgy külső alakjának.

Megvan Hofgrefnél f4—g2 levélen hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint, megfejtve és átírva kiadott Mátray G. idézett m. 26—27. lapján, hol legelső $\frac{3}{4}$ ütenyben írt ének dallamunk gyanánt említi.

7. *Mind be folota.* Fél sor, melynek elejét bizonyosan Hofgref szedője enyészttette el. A Vulgátában ennek a sornak eme latin szavak felelnek meg: *et plantavit lucum.* A bécsi, münchen. Ehr. Jord. c. széltére használja a *plántál, palántál* szót, míg a Döbr. c. következetesen *ültet* szóval él (1. 79. 91 stb. zsolttárban). A *folota* szót erőltetve lehetne *palántál* vagy *ültet*-ből magyarázni; talán inkább a *befolyatá*-t kell a *befolatá*-ban keresnünk s a sort ilyformán egészíthetjük ki: *Sűrű berekkel mind befolyatá.* Erre van némi analogia Batizi Jónásának eme soraiban:

Szörze az úristen egy folyó borostyán,
Felfolya Jónásnak ő feje fölibe.

26. s. *inneten*-re lásd I. k. 294. lapját.

28. s. A *kari víz* alatt a *Kerít* vagy *Krit* patak értendő, mely a Jordán vizébe folyt, de ma ismeretlen.

49. s. *Kél te.* Így van Hofgrefnél. A 47. sorbeli *Kelj fel*-nek mintegy ismétlése, minek semmi nyoma a bibliai szövegben, valamint Sztárainál sincs. A költő ezzel olyasmit tüntet fel, mintha a próféta, isten szavának nem engedett volna egyszerre. Erre van példa a bibliában, a költőnek pedig *K* betűre volt szüksége a versfejben. A 47. sorban *kely*-nek írja Hofgr. itt pedig *kél*-nek az *ige* parancsolóját. A parancsolat nyomatékosabb hangzása végett használtathatott a mindenesetre régibb alakú *Kél*. — Lásd: Nóta a mónárnéról. (*Nyör. VIII. 336. l.*)

50. s. *özvegy* = özvegy. Bécsi c.-ben: özvegy.

69. s. *öl* = él. Így találjuk a Winkl. c. 111. l. *én magamat míg ewlek néki szolgálatra adnom.* — 1559-dik évi feljegyzés szerint: Izabella királyné asszony megholt Gyula-Feir-Váratt szept. 15. napán ebéd után 12 órán, ki *ewlyen* Isten országában. Eltemették Vasárnap. (*Kovachich, Script. min. I. 27. l.*) Lásd: Beriszló Péter éneke 7. sorát.

83. s. *elegel* helyett talán *elég*-nek kellene állani, bár a sor úgy sem világos értelmű.

88. s. *elfotta* = elfogyta. A codexekben, valamint később Balassánál is így. Egyes tájszólásokban maig hallható.

95. s. *ének* = evének, mint ma is *tőnek* e h. *tevének*, vagy *lőnek* e h. *levének*. München. c. 41. 83. 130. l. *mend* vagy *mendenek* *ének* és *megelégedének*. — Jord. c. megfelelő helyén: *minnyájan eenek és megelégedének*.

XI.

SZKHÁROSI HORVÁT ANDRÁS.

Szkhárosi Horvát András neve alatt Toldy kilencz költeményt sorol fel, melyekhez itt még egy járul. A tíz közül csak kettő olyan, melynek (VIII. X.) versfejeiből vagy végéről hiányzik a szerző neve vagy lakása. Együvé tartozásukat mutatja a nyelv és verselés épen úgy, mint a tárgy választása, felfogása és kidolgozása. A XVI. század első felében élt magyar verselők között vannak, kik Szkhárosinál többet írtak, mint például Sztárai Mihály s verselési ügyességet tekintve vele összehasonlíthatók: de erőteljesebb nyelven senki sem írt. Hitének ereje s nyilatkozásbeli képessége határozottan Dévayra emlékeztet, kinek egyetlen énekével méltó Szkhárosiét összehasonlíthatni. Amannak éneke utolsó előtt való strofájában röviden kifejezett s személyt nem válogató bátorsága, ennél kíméletlen részletkezésben nyilvánul. A mi egyenes logikája éles fegyverének hegyét elkerülné, azt a dialectica szigonyával metszi, vágja, hasogatja. Gúnyba mártott nyilainak sűrűségével árasztja el a »vakság, szemetlenség és tudatlanság« ostrom alá fogott területét s czélba vett tárgyait a megjelölt pontokon találja. Egy-egy tárgyat, mint például a fősვნისეget, kegyetlenséget, gyűlölséget, különválaszt, ráolvassa az elene szóló törvényt, parancsolatot; megbüntetett példákban mutatja fel az ijesztő képet; erős, de hű vonással rajzolja a korabeli megfelelő állapotot, melyet azután vagy személyesít, vagy főfő-szereplőiben támad meg s feddő, tréfálkozó, gúnyolódó módja szerint bánik el vele. E mód vagy modor Szkhárosinál mint Sztárainál (Comoediáiban) ugyanaz, mely a magyar népnek ma is sajátja. Sokszor csak a hangban nyilvánul, melylyel a legkomolyabb dolgot nevetségessé tudja tenni, néha ráhagyással vagy tódítással gúnyol, máskor célzatosan tett, de kikerülhetetlen kérdéssel szorít igenlő feleletre, majd bizvást hagyja eldöntetlenül a világosan fel nem tett kérdést, mert meg van győződve, hogy az általa történt megemlést, oda vetett kép vagy hasonlítás olyan, mely gyengéje mellett is tetszésre s elfogadásra számíthat. Majd az ellentétek, hirtelen fordulatok ütközésénél sujt le és kaczagtat, vagy pedig részletező leírásával úgy alkotja össze az a közben szétszedett tárgyat, hogy a csaknem észrevétlenül változott arányokból mintegy magától nő ki az eltorzított alak. Néha a legszabályosabb idomhoz alig ad valamit, néha meg sem látszik, hogy elvett belőle valamit — s célját elérte. Néha pusztá névadással teremti meg a kómikus helyzetet s legnagyobb ritkaság, hogy pusztá szójátékkal — egy valaki szerint a szellem eme ganájával — igyekeznék nevetést fakasztani. Megtörténik ugyan, hogy lebocsátkozik egész az aljas határaig, de ezen a kifejezésben egy pár szóval mindig innen marad vagy idegen szót használ s úgy siklik tovább.

Dévaynak az egy énekben is jutott egy sor arra, hogy a hazafiúi érzés is jelt adjon magáról. Szkhárosi vallásos »vigasztaló énekének« alaposzméje szintén abból a forrásból ered, valamint többi darabjai is

csak általános jellemőknél fogva tartoznak a vitatkozó vallásos költészet körébe, mert ha a vonatkozást és alkalmazást tekintjük, nem csupán a nyelv teszi őket nemzetiekké. Szkhárosi is a vallásosan hazafias, de egyszersmind a Farkas András által kezdett, vagyis inkább a reformáció bevételevel kezdődött politizáló költői iránynak volt követője. »Az Átokról« című darabjából világosan kitűnik, hogy Farkas András krónikája lebegett szeméi előtt. Nem az a merev párhuzam vonul ugyan rajta végig, de 145-dik sorától kezdve lehetetlen a rokonságot észre nem venni, míg azután ismét tárgyára nem tér. Akár reminiscencia volt ez, akár a kegyelet öntudatos cselekedete, egyaránt azt mutatja, hogy Farkas A. műve magára vonta a figyelmet s nyomot hagyott az irodalomban. Politikai felfogás tekintetében mindemellett különbség van a két költő között. Míg Farkas (235—240. s.) egészen János király embere s ennek még a törökkel kötött szövetségét is »bölcs cselekedetnek« mondja: addig Szkhárosi különbség nélkül zúgolódik s kél ki fejedelmek és urak ellen, a törököket pedig isten átkának tekintti az istentől elhajlott s kegyetlenkedő urak alatt nyomorgó nemzetben. Kíméletlenül ront neki a szegény nép munkájából lépesedő nagyságos és kegyelmes uraknak; kárhoztatja a törvényhozást, megbélyegzi a »sok hamis törvényt, harminczadot, vámot, ravást, dézmát, borfoglalást, borváltságot stb.« mi mind csak telhetetlen fősvénység találmánya. »Az kereskedőknek te megnyitád poklot.«

Kalmárság, komplárság, minden szekeresség,
Vargaság, molnárság hopp! mely szép tisztesség!

mondja a XVI. századi vallásos népbarát, ki mindenkiiben a szegény földművelő ellenségét látja s egy új Dózsa György mellett hihetően vállalkozott volna Lőrincz szerepére.

Egyfelől a földesúri jogok s azok gyakorlásával üzött visszaélések voltak okai szertelen kifakadásainak (V. 266—270. s.); másfelől a reformáció lassú terjedésével való elégedetlenség. Ez utóbbit az urak kapzsiságának tulajdonította, arra vitte vissza s az így egyesített kettős forrásból lövellt fel költői tehetségének hatalmas sugara. Magától érthető, hogy a földesúri jogok révén csakúgy mint »Az Fejedelemség« címén a fő- és alpapság, valamint a szerzetes rendek is útjába estek olykor mérges és mindig éles nyilainak. Ha csak személyekkel vagy osztályokkal bébelődnek, még egyszer oly találó képei, talpra esett kifejezései, leírásai, egyes ferdeségek és hibák ostromozása mellett is lehetne műveit a csupán gúnyolódó irodalom termékei közé útasítani: midőn azonban az egyházi, mint polgári téren bármily kegyetlenül bánik is el egyesekkel s osztályokkal, főképp a fennálló rendszer ellen intézi támadásait, az egyesekben is ennek hibáit és szerinte gyenge oldalait ostromolja s igyekszik nevetségessé tenni, — nagyon feljül áll még az ügyesnek mondható paskilus

gyártás színvonalán is. Politikai színű küzdelmét csak az emberi és nemzeti érzület-adta természetes fegyverrel vívja, támad s védelemre nem gondol; rombolni kész, bár nem tudja mit s hogy kellene s lehetne a romok helyére állítani; lelkesedik az elnyomottak ügyéért, de a mindent feláldozó készsége túl értök mitsem tud gondolni. Ellenben a vallásos küzdelem terére teljes fegyverzetben áll ki. Hazai első reformátoraink tudományos képzettségének színvonalán áll. A létrejött tan ágazataiban otthon van, elszánt támadásra vakmerőségig bátor s támadási módja elárulja, hogy a védekezésre is van tehetsége. Dévayval együtt a »sola fides« vallja (IV. 70—80. s.).

Arra a kérdésre, hogy ki volt Szkhárosi Horvát András? ma sem tudunk annál többet felelni, hogy leghihetőbben a tállyai első református papok egyike. Szegedi Tamás az első, kiről tudomásunk van, de őt már 1590-ből említi Ember Pál. Szkhárosi verseiből az tűnik ki, hogy 1542-től 1549-ig folyvást Tállyán tartózkodott s írt. A X. darabnak ide csatolását feljebb említém, hogy mi oknál fogva tettem; itt csak azt jegyzem meg még, hogy végső strófája ettől legkevésbé sem tarthatott vissza, mivel a IV. számú vers utolsó előtt való strófájában is az mondatik, hogy »Váradon ezt szerzék, kele az káptalan szerben,« holott versefejeiből kijön, hogy: Skharosi Thálján scripsit etc.

I. sz. Megvan: *Born. CXLVI. lev. — Bártf. 4. l. — G. 359. l. — Vár. 325. l. — Lő. (1675) 358. l. — (1691) 562. l. — Debr. (1697) 244. lap. — MZk. 731. l. — Ref. 539. l.* Ezenkívül számos kéziratos én. könyvben. A versejekben: SKHAROSINVS H.

9—11. sorával v. ö. II. 35. 36. s.

II. sz. Megvan: *Born. CLXXXIX. lev. — A versejekben: IN THALIAE ITA EST KONTRA REGNVM ANTICHRISTIANVM HODIEE.*

5. s. *fekettőnk — Feküdni helyett fekenni-t* ir a Bécsi c. is 42. l. látá *Olofernesnek dögét feje nélkül ő vérébe keveredvén fekenni a földön.* A Münch. Nád. stb. c. *fekőnni-t* ír.

7—18. s. V. ö. Pál ap. I. Timóth. 4; 1—3. v.

19—26. s. V. ö. Róm. 3; 20—28. — Galat. 2, 16. v.

31—33. s. V. ö. I. Péter 1; 18—19. v.

46. s. *Dicsőséges szent Cozma és Damján — — mikoron orvosság-ról való tudománt tanultanak volna, oly nagy malasztal szereté őket szent lélek úristen, hogy mindent ingyen megvigasztal vala, nemcsak embereket, de még oktalan barmokat es. Érdy c. 545. l.*

43. s. *Tiszteket osztottunk.* Dom. él. 310. l. *Minekutánna az prior tiszteket osztott volna az sororoknak — — az hidegletés legyen néked tiszted stb.* V. ö. I. k. 290. 305. l.

47. s. *Szolgáljonk szent Apalín asszonnak, hogy ő érdemének miatta fogséréstől, főséréstől stb. megszabaduljonk.* Nád. c. 490. l. — XVII. század elejéről való babonás orvosságok gyűjteményében olvassuk a fogfájásról:

Sz. György nap előtt a mely lukba belebávik az ürge, fűjjon utána 3-szor, vagy: Apollonia tiszteletire mindennap mondjon I. üdvözlőt.

48. sorral v. ö. Katalin verses leg. 570—582. sorát. I. k. 48. l.

53. s. — *Fekél equorum deperditur cum ista oracione: Urunk Krisztus felden ha jár vala, egy úton elmegyen vala, protomartyr szent Istvánt elél lelle vala, az szót mondta vala urunk Krisztus: én szerető szentem szent István protomartyr! ez út mellett láték egy veres pej lovat ö . . . es ő hasdét fekélvar fogta; menten mondjad szent János evangelistának, hogy ez fekélvar fogotta veres pej ló megtisztuljon agképen, ment Jordán víze isten parancsolataért urunk Krisztus filének minden jót tén; hiség istennek, hogy ezt es jóvá teszi.* 1488-dik évből maradt ráolvasás, Századok, 1872. I. lapján. — Sz. István innepével függ össze ama maig élő hiedelem, hogy ha a Karácson éjtszakáján asztalon hált kalappal két oldalra megverik a beteg lovat vagy szarvas marhát, attól meggyógyul.

63. s. Sz. Balázsról az Érdy c. 213. lapján olvasható azon csudás történet, melyre ez a sor czéloz. Szkhárosi idejében a nép szokásai közt is lehetett valami nyoma azon hiedelemnek, hogy Sz. Balázs a farkasok ellen oltalmazza a nyájakat; de a hagyomány — tudtommal — nem tartotta fen. Hazánk egyes vidékein maig divatozik az úgynevezett Balázsjárás, mely azonban Sz. Balázsnak egy más, ugyancsak az Érdy c. 213. lapján is olvasható csudatételén alapszik. Erről szóló népköltészeti maradványokat Hantz Gyula és Sztachovics Remig közölt a Figyelő, II. 317. III. 277, 369. l. Ezekben Sz. Balázs a torokfájás gyógyítója és az iskolás gyermekek patronusaként van feltüntetve s ehhez képest nálunk maig Sz. Gergelyvel osztozik (Nyőr. V. 189. l. VI. 408. l. VII. 284. l.) azon tiszten, mely Péchy Ferenc fordított éneke szerint (6. lapon) Sz. Miklóst illette. Ily változást tapasztalunk az 57. sorban említett s Kakukillának tulajdoni'ott tisztre nézve is, amennyiben gr. Illyésházy Józsefnek (meghalt 1759-ben) a m. n. múzeum kéziratai közt »Orvosságoknak rendbeszedése« című gyűjteményében ezt olvassuk: *Szent Nicasius napján, minden ajtóra írja azt, hogy na vagyon Szent Nicasius napja, egerék, patkánok menjetek ki és elvesznek az háztól, — mely esik 14. deczembernek.* Ugyane czéleből láttam ajtókra írva Sz. Kazimirus nevét is.

70. s. *Gondolkodjunkszá.* A *szá, -sze* a parancsoló egyes második személyéhez szokott járulni s ez régen is a ritkább esetek közé tartozott. Itt is IV. 225. s. *Tekintsze*; III. 225. s. V. 76. s. *Hallgassza* fordul elé.

85. s. *Nézik* azaz némelyek. *kuklya* = csuklya = cucullus.

91—93. s. v. ö. I. Mózes 2; 18. v.

95—96. s. v. ö. Pál, Efez. 5; 31. v.

103—105. s. v. ö. Pál, Zsid. 13; 4. v.

108—111. s. v. ö. Pál, Tit. 1; 6. v.

123. s. *gárgyán* azaz guardián.

119. s. *megmennek* azaz megmenekülnek. Lásd. I. k. 335. l.

133—135. s. I. Kor. 6; 9. v.

139. s. Ez a sor a 20-dikkal együtt Szkhárosi X. költeményének czímét foglalja magában.

III. sz. Megvan *Born. CLXXXI. lev.* — A strófák első sora 11; a többi 12 szótagú.

29. s. *fedelmek* itt sajtóhiba e h. *fejedelmek.*

40. s. *együld.* Molnár Alb. szerint *együld, együld* = ne forte, forsitem. Kreszn. az *igyüld* alakot is felveszi. Ma *igyök* alakban van meg Abaujban és Gömörben, hol *mindjárt, legott, egyszerűbe* jelentése van.

89. s. Luk. ev. 3; 13. 14. v.

95. s. *ostor-adó* = nagyadó, sarcz, bírság. Alább Szeremlyéni 12. sorában is.

101. s. v. ö. Jerem. 2; 26—29. v. — 108. s. v. ö. Ezsaiás 1; 23. v. — 109. s. v. ö. Ezék. 22; 27. v. — 112. s. v. ö. Zsöfön. 3; 3. v. A bécsi c. 281. l. *livó oroszlan* helyett *révó oroszlan* ír.

104. s. *eldöglettek.* Érdy c. 91. l. oly nagy bínben esének az első szilék, hogy mind egész emberi nemzetöt *megdöglettek.* — 85. l. az pokolbeli sátn *megdöglette* az anyaszentegyházat kilemb kilemb eretnekségnek veszedelmes tudományával. — 605. l. ez átkozott erdőggel tölt kalomár Makhumet anyaszentegyháznak nagyobb részét es mint immáran 1527. nagyobbban zemeinkkel látjuk, mindez világot nagyobb részre *megdöglette* — — mint mastan az átkozott Luternek sectája kiktül az áldott teremő úristen megoltalmazjon. — 31. l. akkoron eretnekségök támadnak anyaszentegyházban es elszakadnak római szent széktől; erről senkit ne kérgyönk, kit szemönkkel nyilván látunk ez átkozott Luterben lenni, ki nagy sok országokat *megdöglette* átkozott hitetésével. — V. ö. még I. k. 336. lap.

113—124. s. v. ö. Mikeás 3; 1—3. v. A 119. és 120. sorban előforduló *telem* szó, mint XVI. századbéli írónknál széltere, itt is *csontot* jelent. A bécsi c. megfelelő helye (249. l.) annyiban is érdekes, hogy a 2. versben *csontot*, a 3-dikban pedig *telemet* ír. — V. ö. I. k. 281. lapjával.

123. s. *megráttjtok* azaz megrántjátok. A *rántotta* némely vidéken (túl a Tiszán) ma is *rátotta.*

133. s. Lásd: Ézsaiás 1; 31. v. — 137. s. Lásd: Ézsa. 5; 13, 14. v.

141. s. Lásd: Hózeás 7; 16. v.

145—156. s. v. ö. Máté 7; 21—23. v.

161—180. s. Lásd: Zakhariás 7; 5—14. v.

164. s. *böjtént* = böjt szerint, böjt gyanánt. Lásd I. k. 270. 325. l.

199. s. *lovagos.* A bécsi c. megfelelő helyén *lovag* olvasható. A *lovagost* leginkább a Jord. c. használja. V. ö. I. k. 294. l. — Góry c. 53. l. *Ez Olofernes mind az nagy hatalmas országból számlála es válogata száz es húszször gyalogot mind viadalra valókat es tizönkétesör fegyverös lovagokat es ivösöket.*

215. s. *kolcsos* = kulcsos. A bécsi és münch. c-ben mindkét alak előjön a mint különböző vidékeken ma is hallható. A Góry c. 35. l. *szent-*

egyháznak kúcscsát; ez az kúcs kit uronk stb. Ugyanez a codex szél-tére búcsút ír, míg Szkhárosi a többi codexben olvasható *bolcsó*hoz ragaszkodik.

221. s. Móré László viselt dolgai Istvánfinál (lib. XII. XV.) s onnan átvéve Budai Ferencznel olvashatók. 1543-ban nánai várában török fogságba jutott, Stambulba a héttornyú várba vitetett, törökké lett stb. Ezt a négy sort idézi Bornemissza prédikációi IV. részének 905. l.

222. s. *koborló* régen rablót jelentett *koborolni*, *elkoborolni* = rabolni.

246. s. *bolygóban* = bujdosóban, bujdosásban. IV. 19. sorában is. 259. s. Mikeas 6; 8. v.

283. s. A *pattantyú* szó eléjő Szabács viadala 14. 21. sorában is. IV. sz. Megvan: Bornemissza é. k. CXCVIII. levelén. Versfejekben: SKHAROSI THÁLJAN SKRIPSIT IN GRACIAM SUMMI PONTIFICIS ET SUORUM STIPENDIARIORUM HODIE ET.

26. s. v. 5. Farkas A. 249. sorával.

50. s. *gyűlés* = gyűlöletes; így a codexekben, sőt a XVII. században is *gyűléség* e h. gyűlölség.

88. s. *macska tövis* helyett régi bibliafordításainkban (Luk. 6; 44.) csak *tövis*, *tüvis* olvasható. Különben a *macskatövis* a Nsz. szerint: *ördögsekér* v. *borda*; *számváltövis* stb. (Parthenium, Eryngium).

113. s. A *cselekedés* szó oly értelemben használva, mint Kat. leg. 320. s.

118. s. Ézsaias 40; 17, 18. v.

123. s. *megfejtette* = megrontotta. Dévay 37, 38 sorában együtt találjuk így:

Eskéedet lássad, hogy meg ne *rontsád*,

Ez egy hitet lássad, hogy meg ne *fejtsed*. — Lásd I. k. 369. l.

135. s. *tartsa dolgát*. — Lásd I. k. 291. l.

152. s. Máté ev. 15; 14. és Luk. ev. 6; 39. régi és újabb bibliafordításainkban mindig *verem* áll az itt olvasható *gát* helyett.

160. s. *pikhart*. Pikárdoknak nevezték a XV. században a cseh-morvatestvérek neve alatt ismeretes felekezetet. A szót némelyek Picardustól, mások Picardiától származtatják; de alighanem »Begharden«-re kell visszavinni.

170. s. *aggyaras mise*. Így ferdíti el az éjféli misének *aranyas mise* nevét, melyről Cs. Komáromi György, Pápastaság ujsága cz. m. 329. lapján írja, hogy: az *karácson étszakai misén kívül, kit aranyas misének hínak*.

177. s. *elmúlatja* = mellőzi. Pázm. Kal. 191. l. *hogy több dolgokat hallgatással múlassak*. 186. sorban: *idönket múlatjuk* = töltjük.

200. s. *tikmony* ma is a tojás a dunántúli részekben. — Veresmarty M. Intő s tanító lev. 293. l. A *téj téjhez, egy tikmony máshoz nem hasonlób, mint stb.*

202. s. *Czibere bán. Konez vajda*. Amaz a bőjti étek személyesítése emez a húsételé. *Bánság* alatt a bűnbánatra rendelt nagy bőjti idő értendő.

205. s. *szemérem* = szégyen. Balassa is gyakran használja.

210. s. *birbitél* vagy berbitél, dörmögve imádkozik. XVI. és XVII. századi minden felekezethez tartozó írónk használják. — Székely szólás-mód: *Hágass, hágass, te világ futó bolongya, ne törbitéjj, mind valami törbécs*. (Nyőr. V. 175. l.) Erdővidéken: *borbát* = fecsegő. (Nyőr. VIII. 142. lap.)

211. 250. s. *kereng*. Lásd I. k. 305. 318. l.

219. s. *Kápa*. Lásd I. k. 376. l.

220. s. *korda* = chorda, szerzetesek öve.

223. s. *berke*. Ma is *berke* és *barka* más-más vidéken.

232. s. Pósházi, Igazság istápjá I. 374. l. *Zörög, csatépatét indít a lélek*. — *zér-zúr* = dér dúr vagy dirr durr.

243. *odo ma*: odu. Jord. c. 310. l. Forgassatok nagy keveket az *wdwnak* ajtajára. — hogy levetnék őket az akasztófáról és hánnák az *wdwban*. 342. l. Mikoron azért lakoznék Etham nevű közsiklának *odwban*.

251. s. *sugdva* a mai *sugdova* helyett.

253. s. *veternye*. Lásd I. k. 344. l.

255. s. *szu-űű* = szű-ette. — *békékedtünk*. Góry c. 34. l. *az ajoj-tatos szent szerzelősök az asztal alatt szokták keresni az istennek bévségős szent malasztját, mikoron nekik azt hagyják penitenciába, hogy az atyafiaknak lábokhoz békélkögygyék*. Virg. c. 40. l. *tahát neki lábához békékedik vala és nagy könyhullatással ezt mondja vala: Isten légy irgalmas stb.* 100. l. *kezde az poklosoknak házokhoz sietni és kezekhez békékedni és nekik pénzt adni*. — Winkl. c. 88. l. *szentséges szád, ki énnékem adott sok apólgatásokat és békélködésöket, vigasztalást és tanóságot*.

266. *mevet* = nevet. Lásd I. k. 313. l.

271. s. *zabáltságban-t* ír Bornemissza, de lehet, hogy az eredetiben *zabálásban* állott.

283. s. *kullagsz*. A mai *kullog* helyett *kull g* található a XVII. századi írónknál is.

302. s. *káptalan szer* azaz káptalan sor. Városrészek s utcák neveiben maig fennmaradt a *szer* az újabb *sor* értelmével.

V. sz. Megvan: Bornemissza én. k. CLXXVII. levelén. Öt soros strófái egy rímre mennek; az első és második sor 11, a többi 12 szótagból áll.

11. s. Efez. 5; 5. v. — Koloss. 3; 5. v. — 23. s. Máté ev. 4. r.

31. s. I. Tim. 6; 9, 10. v. — A 35. sorbeli *burítja* a székely *burus-ra* emlékeztet. A XVI. században gyakori a *burít* alak, de vegyesen jön elé a *borítal*. Jord. c. 52. l. *nagy sérü köd béborojtá mind az hegyet*. 613. l. *burojcsatok el minket!* — 400. m. lev. 330. l. maga es az tóba szekellik, az hénár elburullja (1559-ből.)

38. s. Máté ev. 19; 23. v. — 41. s. Luk. ev. 8; 14. v.

53. s. *Urasággal jargal.* — Münch. c. 113. l. *Senkit meg ne rontsatok és patcart ne tegyetek és megelégyetek ti jargalástokon* (contenti estote stipendiis vestris). Jord. c. 527. l. (ugyanaz) *megelégytetek ti soldotokkal.* A későbbi fordításokban is: *zsold.* — 400. m. lev. 49. l. *az húsz húsz pénz es, ki az ő felsége kamarájára jár, én kezemben kell járni. Forgács Sigmant uram kévánd azt, hogy az húsz húsz pénzbel es esnék az ravók jargalássdra, de én nem akarom, mert arra tanósságom nincs* (1548-ból). — 118. l. *Im Móré Tomásnak viszik egy hordóját oda, töcs meg neki nyargalásában* (1553-ból). — 211. l. 1554. *kis asszony nap előtt való szerdán kezdetett az én esztendüm yarkalásra húsz lóra, kire nekem egy pénz sem adatott. — Csányi uramnak minden lovára húsz-húsz forint volt jargalása, mast is azon légyen, míg egyéb tanúsága lészen. Baranya Jakapot fogagygya én számomra jargalásra hat lóra.* — Török m. kori okt. I. 34. l. Nagykőrösi registr. 1634. évről: *Az szübasáknak adtunk itt lételeben nyargalló pénzt 2 tallért.* — II. k. 110. l. *parancsolom száz tallér bírság alatt, kiki úgy nyissa fel az szemét, hogy még városokba megyők, az postapénzt, mely felől innen ennek előtte levelemben irtam, megkésztse . . . együtt az 12 forint nyargalóval, melyet is bizony semmiképen el nem engedők.* — 381. l. *mi felyül megirt személyek több társainkkal együtt jöttünk Halas nevű városra Daróczy István uram levelével némünemü; szófogadatlanságokért nyargalóra, melyért is halasi gazdák uraimékkal szép módjával convenealtunk.* — Egyetemi könyvt. 97. sz. codex 67. lapján: *Stipendia peccati lünnék jargalasa mors est.*

56. s. Lásd Jerém. 6; 13. 21. v. — 66. s. Lásd Máté 6; 19, 20. v.

72. s. Lásd Pál lev. Efez. 5; 3. v. — 76. s. Lásd Zsófón. 1; 18. v.

81. s. Lásd Márk. ev. 8. 36. v. — 91—100. s. L. Habak. 2; 6—12. v.

101. s. Lásd Ézsa. 5; 8. v. — 106. s. Lásd Péld. 28; 8. 22. v.

114. s. Lásd Péld. 11; 28. v. — 121—130. s. Lásd I. Timót. 6; 9, 10. v.

136—140. v. Lásd Luk. ev. 16; 13, 14. v. — 141—145. s. Lásd Luk. ev. 6; 25. v.

146—150. s. Lásd Luk. ev. 16; 19. v. — 155. s. Lásd Jak. 5; 3. v.

156—160. s. Lásd I. Sám. 25. r. — 161—165. s. Lásd I. Kir. 21. r.

166—170. s. Lásd Ap. csel. 5. r. *nöstel* vagy *nöstöl.* — 171—175. s.

Lásd Máté ev. 27; 5. v. Ap. csel. 1; 18. v.

176—180. s. Lásd Pál Efez. 5; 5. v.

194. s. Sándor c. 37. l. *Barátoknak, kananokolnak, apácáknak és egyéb egyházi embööröknek, kik csak fejök megüirettéssel esmertetnek stb.* — Pázm., Kal. 271. l. *mérészen károgna a beretvált nyakú tar varjúk.*

216. s. *Fejellen láb.* — Balásfi T. Tsepr. isk. 38. l. *három dolgot ígír a ti fejellen-láb írástok.* 44. l. *nem vagyunk olyan fejellen lábok mint ti.* 445. l. *csúszó-mászó fejellen-láb vendég vallás.*

222 s. *összesítésárlád.* Súsárol = susurrat. Károli Gásp. *súsárló-t* ír (Róm. 5. 30.) míg Félegyházi T. *sugarló-t.* M. Nyilas I. Agendája 365. l.

Az ördög szüntelen való *sugallási* mint amaz tüzes nyilak úgy érdeklík és sértegetik az megsebbhetett leskiismeretet. — Molnár Alb. nél: *sugarló* = susurro. *sugallás* = insurratio. — XVI. századbeli erkölcsi ír. (Toldy 264. l.) *Az sugarlót* (fundert) házadból kiűzzed.

228. s. Szkhárosi panasza a hamis vámok, harminczadok stb. ellen országos panasz volt, melynek orvoslása iránt az 1543: 26. t. czikkben történt intézkedés.

236—240. s. Lásd Ézsa. 1; 23. v. — *prédájokual* e h. *prédájokká*; talán csak sajtóhiba Bornemisszánál.

249. s. *Komplárság.* Münch. c. 172. l. *ne akarjátok tennetek én atyámnak házát komplárságnak házójá* (domum negotiationis).

257. s. *földbe rekkentesz* azaz verembe töltesz. A *rekkent* szó e kötetben is többször fordul elé, különben lásd I. k. 245. l. és NyÖr. VII. 463. l.

267. s. A *büdös bor* ellen Tinódi is gyakran kifakadt, midőn a kucsárok és hopmestörök olyat tettek elébe. Ezekben a sorokban a jobbágság nyomorult állapotát rajzolja Szkh., a mennyiben az a rá osztott hitvány élelmi szereket volt kénytelen tengődni. — 400. m. lev. 224. l. *mastan az községnek nagy szegénységeért nem oszthatjok ugyan rájok a bort, amint azelőtt csélekedtenek az bornak rájok való elosztásában; az bor peniglen ócsodnia kezdett, mert az község sok helen három pénzen költi pintit, kit ezelőtt négy pénzen megittanak vóna.* 259. l. *mindenkoron elyen szokások és tervények volt az vár tartományban, hogy az úr bora egy pénzzel avagy egy krajczárral félebben költ pinti az közenséges népnél, és ha el nem kelhetött, rájok osztották, és az árdt megvették rájok stb.*

330. s. XVI. századbeli lantosaink szokásos czélzó szavai, melyeknek refrainszerű ismétlését látjuk Ilosvai Ptolomaeusában az ily sorokban: *Hegedüsnek jó bor innya adassék. Ma az versszerzőnek innya adjanak stb.*

VI. sz. Megvan: Bornemissza én. k. CLXXXV. levelén. Versfejekből: SKHAROSIÉ olvasható ki értelemmel. Háromsoros egy rímű strófái 16 szótagú sorokból állnak. 10 szótag azon már eddig is ismeretes régi magyar versorból áll, mely két adoniens láb összetételére emlékeztet; ehhez 6, többnyire hosszú szótag járul s az így alakuló sort 5+5+6 szótagra osztja a szabatosan megtartott sormetszet. Ennek a kedvéért csupán annyi szabadsággal él a költő, hogy az *átkozott* szó helyett egy pár helyen *átkozl*-at ír. (34. 49. 82. s.)

25. 55. 56. 68. 98. sorral v. Ö. I. k. 237. 239. lapját; továbbá M. Ny.-ör I. 89. VI. 162. lapját.

41. s. *megsokasejtom* régi alak a mai *sokasítom* helyett, mint a 125. sorban *feszéjt* e h. *feszít.*

44. s. *pallik* e helyett *pallják.* Ma is szokásos összevonás a baranya-szlavóniai s más szójárásokban. *Pallani* = ütni, verni, rostálni, szelni. Háromszéken: porolni. (NyÖr. V. 90. l.) A vadrózsák 190. lapján olvasható ez:

Likas a nadrágom, kapitány uram!

Itt a snájdér befőggya,

Két káplár jól kipajja. — V. ő. a IX. sz. 155. sorára tett jegyz.

164. s. nagy Ág = Aachen.

172. 175. s. nékik = némelyek. Deák Farkas tudósítása szerint még e század közepén is lehetett hallani Marosszéken. (NyÖr. I. 322. l.)

173. s. apálczájá = apálczává. Lásd az V. sz. 249. sorára adott idézetben: házójá = házává.

181. sorban az olvasónak (rosarium) ad csúfneveket.

184. s. gyovónnak. Ehr. c. 155. l. meg akarok gyouonnom atyám hallgass meg. 156. l. az reszkető papnak gyouonuan, ódozás vétel után stb. Hegyalján maig: gyohón nem gyón.

187. s. fűjtötek. Münch. c. 102. l. fűjtí vala önmagát a tűzhöz. Jord. c. 507. l. fítezig vala a szénnél. 835. l. járjotok békességgel, fítezjetek meg és lakjotok jól. Érdy c. 544. l. nyaláb fikat kinél fíteznének. 400. m. lev. 23. l. az ki kezelebb az szénuhoz, az jonkább fítezik. Pesti G. CIX. m. bévivé barlangjába és kezdé az tűznél fíteztetni.

191. s. süttél = süttöttél.

201. s. nagyszemérem = nagy szégyen. Ma is mondják Zalában, p. o. Tessik, rakjon a szájába, éégessén; énnyi nem szemérem (NyÖr III. 466. l.) — semmié = semmivé. bécsi c. 87. semmié tartand e gyötrelméket.

210. 211. 243. s. megemlejtik, emlejtéd = megemlegetik, emlegeted. máskor: emlékezik értelme van. Ehr. c. 132. l. sonha ő életiben oly nagy vígaságot nem emlejt vallott lenni. — Jord. c. 218. l. emlejcs meg és ne feledd el. 586. l. fiam, emlejcs meg; míg ugyanaz a Münch. c. 149. l. fiam, emlekezjél meg.

VII. sz. Megvan: Hofgref én. gyűjt. Gy2 levelén hangjegyekkel, melyeket eredetiben, megfejtve s átírva kiadott Mátray G. id. műve 52. 53. lapján; valamint Bornemissza én. könyve CLXXIII. levelén. Kiadta Toldy, költ. kézikönyve (1855.) 49. l. (1876) I. k. 11. l. Négy soros strófái 14 szótagú sorokból állnak, melyek 4+4+4+2 ütemekre oszlanak. Szövegünk Hofgrefből van véve, melytől Bornemisszáé gyakran eltér.

2. s. és hatalmassága. B. hádlátlansága.

9. s. azt ez világ. B. ez világ ezt.

21. s. Átkozott lész. B. Átkozt leszesz. Bornemisszánál ebben a sorban s alább is átkozt van átkozott helyett mindig, mikor a szótagszám úgy kívánja.

24. s. életedben. B. itt éltedben.

25. 27. s. csüröd. csordád. Bornemisszánál fel van cserélve.

29. s. Átkozott lész. B. Átkozt leszesz.

30. s. inségben. B. éhségben.

32. s. hitellenségben. B. hírtelenségben.

36. s. Tájshólasokban ragya helyett ma is hallani rogyá-t (Örség), míg a Jord. c. megfelelő helyén (258. l.) rigya olvasható.

37. s. csüllagos h. fényesség.

39. s. asszu hamut észik B. hamú essöl iszik.

46. s. az tinnen testedet. B. az te alfeledet.

50. s. Keheskedjél B. Gyühöskedjél.

51. 200. s. délszínben helyett a Jord. c. megfelelő helyén (259. l.) teelben azaz délben olvasható. A vulgatában in meridie áll. A délszínben helyett a codex-irodalomban dél szívében kifejezést találunk, így a Jord. c. 792. lapján is délnék igaz szívében van fordítva a latin die media. Érdy c. 509. l. s. 514. lapján is kétszer. Ebből úgy látszik, hogy a délszín a délszive helyett csak a XVI. század közepe felé jött szokásba s attól kezdve kivált Pázmánynál s Pázmány után gyakran fordul elő.

52. s. üdödben. B. időben.

58. s. Szíved, színed ott elhírvad. B. Szemed szíved ott elhervad. A hírvad régibb alak a hervadnál, bár az egyet. könyvt. 97. sz. codexében: 145. lev. palor = hervadatosság.

63. s. tölled. B. rólad. — 64. s. mevetnek. B. nevetnek.

65. s. kün hasznod elveszett. B. keveset felgyűjtesz. 68. s. töltesz. B. éltetsz.

69. s. Gyümölcsfűdít, gabonádat rogya. B. Gyümölcsfűkat, gabonádot rógja. — A gyümölcsfűdít e. h. gy. fűdat emlékeztet a gücseji szójárás: kezeidek, marháidak, disznainkak stb. birt. többeseire.

76. s. A Jord. c. megfelelő helye (260. l.) Ő fé leszen, te kedég utolsó lész. — Matkó I. Bány. Csák. 175. l. a ki sem fő, sem fark, sem semmi az ecclesiában.

79. s. B. Vas igákat vét nyakadra megtör erkölcsedben.

83. s. öreg B. az vén.

89. s. Reá szállani várat, várast, szokott kifejezés a XVI. századbeli magyar hadi nyelven. Így a 400. m. lev. 276. lapján: Szőlős-Újvárt az János királyfia pártja erőssen megszállották vala rédm. — XXII. napig voltam benne, hogy az ellenség rédm szállá. — A Jord. c. megfelelő helye is (261. l.) Redd víjják te várasodnak kapuját.

93. s. öcséidnek. B. te méhednek. — Jord. c. 261. l. és megeszed te méhednek gyimelcsét.

96. tin. B. te. — Magyarországon 1534-ben volt olyan éhség, hogy a szülők gyermekeiket ették meg: Fames maxima ita, ut proprium filium pater assavit in sylviset comedít, fuit. (Kovachich, Script. min. I. 16. l.) V. ő. a 382. lappal.

106. s. burkostól. A szó a maig hallható burokban született kifejezésből ismeretes. Műnyelven: szülep, a nép nyelvén: mássa.

127. s. mikor B. miként. — 128. s. nézik. B. veszik.

133. s. használ. B. gondol. — 136. s. rabságával. B. romlásokkal.

145. s. tön. B. tölt. — 149. s. tudád. B. tudod.

150. s. akarad — kegyelmes. B. akarod — irgalmas.

159. s. élteté B. éteté.

161. s. *mind lön. B. mit tön.* — 165. s. *földében. B. országban,* s ehhez képest a rím a 2. és 3-dik sorban is *-ban.*

171. s. *nagy. B. az.* — 174. s. *fejellenség. B. felellenség.*

184. s. *ki nem térünk. B. meg nem térünk.*

188. s. *hiszszik az az hiszszük. B. hiszünk.*

192. s. *szemellenség. B. szentelenség bizonyosan szemtelenség helyett.*

195. s. *kémélletlen. B. remenletlen.* — Ez a strófa B-nál kétszer van lenyomtatva.

197. s. *egybe. B. öszve.* — 201. s. *megvénhödt. B. megeakult.*

202. s. *aloszik — pislag, nuha. B. aluszik — pillog, noha.*

203. s. *idgyöl. B. így iöl.* — 205. s. *templomokat. B. clastromokat.*

206. s. *rakjátok. B. rakattok.* — 207. s. *féljük. B. felöl.*

213. s. *közöttetek. B. kereszttyének.*

VIII. sz. Megvan: Bornemissza én. könyve CXCI. levelén. Strófái három sorozok s a versalak csak ennyiben különbözik a VII. számú énekétől.

Várdai Pál érsek azon levele, melyre ez a felelet készült, ma ismeretlen. Bizonyosan az 1548: 5. 6. 7. stb. t. cikkekkel függött össze s az azok végrehajtására kiküldött biztosok működésének gyámolítására lehetett szánva. A már erősen meggyökerezett reformációt az említett t. cikkek sem, Pál érsek levele sem gyengítette. Várdai Pálnak különben már 1530. ápril 6-ról maradt fen egy levele, melyet a reformációt terjesztő papok ellen intézett. Ebben azt hagyja meg a beszttercebéányai tanácsnak, hogy a Luther tanait szószékről nyilvánosan hirdető papokat vasra verve kísértesse Esztergomba. (*Századok, 1875. 113. l.*) Fabó, Monumenta evang. hist. III. k. 313. lapján olvassuk: *Post superatam archiepiscopi Pauli Várda rezationem, qua ministri ad rationes fidei suae dandas adtraheantur, cives anno 1549. die 10. apr. datis literis etc.*

73. s. *guggolt víz.* A rálehelés által történő exorcisálással függ össze e kifejezés. A *guggolás* ugyanis régen gúnyolás, csúfolás értelemben használtatott. Molnár Alb. szótárában: *sanna = gúnyolás, száj viggyorítással való guggolás.* Szkhárosi a rálehelést szájviggyorítással való guggolásnak veszi s ezért mondja a keresztelésre használt vizet *guggolt víznek.* Pázm. Kal. 299. l. *az újtók a bérmlást csak megguggolják.* 720. l. *annak ürügyével, hogy Luther és Béza is emberek voltak és botorkázhattak, guggolva elmúlnak mellőjük.* — Czeglédi Istv. Barátsági dorgálás 100. l. *Nosza guggold meg ezt ha mered!*

74. s. *lehés = lehelés.* A codexekben s XVI. századbeli írónaknál még rendszeren: *leh, lehő, lehés,* bár a Münch. c. 172. l. *lehel* is jó elé.

77. s. *korosma = chrisma.* Némely vidéken *korosmának* vagy *kolosmának* nevezetik ma a keresztszülék kereszteléskor adni szokott ajándéka.

81. s. *Egy az büzi.* Matkó J. Bány. Csák 198. l. *Akarmint limitáld már eclesiád traditiót, mind csak egy a büzők.*

89. s. *keleh = kehely.* — Pesti G. szótárában is: *kelyeh* (kelch, kelich). A 161. sorban itt is: *kelhet.* Marg. leg. 58. lapján is: *keleh.* Az egyetemi könyvtár 97. számú codexe 182. l. de vasis aureis et argenteis *cupákból anagy keleh.*

102. s. Gritti hatalmaskodásai még akkor élénk emlékezetben voltak s Szkh. azok valamelyikére czéloz.

166. s. *mene = mennyi.* Lásd I. k. 311. 326. l. — Csikmegyében ma is *menye* p. o. *Menye szilva van a fán?* (NyÖr. VIII. 380. l.)

178. s. *kerengeted.* Lásd I. k. 305. 318. l.

IX. sz. Megvan: Bornemissza én. k. CXCIIII. levelén Ezen kívül a Decsi c. 169. és a Csoma c. 99. levelén, honnan kiadta 1864-ben Thaly K. Vitézi én. I. k. 34. l. A versalakra nézve lásd a 426. lapot.

132. s. *betakar azaz betakarít.*

155. s. *Csak zabot pallasz azaz szelelsz, rostálsz.* Czeglédi Ist. Barátsági dorg. 300. l. *Pthrusögetés ez és s zabparlás a magyar reformátusok előtt, hogy stb.* Pósaaházi J. A három kérdésre való sum. vál. tételnek megrázogatása 299. l. *A mi füstöt ez ellen csinál a füstös Mátyás, azt oda fel elpallottak.* V. 5. 457 l.

158. s. Itt a *jargal* a mai *nyargal* értelemben áll. Azokhoz, a mik az I. k. 281. 282. lapján Sz. László szobráról olvashatók, lásd még Szamosközy II. k. 167. 179. lapját, és Wenrich V. Néhány szó két hazai művésztől. (*M. Tört. Társulat vid. kirándulása 1879. 122. l.*)

165. sorra nézve lásd az I. k. 281. lapját.

X. sz. Megvan: Bornemissza én. k. CXC. levelén. Strófái három 12 szótágú sorból állnak.

15. s. *Asszó fába oltott azaz faczipőben járó. Az oltott lábú kifejezést ma is lehet hallani; így nevezi a nép a cipőt s hosszú harisnyát viselő urasági inasokat.*

60. s. *pilés, pilis = tonsura.* Matkó I. Bány. Csák. 166. l. *lészen min megeakarnod pilisses kaponyádat.* 175. l. *megütik ott a pilises tarédot.* Háromszéken a hegycsúcsot, különösen a magánosan álló hegycsúcsot *piliske*-nek hívják (*NyÖr. V. 90. l.*)

Szkhárosi II. IV. VI. VIII. IX. X. számú énekét 1618-ban kiadta Sz. Molnár Alb. *Jubileus Academicusa* 50–67. lapján.

XII.

SZEREMLYÉNI MIHÁLY.

Szeremlyéni Mihály pap 1544-ben Kanizsa várában írta énekét »Egyiptombéli kijövéséről Izraelnek,« melynek versfejeiből ez olvasható ki: *LAUDA SION SALVATOREM LAUDA DVCEM ET PASTOREM IN HIMNIS ET CANTICIS MIKHAEL DE SEREMLEN FECIT E.*

Kanizsa azon várak közül való, melyek Nádasdy Tamásnak, midőn nejével Kanizsay Orsolyával 1534. végén egybekelt, ennek hozományként jutottak birtokába. Dévay és Sylvester példája mutatja, hogy Nádasdy sárvári udvarában mily oltalomra talált a reformáció: Szeremlyéni éneke, hivatala és tartózkodási helye azt gyaníttatja, hogy Nádasdy nemcsak udvarába fogadta, hanem birtokaiba is mindenüvé bebozsátotta a hitújítás papjait s terjesztette annak elveit. Az ének tárgya az ó-szövetségből van véve, mint Farkas András, Batizi s a többiek énekeié, kik mindannyian a reformációnak voltak munkásai; feldolgozási módja, is csak annyiban tér el amazokétól, amennyiben megelégszik az egyszerű elbeszéléssel, nem szövi be a hazai viszonyokat s távolról sem czéloz rájuk. Ily tárgyú s kidolgozású énekeink a XVI. század első feléből mind a reformáció papjaitól származnak s ezért Szeremlyénit még akkor is ezek közé kellene számítanunk, ha énekét nem Bornemissza Péter énekes könyve tartotta volna fen. Bornemissza szintén részesült Nádasdy pártfogásában és pedig épen azon idő alatt, mikor még mint bécsi tanuló a reformáció tanait hirdette a szállására gyűlt népnek. Személyesen ismerhette Szeremlyénit is és bizonyos, hogy sohasem vette volna fel énekét gyűjteményébe, ha a róm. kath. egyház papjaként ismeri.

Nádasdy másik várában t. i. Kapuvárban kevéssel később, úgy mint 1547-ben Kapuy Mihál volt a pap, mint saját levele bizonyítja. Levele annyiban is nevezetes, a mennyiben ennek borítékán olvasható azon »étlap«, melyből Toldy és Dankó, Nádasdynak egyéb okokkal is támogatott katolikus voltát következtetik. A levél Zoltán Imréhez, Nádasdy »sáffárához« volt intézve s Szalay Ágoston szerint (400. m. lev. 43 l.) hihetően ennek a kezeírása az említett étlap. Kapuy Mihál leveléből sem tűnik ki, hogy a r. kath. egyház papja lett volna; Zoltán Imréről pedig ki Krakkóban ugyan szabómesterséget tanult, de iskolázott ember volt, anyja leveleiből s összeköttetéseiből az látszik, hogy már vagy születése helyén Kassán vagy Krakkóban hívévé lett a reformációnak. Császár Mátyással a jeles kassai tanítóval egyszerre járt Krakkóban s mint Zoltán anyja levelei mutatják (id. m. 26. 68. l.) barátságuk később is állandó maradt. Zoltán már 1542. előtt Nádasdy udvarába került s elébb szabó, majd sáfár, pénzosztó, komornyik s úgy látszik meghitt embere volt urának. Az ura szolgálatában álló különböző rendű tisztviselőknek hozzá intézett levelei szerint folyvást Nádasdy mellett volt még 1549 végén is. Említést érdemel ezen hozzá levelet intéző egyének közül Babay Máté (id. m. 13. l.) ki 1533. okt. 14-én íratkozott be a wittenbergi egyetem hallgatói közé, 1534-ben pedig a krakkai egyetemre. Így hihető, hogy Zoltán és Babai ismeretsége is Krakkóban kezdődött, hol ehhez képest Mathias de Tzytzerben találjuk fel Császár Mátyást 1535-ben.

Szeremlyéni születéshelye a Baja mellett eső mai Szeremle község lehetett, mivel régi oklevelekben ennek nevét találjuk Zeremlyan, Zeremlen-nek írva s később még a XVII. században is Szeremlénnek.

Szeremlyéni azon évben írta énekét, melyben Sylvester Nádasdy pártfogása folytán már a bécsi egyetemen nyert tanszéket. Nem oly széles körű, de hivatala betöltéséhez mégis illendő tudományos készültség látszik ki énekéből, melyet »bánatjában szerze.« Mózes életét írja le születésétől haláláig (II. Móz. 2.—V. Móz. 34) s Izrael népének Mózes vezérlete alatt átélt viszontagságait. Nyelve könnyen s természetesen foly, verselése korához képest gondosnak mondható.

Megvan: Bornemissza én. k. CCLXXVIII. levelén, valamint a Lípcei c. XLIV. levelén. Strófái 11 szótagú 4 rimes sorból állnak; a sorok 4+4+3 tagra oszlanak.

49. s. *vesztegség* = hallgatás. Lásd I. k. 292. l. — Károlyi Gáspárnál is II. Móz. 14; 13. *ne féljetelek, legyetek vesztegségben stb.*

72. s. *elrekkenté* = elrejté. Lásd I. k. 245. l.

86. s. *joh* és *juh* felváltva jön elő a codexekben, de a *joh* gyakrabban.

92. s. *sarja* azaz saruja.

121. s. A szótagszám azt sejteti, hogy *éjfelkor* helyett a codexekben található *éjfelikor* (éj felekor)-nak kellene állani.

133—136. s. Az infinitivusnak 3. személyragos alakja látható itt a rimekben. Az irodalmi nyelvnek ezen sajátága, mely a XVII. századon innen is sűrűn található, maig megvan a szlavóniai tájszólásban (*NyÖr. V. 62. lap.*)

142. s. *utána vagy* = üldözi. V. ö. *utána vált.*

154. 203. s. *kettő* e helyett: *ketté*. Némely tájszólásban maig így használják.

163. s. *megettésének* = feltűnének, meglátszának. Lásd I. k. 244. 284. stb. l.

167. 197. s. *zúgódának* = zúggának. Lásd I. k. 324. l.

174. 298. s. *ha* = mikor. Marg. leg. 136. l. *Ha vagy* *hideglelő napod? felele az frater: ma vagy* *hideglelő napom.*

234. s. *foltra töretteték*. Marg. leg. 225. l. *inkább akarja, hogy az ő testit foltonkint elmetéljék.*

256. s. *sívás*. Ma csak így: *sívás-rívás*.

274. s. *hün* = híve. Lásd I. k. 372. l. — Kaz. c. 34. l. *ezt látván az nép, őt ezörön hynek urunkban.*

XIII.

TORDAI NÉVTELEN.

Torda városának, az erdélyi részek politikai, mint művelődési történetét illetőleg nevezetes szerepe volt. A krakkai egyetemen 1462—1518-ig heten lettek baccalaureusokká, kik »De Torda« neveztek mago-

kat; mi arra a természetes következtetésre utal, hogy még sokkal több tordai tanulhatott Krakkóban, kinek vágya nem volt vagy tehetsége hiányzott, hogy ennyire vihesse. Cseppet sem nagyítjuk a dolgot, ha állítjuk, hogy legalább is másfél századdal azelőtt már felsőbb iskolája volt Tordának, midőn ott 1589-ben 12 terem magában foglaló iskolaépületet emeltek az unitáriusok. A ma is meglévő legrégebbi választási törvénycikket, melyet a reformáció által Erdélyben előidézett viszonyok tettek szükségessé, a Tordára 1545. april. 24-re összehívott országgyűlés hozta meg. Foglalkozott ugyan e kérdéssel az 1543-ban Vársárhelyen tartott országgyűlés is, de annak végzései elvesztek vagy lapanganak. Erről még azt lehetne mondani, hogy tárgyalására kizárólag Honter és a szász reformáció adott okot; míg a tordai t. czikk keletkezését, bármily keveset mond is annak merőben conservatív tartalma — már a magyarság előrehaladt reformáltatásának is kell tulajdonítani. Gyalui Torda Zsigmond, ki e tekintetben teljes hitelt érdemlő tudósító 1546-ban karácson napján írja Melanchthonnak: *In tota Transilvania Christus agnoscitur et celebratur, et coelestis doctrina promulgatur, excepta non magna Ceculiae portione, atque Alba Julia ubi canonicorum collegium est, inter quos Regina agit.* (Bindseil, Ph. Melanchthonis epistolae etc. 271. l.) Ez a részletező helyrajzi tudósítás a magyarság közt is több évre terjedt munka sikerét tünteti fel. Tévedésen alapszik ennél fogva azon közönségessé vált felfogás, mely szerint Kálmáncsehi Márton, Szegedi Lajos, Pereki Lőrincz csak 1557-ben mentek volna be Erdélybe s csak akkor kezdték volna Fodor Bálinttal a tordai pappal együtt az erdélyi magyarság reformálását. Másfelől Nagy Szabó Ferencznek sincs igaza, ki azt írja, hogy: ez a Sánta Márton, mikoron írának 1536. csak ezeröt-száz harminczhatban jött ide be Erdélybe, és a Calvinus könyveit és tudományát ez hozta be, melyet a lutheranus szászok igen bántanak (*gr. Mikó, Erd. tört. ad. I. k. 34. l.*): mert Kálmáncsehi 1538 közepén még nem csatlakozott a reformációhoz (*Verancsics munkái. VI. k. 19. l.*). Nagy Szabónak 1556-ot kellett volna írni 1536 helyett, mert abban az évben jelent meg Dávid Ferencztől a *Responsum ministrorum Ecclesiae Colosvariensis ad scripta varia M. Martini a Kalmancha, in causa coenae Domini edita. Colosvarini A. MDLVI. die XXV. julii*; valamint Hebler Mátyás *Elleboron*-ja is. Kálmáncsehi több rendbeli iratai azonban már azelőtt keletkeztek s Szegedi Lajos krasznai plebános is előbb hirdette ugyancsak Calvin értelmét az úrvacsora felől, úgyhogy mire Dávid és Hebler fellépett, akkorra Kálmáncsehiék a magyarságot annyira megnyerték, hogy az 1557. jan. 13-án tartott szebeni zsinat, a június 1-én tartott tordai országgyűlés, jun. 13-án tartott kolozsvári s 1558. máj. 1-én tartott tordai s 1559. augusztus 18-án tartott medgyesi zsinatok daczára ez utóbbi napon Melius és Dávid F. szintén gyűlést hívtak egybe Váradra, november 1-ére pedig zsinatot Vársárhelyre, melyben »a keresztyéni tanítók mind egész Magyarországból s mind Erdélyből az úrnak

vacsorájáról való közönséges keresztyéni vallást tettek és kiadták Colosvárott, Heltai Gáspár műhelyébe 1559.« (M. n. múzeum. *Könyvszemle, 1878. 277. l.*) Ez a vallástétel határozottan azon elvet vallja, mely eddig csak az 1570-ben tartott csengeri zsinat formulázásában volt ismeretes; ennél fogva úgy tekinthető, mint a helvét és ágostai vallástételt követő magyar protestánsok 11 évvel előbb megtörtént formaszzerű különválásának bizonyítéka.

Ezek a későbbi jelek csak megerősítésére szolgálnak Torda Zsigmond tudósításának, mely szerint 1546-ban az erdélyi magyarság reformáltatása már végbe ment. Kolozsvári Fodor (Crispus) Bálint tordai pap is tevékeny részt vett abban s csak azután hátogatta meg a wittenbergi egyetemet, hol 1555 június 5-én íratta be magát épen úgy, mint Dévay, Batízi s mások, kik az itthon végzett derekas munka után szakítottak erre időt. Nem lehetetlen, hogy épen ő volt az a tordai névtelen, ki 1544-ben liedeg ősznek kezdetiben szerette azt a bűnbánati éneket, mely *de fiducia in deum* czímmel található a Bártfai (1593) én. k. 277. lapján; valamint egy ma ismeretlen énekes könyvnek 211. lapján, mint azt a Szabó Károly birtokában levő töredék mutatja. Nótáját illetőleg némi anachronismust kell tudomásul vennünk, amennyiben a *Magasztallak én istenem* kezdetű dicséret, mint végső strófájából megtetszik, 1559-ben s így később szerzetetett. Ez nem ritka eset az énekes könyvekben, hol a szerkesztők az ugyanazon dalra menő énekek fölé egy másiknak, sokszor újabbnak írják kezdő sorát. Nyolczas (4+4) sorokból négyesével alakulnak a rímelt strófák, melyeknek jó hangzását előmozdítja a szabályosan megtartott sormetszet. Versfejeiből: **UTINAM DESCENDEREM** olvasható.

11. s. *mi* a codexekben épen úgy eléjőn, mint a mai közbeszédben: *Lásd I. k. 249. 267. l.* — Kriza Háromszéken ezt is találta: *miánam, miánad, miánna, miánmunk, miánnotok, miánnik.* (Nyőr. V. 466. l. 37. 38. sorban feltűnő az egyes és többes sz. használata.

51. s. *folyamnom* régiesen e helyett folyamodnom, mi még a XVII. században is előfordul.

XIV.

THORDAI BENEDEK.

BNEICTUS THORDENSIS VERTI olvasható ki a XXX. zsol-tár eme fordításának versfejeiből, melynek végső strófájában ugyan nem foglaltatik benne a szerzetetés ideje, de mivel a Tordai Benedek név a krakkai magyar bursa tagjainak névsorában már 1517-ben előfordul s viselője (*a Liber promotionium* tanúsága szerint) 1518-ban pünköst hetében ugyancsak a krakkai egyetemen baccalaurust nyert: méltónak véltem

ide a tordai névtelen éneke után sorozni. A szerzőnek későbbi szerepléséről nincs tudomásunk.

Megvan: Bornemissza én. k. XC. levelén. — Gönczi (1635) é. k. 41. lapján. — Váradai é. k. 43. l. Lő. (1675) é. k. 41. l. — Debr. (1697) 30. l. MZK. 598. l. — Ref. é. k. 119. l. — Strófái 15 szótagú 3 sorból állnak, melyek 4+4+4+3 tagra oszlanak. A két első sor rímelt, míg a harmadik refrain, de oly formán, hogy ennek is megvan rímelt párja, melylyel felváltva fordul elő a strófa végén; csupán a végső strófához járul helyettük egy új, befejező sor, mely nem ezekkel, hanem a strófa két előbbeni sorával rímelt.

A »Juste judex« kezdetű himnus, melynek nótájára Thordai B. a XXX. zsoltárt fordította, megolvasható Sz. Molnár Alb. Jubileus Academicusa 102. 103. lapján, hol hangjegyekkel van közölve ily cím alatt: *Hymnus. Illucescente Evangelio in Ungaria cantari solitus.* Összesen 13 strófa.

XV.

BIAI GÁSPÁR.

KASPAR BIAINAS FECIT IN CIVITATE THEMESVAR ANNO DAMINI MILLESIMI KVVNGENTESIMO KAADRAAEAIMO KVARTO IN MENSE MARCIO E. — A Dávid királyról és Bethzabea Vriásnak feleségéről való história versfejeiből ez a mondat tűnik elő, mely legelőször is megigazítja magának az éneknek utolsó sorába becsúszott hibás évszámot s kétségtelenné teszi, hogy szerzetési éve nem 1549, hanem 1544. Másodszor a versfejekben megváltozott betűkkel, néhol megrövidült, máshol meghosszabbodott sorokkal együtt bizonyítja azt a mit már más ének szövegéből, például Batíziéből is láttunk, hogy Hofgref szerkesztője néha igen szabadon bánt el a szerkesztése alá került énekek egyes soraival. Mennyit szenvedett ez által itt is a szerző vezetéknéve? nem lehet bizonyosan tudni: annyi azonban valószínű, hogy *Biainas* helyett *Biainus* lehetett — s a *Biai Gáspár* név így is, úgyis kiolvasható belőle. Ez a név ekkorig nem került elő a XVI. században iskolába járt magyar ifjúság reánk maradt névsorából: annál fogva kénytelenek vagyunk a versfejekbeli mondat egyéb részeiből vonni valamelyes következtetést.

Az ének 1544. márcziusában Temesvár városában készült. János királynak 1540. július 22-én történt halála után, végrendeletéhez képest fiának egyik gyámja Petrovics Péter lett, a ki a temesi főispánsággal együtt az ország alsó vidékének igazgatását is átvette s ebbeli tisztét 1551-ig viselte. Tudva van róla, hogy a reformáció hatalmasabb pártfogói közé tartozott. 1548-ban Szegedi Kis István és Lippai Kristóf az ő

oltalma alatt hirdették ennek tanait épen Temesvárott. Nincs feljegyezve, hogy Szegedi előtt kiket hívott Petrovics e czélből Temesvárra, de épen nem lehetetlen, hogy Biai Gáspár volt azok egyike. Ily énekek szerzésével akkoriban a reformáció papjai és tanítói foglalkoztak s ez már magában véve is némi alapjaul szolgál gyanításunknak.

Ezen kívül Szegedit, ki 1543. márczius 22-én s Lippait, ki 1544. október 26-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre — megelőzőleg 1542. augusztusában találunk beírva egy *Gaspar pastor Hungarus-t*, kinek — ha a Pastor nem nevét, hanem hivatalát jelöli, nem tudjuk vezeték nevét. Nem lehetetlen, hogy épen Petrovics költségén tartózkodott a wittenbergi egyetemen, mint később 1557-ben Szegedi Gergely s onnan megfordulva 1544-ben folytathatta temesvári papi s tanítói hivatalát.

Bibliái tárgyú éneke (2. Sámuel, II. rész.) megvan Hofgref énekgyűjteménye *D_s-f_s* levelén hangjegyekkel, melyeket eredetiben, megfajtván és átírva kiadott Mátray G. id. m. 24. 25. lapján, hol a szerző nevét *Bajnay Gáspárnak* írja. — Strófái három sorosak s 13 szótagú sorokból állnak, melyek 4 + 4 + 4 + 1 ütemre oszlanak. Egyes hosszabb sor a szerzőtől is származhatik, de Hofgref szerkesztőjének vagy korrektorának is tulajdonítandó, valamint némely szó és sor megcsonkítása is, például: *Tekinte rejád e*, h. *tekinte rád s vizont: öt*, e helyett: *ötet*. Különben nyelve, verselése a maga korában a jobbak közé tartozik s rhythmus iránti érzéke azt gyaníttaja, hogy az eredeti szöveg Hofgref kiadásában sokat vesztett korrektségéből.

14. és 165. s. v. ö. az *Emlékezzünk régiokról* kezdetű ének 23. sorára tett jegyzettel I. k. 234. lapján.

21. s. Bármily érdekesnek lássék is a *terehébe* alak, kénytelenek vagyunk Hofgrefsajtója hibájának venni, először azért, mivel a sor általa megromlik, másodszor mivel a 254. sor Hofgrefnél is hibátlanul így hangzik: *Az Betsabé az királytul terében esék.* Kákonyinál is: *Hogy kitül terében leán esött vala.* (Hist. Ast. 60. s.)

40. s. *Felkészüle* helyett Hofgrefnél *Elkészüle-t* találunk, de mind az értelem, mind a versfő amarra útal.

56. s. *szemszembe.* Kákonyinál is így: *szemszembe perelnek* (Hist. Ast. 140. s.)

66. s. *alkolmas* = illő.

85. s. *azkort* helyett *azkoron* felelne meg a szótag számnak, azonban az eredeti szöveg mint más hasonló esetekben, itt is megtartott.

100. s. *Sirén* = serény.

167. s. *messzeképen* kétségkívül *meseképen* helyett áll az eredeti ben.

260. s. értelme nem elég világos.

264. s. *kímülük* helyett *kímülük* azaz *kímélük* olvasható.

285. s. *közép aránt.* Balassánál (II. 10.) hasonló tárgy leírása közben *kellő közép aránt* olvasható.

XVI.

BARANYAI PÁL.

Baranyai Pálra nézve két figyelemre méltó adat foglaltatik ránk maradt egyetlen énekében. Az egyik a versfejekből tűnik ki, melyekből ez olvasható: PAVIVS BARANJAI DE MUCHE DE PRODIGO FILIO AD CONSOLACIONEM MESTORVM AB EVANGELIO ALBE FECIT E. A másikat a végső strófában találjuk, mely szerint 1545-ben meghalt volna. Arról, hogy ez a befejező strófa nem a szerzőtől származik, semmi kétség sem lehet, mert az ének tartalma nem olyan, hogy efféle komolyan hangzó enyelgést magának a szerzőnek lehetne tulajdonítani. Az is bizonyos, hogy az éneknek a kor szokásához képest egy hasonló, a szerzetetés idejéről szóló versszakkal kellett végződnie s ez a mostani befejezés a helyett van becsúztatva. Okvetlenül más valaki és pedig szándékosan követte el e változtatást, melynek értelmével szükséges tisztába jönnünk.

Szerzőnk Székesfejérvárt írtá énekét, mely városról tudjuk, hogy 1543. augusztus 29-én török kézre jutott s csak 1688. május 19-én foglaltatott vissza. Az is köztudomású dolog, hogy a török uralom alatt mily szabadon terjedt a reformáció a dunántúli megyékben. Gyalui Torda Zsigmondnak 1551. okt. 10-éről Melanchthonhoz írt leveléből olvassuk, hogy azon időtájban maga a budai basa írt Debreczenbe s szállította fel az azon vidéki protestáns papságot, hogy jöjjenek a kormányzása alatt levő vidékekre, hol oltalomban és jutalomban fognak részesülni. Idézi az ezen vidékeken tanító protestáns papságnak ugyanazokhoz intézett levelét, melyben ezek hasonlókat írnak. (*Bindseil, Ph. Melanchthonis epistolae etc. 1874. 322. l.*) Székes Fejérvár elfoglalásakor is hihető hogy azonnal megfészkelte ott magát a reformáció, s ha nem versenyzett is e város az oly jeles iskolájáról híres Tolnával, — mégis biztos menedékhely volt számára. Kitészik ez azon jezsuiták főjegyzéséből, kik a visszafoglaláskor mindent elkövettek a kalvinisták kiszorítására. (*Magy. Tört. Tár. VI. 242. l.*)

Baranyai Pált tarthatjuk az első székesfejérvári protestáns papnak vagy tanítónak, a ki azonban egy vagy másfél évnél tovább e hívatalt nem viselte. Az ő életét isten elvégezte, mikor írnának az másfél ezerben és negyvenötben — mondja az ének toldott versszaka. Ezt a tudósítást oly komolyan lehetne venni, mint a hogy mondva van, ha épen a szerző műve végén történő felemlítés szokatlanságán kívül egy körülmény nem vonná magára figyelmünket. Baranyai Pál ugyanis »de Muche« írja magát a versfejekben. Igaz, hogy Baranyában ma nem találunk ily nevű helyet, de a pécsi püspökség pápai tizedlajstromában 1333-ból jön elé *sacerdos de Muchi, Nicolaus sacerdos de Much*, valamint 1332-ről *Demetrius de Moczche*, 1335-ről *Demetrius de Moché* és 1331 és 1335-ben *Michael de Malche*. (Lásd: *Koller, Hist. ep. quinquecc. II. 371. 396. 359.*)

453. 412. 429. 451. l.) Ezeknél fogva bizvást állíthatjuk, hogy szerzőnk Baranyamegyéből való volt s onnan vette »Baranyai« nevét, valamint »de Muche« előnevét is, mi tulajdonképen családjának századokon keresztül viselt neve volt.

A reformáció kezdetén másutt is, nálunk is voltak arra példák, hogy a kik az új irányhoz csatlakoztak, attól ismét visszatértek a róm. kath. egyház kebelébe. Az ilyenek elhagyott feleik részéről, ha üldözésnek nem is, legalább gúnyolásnak vannak kitéve. Ily eset forog fen itt is, erre czéloz Baranyai énekének befejező strófája. A meggyőződésüket változtató embereket ma is halottnak szereti mondani a megbántódott pártszellem s Baranyai Pálról is ily értelemben mondatik, hogy »az ő életét isten elvégezte«. Bornemissza Péter mondja-e ezt az énekeskönyvébe felvett ének szerzőjéről, vagy már ő úgy találta az éneket? nem tudjuk, de az bizonyos, hogy Muche Pál később pozsonyi kanonok volt s mint ilyen 1557. körül 42 aranyat hagyományozott szegény tanulóknak segélyezésére. (*Lányi, A magyar clerus érdemei II. 79. l.*) Használta-e Muche Pál pozsonyi kanonok korában is a Baranyai nevet? nem tudom, de meglehet, hogy egészen mellőzte. Néhány évtized múlva a szintén baranyai Veresmarti Mihály is református papból lett katolikus pappá, azután pozsonyi kanonokká s bátai apátúrrá.

Veresmarti XVII. századbeli prózairóink jobbjai közé tartozik, Baranyai Pált pedig XVI. századbeli verselőink java közé számlálhatjuk. Ha saphói versét összehasonlítjuk Péchy Ferencz kísérletével mind a nyelvre mind a versmértékre nézve el kell ismernünk a nagy haladást. Igaz hogy Péchy verset fordított, azt pedig nem tudjuk, hogy Baranyai latin vers után írta-e énekét, vagy a bibliai szövegből (*Lukács ev. 15. v. 11—24. v.*) dolgozta? Strófái távolról sem ütnek meg mindenben a mértéket, de arra úgy látszik nem is törekedett. Mint Pécsy, úgy Baranyai is rímes strófákat akart írni, mert úgy látszik, hogy a rím a magyar műverselésnek a XVI. században már csaknem elengedhetetlen alkotó része volt. Ha Péchnél méltányoltuk az igyekezetet, Baranyainál lehetetlen el nem ismernünk a meglehetősen sikert.

Éneke meg van Bornemissza én. k. CCI. levelén; továbbá a Lipcsei c. 27. levelén s végre csonkán (a 73. sortól kezdve) a Lugossy c. 191. levelén.

1. 29. s. *királyság* e. h. *király*; mint ma is hallható *úr* helyett *uraság*.

7. s. *előttem* e. h. *előtte* a rím kedvéért. Hasonló a *mián* e. h. *miá*. V. ö. I. k. 246. lapján mondottakkal.

45. s. *béledet* helyett ma *belsődöt* írának.

71. s. *hallják ő zörgését* helyett Lipcs. c. a szótagszámnak megfelelően: *hallják ő zörgését*.

78. s. *így azaz ügy*.

94. s. *azt igen örülé* helyett *L. c. oly igen örüle*. V. ö. I. k. 236. l.

— Massai Ágnes énekében. (Born. CCXL. lev.) ez is olvasható: *Hogy ne vigadnák az én haládomat.*

113. s. *Gyermektem azaz gyermekkoromban.* A székelyek ma is mondják: *legéntem. ledntam* azaz *legény-, leánykoromban*; lehet hogy a *gyermektem* is hallható.

131. 167. 173. s. *hásártos.* Pesti G. szótárában: *spieler, lusor, giocatore.* Molnár Albertnél: *lusor, gladiator.* — *hásárt* = *lusus, palaestra.* A francia: *hasard*-ból. Moldovai Mihály deák XVI. századi lantos énekében olvassuk:

Akadék jó barátimhoz,
Hazug *hásártos* Lukácshoz,
Az ifjú vándor Jánoshoz;
Hát jól tudnak a lopáshoz.
Kötségem elfogyott vala,
Kártyára vesztettem vala stb.

Tinódi »Sokféle részögről« írja:

Igen eszik az tizedik, virradtig iszik,
Nagy gazdagnak véli magát tizenegyedik,
Az *hásárton* mindent elveszt tizenkettődik.

139. s. *verfelye* = koczka (Würfel). Itt koczkajáték, Rímay Balassára irt epicediumában magyarázza, hogy »mit példázott légyen Balassa fejér *vörfölyés* kamokából csináltatott zászlója stb«.

188. s. *ellevél* azaz *eltörél.*

195. s. *rúthalmas* azaz *rút.* — Kaczor Györgynek 1557-ben feljegyzett példabeszéde ez volt: *sül* vagy *óromon*, az elmetszése vájdalmas, az megmaradása *rúthalmas.* (*Szalay Á. 400 magy. lev. 251. l.*)

101. s. *Megvajudt.* — Vajudni régen = fáradni, tikkadni, lankadni. — Balassa is így használja: *Vajudt tagjaimat hogy mivel fedezem?*

XVII.

VALKAI KELEMEN.

Valkai Kelemenről csak annyit tudunk, hogy 1536-ban a krakkai magyar bursa tagja volt, melynek névsorában *Clemens Walkay*-nak van bejegyezve. Egyetlen énekének versfejeiben is így találjuk nevét: CLEMENS VALKAI FOECIT NATE. A versfejek betűiben nem mindig ta-

lálunk mindvégig értelmet s úgy látszik, hogy a négy utolsó betűből itt sem sikerülne affélét kiolvasnunk. Helynév lehetne, de az egy *Nátafalun* kívül aligha van hely, a melynek nevéhez hasonlítana.

Valkai énekéből ítélve, szintén egyike volt a magyarországi reformáció első tanítóinak. Éneke kortársaiénál úgy a nyelv mint a verselés szempontjából, sőt külső és belső alakjára nézve is gyengébbnek mondható. Megvan Bornemisszánál a CLVII. levélen, de az utolsó strófa híjával, mely csak a nagydobszai reform. egyház XVI. századbeli kézíratos énekes könyvében olvasható (285. l.) — Tóth Ferencz Ekkl. története 387. lapján rövid czímét (*A megigazulásról*) felemlítette s utolsó strófáját közölte is, de elhallgatta a szerző nevét. Nt. Barla Sz. István úr szívességének köszönöm, hogy ezen énekeskönyvet használhattam, s belőle a Bornemissza által kihagyott végső strófával kiegészítve adhatom az ének szövegét. Az ének 4 soros, úgy látszik 14 szótagú sorokból alakult strófákban volt írva, azonban számos sora megcsönkítva jutott már Bornemissza gyűjteményébe, melytől a n.-dobszai szöveg nem különbözik. Az épen maradt versszakok sorai néha szabatosak s jól hangzanak a 4 + 4 + 4 + 2 ütemezés szerint. Ha romlatlan szöveg állana előttünk, talán kedvezőbben szólhatnánk Valkai verselő tehetségéről.

27. 51. sort v. ö. Volter 97—100. sorával s I. k. 313. lapjával.

45. s. *beteljeséjti.* — Marg. leg. 138. l. *Szent Margit asszon ment az ő imádságának helyére, hogy az öneki hagyott engedelmisséget beteljesíteneje.*

61. s. *annya* = anyyi. Lásd I. k. 239. l.

XVIII.

KÁKONYI PÉTER.

Kákonyi Péter szintén az első reformátorok egyike volt hazánkban. Születése- s tanulása helyéről nincs tudomásunk. Amazt illetőleg Somogy, Zala és Pestmegyében találunk ma is Kákonya és Kákonyiszálás nevű pusztát, de arra semmi alapunk sincs, hogy egyiket vagy másikat szerzőnk szülőföldének mondhassuk. Emerre, t. i. tanulása helyére nézve, a hazai és külföldi iskolák nevédekének eddig ismeretes névsorából semmi felvilágosítást sem nyerünk. Három énekének versfejein s egynek végső strófáján kívül Halasi Bálint laskói ref. pap és baranyai superintendensnek 1647. augusztus 16-án kelt s P. Patai Sámuelhez intézett leveléből tudjuk, hogy az 1550-dik év előtt herczegszőlősi pap volt. (*Lampe, Hist. eccl. 665. l.*) Halasi ezen tudósításának hiteles voltát igazolja az »Asverus«-ról szóló ének vége, melyet már 1544 elején Herczegszőlősen szerzett. A »Sámsouról« való históriát szintén ott (Szelle-

sen) de nem tudhatjuk mely évben írta; míg az 1549-ben készült »Astia-
gesről« szóló ének szerzetetésének helyéről a versfejekből nem értesülünk.
Halasi leveléből nem tűnik ki épen, hogy ekkor tájban meghalt volna, de
mégis azt kell hinnünk. A levél megnevezi azt a ki Kákonyi helyére
ment papnak s nem mondja, hogy ő valamely más helyen folytatta volna
hivatalát.

Három ének maradt fenn neve alatt s mind a három azt bizonyítja,
hogy Kákonyi XVI. századbéli elbeszélő költőink között első sorban foglal
helyet. Rímei semmivel sem jobbak kortársaiénál, de a rhythmus iránt
annyival erősebb érzéke van. Nyelve természetesen foly, helylyel-közzel
balladai rövidségével lép meg, míg néhol az érzések s lelki állapotok
szintén nem bőbeszédű festésével képes megindítani. Tud a nyelvvel
bánni s énekei olvasása közben arról győződünk meg, hogy nem csak az
előtte élt s korabeli magyar költők nyelvének, hanem a népköltészetnek
is ismerte sajátosságait. Kár hogy a magyar történetből nem énekelt meg
vagy egy eseményt, mert a ki a bibliából s más nép történetéből vett
tárgyat ily alakban tudta feltüntetni, az nemzete epikusává is válha-
tott volna.

I. sz. a bibliából, Eszter könyvéből dolgozva megvan Hofgref
gyűjt. 4_a–x₂ levelén hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint megfejtve
és átírva kiadott Mátray G. id. m. 36. 37. lapján. — Born. én. k.
CCXXIII. levelén. — Lipcsei c. 69. lev. — A kolozsvári ref. collegium-
nak egy. XVII. században összeírt gyűjteményes kötetében. Ez utób'í
szöveg Hofgrefből, a Lipcsei codexé pedig Bornemisszából van má-
solva. Versfejekben ez olvasható: REGINA VASTHI REPVDIATVR
HESTER INTER ALIAS VIRGINES AMABILIS PLACŪT ASSVERO
AMAN PENDET MARDOCHEVS SVBLIMATUR E.

7. s. *urasága.* — Born. *urodalma.* — Lipcs. c. *birodalma.*

11. s. v. ö. Kat. leg. 366. sorával.

13. s. *fő urak.* — Born. és L. c. *fő fő népek.* — Kol. kézirát:
fűfü urak.

17. s. *népeinek* helyett a többi szövegben *népének* van.

18. s. *kirakattatá* helyett a többi: *el-kirakattá.*

32. s. *feltenné.* Born. és Lipcs. c. *feltenni.*

33. s. *ebben h.* Born. és Lipcs. c. *benne.*

40. s. a kolozsvári kézirátban fel van cserélve a 42. sorral.

46. s. *Méidiából.* Born. és Lipcs. c. *Indiából.*

51. s. *megnyomorodnának* helyett a többiben: *meg ne nyomoro-
rodnának.*

60. s. *röttek* helyett a többi: *vesznek.*

61. s. *az mű házastársaink.* Born. és Lipcs. c. *asszonkházastársaink.*

79. s. *ő házából.* Born. és Lipcs. c. *házájából.*

80. s. *asszonynya őtet.* Born. és Lipcs. c. *asszony állattá.*

84. s. *udvarának.* Born. és Lipcs. c. *országának.*

86. s. *lehetnének.* Kol. kézir. *leletnének.*

88. s. Born. és Lipcs. c. *Minden drága ruhákkal öltöznének.*

92. s. u. o. *Drága öltözetben ruháztatának.*

93. s. u. o. *elromlott* helyett: *romlott.*

96. s. u. o. *oszlottak* helyett *oszlattott.*

98—101. s. hiányzik Bornemisszánál s a Lipcsei c-ben, miáltal
egy strófával rövidül meg az ének s a versfejekben olvasható *Hester* név
Hésár-rá csonkul.

108. s. *tetsének.* Born. és Lipcs. c. *kellének.*

109. s. *gyenge.* B. és L. c. *csak jó.*

124. s. *tanítja* B. és L. c. *tanácsa.*

130. s. *az királyhoz bémenne.* B. és L. c. *királyhoz hamar menne.*

131. s. *Ez árulást.* B. és L. c. *Árul atást.*

132. s. *bévenné.* B. és L. c. *vehetné.*

141, 142. sor valamennyi szöveg zerint így igazítandó:

Immár Vásti helyett szép Eszter vala,
Minden ország ötet asszonylja vala.

144. s. B. és L. c. szerint: *Király után mindennél feljebb vala.*

145. 148—152. s. B. és L. c. szövege hibás.

155. s. Bornemisszánál: *Az vagy urak végre bemondták vala.*

178. s. B. és L. c. szerint: *Te miattad káromat nem vallottam.*

188. s. *vesztve* helyett *veszne* olvasandó.

201. 202. s. B. és L. c. szerint:

*Izene az Hester az ő bátyjához,
Harmincz napig nem mehetne urához.*

207. s. *azontól ott.* B. és L. c. *ott akarom.*

215. 216. s. B. és L. c. szerint:

*..... magadnak használnál,
Nemzetségid és mindent megútdnál.*

220. s. *elvested sok.* B. és L. c. *elvestheted.* Kol. kézir. *elvest-
hed sok.*

224. s. *Eszter ő.* B. és L. c. *istennek.*

234. s. *aranyas.* B. és L. c. *kazdag.*

236. s. B. és L. c. *Rátekinte úgymint.*

240. s. B. és L. c. *Király látá, őtet megkeserölé.* Kol. kézirát: *Imo
király oly igen keserülé.*

248. s. B. és L. c. *Arany vesszőm vöttem jegyöl szép Hester.*

253. s. B. és L. c. *veté fejére szép aran vesszőt.*

273. s. *Menne.* Hofgrefnél s a Kol. kézirátban: *Mihell.* Lásd I.

k. 314. l.

278. s. *haza erede*. B. és L. c. *ha eleredé*.
279. 280. s. B. és L. c. szerint:

*Mardocheus ellene fel sem kele,
Ő sivegét ingyen sem emelté.*

294. s. *szolgával*. B. és L. c. *az kirdl*.
296. s. B. és L. c. szerint: *Mint járt volna ő két komornikjával*.
298. s. *Mardocheus*. B. és L. c. Kol. kézír. *Mardocheust*.
307. 108. s. B. és L. c. szerint:

*..... akará,
Mardocheust hogy ő felakasztatná.*

309. s. *Menne*. — Lipcs. c. *Mihelt*. Kol. kézír. *Mihent*. — Lásd I. k. 314. l.

318. s. Kol. kézír. *És alája egy fumentő jó lovat*. A *fü-* vagy *fejementő* már nem használatos kifejezés, de a *karmenlőt* ma is ismerik s használják a székely aratók. Bornemissza és Lipcsei c. csak *jó fő lovat ír*.

322. s. *Az utcánkon*. Born. és L. c. *Mind utcánként*.
324. s. *embert*. B. és L. c. *ezt így*.
328. s. B. és L. c. szerint: *Ha elhadna, haragját reá várnd*.
350. s. *megesmertem* helyett B. L. c. és Kol. kézír. *megértettem*.
355. s. *leveleidet* helyett Kol. kézír. *leveledet*. B. és L. szerint e sor:
Minden országra küldé levelet.
356. s. *higgyje* helyett a többi szövegben *higgyjed* olvasható.
359. s. *Csak leányól*. B. és L. c. *Mint több leány*.
360. s. *én örömet*. B. és L. c. *mind népestül*.
363. s. *király veté szeméit*. B. és L. c. *veté haragos szemét*.
365. s. *Im az*. B. és L. c. *Lám az*. Kol. kézír. *Ime*.
369. s. *el-béhvátá*. B. és L. c. *hamar hivatá*.
371. s. *redja*. B. és L. c. *kezébe*.
372. s. B. és L. c. *Mindennek felette magasztaltatá*.
375. s. B. és L. c. *Tíz fiát* — *felakasztatá*.
381. s. B. L. c. és Kol. kéziratban *jelenék* helyett *élének*.

A végső strófa helyett Bornemisszánál s a Lipcsei codexben ez olvasható:

*Az úristent félni, őtet szeretni,
Minden kevélységet eltávoztatnyi,
Nyavalyánkban segítségül őt hini,
Példa lehet az Hesternek éneki.*

II. sz. megvan Hofgrefnél V_2 — Y_4 levelén hangjegyekkel, melyeket eredetiben, megfejtve és átírva kiadott Mátray P. id. m. 20. 21. lapján. — Bornemissza én. k. COLXXXIII. levelén. — Külön lenyomataiból: Kolosvár. 1579. és Bártfa (XVI. sz.) év nélkül — maradtak ránk

(*Szabó Károlynál 156. 321. sz. alatt*). Ezeken kívül Bornemisszából leírva megvan a Lipcsei c. 49. levelén. — Versfejekben: SAMSONIS HISTORIA DE LIBRO JVDIGVM THEMATE DESVMPTO PER PETRYVM KAKONI IN SEDLES MENE FEBRVARIO FACTA VENERIS.

6. s. Born. *ő születéséről*. Hofgrefnél az ő a 7. sort rontotta el.
10. s. B. *Irnak kétezerben nyolczszáz esztendőben*.
16. s. *magtalanul*. B. *magtalan élt*.
21. s. *életében*. B. *éltében*. — 27. sz. *Urának*. B. *Urával*.
40. s. *mi*. B. *az mi*. — 44. s. *nagyobb*. B. *neki*.
45. s. B. *Tökéllé el Sámson ezt az ő szivében*.
51. s. B.-nál hiányzik a *szükségtelen es*.
54. s. *hatalma*. B. *ereje*. — 55. s. *Oroszlánt ő megfogá, ketté szakasztó*.
56. s. *mellelt elhagyá*. B. *mellé hagyítá*.
58. s. B. *Ismég ő gondoló magát hamar megtére*.
63. s. B. *De ezt ő hol vötte atyjának nem mondá*.
65. s. *vártatván*. B. *múlatván*.
66. s. *Menykezőnek közel jöne*. B. *Menyegzőnek — előjőve*.
67. s. *Városba*. B. *Városba az*.
68. s. *Csak atyja és anyja akkor vala véle*.
71. s. *beküldték*. B. *beküldtetett*. — 75. s. *Az kinek*. B. *Ha kinek*.
76. s. *mi mind annak*. B. *annak mi mind*.
78. s. *Ott őek mind fejenként*. B. *Nagy sok közötték*.
79. s. *megetletének*. B. *megetlettelének*. — 80. s. B.-nál nincs a *szükségtelen: hogy*.
81. s. *mind beszélések*. B. *beszéltek*. — 83. s. *elvitelők*. B. *elvegyetek*.
85. s. *eszik*. B. *alszik*.
97. s. *mindnyájan*. B. *mi nem*. — 98. s. *bizonnyal*. B. *bizony azt*.
104. s. *nagyban bizon*. B. *bizon nagyban*. — 106. s. *mondott*. B. *mond*.
108. s. B. *Sámsonhoz jelenti, hogy nagy ő szerelme*.
109. s. *Gondolkodik*. B. *Csudálkozik*. A versfej is C-t kíván nem G-t.
110. s. B. *Hogy ily igen hányja-veti epeségét*. Az *epeség* szó: kín, fájdalom, keserűség értelemben gyakran található a codexekben, különösen a passiói részletekben. — 111. s. *megmoudá*. B. *megundá*.
112. s. *Nékie*. R. *Néki*. — 114. s. B. *Heted napon immár*.
122. s. *És*. B. *És hogy*. — 125. s. *Hamar el-ki*. B. *Hamar el*.
129. s. *vendégeket*. B. *vendégül*. — 132. s. B. *Azt az erős Sámson igen megboszúlá*.
136. s. B. *De nem tudja vala ipa gondolnia*.
141. s. *házánál*. B. *házában*. — 158. s. *megkérdek*. B. *megérték*.
165. s. *végére*. B. *hegyére*. — 171. s. *közünkbe*. B. *kezünkbe*.
177. s. *tudunk*. B. *tudjuk*.
187. B. *Az én két kezemet bár hátra kössétek*.

190. s. *azt mind felfogadák. B. arra fogadának.* — 191. s. *am. B. ott.*
 195. s. *környül mind harsognak. B. ugyan kindlkodnak.*
 204. s. *hős közöltek. B. jobb közülek.* — 205. s. *Rémelle. B. Rémüle.*
 208. s. *immér. B. már.* — 210. s. *nagy szomszóságban. B. magas mennyországban.*
 211. s. *szomjóhol. B. szomjúval.* — 213. s. *szeppfoga. B. zápfoga.*
 219. s. *B. Minden ellenségét szertelen eltörni.* — 226. s. *iel. B. éjjel.*
 227. s. *együtt. B. igen.* — 230. s. *Íjfelikor. B. éjjelikor.*
 242. s. *szinellen. B. szivében.* — 254. s. *Mi ellene álljon. B. Mint ellene álljunk.*
 256. s. *Dalila ezt hallá. Bornemisszánál a versfőben szükséges Ő* betűvel ez így hangzik. *Ő hogy azt meghallá.*
 261. s. *B-nál hiányzik a szükségtelen az.*
 269. s. *riasztá. B. rivasztá.*
 273. s. *Mihelt. B. Menye.* — 278. s. *környüle. B. könyörge.*
 279. s. *megrettenjék. B. megkötnéjek.* — 293. s. *Feddnie — Sámsonra. B. Feddenie — Sámsonval.* Hofgref szókötése mellett látszanék szólni eme Bornemisszánál (IV. rész az Evang. stb.) 857. olvasható babona: *Hogy az apád ne fegyen redd, főzz meg egy emberfejet az lúgba, és azzal mosd az apád fejét, és azt vidd el osztán az tetemházba és vedd oda, és azt mondd: mint ez senkire nem feddik, úgy az én apám is én redm ne fedhessen.* Különbben alább a 309. sorban Hofgref szerint is: *véle — feddék.*
 301. 302. s. *nem. B. ne.* — 307. sorban Hofgref szerint *azt-nak* kell állani. B-nál e sor ily értelmetlenül hangzik: *Nékem azt alítom bizony igaz ldtom.*
 326. *B. Dalila az Sámson.* — 340. s. *megneve—üdö. B. megnöve—idő.*
 345. s. *egy. B. nagy.* — 346. s. *vigasságban. B. vigasságokban.* — 349—352. s. v. ő. Szabács viad. 11. 12. s.
 364. s. *odavezette. B. odavitte.* — 374. s. *esztendejében.* — *B. esztendeiglen.*
 376. s. *B-nál. Asszonyi állat miatt megsalattot vala.*
 III. sz. kiadásából fennmaradt a debreczeni 1574-ből és a lőcsei 1628-ból (Szabó Károlynál 106. 571. sz. a.) — Megvan még a Csoma codex 108. levelén. — Versfejekben az olvasható, a mi itt is az 1574-dik évi kiadás nyomán cím helyett szerepel s egyszersmind a forrást is feltünteti. A *monarchie* csak a címlap hibája *monarchae* helyett, a hogy a versfőkben áll. A három szöveg egymástól annyira különbözik, hogy a variánsok feltüntetése végett, kivált a lőcsei kiadást majdnem egészen le kellene nyomtatni, minél fogva azt más valaki későbbi átdolgozásának kell tekintenünk. A Csoma c. szövege hívebb az általunk felvett 1574-dik évi kiadáshoz, de szintén oly újítások s változtatások fordulnak benne elő, a melyek Kákonyi szövegének megállapítására semmi hatással sem lehetnek.

XIX.

N É V T E L E N.

Névtelen szerzőnk ezen énekét a végső strófából világosan kitetsző szerzetési évnél fogva kellett ide iktatnunk. Versfejei a szerzőre nézve semmi felvilágosítást sem adnak s így legfeljebb a találgatás értékével bírna hozzávetésünk, ha a nyelvből és verselésből indulva ki, valamelyik ismert énekszerzőnek akarnánk tulajdonítani. Mindemellett is meg kell jegyeznünk, hogy Sztárai Mihály, kiről tudjuk, hogy zeneszerző is volt 1552-ben erre a dallamra, írta »Judit és Holofernesét,« s nem lehetetlen, hogy itt ő rejtezik a névtelenség alatt. A versalakot nem találjuk kortársainál s a visszatérő rímre szintén nincs előtte példa. Tizenkettes sorait meglehetősen szabatosággal alkotja meg, valamint a negyedik hétszótagú sort is, melynek visszatérő ríme nem egyszer teszi nyomatékosabbá a versszak tartalmát s értelmét, úgyhogy sikerül neki az alak és tartalom azon egyeztetése, mely vagy gyakorlott vagy öntudatos íróra vall. Különbben mint első sora mutatja, ragaszkodik a hagyományos kifejezésekhez, s a zsidó történetből merített tárgy megéneklését ő is a szokott »Régen ó törvényben« szavakkal kezdi. Később 1568-ban Bornemissza Miklós szintén megénekli ezt a tárgyat.

Névtelenünk éneke fennmaradt Hofgref gyűjteménye *Ee₄—Gg₁* levelén hangjegyekkel, melyeket eredetiben, megfejtve és átírva kiadott Mátray G. id. m 50. 51. lapján.

75. s. *rehelyesteket* áll Hofgrefnél mi alig lehet egyéb sajtóhibánál e helyett: *rendelésteket.*

125. s. *indullaték.* Ezt az alakot leginkább codexekben találjuk. V. ő. I. k. 232. l.

141. s. *állomm a* van Hofgrefnél, mi ismét csak sajtóhiba lehet s *álván-nak* olvasandó.

147. s. *megnyomódja.* Lásd az I. k. 332. lapját.

192. s. *csomotám.* Molnár Albertnél, valamint ma is megvan a tájszólásokban: *csemete, csimota és csomota* alak. — A *csimota* eléjőn a Góry c. 16. levelén. — II. Endre királynak a tihanyi apátságot 1211-ben alapító levelében következő férfi nevek jönnek elő: *Cem. Cemma. Cemete. Chemeh. Chema. Chemata. Chemos. Chima. Chyma. Chymothey. Choma.* (Árp. kori új okmt. I. k. 106. l.)

XX.

SZÉKELY BALÁZS.

Székelly Balázs 1527-ben Erdősy Sylvester János seniorsága alatt Gyulai Gáborral egyszerre iratkozott be a krakkai magyar bursa tagjai

közé *Blasius Siculus de Transylvania* néven. A promóveáltak névsorában sem Gyulaival sem Székelyvel nem találkozunk s így körülbelül sem tudhatjuk mennyi időt töltöttek a krakkai egyetemen. Az 1526-ban és 27-ben krakkóban tanult magyarok közül Erdősiről, Gálszécsiről és Gyulairól tudjuk, hogy később a tanítói pályára léptek; ezért is, de meg Székelynek későbbi munkássága irányából is következtetjük, hogy szint-azon úton haladt, melyen egyetemi pályatársai.

Gyulait 1540-ben Bártfán találjuk, hol Réwai Ferencz fiai nevelésében vett részt, kiket oda 1539. szeptember elején Balázs nevű nevelőjük kísért, hogy Stöckel Lénárd tanításában részesüljenek. Réwai fiai 1538. april havában kezdtek nyilvános iskolában tanulni Besztercebányán, majd 1539. aprilban Selmecezen, mely két helyre szintén nevelőjük kísérte őket. (*Frankl, Réwai F. fiai isk. 7. 12. l.*) Stöckel 1539. szept. 23-án Réwai Ferenczhez írt levelében megelégedését nyilvánítja Balázs nevelő szorgalmas magaviseletével, de 1540. február 23-án kelt levelében már mégis arról tudósítja a fiúk atyját, hogy olyan nevelőt sikerült neki szerezni, kitől az ő és más ahhoz értő emberek vélekedése szerint a legjobbat lehet várni. Ez volt Gyulai Gábor, kit 1541 vége felé, midőn elta-vozott s lemondását Stöckelnek megküldötte, ez minden módon vissza akart édesgetni. 1542 január havában még volt is némi reménye Stöckelnek, de azon esetre, ha Gyulai vissza nem jőne, Dobai Andrászt óhajtott megnyerni és semmi esetre sem Balázst, a ki folyvást Bártfán tartózkodott. »Nem fog — úgy mond — a fiúknak javokra válni, ha ismét Balázs gondviselése alá adatnak.« Leveléből kitűnik, hogy Balázs eltávolítását egyenesen ő látta szükségesnek, de egyszersmind az is, hogy Réwai más vélekedéssel volt Balázs felől. Révai engedett s Gyulai helyét Dobai foglalta el.

Stöckel, leveleiben Dobait is míg nevelő volt, mindig csak Andrásznak írja s csak akkor nevezi Dobai Andrásznak, midőn a nevelőség megszűnte után a bártfai templomban prédikálni kezd. Balázsról 1541. január 24-én innen nem emlékszik s ezért csak valószínűnek mondhatjuk, hogy Réwai Ferencz fiának első nevelője már 1538 előtt az a Székely Balázs volt, a ki az 1545. szept. 20-án tartott erdödi zsinatban mint azon vidéki reformátor részt vett s az ott alkotott czikkeknak második helyen írt alá.

Ezen erdödi zsinat idejében Drágfi Gáspár ottani papja Kopácsi István volt, kinek neve a zsinat czikkei alatt Székely Balázsé előtt áll. Közel Erdődhez, vagy éppen Erdődön talán mint a Kopácsi alatt felvirágozott erdödi iskola tanítója élhetett Székely, mivel éneke végső versszakából kitűnik, hogy azt a zsinat megtartása után három hónappal, 1546-ban új esztendő napján Erdőd vára mellett egy vadon erdőben szerezte.

Székely Balázs ekkor már nem lehetett ifjú ember s bizonyosan korosabb volt Kopácsinál, kit 1535-ben a bécsi, 1542-ben (junius) pedig a wittenbergi egyetem hallgatói közt találunk. Székely 1527 után, mi-

dőn Krakkóból visszatért, tanítóssággal, neveléssel tölthette idejét Réwai Ferencz házánál s Bártfán egész addig, míg Drágfi Gáspár Kopácsit alighanem egyenesen Wittenbergből hívta meg Erdődre. Kopácsi hozta-e magával Székelyt, vagy már Erdődön találta? nem tudható, valamint azon időpont sem, melyben Kopácsi 1542 és 1545 közt oda érkezett. — Kopácsi innen 1547-ben Nagy-Bányára költözött s 1561-ben még a tar- czali zsinaton elnökölt; míg Székelyről az általa szerzett éneken kívül 1546-on innen sehol sincs emlékezet, ha csak ő nem rejtezik azon Széki vagy Eszéki Balázs neve alatt, ki az 1552. deczember 1-én tartott bereg- szási zsinaton jelen volt.

Énekének tárgyát a Tóbiás könyve czím alatt ismeretes bibliai apokryphus részből vette, melyet nem sokkal utána 1550-ben a nála sokkal ügyesebben verselő Dézsi András is feldolgozott. Mindemellét Székely éneke is teljes figyelmünkre méltó. Farkas András kezdő szavaival a »Jerse emlékezzünk«-kel fog ő is énekéhez s a tájékozó bevezet-ésül tekinthető első strófa után megkezdí a történet elbeszélését mes-terkéletlen, rövid, tartalmas nyelven. Az események és a színhely válto- zása mintegy külön szakaszokra osztja vele énekét s egy »Halljuk meg immáran« vagy csak »Halljad!« »Lássad!« kifejezéssel vagy szóval megy át egyikről a másikra, — de van eset, amikor ezt is mellőzve folytatja elbeszélését. Vége felé mind sűrűbbé válnak reflexiói s intései. Ezek közt megemlékszik arról a mások által is panasolt jelenségről, mely szerint keresztyének nem egy esetben tértek át Muhammed hitére. Sokszor kényszerítés okozta ezt, de többször a nélkül is megtörtént; valamint moszlimok is lettek keresztyénekké, ha jó szerével módját ejthették. — Strófái négy sorosak, a sorok elseje 13, a többi 12 szótagból áll. Sorai mint rímei alkotásában ezek szabályossága kedvéért sohasem hajlandó az értelmet feláldozni s ezért a szótag számra és sormetszetre nincs annyi tekintettel, mint némelyek kortársai közül. Még kevesebb fontos- ságot tulajdonít a rimeknek s innen van, hogy négyes, páros és vissza- térő rím, a legmerészebb assonance-szokkal vegyesen fordul elő s éppen nem ritkaság nála a szabad sor, sőt rímtelen strófa is találkozók.

Énekét Hofgref gyűjteménye tartotta fen 1₄—n₃ levelén.

45. s. *meggyühövék azaz megdühödék.*

75. s. *kohnyára.* Pesti G. szótárában még csak *kohnya*, de Molnár Albertnél már a *kohnya* mellett a *konyha* is fel van véve. A *kecske gö- dölje* alább Fekete Imrénél *kecske olló* mint a Münch. c-ben, Erdősínél stb. *Olló*=ellő, fajzat.

78. s. *or-marha* = lopott jószág.

103. s. *hohajtás* lehet, hogy csak Hofgref sajtóhibája *ohajtás* helyett.

157. s. *serkegeti* e. h. *serkengeti*.

203. s. *tapat* sajtóhiba lesz e helyett: *tapogat*, mivel a *tapat* alak tudtommal nem fordul máshol elő.

204. s. *apolgat* = csökolgat.

XXI.

FEKETE IMRE.

Fekete Imre deákról nem tudunk többet annál a mit maga mond énekei végén, hogy ezeket 1546-ban a bibliából fordítá. Ugyanő mondja, hogy

Sokat szentírásból eddig emlékeztünk,
De Sámson dolgáról mi elfeledkeztünk.

Nem tudhatjuk, hogy a »sok« több volt-e ennél a két éneknél, melyek közül az első még mutat némi verselési gyakorlottságot, míg a második e kötetnek kétség kívül leggyengébb darabja s méltán kétkezdővé tehet az iránt a kevés iránt is, a mit az első olvasásakor nem lehet tőle megtagadni. Ha Sámsonát Kákonyiéval összehasonlítjuk, messze mögötte marad annak minden tekintetben. Második históriáját Farkas András krónikájának nótájára szerzé s jóval túl tesz rajta — a pongyolaságban. Farkas rimtelen sorainak, azt lehet mondani, legalább megvan bizonyos numerusa, mely kezdettől végig az együvé-tartozóság színt adja a különben szaggatott szerkezetű ének részeire: Feketénél azonban a nehézkes, darabos nyelv még olyanabbá válik a rhythmus nélkül sokszor rövidebbre vagdalt, néha hosszabbra nyújtott sorok egymásra gyüremlése által. Hofgref korrektora Fekete ellen is bizonyosan vétett anynyit mint társai ellen, de itt még sem lehet mindent annak tulajdonítani, — a szerző talán még többet hibított.

I. sz. megvan Hofgrefnél R_2 — V_2 levélen hangjegyek nélkül.

II. sz. ugyanott a_2 — d_2 levélen szintén hangjegyek nélkül

Pótlék.

I.

Eredetie megvan a székely múzeum birtokában levő Apocodex 131. lapján. Megjelent a Nyelvelmléktár VII. kötetében. Nagy Gergely (540—604.) egyik böjti himnuszának fordítása, melyhez a magyar szöveg egy új strófát csatol. A végső versszak ugyanis mindazon himnuszokban hiányzik, melyek kezemen megfordultak. Létezik-e valahol e strófának latin eredetie? nem tudom. Nevezetes az, hogy a 11. és 12. sorban nem a közönségesebb

*Sed parce confitentibus;
Ad laudem tui nominis —*

szövegnek, hanem a némely codexben található variánsnak felel meg a magyar fordítás.

Ehhez képest a latin hymnus így hangzik:

Hymnus Quadragesimalis.

<i>Audi benigne conditor, Nostras preces cum fletibus In hoc sacro ieiunio Fusas quadragenario.</i>		<i>Mulum quidem peccavimus Poenasque comparavimus, Sed cuncta qui solus potes, Confer medelam languidis.</i>	10
<i>Scrutator alme cordium, Infirma tu scis virium, Ad te reversis exhibe Remissionis gratiam.</i>	5	<i>Sic corpus extra conteri Dona per abstinentiam, Jejunet ut mens sobria A labe pressa criminum.</i>	15
		<i>Praesta, beata Trinitas Concede simplex unitas, Ut fructuosa sint tuis Jeuniorum munera.</i>	20

A magyar szöveg 2. sorában *könöröletest* a mai *könyörületesen* régi alakja mint a ma is használatos *örömetst* stb.

3. s. *onszollatonkat* = preces nostras. A codexek egyik legsűrűbben előforduló szava. Bécsi c. 16. l. *ír meghallgatta tü onszollattokat.*

9. s. *bünhüdni* régen = bünt elkövetni, nem pedig büntetést szenvedni. Bécsi c. 25. l. *sok ideiglen üvöllének egy szóval írhoz mondván: bünhüttünk mü atyáinkkal, hamissan müvelkettünk, kegyetlenséget töttünk.* Lásd a köv lapon is.

12. s. *sendő* = languidus. E szót az Apocodex többször használja. Pázmánynál (Kal. 388. 912. l.) s a székelyeknél ma is megvan *sindett, sindő, elsindik* alakban. V. ö. *senyved, csenevész* vagy *csenevész.*

II.

Eredetie szintén az Apocodexben található a 132 lapon. — A latin hymnus, melynek ez fordítása, azok közül való, melyek Ambrosiusféléknek szoktak nevezettni. A magyar szöveg végső strófája szintén hiányzik a latinban. Ez így hangzik:

Hymnus paschalis.

<i>Ad coenam agni providi Et stolis albis candidi, Post transitum maris rubri Christo canamus principi.</i>		<i>Protecti paschae vesper A devastante angelo, Erepti de durissimo Pharaonis imperio.</i>	10
<i>Cuius corpus sanctissimum In ara crucis torridum, Cruore eius roseo Gustando vivimus Deo.</i>	5	<i>Jam pascha nostrum Christus est, Qui immolatus agnus est, Sinceritatis azyma Caro eius oblata est.</i>	15

*O vera digna hostia,
Per quam fracta sunt tartara,
Redempta plebs captivata,
Reddita vitae praemia.*

20

*Cum surgit Christus tumulo,
Victor redit de barathro,
Tyrannum trudens vinculo
Et reserans paradisum.*

*Quaesumus, auctor omnium, 25
In hoc paschali gaudio,
Ab omni mortis impetu
Tuum defende populum.*

A magyar szöveg régi szó-alakjai: *szentségő, keménségő* e. h. *szentségű* azaz szentséges, *keménségű* azaz keménséges. — *Megpusztejtő*; *megszorejtvén*. — *ótalmazjad*. — *Menden*. — *Teremtőjő* (teremtője).

12. s. *mégmenekedvénk* = *erepti*. — Bécsi c. 128. 1. *bünhöttünk és hamissan művelkettünk eltávoztánk tetőlled* (peccavimus enim et inique egimus recedentes a te). 110. 1. *A bünnel mellet bünhöttetek isten előtt elvit-tettek Babillonába*. — *Bémenvétek kedeg Babillonába* (propter peccata, quae peccastis ante deum, abducemini in Babyloniam. — Ingressi itaque in Babylonem). — 30. 1. *müdön te szolgálid után fegyverkedvén futnak vala, bízvájok szekerekbe* (quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis etc.)

Az Apor. c. 128—134. lapján még a *Conditor, Veni redemptor gentium, A solis ortus cardine, Vexilla regis prodeunt* és *Ave maris stella*-kezdetű himnuszok magyar fordításai találhatók, de ezek az I. kötet 177—189. lapján közlöttékhez képest merő prózai fordításoknak tekinthetők.

III.

BERISZLÓ PÉTER ÉNEKE.

Beriszló Péter énekének eredetije még mindig lappang; az itt olvasható szöveget azon másolat után közöljük, melyet Schrauf Károly úr 1879 elején küldött volt be a M. Történelmi Társulatnak. E másolat Jankovics Miklós gyűjteményéből való, de nem az ő kezeirása. — Az eredeti híjján e másolat is nagy beccsel bír, — noha még mindig csonkán áll előttünk az ének szövege.

A másolaton s bizonyosan az eredetin is, csak a versszakok vannak bekezdéssel megkülönböztetve, a sorok azonban nem. A másolatot betű szerint is közzétettük a Századok 1879. évi folyama 336. lapján.

A versfejekből MIKHÁEL DE SABATK KE név olvasható ki, a mi bizonyosan a szerző neve, kiről semminemű adatunk sincs. Ez az egy éneke maradt fenn, mely előkelő helyet foglal el XVI. századbeli költő maradványaink sorában.

Három sorból álló s néhány — talán lefrasi hibából származott — eltérés kivételével egy rímbe végződő strófái általában folyékony

nyelven, a tárgyhoz és hangulathoz illő erőteljes kifejezésekkel rajzolják az eseményt. A legtöbb helyen megtartott sormetszet határozottan arra mutat, hogy a szerző öntudatosan követte a magyar zenei rhythmust, melynek figyelembe vételével írta 14 szótagú s négyes ütemezés szerint összealkotott sorait.

Nem kevésbé méltánylandó még Szabadkai Mihály költőnk alakító tehetsége s forma érzéke is. Sírató verset (epicedium) írt, de úgy látszik nem a szokásos mód szerint, hanem saját felfogással. Hőse halálát nagy, országos veszteség gyanánt tünteti fel mindjárt első sorában és strófájában. A 2. és 3. versszakban, a veszteség nagyságához illő általánossággal érinti a közönségesen ismert vitéz püspök kiváló érdemeit. A 4. vszakban foglalt reflexiót a legesekéyebb vonatkoztatás nélkül, de oly helyesen következeti az előbbieket után, hogy az olvasó nem akarva is kénytelen azt a megénekelt hősré alkalmazni. Az éneket bajos lett volna tovább is ily általánosságban folytatni, a nélkül hogy a szerző ismétlésbe ne essék s éneke siránkozó tirádává ne lapúljon. Ideje és helye volt az érdemek részletes felsorolásának, melyekből bizonyosan felt volna néhány strófa. A költő nem ezt teszi, hanem a vitézi tettek közül kiválasztja a legfőbbet és legismertebbet, melyet Beriszló Péter mint csak akkor tájban kinevezett horvát Lán 1513. augusztus 25-én a Dubicza és Kosztenicza közt vívott csatában vitt véghez. Ott ugyanis a túlnyomó török sereg vezérével Bali vajdával mérközött meg, kit buzogánnyal sújtott le s fogolylyá tett. Ezt a rabot szállaltatja meg a költő s énekelte vele hősenek dicsőségét egy közbeszótt énekben, melynek minden sora jellemző s fényes bizonyítéka a magyar költő alakító, egyénítő tehetségének.

Kár hogy e közbeszótt ének vége hiányzik. A másolatban épen a lap aljára esik e hézag s ezért lehet, hogy a másoló tévedéséből származik. A versfejekbe foglalt név betűi után itélve, a csonka soron kívül még két strófa hiányozhatik, mivel a gonddal író szerzőről alig lehet feltenni, hogy neve betűivel sem törődve, a török rab énekét mintegy ő magá folytatta s úgy végezte volna be költeményét. — E hézag az oka, hogy bár a befejező strófák mint ilyenek helyökön vannak; az egésznek kikerekítéséhez nemcsak a kor szokásánál s ízlésénél fogva, de minden tekintetben méltó módon járulnak; mégis a szükséges átmenet hiányzása miatt az egésznek hatása nagyon érezhető csorbulást szenved; — ha azonban a csonka soron kívül semmi híja sem volna a költeménynek, azon esetben a török rab énekének a 36-dik sorral kell végződnie.

A végső strófában olvasható évszám (1515.), bármí módon jutott oda, hibás. 1515. helyett kétség nélkül 1525-nek kellene állani, mivel Beriszló Péter 1520-ban május 21-én halt meg, midőn az az nap vívott korenizai csatában szétvert elenséget, győzelemittasan üldözte. Egy útban eső fatörzset akarván keresztül ugratni, lova felbukott. Vitézei

e közben elhaladtak s ő csupán két inasával maradt. Míg ezekkel lovát újra nyergeltette, a szétvert török sereg egy csapata — mintegy hatvan ember reá bukkant s megrohanta. Két inasa elszaladván, egyedül maradt s viaskodott elleneivel, míg azok elébb jobb csípején sebesítették meg, majd közel verték agyon s fejét vették. (Lásd: I. T. Marnavich, Vita Petri Berislavi. *Verancsics munkái II.* 277. l.)

Ez volt a »pispék veszedelme,« melyen való bánkodásra hívja fel a költő mind a népeket. Hasonlóul emlékezik Szele Jakab 1557-ben kelt levelében, két agyonra vert ifjúról írván: »siratám az szegén ártatlan ifjaknak veszedelmeket.« (400 magy. lev. 251. l.); valamint Gergely deák Both János veszedelmén: »Az veszedelmet az én uram akkoron vallá.« (6. s.)

1. s. A szerencsét segéleni szokatlanabb kifejezés. Rokon értelmű azzal, a hogy Székel Antal ír 1558-ban: »hiszem vala istent, hogy ha meg vának vala az ellenséggel, tehát nekünk adja vala az szerencsét.« — Különbben ma inkább: segít rajta, segít a baján stb. hallható s a rím itt is ezt látszanék kívánni: *segéle az ő jó szerencsén* (?). Bécsi c. 66. l. *senki nem segél öneki*. Kat. leg. 2167. s. *Ha istened segéll neked*.

5. s. *el izte az az elizte*. A Jord. cod. és Pesti Gábor szintén *iz-t* ír a régibb codexekben olvasható *üz* helyett, míg a XVI. század második felében többnyire *üz* és *ödz* alakot találunk. — A bécsi c. 162. lapján olvassuk: *készejt igen nagy sokaságot és a sokaság adattatik ő kezébe és megfogja a sokaságot*.

6. s. *ingyen ő nem nézte* am. semmibe se vette. Különbben ma is hallható ily szólásforma: ha mit nem néznék ezt, meg azt tenném, Góry c. 45. l. *mikoron ingyen sem várnája, haza jöve*. Pesti G. LV. mese. *embert kegyig valakit nemhogy megölhetett volna, de ingyen sohasem akart volna*.

7. s. *Kitek* am. kikitek, mindnyájotok. Münch. c. 24. l. *Tü kitek kedeg gondolván toldhat ő állatjához egy séngnet* (singnyit). 144. l. *Tü kiteknek számára avagy tehene a kútba esendik*. Lehetne a sort kérdő mondatnak is venni; *kitek tudja azaz ki tudja közlletek?* de mivel épen azok nyelvén s azokhoz szól az ének, a kik a püspök bánnak költségét itthon élték s maga a veszprém-tájéki nyelvjáráson éneklő Szabatkay Mihály is azok közül való lehetett: *mellőzendőnek látszik azon kínálkozó olvasás, mely szerint: Kitek tudja — itthon ülén — az ő sok költségét?* A költő nem az itthon ülőket akarhatta gúnyolni, hanem a püspök javával itthon élők hálaérzetére akart hatni.

evluen stb. am. *élén az ő sok költségét*. Mint: *világát éli*. Winkl. c. 111. l. *erökedem én magamat míg evlek neki szolgálatra adnom*. Csikei Istv. 1542-ben: *Ől az isten! nincsen kenyerem stb.* Bécsi c. 7. l. *Él ár 36. l., Él te lelked én uram*. — Dézsi András, Az Lévitáról:

*De követem az jámbor személyeket,
Én csak intek gonosz blinben öléket.*

8. és 47. s. *koroskint* = mindig, szüntelen. Geszti Lászlónak 1525-ben szerzett énekében is: *Az dézmát igazán kiszolgáltatókat Koroskint istennek vele áldoznátok*. A codexekben még többnyire: *koronkeed*.

9. s. *tywi* = tevé.

10. s. *es* = *is*. A székely nyelvjárásban ma is meg van.

11. s. *ygaz hytew megh* helyett, úgy látszik *igaz hitőség* állhatott az eredetiben.

13. s. *Az Zott* = *Az szót*. »Emlékezzenek regiekre!« 78 s. *Az szót mondá az kevetnek*. — *Zachyak wayda* = szandsák bég, miriliva, liva.

14. s. *yay hogy vezek*. Alig lehet kétség az iránt, hogy ebből a szokott felkiáltó szólásformából alakult a *jajveszék-el-és* szó. Góry c. 1. l. *mene nagy jajveszik és mene szörnyűségös kin lézön*. 66. l. *Iaj veszik mindazoknak*. A Nádor codexben is gyakran található. — Verancsics II. 96. l. *Szántalan nipek Eger alatt vesztínek, sziggyen valván elmenek alóla*.

17. s. *velal* = *vagyon, birtok*. Bécsi c. 26. l. *Juditnak ő férje hagyott vala sok kazdagságokat és szolgálkat és valalokat, teljeseket tehenekek csordájával és juhoknak csordájával*. Münch. c. 49. l. *Mikor kedeg a hős hallotta volna e beszédekot, szomorún méne el, mert valának sok valali*. — Chemey Papa 1554-ben írja: *az nagyságod velalában együtt (egy helyütt) letém (letevém) magamat és jobbágyul kezdém nagys. szolgáltnia*. *Valal-bol velal mint vasárnapból vesárnap*. *Valal alakban jön elő az 1511-ből származó somlyóvásárhelyi úrbérben is*.

19. s. *megzabadyt*. A Halotti beszédben még: *zoboducha* fordul elő *szabadítsa* helyett. Később *szabadojt* és *szabadét* alakok voltak használatban a *szabadít* előtt és ezzel együtt.

20. s. *ha mykore*. A *ha* és *mikor* régen egyet is jelentett, sőt holmi verses mondókákban ma is áll *mikor?* helyett *ha?* (Ha kött? ma kött. *tudhatnaya, fordetanmaya*. Régi alakok a mai *tudhatná, fordítand* helyett.

23. s. *ynneyten*. Régebben: *inneten* és *enneten*. Münch. c. 21. l. *nem jösz ki inneten, mignem megadod az utolsó akcsát*. 49. l. *mikor ő kezét rejájok vette volna, elmene inneten*. 1555-dik évi levélben: *Dunán eneid*. 1557-ben: *az hódolt népet es elvitték eneid*. 1558-ban: *ezt is innejd tudtokra adták, hogy honnadj kellessék*. (400 magy. lev. 161. 246. 278. l.) Veszprémmegyében ma is: *innejt, onnajt, onnadj*. (NYÖR. V. 88. 470. l.)

24. s. *el feletend*. A *t* betű *d* helyett áll, mi e szónál gyakran meg-esik a régi iratokban, p. o. *én hiszem, hogy mastan el feleté, juttassa kegyelmed eszébe*. (400 magy. lev. 97. l.)

26. s. *sokat dultam*. Érdy c. 398. l. *Cseök Trencsén táját mind feldúlák; azt látván utánok menének és Csew országot nagyobb részre mind feldúlák; — a kunok mind az Nyírségöt Biharig feldúlák*.

28—30. sorban az iszlám vértanúira váró mennyei boldogság után óhajtozik a fogoly, melylyel megszégyenítő fogságát szeretné fel-

cserélni. Különben Zrínyi is »angyali legióval ragadtatja égbe elesett hőseit, költeménye végén. A 31—33. sorban a moszlimok által sokszor gúnyolt szentháromságra lehet czéltás, melyet a magyar költő komoly hitképen nyilvánított a kétségbeesett fogolylyal.

34—36. sorban a leíró vagy másoló követhette el a hibát, mert világos hogy *nyereséggel, tisztességgel, vitézséggel* a helyes, mint *bátorsággal, pínzzel és fejekkel*. A *bentseget* helyett *bewesegelt*-t olvasok.

37. s. A *huszár* szó régiségét s származtatását lásd: M. NyÖr. VI. 24. lapján.

38. s. A *marha* szó alatt itt általában hadi zsákmány értendő.

39. s. *Gyakor helyen* Tinódinál is gyakran olvasható kifejezés p. o.

Palánk, kőfal között nagy árok vagyon,
Gyakor helyen általszagatva vagyon;
A töltésből gyakor lövő hely vagyon.

(Eger, első ének.)

Vigan laknak. Lakik, lakozik, lakmározik — egy jelentésű.

40. s. *Tegetten* = minap. Ezt a szót XVI. századi kéziratokból ismerjük. Eléjőn még *tege, tegetten, tegüten, tignap* alakban (I. Nyelvt. közl. III. 349. l.) Ma *tegent* alakban van meg Dunántúl (I. NYÖR. V. 229. l.) s *tögöd* alakban az Ormánságon (NYÖR. II. 473. l.)

Patyolat alatt itt a török katonák turbánja, fejtekerese értendő. Ily czéltással írja Tinódi, Eger ostroma III. énekében Gergely deák-ról, hogy:

Löve hasába a török pallérnak,
Lőn halála egy fő patyolatosnak.

1557-diki levélben olvassuk: tegnap éjjel kiittettek volt három-szor; az sánczon annera voltak, hogy az basa es kifutamodt volt az sá-torból, az *patyolatot es kiejtötte volt fejből*. — Zrínyi is gyakran említi:

Futnak az csauszok fejr patyolatban,
Hirdetik az hadat minden országokban. (I. ének.)

Űl vala merevén nagy császár nyeregben,
Fejér vékony patyolat vagyon fejében. (II. ének.)

Vagy a török dálnok leírásakor, ki

Ura hagyásából az házba belépék,
Fejét bétekerete gyenge patyolatvég. (III. ének.)

Vagy midőn

Gyorsan rettenetes pattantyú kisüle,
Mely elől találá jancsár aga fejét,
Mind patyolatostul elrontá életét. (VII. ének.)

A hajnal gyönyörű leírásában szintén megtaláljuk:

Kis fejr patyolat magának fejében,
De az ű orczája van nagy fényességben. (VIII. ének.)

41. s. *nemet* bizonyosan *némely* helyett áll. V. 5. a 34. 35. sorbeli hasonló esetekkel.

IV.

VERSBÉ SZEDETT NAPTÁR.

E czímet adtam az I. kötet végén a Peer-codexből vett hasonló tartalmú darabnak s ugyanígy neveztem itt is a Cisiojanus után készült, de annak szabályosságával nem dicsekedhető magyar versezetet. Kétség-telen, hogy rimes magyar verssel van dolgunk, mely mintha páronként rimelő négy-négy sorba igyekeznék azt befoglalni, mi a latinban két-két sorra terjed. Ez ebben a két szövegben még nem sikerült az egészen keresztül, de az alak és az erre való törekvés félreismerhetetlen. Székely István, bár lemondott a verses alakról, ezeket a szövegeket használva, alakította át s örökítette meg. Ezért írtam már az I. k. 381. lapján, hogy időről időre újítva és változtatva feltalálható ez a magyar csizio minden kiadásában, melyek közül tudtommal a legújabb Budán jelent meg Bagó Mártonnál 1871-ben.

Itt közölt szövegünk eredetije a m. t. Akadémia azon 1462-dik évi 4r. latin codexének 123. 124. lapján olvasható, melyről Toldy Irodalom történetében (4. kiad. 1878. 39. l.) emlékezik.

2. sorában *Lött* helyett talán *Lejött* vagy *Lejut* volna olvasandó, mivel a codexben *Leyoth* áll. — 9. sorában *menel* hibásan áll *meuel* helyett. — 19. sorban *petror* helyett *petronnak* kellene állani. — 24. sorát érdemes összevetni Székelytől kezdve minden szöveg megfelelő helyével. — 24. sorában *zonitra* talán *Symphorosa* név elferdítése. — A 20. sorban *herel* = örül.

Az I. kötetbeli szöveg 17. sorában *fjlsic*-et — sz. Filipre és sz. Jakabra (május 1.) gondolván — *Fil, sz. Ik*-nek olvastam. *Fil. Zsig*-nek kellett volna a május 1. és 2. napjára eső Filep (Jakab) és Zsigmond király nevéhez képest, mely utóbbi sem a müncheni, sem a Winkler-codex

naptárában nem fordul elé, de megvolt a boroszlói, krakkai és prágai egyházmegyékben használt naptárban és csizio-szövegben így: *Phil. Sig.* a hogy szintén van ma is a magyar kiadású csizio-ba felvett latin szövegben. Nem ezt, hanem a 19. sorbeli *küs* (cws) szótagot olvassa Heinrich G. (*E. phil. közl. IV. 287. l.*) — Potentiánára gondolva — *szüz*-nek, a mit nem tartok helyesnek, mert az első sort ő is *kis karácsonytól*-nak olvasta, pedig ez a codexben szintén *Cws caracyontól*-nak van írva s nem is lehet egyéb. Azután meg magában a szövegben jön elé *zuz Margyt és zuzesegyel*. Ezeknél fogva azt hiszem, hogy csak *küs Bernáld*-nak lehet és kell olvasni a *cws bernald*-ot, a mi Bernardinus confessor nevének magyar fordítása. — Fenn kell tartanom a *kefas* itt *keffas*; és *lucya, Lúczia* olvasást is. — A Peer-c. csiziojának eredetiébe most nincs módom bele tekinteni, azért a *Maria Mar Czecz* olvasásáról nem szólhatok. A naptár ez utóbbinak nem mond ellene.

Pótlólag az I. k. 201. és 375. lapján Apáti Ferencz feddő énekébe eléforduló *Lepke* helyesebben *Czepke* vagy *Csepke* szó értelmének világoztatására ide jegyzem Illyefalvi Istvánnak Colosvarat 1590-ben megjelent Jephtha sive Tragoedia Jephthae című verses műve első részéből a következőket:

Czak úrrá lehessen, más ember sem kárral nem gondol, sem magával,
Sem tűzzel, sem vassal, sem vérhullásával, semmi nyomorúsággal,
Sem atyjafiával, csak élékaphasson, sem ország romlásával.

Az te uraságod, vitézséged után ország hasznára vagyon,
Ingyen sem kívántad mikor megkénáltak, jó akaratból vagyon,
Majd az eget éri, hogy Ammont megverted, oly diczireted vagyon.

Ím csaknem rab valál s látod mire jutál, **czepkéből** löttél úrrá,
Pórból tekintetes, szolgából hadnagygyá, szegénységből gazdaggá,
Czakhogy szűved volna, ennyi sok áldáshoz, minden neked megvólna.

Nehéz paraszt írral mély sebet kötözni stb.

E kötet 371. lapján **Csáti Demeter** életéhez:

Székel Estván, Soltar könnü stb. Krakkó. 1548. 240. lapján, a 128. zsolttár 3. versére ez a jegyzet olvasható: Itt több ajándékát számlálja előve az házasságnak, hogy floknek fiait megláthassák, mint Ádám, Set, Noé, Ábrahám, Izsák, Jákób, az próféták és nagy sokan egyebek, kik Krisztosba hittének, de istennek ezféle ajándékát igen gyűlölik az cantéss barátok és papok, mert űk az luciper poroncsolatát tarták, kit kiadának pokolba az Styx mellett az Sisifos hegyén, hol meg vagyon írva, küssebb bűn az paráznaság, honnem mint az házasság. Ez luciper tábláját láttam **Czati Demeternél**, és Váradon frater Gergelnél.

E kötet 384. lapján **Istváni Pál** műveivel számítandó még az on két rövid (12 és 6 sorból álló) latin vers, mely Janus Pannonius Panegyricus Marcellinusának Wolfard Adorjántól származó bolonyai (1522) kiadásában található. Az első Wolfardhoz, a második az olvasóhoz szól. Újabban kiadva Janus Pannonius művei Teleki-féle kiadásának II. kötete 281. 282. lapján.

Erdösi Sylvester János két levelét, melyek úgy az ő működését, mint a sárvári nyomda történetét a legérdekesebb oldalról tüntetik fel, itt közlöm az országos levéltárból. Csaknem az utolsó perczben iktathattam ide ezeket, melyekért Nagy Gyula és Szalay József uraknak, az országos levéltár tisztviselőinek tartozom köszönettel:

I. Magnifice domine domine mihi gratiosissime. Seruiciorum et me ipsius commendationem. Scripseram V. M. ex parte Theodori mei, quod rediens ab eadem V. M. saluum repererim, super qua re cum eadem mihi scribat se plurimum gratulari, eidem quamdiu viam reseruare studebo. Qui tamen paulo post tussi cepit laborare, cui cum ex Plinio medicinam adhibuissem, uidetur in dies morbus a puero recedere. Scripseram etiam ex parte Typographi de quo quae mihi eadem scribit, fuere quam iucundissima. Ego tamen tamdiu de homine illo diffido, quamdiu hic non uidero. Proinde consultum mihi videretur ut V. M. una secum adduceret; est re homo simplicissimus et propterea facile ab hominibus nepharys a proposito depellitur. Tales re facile deceptui patent, et mirum dictu quantum Germani suis metuunt quaestibus. Nec est unde maiorem illi quaestum faciant, quam ex hoc artis genere. Quod vellem autem ut quaestum illius possemus saltem aliqua ex parte ad nos conuertere, transferre enim ut non possumus, ita conari non debemus. Induxi animum ut si ille adueniret, solus artem hanc addiscam. Videor autem mihi ad effingendos qualescunque characteres non prorsus esse ineptus, quod et facerem haud dubie, quamuis non sine aliqua studiorum meorum iactura. Breui nos Paulinas quoque absoluens epistolas, in quarum translatione nostram diligentiam credimus optimis quibusque probari, quamuis non desint plurimi, qui in hoc studium suam contulerint operam. Ex Sarwar In ipso die Jónis 1536.

Stor Jónes Syl
Iudima.

Kivül: Magnifico domino Thomae a Nadasd
etc. domino ac Mecaenati meo
plurim. obseruan.

(Körülnyírt negyed ívnyi papíron, kerek zöld viaszpecsét nyomai-val zárlatán.)

II. Magnifice domine. Seruiciorum ac me ipsius commen. Me non fuisse negligentem in his, de quibus D. V. M. mihi nunciauit, ex eo intel-

ligere potest, quod statim post discessum eiusdem cum audissem Strutum inerti torpere otio, misi ad eum fratrem meum una cum filio Rabdonomi (?) ut is per interpretem quaereret ab eo quaenam causa esset cur artem non exerceret suam, et num aliquibus illi ad facienda initia huius artis adhuc esset opus rebus. Respondit, se semel atque iterum V. M. significasse, se prius nihil in hac arte posse efficere quam Viennam proficiscatur, propterea quod nullus unquam hominum illa, quibus sibi in hac arte opus foret, sciret pecuniis parare, se solo dempto. Cum aulicus V. M. mandata eiusdem ad me detulisset, statim accessi ad eum unacum Helia presbytero, assumpto et puero cuius paulo ante feci mentionem, ut illius elicerem mentem, egi que cum eo medio pueri illius pluribus verbis. Verum frustra. Nihil enim apud illum efficere potui multis eum adhortans verbis, sermonemque ita temperans ne exacerbaretur, intelligeret tamen difficile illi esse voluntati d. V. M. obniti oblectarique, quamvis recalci-traret undique tutus. Quid multa, sic ab eo discessimus, ut palam testaretur se nihil efficere etiam si ad centum annos quis eum inclusum detineat, nisi prius mittatur Viennam. Quod mente iudicium ab initio fuit de asseruando hoc homine V. d. M. credo nondum excidit. Vtinam falsus hac in re fuisset vates, sed vereor ut inceptum hoc ad finem veniat, sic enim loquitur Linius, licet sim ipse humilis et facie et sermone, quo nomine et doctor gentium Paulus sibi placet, non tamen sum prorsus insensatus, ut de occultis quibusdam hominum iudicare non possim. In talibus enim optimum experimentum prebet iudicium, item signa quaedam externa. A principio penseram hominis istius calliditatem, verum nolui hac iure V. M. molestus esse, ut aliqua de eo eidem suggeram, cui videbam illum omnibus in rebus fauentem. Indigne ferebam quod aliquot e germania accersitos artifices ad illum non admittebant solum, verum etiam eosdem cum illo lecto cubare patiebantur. Verebar enim ne quid tale moliretur, quod magnam non solum v. d. m. sed et toti genti nostrae hungarice ignominiae inureret notam. Si enim res non processerit, et video non procedere, pace d. v. m. dicam, caeterisquoque erimus risui nationibus, non solum hominibus nostrae gentis. Peruagata enim est fama conatus huius nostri ad Bohemos et Polonos etiam, non solum Germanos, nobis vicinos, id quod ex literis quarum exemplum ad eandem misi, eadem intelligere abunde poterit. Literas quas inciderat in aes . . . s domi apud se habet, ex his quae non habet, pars ea non est centesima. Suspicio itaque bonam illarum partem misisse Viennam ad illos, a quibus aut pretio aut pollicitationibus est corruptus. Potuit enim id efficere commodissime per illos, quibuscum dies et noctes in aula d. V. M. versatus est, quod necesse est factum esse, cum ne vestigium quidem illarum usque appareat. Haec scribo non ut V. d. M. arduis rebus occupatam commoneam, sed ut officio meo aliqua saltem ex parte satisfaciam. Inseruire huic callidissimo homini in absentia d. V. M. nunquam destiti hoc proposito, ut aliquam saltem apud illum gratiam inire possem; verum non potui. Cum

diceret se egere sebo, dedi illi e domo mea tantum quantum voluit, et quoties voluit; in caeteris rebus idem feci. Verum hoc officii genere id assecutus sum, quod illi qui (ut in Proverbio est) ex arena funiculum nectunt. Quadrat in hunc et aliud Prouerbium scitum et elegans sane, quo dicitur quis murem pro leone ostendere, cum enim magna sit pollicitus verbis, re nihil prestitit. Jam V. M. D est providere quid sit faciendum. Mihi tutum non videtur ut hunc eadem Viennam mittat. Nucleum enim ut Plautus inquit in Captivi duo, amittemus, putamina pro pignore accipiemus seruare. Illud mihi consilium non plane displicet, ut alterum ex pueris, aut utrumque eadem seiungat ab eo, atque aut minis, aut pollicitationibus, quid hic intendat exquirere, solum autem ipsum ab iniuria liberum esse debere censeo, homines enim artem aliquam profitentes arte tractandi sunt, ducique non cogi debent, nisi cum extrema ad id impellat necessitas. Haec sunt quae de Strutio nostro nota V. M. d. esse volui, ingrata satis scio multis hominibus (?) tam vera autem quam quae verissima. Quid mihi porro faciendum sit in his, quae eadem mihi imperavit, volo certior fieri quam primum. Certum est nihil illum scribere quibus illi sit opus, non inconsultum tamen videtur ut Viennae per homines et familiares quosdam clam percontemur, quae illi adhuc necessaria sunt ad hanc artem; id autem facillime assequi possumus. Et ipse jam super hac re his diebus Demetrio cuidam meo scripseram Viennam, nec pecunia debet dissipari ad vana hominis verba in omnes merces. Quin tempore etiam superiore cum contenderet mecum Sanckan (?) pro eo, diceretque atramentum magno admodum emi, scripsi ad eum ipsum adolescentem, cuius paulo ante memini, ut a famulo Syngreny expiscaretur num magno atramentum paretur. Respondit mihi ille, famulum typographi amphoram illi ostendisse capacissimam, quae plena atramenti constiterit decem florenis et quod suffecerit ad tot exemplaria novi testamenti, immo quatuor Evangeliorum, quae Gabriel Pesthinus curaverit imprimenda anno superiori. Ad hunc modum poterunt et alia omnia commodissime cognosci, investigarique, quicquid dicat Strutius. Eandem bene valere opto, unacum domina nostra gratiosissima, caeterisque eiusdem aulicis. Ex Sarwar feria Quarta post dominicam Cantate. 1538.

Stor Jös
S y l v e s t e r.
ludi Mgr.

Kivül: Magnifico domino Thomae de Nadasd
Regnorum Dalmaciae et Sclauoniae
Bano aeterno comiti Comittus
Castriferrei etc. domino mihi gratiosissimo.

(Egész íven, kerek zöld viaszpecsét nyomaival zárlatán.)

E kötet 435. 436. lapján **Sylvester János** műveihez számitanó. még a következő latin vers, mely Wolfg. Lazius, Vienna Avstriae etc Basileae (1546). című munka α_3 levelén olvasható:

VIENNA DE SE.

Auctore Joanne Sylvestro, Graecae linguae apud Viennenses professore.

Urbes egregias inter et inclytas
Sublimi ferio vertice sidera,
Viennaeque fruor nomine nunc, prius
Cum certum Fabiana
Nomen castra darent mihi.

Gaudebam titulo, nec minus alteri
Felici auspicio scilicet indito:
Quod successus item comprobat optimus,
Rerum, nam placuit mox
Vt Vindobona dicerer.

Me ciues alii moenibus optimi
Ornant: ingenii dotibus ast meus,
Quas nullae poterunt diruere hinc vices
Rerum, dulcis alumnus
Doctor Lazius optimus.

Ergo quem genui, quem gremio tuli,
Lucem cui tribui, quem simul extuli,
Ut scriptis peperit perpetuam sibi
Vitam, sic mihi uiuens
Viennae dedit hanc suae.

Sylvester itt használt czíme azt bizonyítja, hogy 1546-ban már nem a zsidó, hanem a görög nyelv tanára volt.

SZÓMUTATÓ.

- abrak-osztó 205. 458.
agyaras mise 183. 454.
ah = az 13. 377.
akkort 83. 85. 254. 258.
alamozsna 134. 440.
alázit (meg-) 380.
alít 51. 93. 105. 146. 153. 166. 176.
186. 190. 217. 238. 409. 446.
alkolmas 253. 467.
alkoszik 41. 404.
állani = elállani 79.
állapik 334. 347. 399.
állat = állít 114. 147. 240. 323. 432.
álnak = álnok 82.
alut (el-) 120. 343. 344. 426.
angyal színő 334.
anyje 16. 106. 292. 378. 471.
apolgat 331. 479.
apród 77. 420.
aranyas mise 454.
arczul 63. 310. 417.
árnyék-hel 93.
áróba foglal 111. 425.
asszonyfeleség 33. 36. 51. 395.
asszony-ol 473.
asszony-házaz 27. 52. 395.
asszony-hölgy 395.
asztalfő 212.
átkozt = átkozott 200.
avélt 407.
-ban, -ben e h. -ból, -ből 161. 268.
299. 341.
bárka-bér 89.
békél-kedik (-hez) 111. 185. 425.
455.
bél = belső 263. 469.
berke 219. 455.
beszédbe kelni 72.
bír (pénzzel) 41. 188. 265. 404.
berbitél 184. 205. 455.
bírja 36.
bolcsó-út 109. 164. 186. 225.
bolygóban (maraszt, van) 29. 175.
177. 454.
bőjseg, beűség (bűség) 362.
bűjt, bűjt, bejt 134. 363. 373. 440.
bűjtént 173. 453.
bordél 182.
bűnhődik 363. 481. 482.
büntetik 97. 424.
bur-ít, -ül 91. 188. 455.
burkostul 210. 459.
búvál 73.
bűz 217. 460.
caute 167. 218. 488.
csaté-paté 185. 455.
Csallókőz 20. 381.
cselekedés 177. 180. 181.
csendesz 154. 401. 440.
czepke 488.
Czibere bán 184. 455.
csomota 323. 477.
csuklya 230.
csudál-kozik 42. 405.

délszín 209. 213. 459.
 demaga 36.
 derczés 405.
 diases 52.
 dihos-ség 161. 247.
 döglet (el-) 171. 453.
 dögös 148. -ség 208.
 dolgát tartja 182.
 dolgos 13.
 dúl-fúl 184.
dbről 176. 186. 224. 226. 227.
 éffelikorig 342. 463.
 egyelit 101. 424.
 egyemben 290. 345.
 egyenes-it, -ül 24. 37. 52. 383. 402.
 egyes-ség 102. 153. 187. 199. 424. 446.
 egyetlenség 177.
 együld 169. 453.
 egy füre, -rül 28. 49. 395.
 ellent tart 139. 257. 399.
 előtten 261.
 előttő 18.
 elvé 79. 138. 420. 441.
 elvesztet 20.
 -ejt = -it 200. 203. 215. 263. 267. 273. 351. 364. 457.
 em = im 21.
 emlejt = emleget 206. 207. 458.
 -ént 173. 341. 458.
 enyvesfa 87.
 ennye 80. 290. 421.
 epeség 293. 475.
 eppring (egy spring) 343.
 erdő kebel 304.
 erem = öröm 10.
 ériz = öríz 98.
 ervendes 52.
 es = is 8. 20. 485.
 esik (esedezik) 138. 441.
 esk-és 128. 432.
 eszve = össze 102.
 ezen, ezön = özön 97.
 ezkédig 32.
 ezvegy (özvegy) 157.
 evölt, ivölt, üvölt 7. 267. 287.
fádít = fádat 209. 459.
 fás 106. 425.
 fassang 204.
 fattig 77. 156. 420.
 fázódik 196.
 fedd reá 476.
 feje mentő 287. 474.
 fejenkénd 271. 341.
 fejént 341.
 fejetlen láb 194. 456.
 fejt (meg-) 128. 181. 215. 432. 454.
 feket 356. 451.
 fekszik (neki) 163.
 fél 120.
 fene (nép, szél) 10. 139. 374. 441.
 fertelmes 335. 341.
 fesel (ki-) 127. 432.
 feszül (meg-) 444.
 firedő 6. 373.
 fog = fogad 243.
 fogyatozik (el-) 344.
 folyamik 245. 349. 435.
 folyó (ki-) víz 133. 439.
 folota (be-) 155. 448.
 folt-ra 240. 463.
 főre bír 46.
 fotta (fogyta) 158. 448.
 frigyvet vet 20.
 fujtat 146. 444.
 fűjtözik 205. 458.
 futamik 8. 34. 79. 83. 84. 241. 347. 355.
gárgyán 167. 452.
 gazlás (?) 267.
 gömbölyeg 352.
 gömbölyes 353.
 guggolt 217. 460.
 gyak 138. 441.
 gyakor 366. 486.
 gyalkos 135. 136. 424. 440.
 gyenge, -én 50. 409.
 gyengeség (kevélység) 210.

gyermekem 265. 469.
 gyermekeske, -kcse 46. 406. 411.
 gyihő-sít = dühös-it 107. 425.
 győl = gyül 107.
 gyolkos-ság 105. 184. 185. 193. 424. 440.
 gyorsalkodik (ki-) 83.
 gyorsaságosan 269.
 gyovón = gyón 205. 458.
 gyülődik (dühődik) 326. 479.
 gyülő = gyülőletes 179. 454.
 gyülség 20. 308. 444.
 gyülevíz 106.
 gyümölcs-kert 81. 422.
 gyűrű-z 417. 422.
ha = mikor 238. 242. 452. 463.
 hágtat (fel-) 103. 424.
 hagyigál 267.
 hagyott (parancsolt) 272. 273. 357.
 hálálatlan 19.
 halni itél 86.
 hamar (ló) 310.
 hamarsággal 83.
 hanyott homlok 359.
 harmatozik (meg-) 76.
 hasárt 265. 266. 267. 470.
 hasaszt 239.
 hasonl-ik 134. 135. 136. 178. 191. 440.
 házas 294.
 használatlan 136. 440.
 hegedős 207.
 hevenyiben 49.
 herel (örül) 367. 488.
 hétszerő 342.
 hirvad 93. 209. 459.
 hitet ad 295.
 hitlen 279. 311.
 hiu 133. 439.
 hogy járjon 10.
 hohajtás 328. 479.
 holdá kelve 49. 84. 400.
 holtá kelve 34. 400.
 holval 156. 400.
 holval kelve 93. 400.
 hől (hüvely) 374.
 hon nem voltá-ban 401.
 honnat 274.
 hopmester 278. 281.
 horh-ágy 422.
 huallott 7. 374.
 hurejt 267.
 húsít 135. 136. 410.
 huszár 366. 486.
 hűn = híve 241. 382. 463.
i (éj) ifelikor (éjfelekor) 296. 327. 330.
 idnep 219.
 idő 57.
 igény 323.
 igyók 453.
 igyól 114. 213. 255. 263. 264. 345. 361. 425.
 igyold 453.
 ihag-vihag 154.
 ihletik 62.
 il innepet 239.
 illyő-álló 314.
 imeg 46. 267.
 indúztatik 321. 477.
 ingyen 29. 35. 180. 182. 286. 365. 484.
 ingyenmajd-an 70. 95. 101. 115. 155. 184. 295. 353. 419.
 inneten 156.
 innejten 366. 448. 485.
 ironkodik 399.
 istráng 295.
 íszik = eszik 135. 136. 138.
 íz (íz) 365. 484.
kamondor 305.
 kápa 184. 229.
 káptalan-szer 187. 455.
 karácson (kis) 416. 421. 488.
 kar-hely 219.
 káromlatik 111. 425.
 kecskeolló 337. 339. 479.
 kedig 90.

kedven 406. 407.
kedve tölt 210.
kél 157.
kel (fel-) 285.
kelel 217. 461.
kelletik 47. 407.
kéméletlen 213.
kemétségű 364.
képutalás 110. 425. 440.
képz 43. 405.
kébzik 43.
kérelmés 350.
kérőt kér 285. 288.
kereng-et 106. 184. 185. 186. 220.
226. 425. 455. 461.
kert (gyümölcs-, füz-, vég-) 81. 422.
kértetik 335.
keseről 24. 47. 51. 85. 258. 261.
268. 407. 473.
kettő = ketté 239. 291. 463.
késén = későn 127.
kifolyó víz 133. 439.
küld (küld) 333.
kitek 365. 484.
kível = kívül 106.
kobor-ol 175. -lás 189. 454.
kohnya 327. 479.
kolcs 174. 453.
köld (küld) 21.
komornik 281. 286.
komplárkodik 226.
komplárság 195. 457.
Koncz vajda 184. 455.
koczra hány 161.
könyve-estlen 47. 407.
koronkíd 139.
korosként 38. 41. 45. 47. 156. 299.
354. 361. 365. 402. 484.
korosma 217. 460.
kór-beteg 147.
korda 184. 204. 455.
kötelbe ejt 28.
középaránt 260. 467.
közösleg 30. 34. 397. 399.

kuklya 165. 204. 452.
kullag 186. 228. 455.
kupa 117.
lábbad (-vel) 252.
lakás (lakmározás) 183. 266. 270.
lakik (lakomázik) 134. 135. 136.
270. 366. 440.
lakodalom (vendégség) 154. 446.
lakodalom (lakás) 192.
lakozni (lakmározni) 345.
laktam földem 114.
lakta földje 117. 332.
lator 137. 441.
leántam 469.
legéntem 469.
lehés 217. 460.
Lengyel László 19. 381.
leped (bé-) 356.
lépik 48. 280. 284. 342. 354. 407.
letött híres 43. 405.
liánzó 328.
lovagos 174. 453.
macska tövisk 180. 454.
maga 42. 86. 140. 298. 423. 441.
magyari 206.
Makra 17. 380.
markolápság 27. 395.
másol 32. 45.
medgyek = mit tegyek 114. 117.
425.
medgyen = mit tegyen 32. 399.
megmetsz = megöl 72.
megmennek = menekszenek 167.
452.
méltoltat-ik 32. 35. 115. 400.
mend-en 448. 482.
mene = mennyi 220. 461.
menés föld 92.
menne, mene = mihelyt 285. 287.
473. 476.
meny 35. 400. 446.
menő út 337.
ment 13. 15. 215. 228. 377.
metszesz = mit teszsz 399.

mevet 185. 209. 455.
miá 243. 255. 286. 294. 299. 465.
mih 46.
mire = miért 259.
múlat (el-) 183. 454.
nagy Ág 200. 458.
-nája, -néje (-ná, -né) 39. 144. 145.
156. 257. 295. 298. 303. 308.
309. 335. 336. 342. 347. 348.
366. 403. 444.
nádfa 31. 116. 398. 422.
nehezel 37. 40. 51. 252. 403.
nehézkés 40. 403.
-nek e h.-nél 251. 256. 401.
nekű, nekűn 402.
nékik (némelyek) 165. 204. 452.
458.
nem 401.
nemzet 28. 90. 153. 161. 318. 336.
396.
népe 38.
-nia e h. -ni 293. 340.
nőstel = nőstől 193.
nőz (néz) 345.
nyaka nyírt 194.
nyakra ereszt 313.
nyílva 137.
nyilvánabb 103. -an 212. 424.
nyomód 321. 477.
nyomos 133. 439.
nyomtat 34.
nyóz 16.
nyójt 148.
odó 185. 455.
-ól e h. -úl 223. 291. 346.
ólál 154. -kodik 200.
olló (kecske-) 337. 339. 479.
oltott lábú 461.
olykor 291.
onszolat 363. 481.
orcász 72.
or-marha 327. 479.
ostor adó 171. 233. 453.
oszt (rá-) 196. 457.

ottegyen 409.
öl = él 157. 365. 448. 484.
őnek = evének 158. 448.
őregbőlet 364.
őres = üres 78.
őről 21. örültetik 239. örül valamit
264. 469.
örömanya 410.
öröme 52. 291. 409. -napja 410.
őszvő 24.
öt = üt 77. 420.
palasz 78. 361. 420.
palol 200. 226. 457. 461.
paraszt nem 401.
párta öv 31. 397.
pártolás 21.
pártolkodik 206.
pártoló 21. 24.
pattantyú 176. 454.
patyolat 366. 486.
pert szállít 36. 401.
pikhart 182. 454.
pilés 229. 461.
pislag 213.
porkoláb-ság 164.
potroh 110.
pülrüsögetés 461.
publikán 154. 446.
rátt = ránt 171. 453.
rehelyesteket 319. 477.
rejte 85. 133. 156. 439.
rekkent 43. 89. 196. 235. 281. 304.
405. 457. 463.
reszketeges 47.
rév 79. 420.
rivaszt 476.
rogya 208. 209. 458.
rutalmas 267. 470.
sarajával = sarával 91.
saru 22. sarja 236. 463.
sebhed (meg-) 82.
sendő 363. 481.
sérés 451.
serkeget 330. 479.

semmi amannyi 319.
 semmié = semmivé 101. 207. 222.
 294.
 Simon bíró 155. 446.
 sírén 254. 467.
 sívás 241. 463.
 sívás-rívás 283.
 sívó 171. 215. 453.
 sohult 209.
 sokadalom 111. 425.
 sokügyű 136. 440.
 soldor 184. 186.
 súgdva 185. 455.
 súsárol 195. 456.
 sütköződik 196.
 -sza, -sze 175. 184. 190. 217.
 452.
 száll (reá-) 210. 459.
 számszerih ideg 22. 382.
 szavárván 97. 424.
 szégyenget 72.
 szégyenség 170. 174. 181. 189. 198.
 széket ül 82.
 szemérem 83. 178. 184. 185. 205.
 216. 455. 458.
 szemszembe 253. 306. 467.
 szemtelen-ség (vakság) 137. 176.
 201. 441. 460.
 Szent Iván tüze 35. 400.
 szentségű 364.
 szepfog (zápfog) 296. 476.
 szépded 401.
 szerencsél (meg-) 115.
 -szerű 342.
 szerez 39. 86. 91. 135. 145. 147.
 167. 181. 183. 308. 318. 336.
 szerzet 167. 206.
 szerte szerint 294.
 színvesztő 167. 178. 181.
 szomjóhol 296.
 szomihozik 313.
 szorgalmaztat 333.
 szovárván 424.
 szűréről = sor szerint 108. 425.

szurdok 85. 422.
 szú-öttő 185. 455.
 szűkes 260.
 tábort jár-tat 75. 238. 240. 351.
 takar (takarít) 195. 225. 461.
 talál (egybe-) 83.
 tanó = tanúság 88.
 tapat (tapogat) 331.
 társalkodik 305.
 tartja (dolgát, pártját) 182. 454.
 tartózik 259.
 tegetlen 366. 486.
 tekéntel 51.
 temetség 107. 425.
 teremt = terem 128. 200. 432.
 térdfő-hajtva 260.
 testesül (testté lesz) 202.
 tés = te es 87.
 tetem = csont 171. 199. 453.
 tetet-es 37. 135. 138. 146. 440. 463.
 tikmony 184. 206. 454.
 tiszt 86. 122. 128. 164. 170. 279.
 283. 451.
 torka tátva 172.
 trinck Urbán! 164.
 törvény 294. 311. 396.
 tőn = teve 277.
 tűz = tűz 198.
 tőr = tér 93. 423.
 tőr = tőr 93. 423.
 tudni (illik) 75. 420.
 tudom valék 93.
 tündökletik 61.
 tűz = tűz 114. 118. 283. 350. 425.
 űdvarol 192. 195. 262. 278. 289.
 309. 311.
 űdvart tehet 34. -hirdet 277. 400.
 úgyan 307. 335.
 űjoian 335.
 űdnep 440.
 űl (meg-) 97. 424. -és 424.
 űnség 290.
 űszek 340.
 űral 32.

űresül 32.
 urozva (orozva) 210. 366.
 utána vált 72. 420.
 utána van 83. 85. 463.
 űtat ad 46. 134. 406. -fog 79.
 Zárlat (be-) 85.
 zér-zúr 185. 455.
 zűgódik 46. 238. 239. 406. 463.
 Zűj, -jé c h. -vá, vé 458.
 jajveszék 365. 485.
 jargal 154. 189. 212. 226. 265. 446.
 456. 461.
 jelesben 39. 153. 446.
 jonkább 458.
 jószág-os 31. 33.
 jövetek = jőjjetek 55. 133. 135.
 416. 440.
 Vadon 333.
 vajudik 267. 470.
 val 50. 60. 153. 408.
 vartatván 291.
 vastagság 30.

velal 365. 485.
 -vel bír 41. 404.
 vél 409.
 vendég nép 19. 58. 206.
 vénhöl 113. 117. 425.
 -vének, -vétek, -vájok 482.
 verejtezük 93. 196.
 verfelye 265. 470.
 vész (vesze) 90.
 veszteg-ség 234. 278. 289. 292. 331.
 463.
 veternye 185. 455.
 vigasz-t 451.
 visel (-ős) 36.
 viseli (gondját viseli) 352. 355.
 vissza jár 177.
 visszavivó 440.
 visszavonás 207.
 viszhát von 134. 136. 440.
 vőm (vevém) 143. 444.
 vőn (vén) 331.

TARTALOM.

ELŐSZÓ	V—VIII
CSÁTI DEMETER.	
1. MAGYARORSZÁG MEGHÓDÍTÁSA (TÖREDÉK)	5
2. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	371
PÉCHY FERENCZ.	
1. LAVS SANCTI NICOLAI PONTIFICIS 1529	6
2. JEGYZETEK	373
FARKAS ANDRÁS.	
1. AZ ZSIDÓ ÉS MAGYAR NEMZETRŐL	13
2. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	374
ISTVÁNYI PÁL.	
1. HISTORIA REGIS VOLTER	27
2. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	383
BÁTIZI ANDRÁS.	
1. SZENTEGYHÁZBELI DÍCSÉRET	55
2. KRISZTUS SZÜLETÉSÉNEK HISTÓRIÁJA	58
3. A KRISZTUS JÉZUSNAK ISTENI ÉS EMBERI TERM.	61
4. HUSVÉT NAPJÁRA	65
5. AZ KRISZTUS FELTÁMADÁSÁRÓL	65
6. PINKESD INNEPÉRE	67
7. UGYANAKKORRA	69
8. AZ HALÁLÓRÓL VALÓ EMLÉKEZTETÉS	70
9. XLIV. PSALMVS	71
10. AZ VITÉZ GEDEONRÓL SZÉP HIST.	74
11. AZ ISTENFÉLŐ ZSUZSÁNNA HIST.	81
12. JÓNÁS PRÓFÉTÁNAK HISTÓRIÁJA	89
13. MEGLŐTT ÉS MEGLEENDŐ DOLGOKRÓL	95
14. IZSÁK PATRIÁRKHÁNAK HÁZASSÁGA	113
15. A HÁZASSÁGRÓL VALÓ ÉNEK	120
16. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	410

DÉVAI BIRÓ MÁTYÁS.

1. AZ IGAZ HIT ÁLTAL VALÓ ÜDVÖZÜLÉS	127
2. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	427

ERDŐSI SYLVESTER JÁNOS.

1. DÍCSÉRET A KRISZTUS FELTÁMADÁSÁRÓL	131
2. AZ MAGYAR NÍPNEK	133
3. AZ SZENT MÁTÉ IRÁSA SZERINT	134
4. AZ EVANGELIUMNAK MELYET SZ. LUKÁCS ÍRT	135
5. AZ SZENT JÁNOS IRÁSA SZERINT	137
6. AZ APOSTOLOK CSELEKEDETINEK SUMMÁJA	138
7. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	432

DOBAI ANDRÁS.

1. AZ UTOLSÓ ÍTÉLETRŐL	143
2. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK	441

TAR BENEDEK.

1. HÁZASSÁGRUL VALÓ DÍCSÉRET	153
2. JEGYZETEK	445

CSIKEI ISTVÁN.

1. AZ ILLYÉS PRÓFÉTÁRÓL ÉS ÁCKÁD K.	155
2. JEGYZETEK	447

SZKHHÁROSI HORVÁT ANDRÁS.

1. VIGASZTALÓ ÉNEK	161
2. AZ ANTIKRISZTUS ORSZÁGA ELLEN	163
3. AZ FEJEDELENSÉGRŐL	168
4. KÉTFÉLE HITRŐL	177
5. AZ FÜSVÉNYSÉGRŐL	187
6. AZ ISTENNEK IRGALMASSÁGÁRÓL	199
7. AZ ÁTOKRÓL	207
8. PÁL ÉRSEK LEVELÉRE VALÓ FELELET	214
9. PANASZA KRISZTUSNAK	221
10. EMBERI SZERZÉSRŐL	227
11. JEGYZETEK	449

SZEREMLYÉNI MIHÁLY.

1. EGYIPTOMBELI KIJÖVÉSÉRŐL IZRÁELNEK	233
2. JEGYZETEK	461

TORDAI NÉVTELEN.

1. DE FIDUTIA IN DEUM	243
2. JEGYZETEK	464

THORDAI BENEDEK.

1. XXX. PSALMUS 246
2. JEGYZETEK 465

BIAI GÁSPÁR.

1. DÁVID KIRÁLYRÓL ÉS BETHZABEA 251
2. JEGYZETEK 466

BARANYAI PÁL.

1. A TÉKOZLÓ FIÚRÓL 261
2. JEGYZETEK 468

VALKAI KELEMEN.

1. AZ ISTEN ELŐTT VALÓ IGAZÚLÁSRÓL 271
2. JEGYZETEK 470

KÁKONYI PÉTER.

1. AZ ASVÉRUS KIRÁLYRÓL 277
2. AZ ERŐS VITÉZ SÁMSONRÓL 289
3. HISTORIA ASTIAGIS REGIS 301
4. JEGYZETEK 471

NÉVTELEN.

1. AZ ISTENFÉLŐ ELEÁZÁR PAPRÓL 317
2. JEGYZETEK 477

SZÉKELY BALÁZS.

1. AZ SZENT TÓDIÁSNAK EGÉSZ HISTÓRIÁJA 325
2. ÉLETRAJZ. JEGYZETEK 477

FEKETE IMRE.

1. AZ ERŐS SÁMSONRÓL HISTÓRIA 334
2. SÁMUEL, SAUL ÉS DÁVID HISTÓRIÁJA 346
3. JEGYZETEK 480

PÓTLÉK AZ I. KÖTETHEZ.

1. AUDI BENIGNE CONDITOR 363
2. AD COENAM AGNI PROVIDI 364
3. CANTIO PETRI BERIZLO 365
4. VERSBE SZEDETT NAPTÁR 367
5. JEGYZETEK 480

SZÓMUTATÓ 490

JAVÍTANDÓK.

39. lap.	391. sor	keménységben	helyett	olv.	keménységben.
55. »	20. »	jövétek	»	»	jövetek.
61. »	13. »	Természetnek	»	»	Teremtésnek.
118. »	176. »	Hat	»	»	Hát.
119. »	186. »	Örök	»	»	Örök.
122. »	77. »	O	»	»	Ó.
137. »	4. »	árosokat	»	»	árosokot.
169. »	59. »	Törvéntelnn	»	»	Törvéntelen.
209. »	63. »	veszned	»	»	vesznek.
211. »	120. »	Megtöretél	»	»	Megtöretel.
227. »	182. »	kirakva	»	»	ki rakva.
228. »	5. »	Péteé	»	»	Péter.
254. »	104. »	tudja	»	»	tudja (hogy).
260. »	264. »	kímülík	»	»	kímülík.
283. »	189. »	vesztve	»	»	veszne.
290. »	34. »	meg	»	»	még.
351. »	174. »	tárának	»	»	járának.
364. »	4. »	mentenek	»	»	mentének.
365. »	1. »	veszedelmém	»	»	veszedelmén.
365. »	17. »	Soh	»	»	Sok.
367. »	9. »	menel	»	»	meuel.